

อุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน:
กรณีศึกษากลุ่มผู้นำหอการค้าจีน (พ.ศ. 2488-2540)

โดย

นางสาววิภาวี สุวิมลวรรณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน:
กรณีศึกษากลุ่มผู้นำหอการค้าจีน (พ.ศ. 2488-2540)

โดย

นางสาววิภาวี สุกุมลวรรณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

BUSINESS IDEOLOGY OF THAI-CHINESE ENTREPRENEURS:
A CASE STUDY OF LEADERS OF THAI-CHINESE
CHAMBER OF COMMERCE, (1945-1997)

BY

MISS WIPAWEE SUWIMOLWAN

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS PROGRAM IN HISTORY
FACULTY OF LIBERAL ARTS
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2016
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาววิภาวี สุวิมลวรรณ

เรื่อง

อุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน:
กรณีศึกษากลุ่มผู้นำหอการค้าจีน (พ.ศ. 2488-2540)

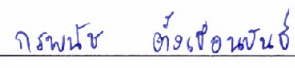
ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2560

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฬาพร เอื้อรักสกุล)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร.กรพนธ์ ตั้งเชื่อนขันธุ์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสนา วงศ์สุรวัฒน์)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ อดุลยฤทธิกุล)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	อุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน: กรณีศึกษากลุ่มผู้นำหอการค้าจีน (พ.ศ. 2488-2540)
ชื่อผู้เขียน	นางสาววิภาวี สุวิมลวรรณ
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อ.ดร.กรพนธ์ ตั้งเขื่อนขันธ์
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนภายใต้ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2488-2540 ผ่านการพิจารณาลักษณะการดำเนินธุรกิจ กิจกรรมด้านการกุศล ตลอดจนแนวคิดและคุณค่าต่างๆ ที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจ โดยเลือกผู้นำหอการค้าจีน ได้แก่ นายมา บุญกุล นายสัท มหาคุณ นายชิน โสภณพนิช นายสมาน โอภาสวงศ์ และนายเกียรติ วัฒนเวคินเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ถือเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจของไทยที่มีบทบาทสำคัญทั้งต่อวงการเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของทั้งชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีนตลอดมา

ผลการศึกษาพบว่าแนวทางการดำเนินธุรกิจและอุดมคติการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีพื้นฐานที่วางอยู่บนหลักความสัมพันธ์และการบริหารงานแบบครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามเมื่อเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและการเมืองเปลี่ยนแปลงไป การดำเนินธุรกิจของคนเหล่านี้จึงมีการปรับเปลี่ยนตามไปด้วย ในช่วง พ.ศ. 2488-ทศวรรษ 2520 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีแนวทางการดำเนินธุรกิจที่โดดเด่น 3 แนวทางคือ การดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐ การดำเนินธุรกิจภายใต้การเข้าสมาคมธุรกิจ และการดำเนินธุรกิจที่อาศัยการขยายฐานพันธมิตรทางธุรกิจโดยการร่วมทุน ส่วนในทศวรรษ 2520 เมื่อเศรษฐกิจเกิดการเปลี่ยนแปลงและภาครัฐมีบทบาทต่อภาคธุรกิจลดน้อยลงไป แนวทางการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐจึงค่อยๆ ลดบทบาทลง ในขณะที่แนวทางการดำเนินธุรกิจภายใต้ความร่วมมือในรูปสมาคมธุรกิจ และการขยายธุรกิจจากการร่วมทุนมีความสำคัญเพิ่มขึ้น

ส่วนในด้านอุดมคติทางธุรกิจ การศึกษาพบว่าอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทย เชื่อสายเงินเน้นความสำคัญด้านการตอบแทนสังคมและการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคมเป็นสำคัญ โดยถือว่าการช่วยเหลือสังคมเป็นหน้าที่ทางวัฒนธรรมของผู้ที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจ อย่างไรก็ตาม ขอบข่ายของกิจกรรมทางสังคมของผู้ประกอบการไทยเชื่อสายเงินในแต่ละช่วงเวลามีความแตกต่างกัน ออกไป โดยมีปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงคือปัญหาการเมืองระหว่างประเทศและมาตรฐานของ วัฒนธรรมแห่งชาติที่แตกต่างกัน ในช่วง พ.ศ. 2488-ทศวรรษ 2520 ผู้ประกอบการไทยเชื่อสายเงิน เน้นการให้ความช่วยเหลือชาวจีนด้วยกันเองเป็นพิเศษ เนื่องจากต้องการจรรโลงคุณค่าของพ่อค้าที่ดี ตามความเชื่อของวัฒนธรรมจีนเอาไว้และในขณะเดียวกันก็มีการส่งเสริมให้ผู้คนในสังคมไทยและ ดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาติไทยหลายประการเพื่อแสดงให้เห็นถึงการเป็น ผู้ประกอบการที่ดีและไม่เป็นอันตรายต่อชาติไทย ถัดมาในช่วงหลังทศวรรษ 2520 เมื่อเงื่อนไข การเมืองระหว่างประเทศเกิดการเปลี่ยนแปลง การเป็นจีนไม่ได้เป็นอันตรายต่อชาติไทยอีกต่อไป ผู้ประกอบการไทยเชื่อสายเงินจึงดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมจีนและการจรรโลงคุณค่าของ ความเป็นจีนมากขึ้น ควบคู่กับการรักษาวัฒนธรรมสำคัญตามอุดมคติของชาติไทยนั่นคือการกตัญญู ต่อชาติ การส่งเสริมพระพุทธศาสนา และการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

คำสำคัญ: ผู้ประกอบการไทยเชื่อสายเงิน, ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ, อุดมคติทางธุรกิจ, ความสัมพันธ์, กิจกรรมทางสังคม

Thesis Title	BUSINESS IDEOLOGY OF THAI-CHINESE ENTREPRENEURS: A CASE STUDY OF LEADERS OF THAI-CHINESE CHAMBER OF COMMERCE, (1945-1997)
Author	Miss Wipawee Suwimolwan
Degree	Master of Arts in History
Major Field/ Faculty/ University	Major of History Faculty of Liberal Arts Thammasat University Kornphanat Tungkeunkunt, Ph.D.
Academic Years	2016

ABSTRACT

This thesis aims to study the transformation of business conduct and ideal of Thai-Chinese entrepreneurs between 1945-1997. It examines characteristics of business conduct, charities, ideas and values that influenced their business ethos. Prominent figures in the Thai-Chinese Chamber of Commerce, including Ma Bulakul, Sahat Mahaguna, Chin Sophonpanich, Smarn Ophaswongse, and Kiat Vattanavekin, are selected as case study because of their status as economic elites, which played an important role in spheres of economy, politics, and culture among both Thai and Thai-Chinese.

The research finds that business conduct and ideal of Thai-Chinese entrepreneurs are mainly based on personal connections and family business models. Their business conduct, however, has transformed under changing economic and political circumstances. From 1945 to the 1980s, there were three major types of businesses: securing contracts from the government, conducting private ventures with a trade association membership, and making alliance with other entrepreneurs via private joint ventures. Since 1980s, the changing landscape of Thai economy and

the declining roles of public sector diminished the significant of government contracts, while trade associations and joint ventures became increasingly important.

Focusing on business ideal, this research shows that Thai-Chinese entrepreneurs business ideal has emphasized social responsibility and aid to the poor, because it is an obligation for successful businessmen to do so in their culture. However, the scope of social responsibility could be varied by different circumstances such as international politics and the national cultural standard. From 1945 to the 1980s Thai-Chinese entrepreneurs put an emphasis on providing aid to fellow Thai-Chinese because of their commitment to philanthropy in Chinese culture. Meanwhile, other people in the society also benefited from activities of Thai-Chinese entrepreneurs. In fact, Thai-Chinese entrepreneurs portrayed themselves as good businessmen and patriots in order to conform to Thai national culture. Since 1980s, under changing international political circumstance when being a Chinese is no longer considered a threat, the Thai-Chinese entrepreneurs expand more activities to promote and show their commitment to Chinese culture, as well as core values in accordance with Thai national ideology, i.e. gratitude to the Nation, devotion to Buddhism, and loyalty to the monarchy.

Keywords: Thai-Chinese entrepreneurs, economic elite, Business Ideal, Relationship, Social Activities

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นงานวิชาการเรื่องยาวชิ้นแรกในชีวิตของผู้เขียนที่ใช้เวลาการผลิตมาเป็นเวลากว่า 3 ปี อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากการทุ่มเทเวลาเพื่อการค้นคว้า รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและรวบยอดความคิดของผู้เขียนเองแล้ว ส่วนร่วมของความสำเร็จในงานเขียนชิ้นนี้ยังเกิดมาจากแรงผลักดันและการสนับสนุนของบุคคลหลายท่าน

บุคคลสำคัญที่ต้องกล่าวถึงไว้ในลำดับแรกคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อดิสร หมวกพิมาย อาจารย์ที่ปรึกษาผู้ชี้แนะประเด็นการศึกษา แนวทางการวิเคราะห์ ตลอดจนข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อการเขียนวิทยานิพนธ์ และคำแนะนำอีกมากมายทั้งในทางวิชาการและการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ

ส่วนอาจารย์ที่ปรึกษาอีกท่านหนึ่งอาจารย์ ดร.กรพนัช ตั้งเชื่อนขันธ ก็มีส่วนช่วยอย่างมากต่อการชี้แนะทางวิชาการ ช่วยเปิดมุมมองแนวคิดใหม่ของผู้เขียนให้กว้างขึ้น แนะนำงานสัมมนา และการประชุมต่างๆ ที่สร้างโอกาสต่อการสร้างพื้นที่ทางวิชาการให้แก่ผู้เขียนรวมถึงยังให้ความช่วยเหลือและเป็นแรงสนับสนุนด้านกำลังใจเสมอมา

นอกจากนี้ยังมีกรรมการสอบอีกสองท่านคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.จุฬาร ธีรรักษ์กุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.วาสนา วงศ์สุรวัฒน์ ผู้ให้คำแนะนำที่ดี ช่วยตั้งคำถามที่ผู้เขียนมองไม่เห็น และให้คำวิจารณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผลงานชิ้นนี้ รวมถึงศาสตราจารย์เกียรติคุณสายชล สัตยานุรักษ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์วัชร สันธุประมา อาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ผู้ให้คำแนะนำประจำกลุ่มการวิจัยของสกว.ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะตลอดจนตั้งข้อสังเกตหลายประการที่เป็นประโยชน์ต่อการนำมาต่อยอดและการแสวงหาช่องทางปรับปรุงผลงานชิ้นนี้ให้ดียิ่งขึ้น

นอกเหนือจากอาจารย์ที่ปรึกษา กรรมการ และอาจารย์ประจำกลุ่มการวิจัยฯ ยังมีอาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิอีกหลายท่านที่มีส่วนสำคัญต่องานเขียนชิ้นนี้ อาทิ อ.อรรถจักร สัตยานุรักษ์ และอ.วรศักดิ์ มหัทธโนบลที่ได้คำแนะนำด้านแหล่งข้อมูลและประเด็นการศึกษาเพิ่มเติม อ.อนก นาวิกมูล และอ.ธงชัย ลิขิตพรสวรรค์ ผู้ให้โอกาสผู้เขียนเข้าสืบค้นเอกสารและข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ตลอดจนผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่สละเวลาเล่าถึงเรื่องราวชีวิตและการทำงานในอดีต อาทิ คุณชูเกียรติ โอภาสวงศ์ คุณกิจจา เวศย์ไกรศรี และคุณวิรัตน์ แสงทองคำ

ผู้เขียนขอขอบคุณคณาจารย์ ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทุกท่าน ที่ให้โอกาสผู้เขียนได้เข้ามาเป็นนักศึกษาของภาควิชาประวัติศาสตร์ ให้ความรู้ทางวิชาการ ให้คำแนะนำในการทำงานในสายวิชาการในอนาคต ตลอดจนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรม

และโครงการต่างๆ ตลอดการเรียนการสอนและยังเป็นส่วนสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศอันสร้างสรรค์ตลอดระยะเวลาของการศึกษา

ผู้เขียนขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำโครงการปริญญาโทภาควิชาประวัติศาสตร์ อาทิเช่น พี่วงศ์เดือน (พีน้อย) และ พี่ชนิตา (พี่บูม) ที่ให้ความช่วยเหลือเรื่องขั้นตอนเอกสารต่างๆ

ขอขอบคุณพี่ยศไกร (พี่หนิง) รุ่นพี่ปริญญาโทประวัติศาสตร์รุ่น 55 ที่พยายามช่วยเหลือแนะนำเอกสารและคอยไต่ถามความก้าวหน้าของงานด้วยความเป็นห่วงเสมอมา ขอขอบคุณปรีดาภรณ์ (ส้ม) รุ่นน้องรุ่น 57 ที่ส่งข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องมาให้อย่างสม่ำเสมอ

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น 56 ที่น่ารักทั้ง 10 คนประกอบด้วย พรรณทิพย์ (เบลล์) เพื่อนร่วมกลุ่ม สกว. ผู้คอยให้กำลังใจในยามท้อแท้และพยายามให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำดีๆ ในทุกๆ เรื่องอย่างเต็มกำลัง ขอขอบคุณ ปรณรรักษ์ (บาส) ที่เคยให้ความช่วยเหลือกันทั้งในเรื่องการงานและการสรรหาของฝากจากภาคใต้มาเป็นกำลังใจในช่วงการเรียนวิชาพื้นฐาน ขอขอบคุณ ภาสกร (ลุงบอล) เพื่อนผู้มีน้ำใจอารีที่ให้ความร่วมมือของกิจกรรมในทุกๆ ด้านอย่างไม่เคยมีการปฏิเสธ ขอขอบคุณ อาชญาสิทธิ์ (พี่โอม) เพื่อนบุคลิกแปลกซึ่งให้ความร่วมมือที่ดีเสมอมา โดยเฉพาะยังกิจกรรมใดๆ ที่อยู่ในพื้นที่รังสิต ขอขอบคุณ จิรพัฒน์ (ใหม่) เพื่อนผู้ให้เสียงหัวเราะและการร่วมมือที่ดีสำหรับทุกๆ โครงการมาโดยตลอด ขอขอบคุณ ศุภเกียรติ (ปาแบงค์) ที่ให้การช่วยเหลือและช่วยตรวจสอบความหมายภาษาอังกฤษในงานบางชิ้นที่ผู้เขียนไม่มั่นใจในการตีความของตนเอง ขอขอบคุณ ภาคิน (คิน) ผู้ปราดเปรื่อง ที่คอยตั้งข้อสังเกต แนะนำประเด็นใหม่ๆ หนังสือใหม่ๆ และยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งบันเทิงดีๆ ที่ช่วยให้เพื่อนๆ ผ่อนคลายความเครียดระหว่างการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณ วรวิภา (เจ้าหลิน) และณัฐพงศ์ (เข้ม) เพื่อนสาวสองคนที่คอยสละเวลาและมอบความช่วยเหลือในทุกๆ กิจกรรม ร่วมแบ่งปันความทุกข์ เพิ่มพูนความสุข และความบันเทิงใจกันมาตลอดเวลาสี่ปีการศึกษา และขอขอบคุณ อารยา (ฮันนี่) ที่ให้กำลังใจ เดือนสติ ปลอดภัย ให้การสนับสนุน รับฟังปัญหาและให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มกำลังตลอดการทำวิทยานิพนธ์ที่ผ่านมา

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังขอขอบคุณ อ.เพ็ญทิพย์ภา ดุลยจินดา อาจารย์ผู้สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เขียนสนใจเรื่องคนจีนและรักที่จะเรียนในสาขาวิชาประวัติศาสตร์ ขอขอบคุณพี่จิราพร วิษระโกชน์ (พี่เซอร์รี่) ที่ช่วยให้ความอนุเคราะห์ตรวจสอบการจัดหน้าและการผิดเพี้ยนของปัญหาต่างๆ ของรูปแบบการจัดหน้าอย่างเต็มกำลัง และขอขอบคุณเพื่อนๆ อีกหลายคนที่ให้ความช่วยเหลือทั้งด้านคำปรึกษา ช่วยสอบทานภาษา ช่วยดูการตีความ รวมถึงรับฟังปัญหาชีวิตระหว่างการทำงานตลอดมา อาทิ ณิชยา (ปาน) ณัฐพล (เป้) ปัญญ์ชวกรณ์ (เมย์) จริยา (ลูกปลา) สุขเพ็ญ (แพน) ณษกร (แนต) กวินทิพย์ (แป้ง) เสียวเฉียะ อาไท่ ฯลฯ

ส่วนหน่วยงาน ผู้เขียนขอขอบคุณสำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้ทุนการวิจัยซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเข้าถึงข้อมูลหลักฐานที่กว้างขวางขึ้น และบุคลากรในหน่วยงาน สกว.ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาที่ดีตลอดการทำงาน ขอขอบคุณทุนสนับสนุนการตีพิมพ์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ทำให้ผู้เขียนมีกำลังใจในการผลิตและเผยแพร่งานวิจัย และผู้เขียนยังขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทยทุกท่าน โดยเฉพาะพี่ด้อมที่ทำหน้าที่ด้านประสานการติดต่ออย่างดี รวมถึงสมาคมหอการค้าไทย-จีน สมาคมหอการค้าไทย และโดยเฉพาะสมาคมจีนแต่จีวและเจ้าหน้าที่ห้องสมุดของสมาคมแต่จีวทุกท่านที่อนุเคราะห์ให้ยืมเอกสารและเข้าใช้เอกสารของผู้เขียนเสมอมา

ท้ายที่สุดขอขอบคุณบุคคลสำคัญที่สุดสองคนของผู้เขียนคือ พ่อวิบูลย์และแม่ประภาศรี ที่ให้การสนับสนุนผู้เขียนทั้งทางกำลังใจ กำลังทรัพย์ และเป็นส่วนผลักดันที่มีความหมายยิ่งต่อพัฒนาการและความสำเร็จในทุกมิติและทุกย่างก้าวของชีวิต

วิภาวี สุวิมลวรรณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญตาราง	(13)
สารบัญภาพ	(14)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	3
1.2.1 วรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องอุดมคติทางธุรกิจ	3
1.2.2 วรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องสมาคมการค้า	6
และหอการค้าจีนในประเทศไทย	
1.3 ขอบเขตและวิธีการศึกษา	10
1.4 โครงสร้างวิทยานิพนธ์	11
1.5 วัตถุประสงค์	12
1.6 สมมติฐานเบื้องต้น	12
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	13
1.8 นิยามศัพท์	13
บทที่ 2 ที่มาของลักษณะการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจ	17
ของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน: คุณค่า ค่านิยมและวัฒนธรรมจีน	
เกี่ยวกับการค้าและธุรกิจ	

2.1	ค่านิยมเรื่องสถานะชนชั้นพ่อค้าในสังคมจีน	18
2.2	คำสอนของขงจื้อเรื่องหลักพึงปฏิบัติของพ่อค้า	22
2.2.1	ระบบครอบครัว: ระบบพื้นฐานของการดำเนินธุรกิจและการค้าของชาวจีน	25
2.2.2	ระบบพวกพ้อง: ระบบพื้นฐานของการดำเนินธุรกิจและการค้าของชาวจีน	28
2.3	สมาคมลับ: สมาคมพื้นฐานของพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีน ยุคก่อนสมัยใหม่	33
2.4	บทสรุป	38
บทที่ 3	แนวทางการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทศวรรษ 2520	40
3.1	สภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงทศวรรษ 2520	40
3.1.1	สภาพเศรษฐกิจไทยสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงทศวรรษ 2520	41
3.1.2	สภาพสังคมไทยสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงทศวรรษ 2520	47
3.2	แนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน	52
3.2.1	ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนนาการการดำเนินธุรกิจของ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีศึกษา	53
3.2.1.1	ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนนาการการดำเนินธุรกิจของ นายสัทท มหาคุณ	53
3.2.1.2	ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนนาการการดำเนินธุรกิจของนายมา บุลกุล	55
3.2.1.3	ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนนาการการดำเนินธุรกิจของ นายสมาน โอภาสวงศ์	58
3.2.1.4	ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนนาการการดำเนินธุรกิจของ นายชิน ไสภณพนิช	60
3.2.1.5	ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนนาการการดำเนินธุรกิจของ นายเกียรติ วัฒนเวคิน	62
3.2.2	แนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงทศวรรษ 2520	64
3.2.2.1	แนวทางการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐ	65

3.2.2.2 แนวทางการดำเนินธุรกิจภายใต้การเข้าสมาคมธุรกิจ	74
3.2.2.3 แนวทางการขยายอาณาจักรธุรกิจจากการร่วมทุน	78
3.2.2.4 อุดมคติการดำเนินธุรกิจบนฐานของความสัมพันธ์: ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน	94
3.3 อุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน:	105
ภาพสะท้อนการดำรงสถานะผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีในสังคมไทย และการจรรโลงคุณค่าพ่อบ้านที่ดีในวัฒนธรรมจีน	
3.3.1 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับการสงเคราะห์และช่วยเหลือชาวจีน:	105
กลไกการจรรโลงคุณค่าของพ่อบ้านที่ดีในวัฒนธรรมจีน	
3.3.2 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับการสงเคราะห์ และช่วยเหลือสังคมไทย: ภาพสะท้อนการดำรงสถานะ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีในสังคมไทย และการจรรโลงคุณค่าพ่อบ้านที่ดีในวัฒนธรรมจีน	111
3.3.3 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับกิจกรรมตามรอยเบื้องพระยุคลบาท:	116
กลไกการจรรโลงคุณค่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีของสังคมไทย	
3.4 บทสรุป	118
บทที่ 4 แนวทางการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน ช่วงทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2540	120
4.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วงทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2540	120
4.1.1 สภาพเศรษฐกิจไทยระหว่างทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2540	120
4.1.2 สภาพสังคมไทยระหว่างทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2540	124
4.2 แนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน ในช่วงทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2540	128
4.2.1 แนวทางการดำเนินธุรกิจภายใต้การพึ่งพิงอำนาจรัฐ	129
4.2.2 แนวทางการดำเนินธุรกิจภายใต้การเข้าสมาคมธุรกิจ	132
4.2.3 แนวทางการขยายอาณาจักรทางธุรกิจจากการร่วมทุน และการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ทางธุรกิจ	136

4.2.4	อุดมคติการดำเนินธุรกิจบนฐานของความสัมพันธ์: การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของอุดมคติการดำเนินธุรกิจ ของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน	154
4.3	อุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน: ภาพสะท้อนการดำรงสถานะผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีในสังคมไทย และการจรรโลงคุณค่าพ่อบ้านที่ดีในวัฒนธรรมจีน	159
4.3.1	ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับการช่วยเหลือสังคม และการฟื้นคืนภูมิปัญญาจีน	159
4.3.2	ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับการช่วยเหลือ และลดทอนปัญหาสังคมไทย: ภาพสะท้อนการดำรงสถานะ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีในสังคมไทย และจรรโลงคุณค่าพ่อบ้านที่ดีในวัฒนธรรมจีน	164
4.3.3	ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมชาติไทย กลไกการจรรโลงคุณค่าของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีใน อุดมคติของสังคมไทย	167
4.4	บทสรุป	170
บทที่ 5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ	172
	รายการอ้างอิง	179
	ภาคผนวก	
	ภาคผนวก ก โครงสร้างของตระกูลโสภณพนิช	197
	ภาคผนวก ข สัดส่วนสินค้าส่งออกของไทยในช่วงทศวรรษ 2500-2520	198
	ภาคผนวก ค รายนามกรรมการของมูลนิธิป่อเต็กตึ้งสมัยที่ 1-30 (ระหว่าง พ.ศ. 2480-2541)	200
	ภาคผนวก ง ตารางแสดงการเพิ่มจำนวนสาขาของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย ที่มีจำนวนสาขามากที่สุด 5 ลำดับแรก ระหว่าง พ.ศ. 2523-2533	208
	ภาคผนวก จ ตารางแสดงการเปลี่ยนแปลงกรรมการของธนาคารกรุงเทพ	209

(12)

ภาคผนวก ฉ ข้อมูลการสงเคราะห์ผู้ประสบสาธารณภัยต่างๆ ของมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งระหว่าง พ.ศ. 2526-2536	210
ภาคผนวก ช รายนามผู้ก่อตั้งและจำนวนเงินบริจาคเพื่อการก่อตั้ง มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ	211
ภาคผนวก ซ ตารางแสดงการดำรงตำแหน่งในสมาคมจีนและ องค์กรการกุศลต่างๆ ของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนการศึกษา	213
ประวัติผู้เขียน	215

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 มูลค่ารวมการส่งออกและดัชนีรายได้จากการส่งออกของประเทศไทย	45
3.2 ปริมาณข้าวของเจ้าของโรงสีในช่วงพ.ศ. 2462	56
3.3 ข้อมูลบริษัทและรัฐวิสาหกิจซึ่งทหารเข้าซื้อเป็นกรรมกรรร่วม	69
3.4 การเปลี่ยนแปลงกรรมกรรของธนาคารกรุงเทพระหว่าง พ.ศ. 2487-2519 (เฉพาะบุคคลในแวดวงกรรเมือง)	72
3.5 กรรเพิ่มทุนของธนาคารกรุงเทพจำกัดในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2500-2520	80
3.6 กรรเปลี่ยนแปลงปริมาณข้าวเปลือกที่ส่งเข้ามาในกรุงเทพ ระหว่าง พ.ศ. 2495-2504	92
4.1 สัดส่วนการส่งออกของประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2520-2540	121
4.2 กรรเปลี่ยนแปลงตำแหน่งกรรมกรรผู้จัดการใหญ่ของธนาคารกรุงเทพ	136
4.3 จำนวนกรรขยายสาขาภายในประเทศไทยของธนาคารกรุงเทพ ระหว่าง พ.ศ. 2523-2533	137
4.4 จำนวนเงินฝากของธนาคารกรุงเทพระหว่าง พ.ศ. 2523-2540	140
4.5 กรรเพิ่มทุนจดทะเบียนของธนาคารกรุงเทพระหว่าง พ.ศ. 2520-2537	141
4.6 กรรสะสมทุนของประเทศจากภาคอุตสาหกรรมกรรก่อสร้าง ระหว่าง พ.ศ. 2522-2524	151
4.7 รายชื่อกรรมกรรบริษัทซีโน-ไทย จีปึงจำกัด (พ.ศ. 2539)	153
4.8 จำนวนผู้ป่วยที่เข้ารับการกรรรักษาและผู้ป่วยที่ได้รับการสงเคราะห์ ของโรงพยาบาลหัวเฉียวระหว่าง พ.ศ. 2521-2536	161

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
3.1 กลุ่มขบวนท่องเที่ยวคณะเยาวชนต่งเพ้งและการฝึกใช้อาวุธ	49
3.2 ภาพโฆษณาของบริษัทข้าวไทยจำกัด	67
3.3 การลงนามสัญญาก่อสร้างค่ายธนະรัชต์	87
3.4 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) พระราชทานอนุญาตให้ นายสัทท มหาคุณเข้าเฝ้าเนื่องในการจัดพิธีงเต็กถวายสมเด็จพระสังฆราช และการร่วมดำเนินงานในโครงการพระราชดำริของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน	117
4.1 สัดส่วนกลุ่มทุนต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2513-2530	122
4.2 งานประชุมผู้ประกอบการชาวจีนโลกครั้งที่ 3 พ.ศ. 2538	134
4.3 พื้นที่สาขาและบริษัทตัวแทนในต่างประเทศของธนาคารกรุงเทพ (พ.ศ. 2523)	139
4.4 การประชุมสามัญครั้งที่ 1/2535 ของผู้ถือหุ้นบริษัทอมรินทร์พลาซ่าจำกัด	146

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เรื่องราวเกี่ยวกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนถือเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไทยซึ่งในระยะที่ผ่านมาก็มีงานเขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ถูกผลิตออกมาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามคำอธิบายส่วนใหญ่ของการศึกษาเรื่องนี้มักจำกัดอยู่ใน 3 กรอบการอธิบายประการ ได้แก่ การสะสมทุนของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับบทบาทต่อการพัฒนาทุนนิยมไทย และปัจจัยของการก้าวสู่สถานะเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ ซึ่งการอธิบายทั้ง 3 ประการยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้อย่างลึกซึ้ง

กล่าวคือในกรอบการอธิบายแรกที่เน้นเรื่องการสะสมทุนจะมุ่งอธิบายว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้เข้าครอบครองทุนในประเภทใดบ้าง กลุ่มทุนเหล่านั้นคือผู้ที่มาจากกลุ่มทุนทางธุรกิจอะไร ส่วนแบ่งของการครอบครองทุนในประเภทธุรกิจเหล่านั้นมีผู้ครอบครองทุนกลุ่มอื่นอีกหรือไม่ และเงื่อนไขทางบริบททางเศรษฐกิจที่ต่างกันได้ส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขึ้นและลดลงของขนาดทุนที่คนเหล่านี้ได้ครอบครองอย่างไร ซึ่งการอธิบายในแนวทางนี้แม้จะช่วยให้เห็นการสะสมทุนเชิงพัฒนาการที่จะช่วยให้เข้าใจถึงที่มาที่ไปของการครอบครองปัจจัยทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนตลอดจนช่วยให้เข้าใจวิวัฒนาการของการขยายอาณาจักรทางธุรกิจของคนเหล่านี้ได้เป็นอย่างดี กระนั้นข้อจำกัดของการอธิบายในกรอบการนำเสนอเช่นนี้คือการไม่ได้กล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับขั้นตอน กิจกรรมทางเศรษฐกิจ และกลยุทธ์ธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งและรักษาอำนาจนำทางธุรกิจ ตลอดจนขาดการอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับพลวัตทางเศรษฐกิจและการเมือง¹

ส่วนกรอบการอธิบายแบบถัดมา กรอบการนำเสนอที่ว่าด้วยผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับบทบาทต่อการพัฒนาทุนนิยมไทยนั้น มักมุ่งพิจารณาผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในฐานะที่ถือว่า

¹ อาทิเช่น Kevin Hewison, *Bankers and Bureaucrats: Capital and the Role of the State in Thailand* (New Haven, Conn.: Yale University Southeast Asia studies, 1989). และ Akira Suehiro, *Accumulation in Thailand, 1855-1985* (Bangkok: Chulalongkorn University Social Research Institute, 1995).

เป็นหน่ออ่อนของทุนนิยมในไทยว่าเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างไร และคนเหล่านั้นทำหน้าที่ของการเป็นกลไกผลักดันต่อการพัฒนาการของทุนนิยมไทยให้ออกมาในทิศทางเช่นไร ซึ่งงานศึกษาชิ้นโดดเด่นที่ใช้กรอบการอธิบายเช่นนี้ได้แก่ งานเขียนเรื่องทุนนิยมขุนนางไทย ของ สังคีต พิริยะรังสรรค์ ระบบเจ้าภาษีนายอากรสมัยกรุงธนบุรี ยุคต้น ของ ญาติ ภาดา ประภาพันธุ์ และ ต้นกำเนิดของชนชั้นนายทุนในประเทศไทย ของ สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร ที่อธิบายภาพรวมพัฒนาการของเศรษฐกิจไทยผ่านการพิจารณากลุ่มชนชั้นนำทางเศรษฐกิจที่มีเชื้อสายจีนภายใต้บริบทที่แตกต่างกัน

ส่วนกรอบการอธิบายสุดท้ายเป็นการพิจารณาองค์ประกอบของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในแง่ที่ว่าคนเหล่านี้ก้าวขึ้นสู่การเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจได้จากปัจจัยอะไร ดำเนินธุรกิจมีลักษณะอย่างไร² ตลอดจนพิจารณาปัจจัยร่วมจากบริบทแวดล้อมว่าเงื่อนไขภายนอกส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนอย่างไรบ้าง การอธิบายเช่นนี้กล่าวได้ว่าเป็นกรอบการอธิบายที่น่าสนใจซึ่งมีงานที่โดดเด่นที่สุดได้แก่ Leadership and Power in the Chinese Community of Thailand ของ วิลเลียม สกินเนอร์ (William Skinner) ผู้เสนอคำอธิบายเกี่ยวกับการกลืนกลายของคนจีนในประเทศไทยผ่านการวิเคราะห์จากปัจจัยผลักดันทางเศรษฐกิจและการเมือง อย่างไรก็ตามการอธิบายในงานชิ้นนี้ไม่ได้กล่าวถึงประเด็นเกี่ยวกับ (1) เงื่อนไขและปัจจัยทางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อการสร้างจิตรกรรมที่ว่าด้วยเรื่องผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในอุดมคติ และ (2) ลักษณะการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนภายใต้มุมมองและการวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรม ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงจะพยายามเติมเต็มคำอธิบายเกี่ยวกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในประเด็นดังกล่าวและสำหรับประเด็นเกี่ยวกับนโยบายของรัฐกับผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งได้ปรากฏคำอธิบายบางส่วนไว้ในงานของ วิลเลียม สกินเนอร์ แล้วนั้นในที่นี้จะยังคงนำมากล่าวถึงอยู่ แต่ส่วนสำคัญก็คือนำงานชิ้นนี้จะเปิดมุมมองการอธิบายเกี่ยวกับการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมที่นำมาซึ่งการแสดงพฤติกรรมทางสังคมด้านต่างๆ ของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

นอกจากจุดมุ่งหมายข้างต้น การศึกษาครั้งนี้ยังมุ่งนำข้อค้นพบเฉพาะด้านจากงานวิชาการระยะก่อนหน้าทีกล่าวถึงการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ได้นำเสนอไว้

² งานเขียนที่กล่าวถึงลักษณะการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่น่าสนใจ อาทิเช่น สุธี ประศาสน์เศรษฐ, *ภูมิหลังและความคิดทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ประกอบการไทย* (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521). และ Akira Suehiro, *Family Business gone wrong? Ownership patterns and corporate performance in Thailand* (Tokyo: Asian Development Bank Institute, 2001).

เป็นส่วนๆ มาเชื่อมโยงกันเพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายรัฐกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้เพิ่มเติมให้แก่พรมแดนการศึกษาที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยและผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

อนึ่ง การที่ผู้เขียนเลือกบุคคลซึ่งเป็นผู้นำหอการค้าจีนเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากสมาคมนี้เป็นศูนย์รวมของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกลุ่มสำคัญตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สมาคมและผู้นำของสมาคมดังกล่าวได้แสดงบทบาทสำคัญยิ่งทั้งต่อชุมชนชาวจีนและสังคมไทย อาทิ ทำหน้าที่เป็นตัวแทนต่อรองกับรัฐบาลเพื่อช่วยเหลือชาวจีนซึ่งถูกจับกุมจากการไม่มีใบรับรองการอพยพ ระดมสรรหางบประมาณสนับสนุนทุนการศึกษาแก่โรงเรียนต่าง ๆ ฯลฯ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าคนเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงตัวแทนของชนชั้นนำทางเศรษฐกิจของสังคมไทยเท่านั้น หากแต่ยังเป็นชนชั้นนำทางวัฒนธรรมสำหรับชาวจีนในสังคมไทยอีกด้วย

1.2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 วรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องอุดมคติทางธุรกิจ

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอุดมคติทางธุรกิจ เป็นประเด็นซึ่งได้รับความนิยมนอย่างแพร่หลายในสังคมตะวันตก นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 เนื่องจากขณะนั้น “คุณภาพชีวิต” ของผู้คนเป็นวาระแห่งยุคสมัยซึ่งได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวขวัญถึงอย่างแพร่หลาย ดังจะเห็นได้จาก โครงการนโยบาย รวมถึงการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียมทางเพศ การป้องกันสิ่งแวดล้อม ความปลอดภัยในที่ทำงาน การให้ความคุ้มครองกับผู้บริโภค ฯลฯ ที่ได้รับการผลิตและจัดทำให้เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง ความตื่นตัวต่อกรณีทั้งหลายเหล่านี้มีความสำคัญต่อธุรกิจในการวางกลยุทธ์และความจำเป็นต่อการตอบสนองความหวังของสังคม เพราะภายใต้การแข่งขันของโลกธุรกิจนั้น ปัจจัยทั้ง 2 มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการก้าวขึ้นสู่การเป็น “ผู้ชนะในเกมธุรกิจ”³

แม้ ธีโอ นิโคลัส (Theo Nicholas) จะตั้งข้อสังเกตว่าการศึกษาทางสังคมวิทยาเกี่ยวกับเรื่อง “อุดมคติ” และเรื่อง “อุดมคติทางธุรกิจ” เป็นเรื่องยาก⁴ เนื่องจากการศึกษาในประเด็นดังกล่าวมีข้อจำกัดสำคัญ 2 ประการคือ (1) การหาข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำมาแบ่งชี้และวิเคราะห์

³ Rogene A. Buchholz, *Fundamental Concepts and Problems in Business Ethics* (New Jersey: Prentice Hall, 1989), 5-6.

⁴ Theo Nicholas, *Ownership Control and Ideology; an enquiry into certain aspects of modern business ideology*, (London: George Allen & Unwin, 1969), 208.

ข้อเท็จจริงมีอยู่จำกัด และ (2) กรอบทฤษฎีและแนวคิดที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ยังไม่มีข้อสรุปที่เป็นที่ยุติ แต่อย่างไรก็ตามผลงานจำนวนไม่น้อยเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวได้ถูกผลิตออกมา ไม่ว่าจะเป็นจากฝ่ายนักจริยศาสตร์ นักปรัชญา นักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักประวัติศาสตร์ธุรกิจ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อความตระหนักถึงความสำคัญของ “ธุรกิจ” ที่มีต่อสังคม

ทั้งนี้ สิ่งที่น่าสนใจก็คือผลงานวิจัยที่ผลิตโดยนักประวัติศาสตร์ธุรกิจ นอกจากจะนำเสนอถึง “อุดมคติทางธุรกิจ” อันเป็นแนวทางหรือกลยุทธ์ของแต่ละกลุ่มธุรกิจซึ่งมีความแตกต่างกันแล้ว ขณะเดียวกันผลงานของนักวิจัยกลุ่มนี้ยังช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะและพัฒนาการของทั้งรูปแบบธุรกิจ และตัวผู้ประกอบการ ซึ่งแต่ละกรณีศึกษาก็จะมีความแตกต่างกันไปตามปัจจัยแวดล้อมอย่างเช่น เรื่องพื้นที่ เวลา เงื่อนไขทางสังคม และชาติพันธุ์อีกด้วย

จากการสำรวจงานเขียนเกี่ยวกับเรื่อง “อุดมคติทางธุรกิจ” พบว่างานศึกษาในประเด็นนี้ส่วนใหญ่⁵ วางอยู่บนแนวทางการอธิบายภายใต้แนวคิดการจัดการนิยม⁶ (The Managerial

⁵ ภูษาน อะกัลกัตติ (Bhooshan Agalgatti) และ ซาวานี กฤษณะ (Savani Krishna) จำแนกว่าแนวทางการอธิบายของงานศึกษาเรื่อง อุดมคติทางธุรกิจ แบ่งได้เป็น 2 แนวทางคือ (1) แนวทางการอธิบายของสำนักคลาสสิก ซึ่งงานเขียนในกลุ่มนี้มีประเด็นนำเสนอหลักอยู่ที่การเน้นย้ำว่าองค์กร ธุรกิจและองค์กรเอกชนควรเป็นกลไกหลักในระบบตลาดโดยการบริหารจัดการและวงกลยุทธ์ด้วยตนเอง และรัฐบาลจะต้องลดขนาดตนเองลงและจำกัดบทบาทในการแทรกแซงกลไกตลาด และ (2) แนวทางการอธิบายภายใต้แนวคิดการจัดการนิยม ซึ่งมุ่งเน้นบทบาทหน้าที่ของธุรกิจที่มีต่อสังคม ส่วนจูเลียน ซีม่อน (Julian Simon) อธิบายว่าแนวทางการศึกษาของงานศึกษาเรื่อง อุดมคติทางธุรกิจ จำแนกได้เป็น 4 แนวทางคือ (1) แนวทางการอธิบายของสำนักคลาสสิก (The classical business ideology) (2) แนวทางการอธิบายภายใต้แนวคิดการจัดการนิยม (The Managerial Business Ideology) (3) แนวทางการอธิบายภายใต้แนวคิดจริยศาสตร์ (Ethical Ideology Orientation) และ (4) แนวทางการอธิบายภายใต้กรอบคิดทางกฎหมาย (Legal Framework Ideology) (Bhooshan Agalgatti and Savani Krishna, *Business Ethics* (India: Rachana Enterprise, 2007): 16-17. และ Julian Simon, “Business Ideology, Business Ethics and Business Behavior: A Review of the Issues and a prod to research,” *Business and Society* 7, 2 (1967): 21.

⁶ แนวคิดการจัดการนิยม หรือ Managerialism เป็นแนวคิดด้านการจัดการซึ่งถูกนำไปใช้อธิบายใน 2 แง่มุมหลักๆ คือ (1) แง่การบริหารจัดการทางการเมืองซึ่งเน้นความสำคัญของ 2 ประเด็น

Business Ideology) อาทิเช่น (1) งานของ ไบรอน เค มาแชล (Byron K. Marshall) ซึ่งศึกษาปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงอุดมคติทางธุรกิจของนักธุรกิจญี่ปุ่นในระลอกสงครามโลกครั้งที่ 2⁷ (2) งานของอีโอ นิโคลัส ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ของนโยบายทุนนิยมเสรี กลยุทธ์เพื่อผลประโยชน์ระยะยาวของบริษัท และความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในพื้นที่ตอนเหนือของลอนดอน⁸ และ (3) งานของ โจเซฟ เบนส์แมน (Joseph Bensman) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมองค์กร และความจำเป็นของจริยธรรมทางธุรกิจขององค์กรโฆษณากับอุดมคติขององค์กรไม่แสวงหากำไร⁹ เป็นต้น โดยงานเขียนเหล่านี้มีประเด็นนำเสนอสำคัญคือ การอธิบายว่าธุรกิจมีพันธะหน้าที่ต่อลูกค้า พนักงาน และสังคมทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งต้องแสวงหาความชอบธรรมในอำนาจทางเศรษฐกิจของตนผ่านการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม การแสดงตนเป็นพลเมืองที่ดี หรือการแสดงตนเป็นรัฐบุรุษ (Statesman) มิใช่เป็นองค์กรเอกชนผู้เห็นแก่ตัว¹⁰ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าแนวทางการอธิบายเช่นนี้ เป็นวิธีการศึกษาที่น่าสนใจ เพราะนอกจากจะช่วยตอบคำถามว่าพฤติกรรมทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเป็นท่าทีที่ประกอบสร้างมาจากอุดมคติทางธุรกิจอย่างไรแล้ว ขณะเดียวกันผู้เขียนยังมุ่งหวัง

คือ (1.1) ทักษะการบริหารจัดการเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากกว่าการกำหนดนโยบาย และ (1.2) โครงสร้างของหน่วยราชการควรปรับขนาดให้เล็กลงและขึ้นกับหน่วยงานอิสระเพื่อเพิ่มความคล่องตัวด้านการบริหารของหน่วยงาน (ชาญพงศ์ รุ่งทอง, “การประเมินผลการนำระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ในเขตความรับผิดชอบของสำนักงานคลังเขต 5 กรมบัญชีกลาง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551, 5-6) และ (2) แก่บริหารจัดการทางเศรษฐกิจซึ่งเน้นเรื่องวิธีการจัดการและเทคนิคการบริหารงานทางธุรกิจให้สัมฤทธิ์ผล (Theo Nicholas, *Ownership Control and Ideology; an enquiry into certain aspects of modern business ideology* (London: George Allen & Unwin, 1969), 19.

⁷ Byron K. Marshall, *Capitalism and Nationalism in Prewar Japan: The Ideology of the Business Elite, 1968-1941* (Stanford University Press, 1967).

⁸ Theo Nicholas, *Ownership Control and Ideology; an enquiry into certain aspects of modern business ideology* (London: George Allen & Unwin, 1969).

⁹ Joseph Bensman, *Dollars and sense: ideology, ethnics, and the meaning of work in profit and nonprofit organizations* (New York: Schocken Books, 1983).

¹⁰ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ Bhooshan Agalgatti and Savani Krishna, *Business Ethics* และ Simon, Julian L., “Business Ideology, Business Ethics and Business Behavior: A Review of the Issues and a prod to research,”.

ว่าแนวทางการอธิบายรูปแบบดังกล่าวยังสามารถช่วยให้ภาพเกี่ยวกับผู้ประกอบการในอุดมคติ ในจินตนาการ หรือความคาดหวังของสังคมไทยได้อีกด้วย

1.2.2 วรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องสมาคมการค้าและหอการค้าเงินในประเทศไทย

จากการสำรวจผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับสมาคมการค้าและหอการค้าเงินในประเทศไทย ทั้งเอกสารภาษาไทยและเอกสารภาษาอังกฤษพบว่าแนวทางการศึกษาของประเด็นดังกล่าวสามารถแบ่งได้เป็น 3 แนวทางคือ (1) แนวทางการศึกษาว่าด้วยสมาคมการค้าเงินและหอการค้าเงินกับกรณี “ชุมชนจีน” ในประเทศไทย (2) แนวทางการศึกษาว่าด้วยสมาคมการค้าเงินและหอการค้าเงินในมุมมองแบบลัทธิมาร์กซ์ และ (3) แนวทางการศึกษาว่าด้วยสมาคมการค้าเงินและหอการค้าเงินกับ “นายทุน” ในโครงสร้างทุนนิยมของระบบเศรษฐกิจไทย

(1) แนวทางการศึกษาว่าด้วยสมาคมการค้าเงินและหอการค้าเงินกับกรณี “ชุมชนจีน” ในประเทศไทย

หนังสือเรื่อง *Chinese Society in Thailand: An analytical History และ Leadership and Power in the Chinese Community of Thailand* นับเป็นหมุดหมายสำคัญของการศึกษาประเด็นเรื่อง สมาคมการค้าเงินและสมาคมหอการค้าเงินในประเทศไทย เนื่องจากงานเขียนดังกล่าวได้นำเสนอถึงกรณีเรื่องสถานะของ “ชุมชนจีน” อันส่งผลให้เกิดแนวทางการอธิบายต่อกรณีเรื่องสมาคมการค้าเงินและสมาคมหอการค้าเงินใน 2 ประเด็นสำคัญดังนี้

1. ประเด็นเรื่องลักษณะโครงสร้างของสังคมจีนในประเทศไทย

จากการที่วิลเลียม สกินเนอร์ อธิบายว่า เนื่องจากจำนวนของผู้อพยพชาวจีนมีสัดส่วนไม่สมดุลกัน¹¹ สมาคมการค้าของคนจีนตลอดมาจึงมักเป็นองค์กรเพื่อมุ่งแสวงหาและตอบสนองต่อความจำเป็นเรื่องการปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแบบเฉพาะกลุ่มภาษาพูดหรือกลุ่มท้องถิ่นเดียวกัน ซึ่งยังผลให้โครงสร้างสังคมจีนในประเทศไทยระยะก่อนการเกิดองค์กรตัวแทนชาวจีนทั้งหมดเป็นโครงสร้างสังคมแบบแนวดิ่ง และการเปิดประเด็นอธิบายดังกล่าวนี้ ส่งผลให้งานเขียนในระยะ

¹¹ เมื่อคำนวณจากคนจีนทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ชาวแต้จิ๋วจัดเป็นกลุ่มภาษาพูดที่มีจำนวนมากที่สุดคิดเป็น 56% รองลงมาคือกลุ่มจีนแคะ 16% ไหหลำ 12% กวางตุ้ง 7% ฮกเกี้ยน 7% และกลุ่มภาษาพูดอื่น ๆ อีก 2% (ข้อมูลจาก วิลเลียม จี สกินเนอร์, *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*, แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และ คณะ (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), 215.

ต่อมาอย่างเช่นงานของ พลกุล อังกินันท์ วิเคราะห์ต่อกรณีการรวมตัวกันเพื่อก่อตั้งสโมสรการค้า กงสุลจีน และการประท้วงต่อต้านรัฐบาลไทยในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ว่า เหตุการณ์ทั้งสามนอกจากจะ ชี้ให้เห็นถึงผลสะท้อนของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในแผ่นดินจีนและเป็นการตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อ “ชาวต่างชาติ” ซึ่งเปลี่ยนไปภายใต้แรงขับเคลื่อนของชาติตะวันตกแล้ว ขณะเดียวกันยังชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมจีนไปพร้อมกันด้วย¹²

2. ประเด็นเรื่องการกลืนกลายของชาวจีนในประเทศไทย จากการที่ วิลเลียม สกินเนอร์เสนอว่า การก่อตั้งสมาคมหอการค้าจีน (Chinese Chamber of Commerce) ในพ.ศ. 2453 เป็นเหตุให้ “ชุมชนจีน” เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง เพราะองค์การดังกล่าวก่อให้เกิดสถาบันและผู้นำ ชาวจีนซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนชาวจีนทั้งหมดในประเทศไทยเป็นครั้งแรกซึ่งย่อมเป็นอุปสรรคต่อการ เสื่อมคลาย “ความเป็นจีน” ไม่มากนักน้อย งานวิชาการที่มุ่งศึกษาและหาคำตอบเกี่ยวกับปัญหาเรื่อง “สมาคมจีนในสังคมไทยกับอุปสรรคต่อการกลืนกลาย” ในระยะต่อมาจึงมีการอภิปรายถกเถียงกันซึ่งอาจ จำแนกเป็นสองกลุ่มดังนี้ (1) งานเขียนกลุ่มแรก อาทิ งานของ ริชาร์ด เจ คอฟลิน (Richard J. Coughlin) เรื่อง Double Identity: The Chinese in modern Thailand งานของแสวง รัตนมงคลมาศ เรื่อง อนาคตของสมาคมชาวจีนในประเทศไทย และงานของ เกียรติศักดิ์ มั่นศรี เรื่อง สังคมของชาวจีนใน ประเทศไทย ได้เสนอในทิศทางเดียวกันว่า กิจกรรมภายในของสมาคมจีน อย่างเช่นการเรียกรับเงินเพื่อ ผลประโยชน์และช่วยเหลือเฉพาะหมู่ชาวจีน การสร้างหน่วยบริการสาธารณประโยชน์ให้แก่สมาชิก ฯลฯ ส่งผลให้ความสามารถในการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มคนจีนในสังคมไทย เป็นไปอย่างแน่นแฟ้นมากขึ้น และย่อมทำให้การกลืนกลายระหว่างชาวจีนกับชาวไทยก็จะเกิดขึ้นได้ช้า ลง และ (2) งานเขียนกลุ่มที่สอง ตัวอย่างเช่น งานเขียนของ ชัน กว๋อก บัน และทง ชี คัง (Chan Kwok Bun และ Tong Chee Kiong) เรื่อง Rethinking Assimilation and Ethnicity: The Chinese in Thailand และ งานเขียนของพรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล เรื่อง พัฒนาการบทบาทของ สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีน (พ.ศ. 2485-2535) ที่ได้นำเสนอสอดคล้องกันว่า แม้สมาคมจีนจะมีบทบาทสังคมและวัฒนธรรม แต่อย่างไรก็ดีหลังจากที่รัฐบาลไทยยุคจอมพลป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487 และ พ.ศ. 2491-2500) ได้ออกระเบียบควบคุมสมาคมจีนแล้ว ความสามารถในการธำรงอัตลักษณ์ของคนจีน รวมถึงอำนาจชี้นำทางวัฒนธรรมของสมาคมจีนถูก จำกัดให้ลดลง อีกทั้งกลุ่มผู้นำสมาคมจีน แม้ว่าจะมีเชื้อชาติจีนแต่โดยส่วนมากคนเหล่านี้ก็ถือ สัญชาติไทย และยิ่งไปกว่านั้นกรณีของสมาคมหอการค้าจีนยังไม่อาจเป็นอุปสรรคต่อการกลืนกลาย

¹² พลกุล อังกินันท์, *บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*, (นครหลวงฯ: ประจักษ์การพิมพ์, 2515), 46-47.

ของชาวจีนได้ด้วยเหตุผลที่ว่าสมาคมดังกล่าวไม่ได้มีหน้าที่หลักเรื่องการสืบทอดวัฒนธรรมความเป็นจีน หากแต่เป็นองค์กรรวมของนักธุรกิจระดับสูงชาวจีนผู้ซึ่งยึดมั่นต่อหลักการเรื่องผลประโยชน์ทางธุรกิจสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด

(2) แนวทางการศึกษาว่าด้วยสมาคมการค้าจีนและหอการค้าจีนในมุมมองลัทธิมาร์กซ์

จากการสำรวจสภาพธุรกิจในกรุงเทพฯ ของ วิลเลียม สกินเนอร์ซึ่งพบว่า (1) ผู้ที่ครอบงำและมีบทบาทหลักทางเศรษฐกิจของไทยเป็นคนจีน และ (2) ผู้นำนักธุรกิจจีนระดับสูงเหล่านี้สามารถรักษาสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านการรวมตัวกันเป็นสมาคม และส่งผลให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์แบบรวมศูนย์ขึ้นอันเป็นเหตุให้เกิดข้อถกเถียง ใน 2 ประเด็นสำคัญคือ (1) ประเด็นเรื่องสมาคมการค้าจีนกับการสร้างภาวะกระจุกตัวทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกันกับงานเขียนของแสวง รัตนมงคลมาศ ซึ่งเสนอว่า การรวมตัวกันเป็นสมาคมการค้าของชาวจีนเอื้อต่อการสร้างระบบพวกพ้อง¹³ งานเขียนของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ เสนอว่า สมาคมการค้าของชาวจีนเป็นปัจจัยริเริ่มของภาวะการเกิดขึ้นของชนชั้นนายทุนข้าราชการในสังคมไทย เนื่องจากการรวมตัวกันในรูปแบบสมาคมของชาวจีนไม่เพียงสร้างการรวมศูนย์ระหว่างกลุ่มนายทุนจีนเท่านั้น หากแต่ยังเป็นสถาบันที่ช่วยเสริมหนุนการสร้างเครือข่ายและเส้นสายกับกลุ่มการเมืองและข้าราชการอีกด้วย¹⁴ และ (2) ประเด็นเรื่องชนชั้นและผลประโยชน์ของชนชั้น สืบเนื่องจากปัญหาเรื่องสถานะทางเศรษฐกิจที่กระจุกอยู่ในมือคนจีน ประเด็นเรื่องความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นจึงถูกหยิบยกขึ้นมาอภิปรายต่อยอดดังนี้

(2.1) ปัญหาเรื่องความไม่เป็นธรรมทางสังคม งานเขียนของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐเสนอว่าจากกรณีเรื่องการสร้างเครือข่ายผลประโยชน์เชิงพวกพ้อง ทั้งในแวดวงของกลุ่มนักธุรกิจชาวจีนด้วยกันเองและแวดวงความสัมพันธ์ของกลุ่มนักธุรกิจชาวจีนกับกลุ่มข้าราชการนำมาซึ่งผลเสียทางเศรษฐกิจทั้งในเชิงภาพใหญ่ที่ก่อให้เกิดภาวะการไม่กระจายโอกาสทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียม และในเชิงภาพย่อยที่ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องความไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภครวมและชนชั้นแรงงาน ซึ่งอาจแก้ไขได้โดยรัฐจะต้องเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชนชาวไทยทุกคน

¹³ แสวง รัตนมงคลมาศ, “อนาคตของสมาคมจีนในประเทศไทย,” ใน ขจิตถัย บุรุษพัฒน์ (ผู้รวบรวม), *ชาวจีนในประเทศไทย*, (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2517), 240-247.

¹⁴ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, “สมาคมการค้าและหอการค้าในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), 51-52.

(2.2) ปัญหาเรื่องจิตสำนึกทางชนชั้น งานเขียนของเจตเจ็ อินสว่างและปรารณา โกเมน นำเสนอตรงกันว่า ปัญหาหลักของกลุ่มชาวจีนในสังคมไทย นอกเหนือจากกรณีเรื่องการครองสถานะเป็นชนกลุ่มน้อยผู้มีพลังมากที่สุดในแง่ของอิทธิพลทางเศรษฐกิจแล้ว ปัญหาสำคัญที่สุดของคนเหล่านี้คือคนเหล่านี้ไม่มีจิตสำนึกของชนชั้นกลางและไม่มีพลังในการช่วยขับเคลื่อนระบอบประชาธิปไตย¹⁵

(3) แนวทางการศึกษาว่าด้วยสมาคมการค้าเงินและหอการค้าเงินกับ “นายทุน” ในโครงสร้างทุนนิยมของระบบเศรษฐกิจไทย

นอกเหนือจากงานเขียนชิ้นคลาสสิกของ วิลเลียม สกินเนอร์ (1957) ซึ่งนำเสนอเรื่องอำนาจทางเศรษฐกิจไทยกับภาวะผูกขาดเนื่องจากการประสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มผู้นำเงินกับชนชั้นสูง งานเขียนของ สุเอชิโระ อากิระ (Suehiro akira) (1989) อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2539) มนทิรา เตชะมโนดม (2539) พรณี บัวเล็ก (2541) และพรณี บัวเล็ก (2545) ได้ตั้งข้อถกเถียงเกี่ยวกับเรื่องกลุ่มพลังทางธุรกิจในยุคทุนนิยม กล่าวคือ ในขณะที่ งานเขียนของ สุเอชิโระ อากิระ (1989) มนทิรา เตชะมโนดม (2539) พรณี บัวเล็ก (2541) และ พรณี บัวเล็ก (2545) พยายามตั้งข้อสรุปว่า การเติบโตของทุนไทยภายใต้การรวมกลุ่มของตัวละครสำคัญทางเศรษฐกิจ และการสร้างเครือข่ายร่วมระหว่างกลุ่มนายทุนเอกชน (จีน) กับกลุ่มข้าราชการและศักดินาไทย รวมถึงกลุ่มนายทุนต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากนโยบายทุนนิยมโดยรัฐได้ถูกนำมาใช้กับประเทศไทย การกระจุกตัวของกลุ่มพ่อค้า ผู้ประกอบการ และนายทุนชาวจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวงจรการค้าข้าว มีความเหนียวแน่นและเกิดการสกัดกั้นการเติบโตของทุนกลุ่มใหม่อย่างเข้มข้นขึ้น อันนำมาซึ่งการเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบทุนนิยมเสรี

แต่ที่ว่า งานเขียนเรื่อง มองเศรษฐกิจการเมืองไทยผ่านการเคลื่อนไหวของสมาคมธุรกิจ ของ อเนก เหล่าธรรมทัศน์กลับนำเสนอและวิเคราะห์ในทิศทางตรงกันข้าม กล่าวคือ อเนก พยายามเสนอว่า กลุ่มสมาคมธุรกิจประเภทต่าง ๆ ในประเทศไทย เป็นกลุ่มพลังอำนาจใหม่จากภาคธุรกิจที่ส่งอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค แตกต่างจากยุคสมัยก่อนหน้าซึ่งการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจล้วนแล้วแต่เป็นผลผลิตจากกลุ่มข้าราชการ ดังนั้น แม้ในทางแก่นนโยบายแบบลายลักษณ์อักษรของรัฐจะเป็นอำนาจกระทำของฝ่ายรัฐบาล แต่กระนั้นก็เกิดการเกิดขึ้นของกลุ่มพลังเอกชน รวมถึงการตั้งขึ้นของคณะกรรมการร่วม

¹⁵ เจตเจ็ อินสว่าง, “กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ชาวจีนกับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในเมืองไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีชนชั้นกลางสัญญาชาติจีนบางกลุ่มกับการมีส่วนร่วมในทางการเมือง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518).

ภาครัฐและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือ กรอ. นั้น คือตัวบ่งชี้ว่าเศรษฐกิจไทยได้หลุดพ้นจากระบอบอำมาตยาธิปไตยและเข้าสู่ยุคแห่งเศรษฐกิจที่มีพลังขับเคลื่อนโดยกลุ่มธุรกิจเอกชนแล้ว¹⁶

จากการสำรวจผลงานทางวิชาการเรื่องสมาคมการค้าและสมาคมหอการค้าเงินในระยะก่อนหน้าจะเห็นได้ว่า แนวทางการอธิบายทั้ง 3 แนวทางหลักหนีไม่พ้นจากมิติการศึกษาที่วางไว้โดย วิลเลียม สกินเนอร์ ซึ่งแม้ว่าในแง่หนึ่ง ข้อถกเถียงจะถูกต่อยอดออกมาในหลายต่อหลายประเด็นดังที่อภิปรายไว้ในข้างต้น แต่กระนั้น ผู้เขียนยังไม่พบการนำแนวทางการอธิบายเกี่ยวกับอุดมคติทางธุรกิจมาใช้พิจารณาในกลุ่มผู้นำหอการค้าเงินแต่อย่างใด ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องการมุมมองและแนวทางการอธิบายที่น่าสนใจดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยความมุ่งหวังว่าผลการศึกษาจะสามารถช่วยเพิ่มความกระจ่างชัดให้แก่ประเด็นศึกษาเรื่องผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนและช่วยเพิ่มพูนองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยในยุคร่วมสมัยให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.3 ขอบเขตและวิธีการศึกษา

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนจะใช้วิธีการพรรณนาและวิเคราะห์ (Descriptive and Analytical) เป็นวิธีการบรรยายให้ทราบถึงลำดับความเปลี่ยนแปลงของสังคม การเมือง เศรษฐกิจ รวมถึงแนวทางการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2488-2540 โดยอาศัยแนวทางการศึกษาแบบประวัติศาสตร์ธุรกิจ (Business History) ซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ประกอบการที่มีผลเกี่ยวข้องต่อการขยายตัวขององค์กร แนวทางการบริหารงานที่มีผลต่อการเพิ่มขึ้นของผลประกอบการ แนวทางพัฒนาศักยภาพของกลุ่มธุรกิจ ตลอดจนลักษณะเฉพาะและแนวคิดการดำเนินธุรกิจของแต่ละกลุ่มธุรกิจ¹⁷ เข้าช่วยเหลือการวิเคราะห์ข้อมูลและเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่ได้จากการค้นคว้าและนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์อภิปรายอย่างเป็นเหตุเป็นผล

สำหรับหลักฐานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะพิจารณาข้อมูลและข้อเท็จจริงของเหตุการณ์จากเอกสารของทางราชการ หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย

¹⁶ อเนก เหล่าธรรมทัศน์, *มองเศรษฐกิจการเมืองไทยผ่านการเคลื่อนไหวของสมาคมธุรกิจ*, แปลโดย สายทิพย์ สุกดิพันธ์ (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2539), 13.

¹⁷ Geoffrey Jones and Jonathan Zeitlin, "Introduction of Business History," In *The Oxford Handbook of Business History*, Geoffrey Jones and Jonathan Zeitlin Eds., (England: Oxford University Press, 2007): 1-2.

พระราชบัญญัติ และประกาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและประเด็นวิจัย นอกจากนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสืบค้นข้อมูลจากเอกสารลายลักษณ์อักษรทั้งที่ตีพิมพ์แล้วและยังไม่ได้ตีพิมพ์ที่เขียนโดยหรือมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในกลุ่มกรณีศึกษา เช่น หนังสืองานศพ หนังสืออนุสรณ์ หนังสือครบรอบ วารสารของสมาคม รวมถึงคำสัมภาษณ์ของบุคคลกลุ่มที่จะศึกษาซึ่งปรากฏอยู่ในเอกสารชนิดต่างๆ โดยถือเป็นหลักฐานขั้นต้นสำคัญที่จะนำมาซึ่งคำอธิบายเกี่ยวกับอุดมคติทางธุรกิจของบุคคลเหล่านี้ รวมถึงจะอาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคลกรณีศึกษาเท่าที่เข้าถึงได้เพื่อสืบค้นข้อมูลทางแนวคิดที่ไม่ปรากฏอยู่ในเอกสารเพิ่มเติม

1.4 โครงสร้างวิทยานิพนธ์

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาอุดมคติทางธุรกิจและการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนผ่านกลุ่มผู้นำหอการค้าจีน ภายใต้บริบทเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2488-2540 โดยจำแนกการนำเสนอออกเป็น 5 บท

บทที่ 1 กล่าวถึงความเป็นมาของการปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์ ขอบเขต ประโยชน์ สมมติฐาน ตลอดจนวิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ 2 กล่าวถึงที่มาของลักษณะการดำเนินธุรกิจและอุดมคติการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน โดยพิจารณาผ่าน คุณค่า ค่านิยม และวัฒนธรรมเกี่ยวกับการค้าและการดำเนินธุรกิจของชาวจีน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางเชื่อมโยงให้เข้าใจเกี่ยวกับลักษณะการดำเนินธุรกิจการบริหารจัดการธุรกิจ ตลอดจนอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงพ.ศ. 2540 ซึ่งจะกล่าวถึงในบทถัดไปได้ดียิ่งขึ้น โดยการนำเสนอจะจำแนกเป็น 3 ประเด็นหลักคือ (1) ค่านิยมเรื่องสถานะชนชั้นพ่อค้าในสังคมจีน (2) คำสอนของขงจื้อเรื่องหลักพึงปฏิบัติของพ่อค้า และ (3) สมาคมลับ ในฐานะสมาคมพื้นฐานแห่งการดำเนินธุรกิจพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนในยุคก่อนการพัฒนาสู่สมาคมการค้า

บทที่ 3 เป็นการศึกษาและวิเคราะห์การดำเนินธุรกิจ แนวทางการบริหารจัดการธุรกิจ ตลอดจนกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมการกุศลที่กระทำโดยผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีศึกษาจำนวน 5 คน ประกอบด้วย นายสัทท มหาคุณ นายมา บุญกุล นายสมาน โอภาสวงศ์ นายชิน โสภณพนิช และนายเกียรติ วัฒนเวคิน ซึ่งถือเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่มีแนวทางการดำเนินธุรกิจที่น่าสนใจและเป็นตัวแทนของชนชั้นนำทางเศรษฐกิจไทย ภายใต้ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2488 ถึงทศวรรษ 2520 ทั้งนี้ เพื่อชี้ให้เห็นว่าท่ามกลางเงื่อนไขของการขยายตัวทางเศรษฐกิจซึ่งมีอำนาจรัฐเป็นผู้ควบคุมกลไกหลัก นอกจากจะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนแนวทางการ

ดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนหลากหลายด้านแล้ว ขณะเดียวกันคนเหล่านี้ยังต้องมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ตลอดจนมีการดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ และขับเคลื่อนอุดมคติทางธุรกิจออกมาเพื่อเป็นการสะท้อนตอบโต้แบบแผนทางวัฒนธรรมของรัฐอีกด้วย

บทที่ 4 เป็นการศึกษาและวิเคราะห์การดำเนินธุรกิจและกิจกรรมทางสังคมของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนภายใต้ช่วงเวลาระหว่างทศวรรษ 2520-2540 ซึ่งมีเงื่อนไขทางเศรษฐกิจการเมือง และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากระยะก่อนหน้านี้ ในช่วงหลังทศวรรษ 2520 ภาคธุรกิจเติบโตอย่างก้าวกระโดด กลุ่มผู้ประกอบการกลายเป็นความหวังของชาติทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งมีฐานะเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจของไทยจึงต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจให้มีศักยภาพพร้อมต่อการแข่งขันที่เพิ่มมากขึ้น โดยไม่ละทิ้งภาระหน้าที่ด้านการตอบแทนสังคม ทั้งนี้เพื่อให้การกระทำดังกล่าวช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กรธุรกิจไปพร้อมๆ กับการควบคุมพลังศรัทธาจากผู้คนในสังคม

บทที่ 5 เป็นการไล่เรียงและสรุปประเด็นสำคัญของวิทยานิพนธ์ รวมถึงตั้งข้อเสนอแนะเพิ่มเติมสำหรับการศึกษาต่อยอดในประเด็นเกี่ยวกับอุดมคติทางธุรกิจและแนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนต่อไป

1.5 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนระหว่าง พ.ศ. 2488-2540
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์อุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน ระหว่าง พ.ศ. 2488-2540

1.6 สมมติฐานเบื้องต้น

ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเกิดจากปัจจัย 2 ประการควบคู่กันคือ (1) คุณค่าและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจและการสร้างความชอบธรรมในการประกอบอาชีพด้านการค้าของชาวจีน และ (2) สภาพการณ์ทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจของสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละบริบทเวลา

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจรูปแบบและแนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน
2. เข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของภาพลักษณ์ผู้ประกอบการที่มีคุณธรรมของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน
3. รู้และเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบททางประวัติศาสตร์กับผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนภายใต้ช่วงเวลาที่แตกต่างกัน
4. เพิ่มพูนองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยร่วมสมัยให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.8 นิยามศัพท์

เนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งกล่าวถึงอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเป็นสำคัญ ดังนั้นก่อนจะเข้าสู่การอภิปรายเนื้อหา ลำดับแรกควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำว่า อุดมคติทางธุรกิจ ในบริบทของการศึกษานี้ก่อน

จากการประมวลความหมายของคำว่า “อุดมคติทางธุรกิจ” ดังปรากฏในงานวิชาการระยะก่อนหน้าพบว่า คำนิยามและทิศทางการอธิบายความหมายของงานแต่ละชิ้นมีความแตกต่างกันออกไปตามบริบทการศึกษา กล่าวคือ ในขณะที่ ไบรอน เค มาร์แชลซึ่งศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของชนชั้นธุรกิจญี่ปุ่นในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 อธิบายว่า อุดมคติทางธุรกิจ เป็นแนวคิดของบรรดาชนชั้นธุรกิจซึ่งผลิตและแสดงออกมาเพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อระบบทุนนิยมเอกชน และเป็นหลักการทางธุรกิจที่ได้รับอิทธิพลมาจากคุณค่าของสังคมในอดีตสมัยซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงและมีพัฒนาการได้ตามบริบทของการก้าวเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม¹⁸ ทว่า ทีโอ นิโคลสกลับอธิบายความหมายของอุดมคติทางธุรกิจ แตกต่างออกไปว่า คติดังกล่าวเป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจซึ่งนักธุรกิจสร้างขึ้นจากการกำหนดรูปแบบ และการคัดเลือกตัวตนบางประการ เพื่อมุ่งใช้เป็นภาพแทนของตน¹⁹

นอกจากสองความหมายข้างต้น ในงานเขียนเรื่อง *The business ideology of Benjamin Franklin and Japanese values of the 18th century* ของ คิชิชิ วาดานาเบ้ (Kishichi

¹⁸ Byron K. Marshall, *Capitalism and Nationalism in Prewar Japan: The Ideology of the Business Elite, 1968-1941*, (Stanford University Press, 1967), 4-5.

¹⁹ Theo Nicholas, *Ownership Control and Ideology; an enquiry into certain aspects of modern business ideology*, (London: George Allen & Unwin, 1969), 208.

Watanabe) ยังมีคำนิยามเกี่ยวกับความหมายของคำว่า อุดมคติทางธุรกิจ ในอีกลักษณะหนึ่งว่า หมายถึงปัจจัยสำคัญต่อกระบวนการทำให้เป็นอุตสาหกรรม (ในบริบทของประเทศสหรัฐอเมริกา) เนื่องจาก คติดังกล่าวนอกจากจะสามารถช่วยกำหนดแนวคิดหรือความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ ซึ่งเป็นกุญแจสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจในยุคอุตสาหกรรมแล้ว คตินี้ยังมีส่วนช่วยต่อการขับเคลื่อนธุรกิจให้ก้าวเข้าสู่เป้าหมายได้อีกด้วย²⁰

จากการประมวลนิยามของคำว่า อุดมคติทางธุรกิจ ของงานวิชาการระยะก่อนหน้าจะเห็นได้ว่าคำดังกล่าวได้รับการนิยามและให้ความหมายด้วยข้อความและการอธิบายที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นเพื่อความเข้าใจที่กระจ่างชัดมากขึ้น ผู้เขียนจะแยกอธิบายความหมายของคำว่า อุดมคติ และ คำว่า ธุรกิจ ออกจากกัน จากนั้นจึงอภิปรายความหมายของคำว่า อุดมคติทางธุรกิจ (ซึ่งผู้เขียนจะนำมาใช้ในบริบทการศึกษาครั้งนี้) ในลำดับถัดมา

เดิมทีคำว่า อุดมคติ มักถูกใช้ในความหมายเฉพาะเกี่ยวกับเรื่อง “สังคม” และเป็นคำซึ่งนิยมนำมาใช้ในกลุ่มนักประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องการทูต ในแง่นี้คำว่า อุดมคติ ได้รับการอธิบายว่าเป็นหลักการซึ่งไม่อาจทำความเข้าใจโดยแยกขาดจากบริบททางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในสังคมได้²¹ ซึ่งสอดคล้องกับการอธิบายของ มิชิโอะ โมริชิมะ (Michio Morishima) ที่เสนอว่า อุดมคติ หมายถึงระบบของความเชื่อซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้คนในสังคมเข้าไว้ด้วยกัน²² อย่างไรก็ดี เมื่อขอบเขตการศึกษาของสาขาสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์เกิดการขยายตัวขึ้น คำว่า อุดมคติ จึงถูกนำมาอธิบายในแง่มุมและขอบเขตที่หลากหลายมากขึ้นตามไป ทั้งนี้หนังสือเรื่อง *Ideology: An Introduction* ของ เทอรี อีกลตัน (Terry Eagleton) ได้รวบรวมความหมายของคำว่า อุดมคติ ที่ปรากฏในการอธิบายของนักวิชาการตะวันตกไว้ดังนี้

- (1) ผลิตรกรรมการสร้าง ความหมาย, สัญลักษณ์ และคุณค่าในสังคม
- (2) เนื้อหาอันเป็นลักษณะเฉพาะของแนวคิดในกลุ่มสังคมใดสังคมหนึ่งหรือชนชั้นใดชน

ชั้นหนึ่ง

²⁰ Kishichi Watanabe, "The business ideology of Benjamin Franklin and Japanese values of the 18th century," *Business and Economic History* (1988): 79.

²¹ Michael H. Hunt, "Ideology", *The Journal of American History*, 77, no.1 (June, 1990): 110.

²² Michio Morishima, "Ideology and economic activity," Discussion paper JS142, London: Suntory and Toyota International Centres for Economics and Related Disciplines D, London School of Economics and Political Science (1986): 1.

- (3) แนวคิดซึ่งช่วยสร้างความชอบธรรมในการครองอำนาจทางการเมือง
- (4) รูปแบบความคิดซึ่งมีที่มาจากการกระตุ้นจากความต้องการของสังคม
- (5) การเชื่อมโยงกันระหว่างวาทกรรมและอำนาจ
- (6) รูปแบบแนวทางการปฏิบัติที่เป็นผลมาจากความเชื่อ
- (7) อุปาทานของผู้คนในสังคมที่มีต่อโลกในความคิดของพวกเขา
- (8) ความคลุมเครือระหว่างการอธิบายในทางภาษาศาสตร์กับโลกแห่งความเป็นจริง²³

นอกเหนือจากการนิยามข้างต้น ในกลุ่มของนักวิชาการภาษาไทยก็ได้ให้ความหมายของคำว่า อุดมคติ เอาไว้ด้วยเช่นกัน อาทิ (1) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับพ.ศ.2542 อธิบายว่า อุดมคติ หมายถึง จินตนาการที่ถือว่าเป็นมาตรฐานแห่งความดี ความงาม และความจริงทางใดทางหนึ่งที่มีมนุษย์ถือว่าเป็นเป้าหมายแห่งชีวิตตน²⁴ (2) พจน์ กริชไกรวรรณ และคณะ อธิบายว่า อุดมคติ หมายถึง หลักการที่ยึดมั่นอยู่ในใจ เป็นหลักปฏิบัติและใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อุดมคติเป็นเรื่องเดียวกับชีวิตไม่ได้เป็นสิ่งแปลกแยกที่ตั้งไว้บนแท่นบูชาหรือสิ่งฝืนเพื่องไรสาระ และอุดมคดียังเป็นเรื่องเฉพาะของบุคคล²⁵ และ (3) พันตำรวจเอกวณิชย์ วัลลา อธิบายว่า อุดมคติ หมายถึง มาตรฐานความดี ความงาม ที่มีมนุษย์ถือเป็นเป้าหมายปฏิบัติ²⁶

จากความหมายทั้งหมดข้างต้น กล่าวได้ว่า อุดมคติ จึงย่อมมีความหมายถึง หลักการหรือคุณค่าอย่างหนึ่งอย่างใดซึ่งถูกนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติเนื่องจากมนุษย์เห็นว่าเป็นความดี เป็นเป้าหมายและสะท้อนต่อความต้องการของสังคม

ถัดมาในส่วนของความหมายของคำว่า ธุรกิจ ก็มีผู้ให้คำนิยามไว้อย่างหลากหลายเช่นกัน อาทิ (1) หนังสือคู่มือคำศัพท์ธุรกิจ (Handbook of Business terms) เสนอว่า ธุรกิจ หมายถึง กิจกรรม กิจการ หรือการค้าขาย ใด ๆ ซึ่งกระทำไปเพื่อจุดมุ่งหมายที่เป็นผลกำไรจากการให้/

²³ Terry Eagleton, *Ideology: an introduction* (London: Verso, 1991), 1-2.

²⁴ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2546), 1 และ 381.

²⁵ พจน์ กริชไกรวรรณและคณะ, *วิกฤติกระแสโลกาภิวัตน์: บทวิเคราะห์และสำรวจแม่แบบการพัฒนา* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก, 2552), 5-6.

²⁶ วณิชย์ วัลลา, “ตำรวจในอุดมคติตามแนวพุทธศาสนา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาสุโขทัยบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2555), 54.

อำนวยความสะดวกหรือบริการแก่ลูกค้า²⁷ (2) แอนเดรีย สคัลซ์ (Andrea Schulz) อธิบายว่า ธุรกิจ หมายถึง องค์กรใด ๆ ซึ่งมีจุดประสงค์สร้างผลกำไร ไม่ว่าจะเป็นบริษัทส่วนตัวของชาวจีนซึ่งมีขนาดเล็ก รัฐวิสาหกิจ ธุรกิจขนาดใหญ่ระดับชาติ บริษัทข้ามชาติ หรือแม้แต่กิจการร่วมการค้า ก็เข้าข่ายว่าเป็นธุรกิจด้วย²⁸ (3) พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถานพ.ศ.2542 นิยามว่า ธุรกิจ หมายถึง การงานประจำเกี่ยวกับอาชีพค้าขายหรือกิจการอื่นที่สำคัญและไม่ใช่งานราชการ (4) สุภาพร พิศาลบุตร อธิบายว่า ธุรกิจ หมายถึง กระบวนการที่ผู้ประกอบการเริ่มต้นตั้งแต่การผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือการบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมโดยมุ่งหวังผลกำไร²⁹ และ (5) นรภัทร สถานสถิติย์ นำเสนอว่า ธุรกิจ หมายถึง บุคคลหรือ องค์กรที่พยายามสร้างกำไร โดยการจัดหาผลิตภัณฑ์ซึ่งสามารถสร้างความพึงพอใจให้ลูกค้าได้ เนื่องจากผลิตภัณฑ์นั้นสามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานและความต้องการของลูกค้า³⁰

เช่นนี้จึงอาจสรุปได้ว่า ธุรกิจ มีความหมายถึง กิจกรรมหรือการใด ๆ ที่กระทำไปโดยบุคคลหรือองค์กร ด้วยมีจุดประสงค์เพื่อผลกำไร จากการมอบให้หรือตอบสนองให้ซึ่งสินค้า การบริการ หรือการกระทำอื่นใดแก่ผู้อื่น

จากนิยามทั้งหมดดังกล่าวไปข้างต้นคำว่า อุดมคติทางธุรกิจ ในบริบทการศึกษาครั้งนี้จึงมีความหมายถึง แนวคิด หลักการหรือคุณค่าอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นแนวปฏิบัติในทางธุรกิจหรือกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งผลกำไรหรือผลประโยชน์ เนื่องจากแนวคิด หลักการ หรือคุณค่าเหล่านั้นเป็นคุณค่าที่สังคมเห็นว่าเป็นความดี เป็นเป้าหมาย หรือเป็นการสะท้อนตอบสนองต่อความต้องการของสังคม

²⁷ Jay N. Nisberg, *The Random House Handbook of Business Terms*, (New York: Random House, 1988), 42 อ้างถึงใน Andrea Suhulz, *Chinese Business Culture*, (Diplom.de, 2006), 9.

²⁸ Ibid., 9.

²⁹ สุภาพร พิศาลบุตร, *จริยธรรมทางธุรกิจ*, (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ, 2548), 39.

³⁰ นรภัทร สถานสถิติย์, *ธุรกิจและรูปแบบการดำเนินงานทางธุรกิจ* (เอกสารประกอบการสอนวิชาธุรกิจเบื้องต้น คณะธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยปทุมธานี, 2556), 1.

บทที่ 2

ที่มาของอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน: ค่านิยมและวัฒนธรรมจีนที่เกี่ยวข้องกับการค้าและธุรกิจ

งานเขียนด้านประวัติศาสตร์ธุรกิจจำนวนไม่น้อยที่ถูกผลิตขึ้นในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มคนที่ทำการค้าซึ่งเป็นชาวจีนเสนอว่า การทำความเข้าใจพ่อค้าชาวจีน วิธีการทำการค้าของพ่อค้าชาวจีน ตลอดจนอุดมคติทางธุรกิจของพ่อค้าชาวจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนผู้ที่ไม่ได้อาศัยและประกอบกิจการในมาตุภูมิของตนเอง จำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบอย่างน้อยสองประเด็นควบคู่กัน ประเด็นแรกเป็นประเด็นคลาสสิกที่กลุ่มงานเขียนด้านวัฒนธรรมจีนศึกษานิยมใช้อธิบายแนวคิดและพฤติกรรมของพ่อค้าชาวจีนนั่นคือคุณค่า ค่านิยม หลักปรัชญาชีวิต และวัฒนธรรมของจีนที่เป็นรากฐานทางความคิดความเชื่อของชาวจีนทั้งหลายมาแต่ช้านาน และประเด็นถัดมาซึ่งเพิ่งเป็นประเด็นที่นิยมนำขึ้นมาอธิบายในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่สองและมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าองค์ประกอบส่วนแรกคือบริบทแวดล้อมของถิ่นที่พำนักและถิ่นประกอบธุรกิจการค้าของคนจีนนอกมาตุภูมิว่าพรมแดนที่อาศัยมีสถานการณ์อย่างไร มีวัฒนธรรมแบบไหน มีกฎเกณฑ์เช่นไร ตลอดจนสภาพแวดล้อมส่งผลให้ชาวจีนเหล่านี้ต้องมีการปรับตัวและปรับพฤติกรรมที่แสดงออกมาต่อสถานการณ์ต่างๆ อย่างไร¹

องค์ประกอบการศึกษาพ่อค้าชาวจีนสองประเด็นข้างต้นนับเป็นประเด็นที่น่าสนใจและเป็นสองประเด็นสำคัญที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะนำมาใช้อธิบาย อย่างไรก็ตาม ก่อนจะก้าวเข้าสู่ประเด็นที่ว่าด้วยอุดมคติทางธุรกิจและวิธีการทำธุรกิจที่เปลี่ยนไปของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน ภายใต้ช่วงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง พ.ศ. 2540 ในบทนี้จำเป็นต้องอธิบายถึงค่านิยมและวัฒนธรรมทางด้านการค้าและธุรกิจของชาวจีนก่อน เนื่องจาก คนจีนเป็นชนชาติหนึ่งที่โดดเด่นเรื่องการรักษาค่านิยมและวัฒนธรรมของชาติตนเอาไว้อย่างเหนียวแน่น แม้แต่คนจีนหรือบรรดาพ่อค้าชาวจีนที่เดินทางออกมาทำมาค้าขายนอกแผ่นดินเกิด คนจีนเหล่านี้ก็ยังมักสร้างชุมชนคนจีน หรือเครือข่ายการค้าระหว่างคนจีนด้วยกันเองอยู่เสมอภายใต้ประโยชน์เรื่องการพึ่งพาอาศัยและความคุ้นชินทางภาษา-วัฒนธรรม เนื้อความบทนี้จึงมุ่งกล่าวถึงคุณค่าและวัฒนธรรมความเชื่อของชาวจีน ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการค้าและการทำธุรกิจ เพื่อเป็นแนวทางเชื่อมโยงให้เข้าใจพฤติกรรมทางธุรกิจและ

¹ Hong Liu, "Paradigm Shift in Overseas Chinese Entrepreneurship?: Preliminary Observations and Critiques," (Preliminary observations and critiques', Working Paper of Centre for Chinese Studies, University of Manchester, 2006): 3.

อุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนอันเป็นประเด็นที่จะกล่าวถึงต่อไปข้างหน้าได้ดียิ่งขึ้น โดยจะจำแนกการอภิปรายดังต่อไปนี้

- (1) ค่านิยมเรื่องสถานะของชนชั้นพ่อค้าในสังคมจีน
- (2) คำสอนของขงจื๊อเรื่องหลักพึงปฏิบัติของพ่อค้า
 - (2.1) ระบบครอบครัว: ระบบพื้นฐานการดำเนินธุรกิจและการค้าของชาวจีน
 - (2.2) ระบบพวกพ้อง: ระบบพื้นฐานการดำเนินธุรกิจและการค้าของชาวจีน
- (3) สมาคมลับ: สมาคมพื้นฐานของพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนยุคก่อนสมัยใหม่

2.1 ค่านิยมเรื่องสถานะชนชั้นพ่อค้าในสังคมจีน

สังคมจีนยุคดั้งเดิมมีการจัดลำดับชนชั้นและประเมินคุณค่าของผู้คนในแต่ละชนชั้นออกเป็นหลายระดับสูง-ต่ำแตกต่างกัน งานวิจัยเรื่อง Confucianism and Chinese families: Values and practices in education ชี้ให้เห็นว่า การจำแนกชนชั้นของสังคมจีนยุคอดีตมีความเกี่ยวข้องกับค่านิยมเรื่องการให้ความสำคัญกับการศึกษา² และความสำเร็จของบุคคลที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับยศถาบรรดาศักดิ์หรือจำนวนของทรัพย์สินเงินทอง หากแต่เป็นสถานะทางสังคม ทักษะทางอาชีพ และคุณค่าต่อสังคม³

ในสังคมจีนยุคดั้งเดิมชนชั้นทางสังคมมีการจำแนกออกเป็น 4 ชนชั้นไล่เรียงระดับสูง-ต่ำตามกลุ่มอาชีพได้แก่ (1) ชนชั้นปัญญาชน (2) ชนชั้นชาวนา (3) ชนชั้นแรงงาน และ (4) ชนชั้นพ่อค้า สำหรับชนชั้นปัญญาชนกลุ่มชนชั้นที่แม้จะมีจำนวนน้อยมากที่สุดคือไม่เกินร้อยละ 2 ของประชากรจีน⁴ แต่กลับถูกจัดว่าเป็นชนชั้นที่อยู่ในระดับสูงที่สุด เนื่องจากค่านิยมของชาวจีนยุคขณะนั้น⁵ ชนชั้น

² Grace Hui-Chen Huang and Mary Gove, "Confucianism and Chinese families: Values and practices in education," *International Journal of Humanities and Social Science* 2 no. 3 (2012): 10.

³ Catherine C.H. Chiu and He Cai, "Social Status of Occupations in Guangzhou," In *Economic and Social Development in South China* (Edward Elgar Publishing, 1996): 229.

⁴ ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, "ลักษณะสังคมจีนยุคเก่า," ใน *รวมบทความอารยธรรมตะวันออก*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529): 194.

⁵ ค่านิยมของชาวจีนในสมัยดั้งเดิม ส่วนใหญ่มักมีส่วนสัมพันธ์กับคำสอนของขงจื๊อ อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องกล่าวด้วยว่าในเหตุที่ค่านิยมเรื่องการยกย่องชนชั้นปัญญาชนได้รับการยอมรับในสังคมจีน

ปัญญาชนถูกประเมินค่าว่าเป็นกลุ่มอาชีพที่เป็นคุณค่าต่อสังคมนั้นคือไม่เพียงทำหน้าที่ช่วยสร้างสรรค์สังคมและประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้คนในสังคมเท่านั้น หากแต่ยังรับบทบาทเป็น “ผู้ใหญ่” หรือเป็น “สุภาพบุรุษ”⁶ ของสังคมจีนด้วย

นอกเหนือไปจากเหตุผลเรื่องการประเมินค่า เหตุผลประการถัดมาที่ทำให้ปัญญาชนได้รับการจัดลำดับสูงสุดคือ เหตุผลเรื่องสถานะทางสังคม การเป็นชนชั้นปัญญาชนหรือขุนนางจะทำให้คนผู้นั้นได้รับสิทธิพิเศษจากสถานะที่ได้ครอบครองอย่างเช่นการลดเว้นหรือลดหย่อนการจ่ายภาษีต่อรัฐ รวมถึงได้รับการยกเว้นจากการถูกเกณฑ์แรงงาน ซึ่งสถานะอภิสิทธิ์เหล่านี้ไม่ได้ได้มาโดยง่าย หากแต่ต้องผ่านการสอบคัดเลือก⁷ และเมื่อได้ครองสถานะชั้นสูง ผู้ที่เป็นปัญญาชนหรือขุนนางก็จะมีภาระหน้าที่ต่อสังคมมากขึ้นตามไป กล่าวคือชนชั้นปัญญาชนจะต้องใช้ความรู้ความสามารถตลอดจนถึงพลังกำลังทางสติปัญญาเพื่อนำมาใช้สำหรับการพัฒนาและจรรโลงสังคม

ลำดับถัดมาชนชั้นชาวนา ผู้คนในกลุ่มอาชีพนี้ถือเป็นกลุ่มอาชีพที่ได้รับการประเมินคุณค่าไว้ในชนชั้นที่สองรองจากเพียงชนชั้นปัญญาชนเท่านั้น การจัดชนชั้นชาวนาเอาไว้ในสถานะที่สูงรองจากบรรดาปราชญ์บัณฑิตและปัญญาชน เนื่องจากในอดีตระบบการผลิตหลักของสังคมจีนเป็นระบบเกษตร การค้าและธุรกิจเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งของระบบเศรษฐกิจที่ไม่เกิดการกระจายตัวแพร่หลายเหมือนในสังคมปัจจุบัน⁸ การเป็นชาวนาหรือเกษตรกรจึงถูกจัดเป็นกลุ่มชนชั้นที่มีคุณประโยชน์ต่อสังคมจีนอย่างกว้างขวาง⁹ เพราะคนเหล่านี้เป็นทั้งชนชั้นผู้ผลิตอาหารเลี้ยงปาก

เนื่องจากในยุคดั้งเดิมหรืออย่างน้อยที่สุดก็ในสมัยราชวงศ์โจวนั้น ชนชั้นขุนนางและปัญญาชนเป็นกลุ่มคนสำคัญที่กุมอำนาจการบริหารสังคมจีนเอาไว้ ดังนั้นการเกิดขึ้นของค่านิยมที่ยกย่องชนชั้นดังกล่าวจึงเป็นคุณค่าแก่นขนานนำเหล่านี้ (อย่างน้อยที่สุดก็ในแง่ของความชอบธรรม)

⁶ ขงจื๊อให้ความสำคัญมากต่อการขัดเกลาผู้คนในสังคมให้เป็นผู้มีคุณธรรม ซึ่งกระบวนการขัดเกลาผู้คนในทัศนะของขงจื๊อนั้นอาจกระทำได้โดยการศึกษาและการปลูกฝังจริยธรรมเพื่อให้ผู้คนกลายเป็นสุภาพบุรุษผู้มีจิตวิญญาณสูงหรือที่ในภาษาจีนเรียกว่าจวินจี (君子)

⁷ Li Qing, “Occupational Structure of Contemporary Mainland China,” *The Journal of East and West Studies* 23, no.2 (November, 1994): 37.

⁸ Ibid, 37-38.

⁹ อย่างไรก็ตามค่านิยมเรื่องการยกย่องชาวนานี้เป็นเพียงค่านิยมในทางนามธรรมเท่านั้น เพราะสำหรับทางปฏิบัติชนชั้นชาวนาค่อนข้างมีคุณภาพชีวิตในระดับต่ำ ต้องทำงานหนัก และมีวิถีชีวิตที่พึงพิงอยู่แต่กับสถานการณ์ของฝนฟ้า ตรงข้ามโดยสิ้นเชิงกับสถานะของบรรดาชนชั้นอภิสิทธิ์ของสังคมจีน ดังนั้นในเวลาที่สังคมจีนต้องการการเปลี่ยนแปลง กลุ่มนักเคลื่อนไหวจึงเน้นไปที่พลังจากชาวนาเนื่องจากชนชั้นนี้เป็นกลุ่มคนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากสังคมเท่าที่ควรนั่นเอง

ท้องแก่ผู้คนในสังคม เป็นทั้งผู้จ่ายภาษีแก่รัฐเพื่อนำมาบำรุงพัฒนาส่วนต่างๆ ของสังคม และยังเป็นกลุ่มคนที่เป็นกำลังสำคัญด้านการทหารจากการเป็นชนชั้นผู้ถูกเกณฑ์ทหารอีกด้วย¹⁰

ชนชั้นลำดับที่สามคือชนชั้นแรงงาน ความหมายของชนชั้นแรงงานในที่นี้หมายถึงผู้ประกอบอาชีพแรงงานซึ่งมีทักษะทางฝีมือ อย่างเช่น ช่างก่ออิฐ ช่างก่อสร้าง ช่างตัดเสื้อ ช่างแกะสลัก ช่างปั้น ฯลฯ ไม่ได้หมายความว่ากลุ่มแรงงานในความหมายแบบสมัยใหม่ซึ่งมักหมายถึงผู้ที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม¹¹ การประกอบอาชีพในประเภทดังกล่าวนี้ถูกจัดไว้ในชนชั้นลำดับที่ 3 ของสังคมจีน เนื่องจาก ในสังคมจีนยุคเก่า งานฝีมือถือเป็นงานสำคัญที่สร้างรายได้ให้แก่รัฐและการประดิษฐ์งานฝีมือก็เป็นการแสดงถึงความสามารถของวัฒนธรรมจีนออกมาผ่านผลงานชิ้นต่าง ๆ และในขณะเดียวกันชนชั้นแรงงานยังถือเป็นชนชั้นสำคัญที่ทำหน้าที่ผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนเครื่องมืออำนวยความสะดวกต่างๆ อันเป็นประโยชน์แก่การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคม¹²

ส่วนลำดับสุดท้ายซึ่งถูกจัดว่าเป็นชนชั้นล่างสุดและทำประโยชน์ให้แก่สังคมน้อยที่สุดตามการประเมินค่าของสังคมจีนยุคดั้งเดิมคือชนชั้นพ่อค้า สังคมดั้งเดิมของจีนถือว่าชนชั้นพ่อค้า นอกจากจะไม่ทำหน้าที่ร่วมสร้างสรรค์หรือทำประโยชน์ให้แก่สังคมแล้ว มิหนำซ้ำพ่อค้ายังแสวงหากำไรและเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมจากการได้กำไรส่วนต่างทางการค้าอีกด้วย¹³ บรรดาผู้ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าถูกมองว่าความมั่งมี ทรัพย์สินเงินทอง ตลอดจนผลกำไรที่คนเหล่านี้หามาได้นั้นล้วนแล้วแต่เป็นผลกำไรที่แสวงหามาจากการเอาเปรียบสังคม อาชีพที่ดีควรมีการสร้างสรรคสังคมและมีการตอบแทนคืนสู่สังคมมากกว่าที่จะถูกถ่ายทอดให้กลายเป็นทรัพย์สินส่วนตัวอย่างไม่สมเหตุสมผลดังเช่นอาชีพพ่อค้า

พฤติกรรมการได้ประโยชน์จากส่วนต่างของราคาอันเป็นวิสัยหลักของอาชีพพ่อค้าถือเป็นสิ่งที่ได้รับการดูถูกดูแคลนอย่างมากสำหรับสังคมจีน เหตุผลสำคัญมาจากการที่ ขงจื้อ ปราชญ์ผู้มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมจีนอย่างกว้างขวางได้วางบรรทัดฐานเปรียบเทียบระหว่าง “คนผู้มีจิตวิญญาน

¹⁰ ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, “ลักษณะสังคมจีนยุคเก่า,” ใน *รวมบทความอารยธรรมตะวันออก*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529): 195.

¹¹ Li Qing, “Occupational Structure of Contemporary Mainland China,” *The Journal of East and West Studies* 23, no.2 (November, 1994): 37

¹² ลิขิต อีรวะดิน, “พ่อค้าและสังคม,” *สยามรัฐ*, 13 สิงหาคม 2558, เข้าถึงได้จาก http://www.dhiravegin.com/detail.php?item_id=001276 (สืบค้นเมื่อ 3 ตุลาคม 2559).

¹³ ศรีสุข ทวีชาประสิทธิ์, “ลักษณะสังคมจีนยุคเก่า,” ใน *รวมบทความอารยธรรมตะวันออก*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529): 196.

สูง” (The Superior man) กับ “คนผู้มีจิตวิญญานต่ำ” (The Mean man) เอาไว้ว่า “คนผู้มีจิตวิญญานสูงย่อมแสวงหาความชอบธรรม หากแต่คนผู้มีจิตวิญญานต่ำย่อมแสวงหาผลประโยชน์”¹⁴ และ “คนผู้มีจิตวิญญานสูงย่อมสำนึกถึงคุณธรรม หากแต่คนผู้มีจิตวิญญานต่ำย่อมสำนึกถึงความสุขสบายส่วนตน”¹⁵ ภายใต้วาทะเช่นนี้ชาวจีนที่ประกอบอาชีพพ่อค้าจึงถูกเทียบเคียงคุณค่าด้านจิตวิญญานไปในทางลบและถูกประเมินค่าว่าเป็นผู้ครองอาชีพที่บกพร่องทางคุณธรรม ไม่สร้างคุณประโยชน์แก่สังคม เอาเปรียบสังคม และเบียดเบียนสังคม

จากทัศนะและมุมมองที่มีต่อกลุ่มพ่อค้าข้างต้น การประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าสำหรับสังคมจีนจึงมิใช่อาชีพที่ต้องเผชิญกับภาระของการดำรงชีวิตเพียงแค่ด้านปัญหาต่างๆ จากการประกอบอาชีพหรือด้านการจ่ายภาษีแก่รัฐเท่านั้น หากแต่คนเหล่านี้ยังมีการทางวัฒนธรรมอีกด้วย นั่นคือ การแสดงความรับผิดชอบ (ทางมโนธรรม) ของตนเอง และการแสดงภาพลักษณ์ต่อสังคมในแง่ของการเป็นพ่อค้าที่ดี พ่อค้าที่มีคุณธรรม พ่อค้าที่ช่วยเหลือสังคม

การแสดงความรับผิดชอบ (ทางมโนธรรม) ของตนเองและการแสดงภาพลักษณ์ “ที่ดี” ของกลุ่มพ่อค้าต่อสังคมถือเป็นพฤติกรรมที่มีความหมายสำหรับพ่อค้า เนื่องจากพ่อค้าถูกจัดไว้เป็นชนชั้นล่าง สถานะทางสังคมอยู่ในระดับต่ำ ทรัพย์สินและการแสวงหาได้มีหน้าที่เพียงการสร้างคามกินดีอยู่ดี เลี้ยงปากเลี้ยงท้อง และสร้างความสุขสบายทางรูปธรรมเท่านั้น ทว่าในทางสถานะทางสังคม การยอมรับจากสังคม รวมถึงการประเมินคุณค่าในทางนามธรรมกลับปรากฏในทางตรงกันข้าม ผู้ที่ประกอบอาชีพพ่อค้าซึ่งขาดหลักประกันทางความชอบธรรมจึงจำเป็นต้องพยายามแสวงหาคุณธรรมและอุดมคติในกลุ่มอาชีพของตนเองเพื่อนำคุณธรรมและคุณความดีนี้มาเป็นเครื่องแสดงตนถึงความชอบธรรมทั้งในฐานะของการเป็นคนที่มีคุณค่าต่อสังคม¹⁶

ทั้งนี้ คุณธรรมสำคัญที่พ่อค้าชาวจีนส่วนใหญ่ได้มีการนำมายึดถือปฏิบัติก็คือ คุณธรรมและหลักปฏิบัติอันมีที่มาจากคำสอนของ ขงจื๊อ นักปรัชญาผู้มีอิทธิพลกว้างขวางต่อการวางรากฐานแนวคิดและวัฒนธรรมแก่สังคมจีน

¹⁴ Li Fu Chen, *The Confucian Way*, Revised /edition (Routledge, 2013), 138.

¹⁵ Ibid.,

¹⁶ Richard John Lufrano, *Honorable Merchants: Commerce and Self-Cultivation in Late Imperial China* (University of Hawaii Press, 1997), 2-3.

2.2 คำสอนของขงจื้อเรื่องหลักพึงปฏิบัติของพ่อค้า

ขงจื้อ ถือเป็นนักปรัชญาที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมจีนกว้างขวางมากที่สุดคนหนึ่งสาระสำคัญของคำสอน ขงจื้อ เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างรากฐานทางจิตวิญญาณอันประกอบด้วยด้านจริยธรรม ด้านการศึกษา และด้านการปกครอง ภายใต้จุดประสงค์เพื่อสร้างจรรยาและจิตวิญญาณของผู้คนให้มุ่งหมายร่วมพัฒนาสังคมอันเป็นแหล่งรวมวิถีชีวิตของมนุษย์¹⁷

ในตำราของขงจื้อไม่ได้ปรากฏคำสอนในเรื่องราวที่ว่าด้วยหลักคิดและหลักปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบอาชีพทางธุรกิจหรือค้าขายเอาไว้โดยเฉพาะ เนื่องจากในอดีตสังคมจีนได้จำแนกชนชั้นของผู้คนตามการประกอบอาชีพออกเป็น 4 ชนชั้น และพ่อค้าถูกจัดลำดับเอาไว้ต่ำที่สุด ชนชั้นพ่อค้าถือได้ว่าเป็นกลุ่มคนที่ไม่มีความคุณธรรมจริยธรรม ความสามารถทางธุรกิจและผลกำไรอันรุ่งโรจน์จากการค้าขายของบรรดาพ่อค้าในสังคมจีนที่ชวนขายหามาได้ มีประโยชน์เพียงช่วยให้คุณภาพชีวิตของตนและวงศ์วานมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นเท่านั้น หากแต่ไม่มีส่วนร่วมต่อการสร้างความเจริญให้แก่สังคม¹⁸

อย่างไรก็ดี ตำราของขงจื้อก็ได้อภิปรายถึงคุณธรรมและแนวปฏิบัติสำหรับการจรรโลงสังคมของผู้คนทั่วไปเอาไว้ในหลายลักษณะ ซึ่งบรรดาพ่อค้าชาวจีนทั้งหลายสามารถหยิบยกเอาคุณธรรมเหล่านี้มาปรับใช้เพื่อให้ตนและวงศ์วานสามารถบรรลุถึงสถานะทางสังคมที่สูงชันไปได้ ยกตัวอย่างเช่น เรื่องการยึดถือคุณธรรม ดังปรากฏในข้อความบางช่วงบางตอนของตำราสนทนาซึ่งขงจื้อ ได้ตอบแก่ เจิ้งกง ความว่า

“เจิ้งกง ถาม: “ยากไร้อย่างปราศจากการสอพลอ และมั่งมีอย่างไม่โอหัง” จาก

ข้อความนี้ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร?”

ขงจื้อ ตอบ: “สิ่งนั้นแหละที่พึงปฏิบัติ แต่จะดียิ่งกว่าถ้าหาก “ยากไร้แต่ยังคงสำราญสุขในวิถีของตน และมั่งมีแต่ยังคงตระหนักถึงคุณธรรม”¹⁹

¹⁷ อนุพันธ์ สุทธยากร, “การวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ในคำสอนของขงจื้อ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551), 46.

¹⁸ Kit-Chun Joanna Lam, “Confucian Business Ethics and Economy,” *Journal of Business Ethics* 43, no.1/2 (March, 2003): 154.

¹⁹ การถอดความนี้เทียบเคียงจากข้อความฉบับภาษาอังกฤษ ใน Analects book 1, Number 15 อ้างถึงใน Kit-Chun Joanna Lam, “Confucian Business Ethics and Economy,” *Journal of Business Ethics* 43, no.1/2 (March, 2003): 154. และข้อความในฉบับภาษาไทย

จากข้อความสนทนาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ขงจื้อ ได้ให้คำสอนสำหรับกรณีของผู้ที่มีความมั่งมีว่าควรต้องยึดถือหลักคุณธรรมเอาไว้ ซึ่งคุณธรรมตามความหมายข้างต้น ได้รับการตีความในระยะต่อมาว่าหมายถึงคุณธรรมของการจรรโลงสังคมที่สำคัญ 2 ประการนั่นคือ คุณธรรมเหรินหรือคุณธรรมด้านการช่วยเหลือสังคม และคุณธรรมอีหรือคุณธรรมด้านความถูกต้อง²⁰ โดยการตีความดังกล่าวนี้เกิดจากสถานการณ์ในช่วงทศวรรษที่ 19 เมื่อสังคมจีนได้มีวิวัฒนาการเข้าสู่ยุคสมัยที่การค้าเจริญเติบโต และกลุ่มชนชั้นพ่อค้าเริ่มมีบทบาทต่อสถานะทางเศรษฐกิจของจีนมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ในขณะเดียวกันชาตินิยมก็กำลังประสบปัญหาความระส่ำระสายทางการเมืองและกลุ่มชนชั้นขุนนางปัญญาชนก็อยู่ในช่วงของการแก่งแย่งอำนาจทางการเมือง ดังนั้น ชนชั้นพ่อค้าในฐานะที่เป็นผู้มั่งมีของสังคมจึงได้รับความคาดหวังจากสังคมจีนและนำมาซึ่งสร้างความหมายใหม่ให้แก่ชนชั้นพ่อค้าเพื่อให้ชนชั้นพ่อค้าสามารถช่วยเหลือและจรรโลงชาติและสังคมจีนได้โดย การยึดถือหลักคุณธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณธรรมเรื่องความถูกต้องและการช่วยเหลือสังคม²¹

คุณธรรมเรื่องความถูกต้องและการช่วยเหลือสังคมของชนชั้นพ่อค้าได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับคุณธรรมเรื่องความกตัญญูซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานของสังคมจีน บรรดาชนชั้นนำของชาตินิยมและสื่อต่างๆ มีการเน้นย้ำว่าชนชั้นพ่อค้าสามารถแสดงออกถึงความกตัญญูต่อประเทศชาติและการกตัญญูต่อสังคมจีนได้โดยอาจกระทำผ่านการบริจาค การสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ผู้ร่วมสังคม ที่บ่งชี้ได้ถึงการเป็นผู้ให้ที่มีมนุษยธรรมได้

สาเหตุที่คุณธรรมเรื่องความถูกต้องและคุณธรรมเรื่องการตอบแทนสังคม เป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญยิ่งต่อการสร้างบูรณภาพแก่สังคมจีน เนื่องจาก ขงจื้อ เชื่อมั่นว่า

“สถาบันทางสังคมมีความหมายอย่างยิ่งทั้งต่อความมั่นคงและปลอดภัยของปัจเจกชน เนื่องจาก สถาบันนี้จะช่วยให้ปัจเจกชนไม่ต้องโดดเดี่ยวจากการถูกเบียดขับทางสังคม อย่างไรก็ตาม ปัจเจกชนมีหน้าที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ เพราะปัจเจกชน

และภาษาจีนจาก ขงจื้อ, *คัมภีร์หลุนอวี่*, แปลโดย อมร ทองสุก, พิมพ์ครั้งที่ 3 (ปทุมธานี: ชุนวัตร, 2553), 122.

²⁰ Kit-Chun Joanna Lam, “Confucian Business Ethics and Economy,” *Journal of Business Ethics* 43, no.1/2 (March, 2003): 153.

²¹ Ibid., 155-159.

ไม่สามารถดำรงชีวิตและพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ถ้าหาก
ปราศจากการอุปถัมภ์ของสังคม”²²

ภายใต้ทัศนะคติข้างต้น ขงจื๊อ และสังคมชาวจีนจึงให้ความสำคัญอย่างมากกับการ
จรรโลงคุณค่าต่างๆ ของสังคมเอาไว้ โดยเริ่มต้นจากการรักษาคุณค่าของความสัมพันธ์ทางสังคมทั้ง 5
ประการ ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา
ความสัมพันธ์ระหว่างมิตรกับมิตร ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง และความสัมพันธ์ระหว่างพลเมือง
กับผู้ปกครอง²³ ซึ่งในแต่ละความสัมพันธ์ล้วนมีภาระหน้าที่ระหว่างกัน ขงจื๊อเชื่อมั่นว่าถ้าหากมนุษย์
สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างบริบูรณ์ ผู้ให้รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ผู้รับรู้จักความ
กตัญญู ต่างฝ่ายต่างเคารพซึ่งกันและกัน ตลอดจนไม่ละเมิดความสัมพันธ์ทั้ง 5 นี้ ทั้งในภาพเล็กใน
ระดับปัจเจก ภาพใหญ่ขึ้นมาในระดับสังคม และขยายมาถึงภาพใหญ่อย่างในระดับประเทศชาติก็จะ
เกิดความสงบสุข เกิดชุมชนที่มีมนุษยธรรมอันงดงาม ซึ่งความสงบสุขของสังคมที่มีคุณธรรมเป็นเครื่อง
กำกับนี้ก็คือจุดหมายปลายทางอันพึงปรารถนาของสังคมในอุดมคติของขงจื๊อ²⁴

ทั้งนี้ เมื่อคุณค่าเรื่องการจรรโลงสังคมและการสร้างบูรณภาพทางสังคมแห่งอุดมคติของ
ขงจื๊อ มีความหมายเริ่มต้นมาจากความสัมพันธ์ในครอบครัวและขยายกว้างขวางออกไปสู่การจรรโลง
ความสัมพันธ์ในระดับสังคมและประเทศชาติภายใต้ภาวะต่างตอบแทนระหว่างกันในทุกๆ ระดับ
ดังนั้น เมื่อแนวคิดดังกล่าวถูกจัดวางในโครงสร้างของการดำเนินการต่างๆ ในสังคม รวมถึงการดำเนิน
ธุรกิจ พ่อค้าและผู้ประกอบกิจการชาวจีนส่วนใหญ่จึงพยายามจรรโลงคุณค่าของการกตัญญูต่อสังคม
โดยการตอบแทนคืนสู่สังคมในลักษณะต่างๆ โดยถือว่าภาระหน้าที่เหล่านั้นเป็นการรักษาคุณธรรม

²² ข้อความนี้เป็นการอธิบายประเด็นเรื่องความสำคัญของสังคมในทัศนะของขงจื๊อที่ถูก
ตีความผ่านงานเขียนของ เฉิน โจเซฟ และเฉิน จิงปัน (Joseph Chen and Jingban Chen)
ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและการเงินจีน ซึ่งแม้ผู้วิจัยจะไม่อาจชี้ว่าการตีความครั้งนี้
ถูกต้องกับทัศนะของขงจื๊อหรือไม่ กระนั้นข้อเสนอที่ว่าด้วย ความสำคัญของสถาบันทางสังคม สำหรับ
ขงจื๊อนั้นเป็นประเด็นที่ถูกกล่าวถึงและผลิตซ้ำอยู่เสมอในงานเขียนที่ว่าด้วยปรัชญาขงจื๊อ (Joseph
Chen and Jingban Chen, *Confucius as a teacher: Philosophy of Confucius with
Special Reference to Its Educational Implications* (Foreign Languages Press, 1994),
75.)

²³ มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์, “ขงจื๊อกับผลงานศิลปะที่หลากหลายมุมมอง,” *วารสารดำรง
วิชาการ: รวมบทความทางวิชาการคณะโบราณคดี* 8, 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2552): 37-39.

²⁴ สุวรรณ สภาอานันท์, *จริยศาสตร์ต่างตอบแทนในปรัชญาขงจื๊อ* (กรุงเทพฯ: ชวนอ่าน,
2557), 3.

ทางสังคมและเป็นวิถีทางแห่งการดำเนินธุรกิจอย่างถูกต้องที่จะสามารถสร้างภาวะสังคมบูรณาภาพที่มีความสงบสุขได้

2.2.1 ระบบครอบครัว: ระบบพื้นฐานการดำเนินธุรกิจและการค้าของคนจีน

นอกเหนือจากภาระหน้าที่ทางคุณธรรมด้านการตอบแทนสังคมและการกตัญญูต่อสังคมซึ่งเป็นพฤติกรรมที่พึงกระทำแล้ว พ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนยังมีลักษณะการดำเนินกิจการอีกลักษณะหนึ่งซึ่งเป็นผลมาจากอิทธิพลของการวางรากฐานเรื่องคุณค่าของสัมพันธภาพภายในทางสังคมภายใต้อิทธิพลของขงจื๊อ นั่นคือลักษณะการบริหารจัดการธุรกิจภายใต้ระบบครอบครัว

ระบบการดำเนินธุรกิจครอบครัวถือเป็นระบบพื้นฐานของการดำเนินธุรกิจและการค้าของชาวจีนมาแต่ช้านาน บทความเรื่อง The Effect of Confucian values on succession in family business ชี้ให้เห็นว่า ระบบการดำเนินธุรกิจแบบครอบครัวของชาวจีนเป็นภาพแทนของอุดมการณ์ด้านการจรรโลงสัมพันธภาพภายใต้หน่วยของสังคมพื้นฐานอย่างแยกไม่ออก ในพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบครอบครัว บิดามารดาได้รับภาระหน้าที่ด้านการเป็นผู้ให้และรับผิดชอบต่อบุตรทั้งในแง่ของการดูแลช่วงเยาว์วัยและการให้คำแนะนำอบรมสั่งสอนตลอดชีวิต ส่วนบุตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุตรชาย มีหน้าที่นอบน้อม เชื่อฟังคำสั่งสอน และให้การดูแลคืนกลับไปน้อมบิดามารดาแก่ชรา ตลอดจนจนถึงการเป็นผู้นำพิธีบูชาบรรพบุรุษในยามที่บิดามารดาจากไป เพื่อเป็นเครื่องแสดงถึงความกตัญญูต่อบิดามารดาซึ่งเป็นผู้ให้ในขั้นพื้นฐานนั่นคือการเป็นผู้ให้ที่มาของชีวิต และการให้การเลี้ยงดู ดูแลมาตลอดชีวิต²⁵

เหยียน จุน และ ริตซ์ โซเรนสัน (Jun Yan and Ritch Sorenson) ผู้เขียนบทความเรื่องข้างต้นให้การอธิบายว่า เมื่อนำคุณค่าสัมพันธภาพภายใต้หน่วยของสังคมพื้นฐานมาพิจารณาในแง่ของการดำเนินกิจการ ความต่อเนื่องทางสังคมที่มีพื้นฐานมาจากครอบครัวและการควบคุมอำนาจทางเพศ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเป็นสมาชิกและทรัพย์สินสมบัติมีการถ่ายทอดลงไปตามลำดับชั้นในครอบครัว บิดาในฐานะของการเป็นหัวหน้าครอบครัวถือได้ว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินและเป็นหัวหน้าของกิจการทั้งหมด ทุกคนในครอบครัวมีฐานะเป็นเจ้าของร่วมกันของกิจการ แต่อำนาจการตัดสินใจใดๆ ของการบริหารจัดการ การดำเนินงาน และทรัพย์สินของกิจการรวมศูนย์อยู่ที่บิดาเพียงคนเดียว ทายาทลำดับถัดมาที่มีสิทธิ์อำนาจในการตัดสินใจจะถูกส่งต่อมายังบุตรชายคนโตเมื่อบิดาถอนอำนาจการบริหารของตนเองออกจากกิจการหรือเสียชีวิต การสืบทอดอำนาจการบริหารจัดการลงสู่บุตรชายคนโต เนื่องจากบุตรชายคนโตถือเป็นผู้มีภาระหน้าที่ต่อครอบครัวต่อบิดา

²⁵ Jun Yan and Ritch Sorenson, "The Effect of Confucian values on succession in family business," *Family Business Review* 19 no.3 (2006): 236-238.

และเป็นผู้ให้การอุปการะและเมตตาแก่สมาชิกผู้ที่มีอาวุโสต่ำกว่าภายใต้เงื่อนไขของสัมพันธ์ภาพทางสังคมในระดับที่กับน้องตามที่วางหลักไว้โดยขงจื้อ²⁶

ระบบการบริหารจัดการธุรกิจแบบครอบครัวของชาวจีน ถือได้ว่าเป็นการบริหารงานในแนวดิ่งหรือลักษณะการควบคุมแบบบนลงล่าง (Top-Down) การดำเนินกิจการจะถูกควบคุมไว้โดยหัวหน้ากิจการซึ่งก็คือบิดาผู้มีอำนาจสูงสุดในครอบครัว การจัดสรรตำแหน่งงานต่างๆ มีความเกี่ยวข้องกับลำดับชั้นของคนในตระกูล สมาชิกในครอบครัวทุกคนจะได้รับภาระหน้าที่ดูแลรายละเอียดของกิจการในส่วนที่แตกต่างกันออกไปโดยไม่มีอัตราเงินเดือนแน่นอน ค่าใช้จ่ายและรายรับของกิจการทั้งหมดถูกรวบรวมเป็นสมบัติของกองกลางและเป็นรายได้รวมของครอบครัว บิดาจะมีหน้าที่จัดสรรปันส่วนรายรับเหล่านี้ให้แก่ผู้ร่วมดำเนินกิจการและสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัวตามความเหมาะสม และในช่วงเทศกาลสำคัญของชาวจีนเช่นตรุษจีน บิดาจะให้เงินแก่สมาชิกในครอบครัวทุกคนในรูปของการแต๊ะเอีย เพื่อเป็นของขวัญจากเงินกองกลางของกิจการหรือกงสีและเพื่อให้สมาชิกแต่ละคนนำไปใช้เป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวซึ่งจะมีจำนวนเล็กน้อยแตกต่างกันออกไปตามสถานภาพและผลงานของการดูแลจัดการส่วนของงานในแต่ละปีที่ผ่านมา²⁷

การสืบทอดธุรกิจและการดำเนินธุรกิจในลักษณะครอบครัวนี้เป็นลักษณะร่วมของการดำเนินธุรกิจของพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนทั้งที่อาศัยอยู่ในจีนแผ่นดินใหญ่ และพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนทั่วโลก²⁸ งานวิจัยของ ศุภลักษณ์ พรกุลวัฒน์ ชี้ให้เห็นว่า การสืบทอดธุรกิจและการดำเนินธุรกิจของชาวจีนในประเทศไทยก็มีการรักษาระบบส่งผ่านการดำเนินกิจการผ่านทางบุตรชายเช่นเดียวกับที่พ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนในแผ่นดินใหญ่ปฏิบัติมาตั้งแต่อดีต บุตรชายคนโตจะมีความใกล้ชิดกับบิดาและมีบทบาทหน้าที่ต่อการรับผิดชอบช่วยเหลือของกิจการครอบครัวมากกว่าสมาชิกคนอื่น ในช่วงวัยที่บุตรชายคนโตยังเด็ก บิดาซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวและเป็นผู้มีสิทธิ์ขาดในการตัดสินใจของกิจการจะฝึกหัดให้บุตรชายคนโตเรียนรู้เกี่ยวกับกิจการเพื่อวางรากฐานให้ดำเนินกิจการแทนบิดาต่อไปในอนาคต บางครอบครัวมีการส่งบุตรชายของตนไปศึกษาในวิชาที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจและการค้าขายโดยเฉพาะ และบางครอบครัวที่มีทุนทรัพย์ไม่มากนักก็มีการส่ง

²⁶ Ibid., 238.

²⁷ ศุภลักษณ์ พรกุลวัฒน์, “พัฒนาการการดำเนินธุรกิจและการธำรงเอกลักษณ์ธุรกิจแบบจีน: กรณีศึกษาสองตระกูล,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), 13-14.

²⁸ มินนามิ ยาซุฟูมิ, *คนจีนสร้างตัวอย่างไรในสายตาคนญี่ปุ่น*, บรรณาธิการโดย วรณะ วัฒน, แปลโดย ม.อิงอรุณ (นามแฝง), พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: หินหยาง, 2532), 86.

บุตรชายไปเรียนรู้การทำบัญชีและหัตถวิชาธุรกิจต่างๆ จากเครือญาติหรือพันธมิตรทางการค้าเพื่อนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้เพื่อบริหารกิจการของครอบครัวต่อไป²⁹

อย่างไรก็ตาม ในยุคที่เศรษฐกิจเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงและมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว การดำเนินธุรกิจภายใต้ระบบครอบครัว ได้ถูกตั้งข้อสังเกตว่าเป็นวิธีการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับธุรกิจที่มีขนาดเล็ก และอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาไปสู่การดำเนินธุรกิจสมัยใหม่ งานวิจัยด้านประวัติศาสตร์ธุรกิจหลายชิ้นได้พยายามหาคำอธิบายเกี่ยวกับการคลี่คลายของระบบการบริหารและการดำเนินงานแบบครอบครัวภายใต้การขยายตัวของเศรษฐกิจและพบว่า ธุรกิจครอบครัวจีนที่เกิดการเสื่อมคลายของระบบการดำเนินงานส่วนใหญ่ ไม่ได้เกิดจากความเปลี่ยนแปลงของความเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ หากแต่การเสื่อมคลายของระบบธุรกิจครอบครัวมักเกิดจากปัจจัยภายในด้านความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในครอบครัวและการสูญเสียอำนาจนำทางการบริหารหลังการเปลี่ยนผ่านผู้รับหน้าที่ดำเนินกิจการต่อจากบิดา³⁰

ภายหลังอำนาจที่เข้มแข็งและเหนียวแน่นอำนาจในครอบครัวและการบริหารจัดการกิจการไว้ที่บิดาคลี่คลายลงไป ภาวะผู้นำของครอบครัวและกิจการคนใหม่ที่รับหน้าที่โดยบุตรชายคนโตหรือทายาทรุ่นต่อมามีถือว่าเป็นปัญหาสำคัญที่สุดของระบบธุรกิจครอบครัวชาวจีน กิจการครอบครัวในรุ่นที่ 2 หรือ 3 มักเกิดการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจมาอยู่ในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนระหว่างพี่น้อง อำนาจและสิทธิ์ขาดซึ่งอยู่ที่ผู้นำเพียงคนเดียวเริ่มลดบทบาทลงไป อำนาจการตัดสินใจเริ่มมีการกระจายสู่สมาชิกคนอื่นๆ มากขึ้น และเริ่มมีการรับทรัพยากรบุคคลภายนอกเข้ามาร่วมบริหารงานด้วยภายใต้จุดประสงค์เพื่อให้กิจการสามารถพัฒนาได้มากขึ้น และในบางกรณีก็มีการนำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาปรับใช้สำหรับการดำเนินงาน แต่กิจการครอบครัวของชาวจีนที่ดำเนินต่อมาโดยส่วนใหญ่ แม้การบริหารงานรูปแบบครอบครัวจะคลี่คลายลงไปและผู้นำกิจการจะไม่ได้มีอำนาจครอบคลุมเช่นเดียวกับยุคบุกเบิกกิจการที่นำโดยบิดา กระนั้นธุรกิจครอบครัวจีนก็ยังนิยมดำเนินการบริหารโดยอาศัยกิจการชื่อเดิม และมีกลุ่มสมาชิกในครอบครัวเป็นผู้บริหารระดับสูงเช่นเดียวกับในยุคการบุกเบิกกิจการ³¹

²⁹ เรื่องเดียวกัน, 14.

³⁰ อรุณ ศิริงานสุรณ, “การสืบทอดธุรกิจครอบครัว: กระบวนการแห่งการสร้างความสัมพันธ์เพื่อการอยู่รอดและยั่งยืน,” *สุทธิปริทัศน์* 25, ฉ. 77 (กันยายน-ธันวาคม, 2554):110-111. และ ศุภลักษณ์ พรกุลวัฒน์, “พัฒนาการการดำเนินธุรกิจและการธำรงเอกลักษณ์ธุรกิจแบบจีน: กรณีศึกษาสองตระกูล,” 15-17.

³¹ มินนามิ ยาซุฮิโตะ, *คนจีนสร้างตัวอย่างในสายตาคนญี่ปุ่น*, บรรณาธิการโดย วรรณะ วิมล, แปลโดย ม.อิงอรุณ (นามแฝง), พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: หินทราย, 2532), 87.

ทั้งนี้ เงื่อนไขสำคัญของการจรรโลงสมาชิกภาพในครอบครัวไว้ในฐานะของผู้ร่วมกิจการท่ามกลางการเกิดภาวะการณ์คลี่คลายของระบบการบริหารจัดการธุรกิจแบบครอบครัวก็คือ วัฒนธรรมความเชื่อของชาวจีนเกี่ยวกับการจรรโลงคุณค่าเรื่องสัมพันธ์ภาพในสังคมที่มาจากพื้นฐานของครอบครัว และความเชื่อที่ว่าการบริหารจัดการร่วมกันระหว่างสมาชิกครอบครัวมีความมั่นคงมากที่สุด การร่วมมือบริหารกิจการกับกลุ่มในตระกูลเดียวกัน ย่อมนำมาซึ่งความร่วมมือมากกว่าความร่วมมือที่มาจากหมู่คณะใด หากเกิดวิกฤตการณ์ที่ต้องร่วมแก้ไข ก็จะไม่ใช่ว่าเพียงปัญหาวิกฤตการณ์ทางธุรกิจ แต่เป็นวิกฤตการณ์ร่วมของสมาชิกทุกคนในครอบครัวด้วย

2.2.2 ระบบพวกพ้อง: ระบบพื้นฐานการดำเนินธุรกิจและการค้าของคนจีน

นอกเหนือจากการดำเนินธุรกิจภายใต้ระบบครอบครัวแล้ว ระบบพื้นฐานของการดำเนินธุรกิจและการค้าของคนจีนยังเกี่ยวข้องกับระบบพวกพ้อง ซึ่งเป็นอิทธิพลมาจากรากฐานแนวคิดของ ขงจื๊อ ที่ว่าด้วยการสร้างสัมพันธ์ภาพภายในโครงสร้างใหญ่ของสังคม ในระดับที่กว้างขวางไปกว่าความสัมพันธ์ในครอบครัว นั่นคือการสร้างสัมพันธ์ภาพระดับสังคมและประเทศชาติ

ภายใต้ขอบเขตของความสัมพันธ์ในระดับกว้างขวางอย่างความสัมพันธ์ทางสังคมและประเทศชาตินั้น ผู้คนในสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างกันซึ่งสามารถจำแนกย่อยออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับความสัมพันธ์ระหว่างมิตรกับมิตร และระดับความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับผู้ปกครอง ขงจื๊อ ถือว่ามิตรที่ดีมีหน้าที่ต้องให้ความช่วยเหลือจนเจือและมีการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันเพื่อจรรโลงบูรณภาพและช่วยสร้างชุมชนที่มีมนุษยธรรมอันงดงามให้แก่พลมนุษย์ พลเมืองที่ดีมีหน้าที่ต้องอ่อนน้อม เชื่อฟัง และปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ส่วนผู้ปกครองที่ดีมีหน้าที่ต้องให้ความเมตตา ดูแลพลเมือง และจัดระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองให้เกิดสันติสุข³²

จากภาระหน้าที่ทางสังคมระหว่างสมาชิกระดับ 2 ระดับ ดังที่อธิบายข้างต้นจะเห็นได้ว่า คุณค่าพื้นฐานของความสัมพันธ์ในสังคมตามโครงสร้างทางความสัมพันธ์ที่จำแนกโดย ขงจื๊อนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนการพึ่งพาอาศัยระหว่างกันบนพื้นฐานของความไว้วางใจในการรักษาหน้าที่ของสมาชิกอีกฝ่ายและการรักษาภาระหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์

เงื่อนไขของการรักษาภาระหน้าที่ของตนเองและความไว้วางใจในการรักษาหน้าที่ของสมาชิกผู้ร่วมสังคมถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของการสร้างสังคมที่มีมนุษยธรรมได้สำเร็จ เพราะการที่มนุษย์สามารถเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และจุนเจือต่อเพื่อนมนุษย์ได้ ย่อมหมายถึงมนุษย์สามารถแผ่ขยายวิถีแห่งมนุษยธรรมไปสู่ผู้อื่นได้เฉกเช่นเดียวกันกับที่เอื้อเฟื้อต่อตนเองและเอื้อเฟื้อต่อครอบครัวของ

³² Jun Yan and Ritch Sorenson, "The Effect of Confucian values on succession in family business," *Family Business Review* 19 no.3 (2006): 238.

ตนเองได้ การปฏิบัติเช่นนี้ย่อมหมายความว่ามนุษย์จะสามารถจัดความเห็นแก่ตัวออกไป และ
จรรโลงไว้ซึ่งคุณธรรมแห่งการรวมหมู่ได้อย่างบริบูรณ์

ขงจื๊อ ถือว่าคุณธรรมกำกับการปฏิบัติที่เรียบง่ายที่สุดของการดำเนินชีวิตอย่างมี
คุณธรรมก็คือ คุณธรรมชู่ หรือคุณธรรมการเอาใจเขามาใส่ใจเรา³³ การอยู่ร่วมสังคมนะหว่างสมาชิก
จำนวนมาก ศักยภาพของการดำเนินชีวิตภายใต้แนวทางแห่งมนุษยธรรมเป็นเรื่องสำคัญที่สุด การ
ปฏิบัติตนต่อสมาชิกของสังคมจึงเป็นประเด็นที่รับการเน้นย้ำมากในบันทึกคำสนทนาของ หลุนอืว
อาทิเช่น ข้อความบางช่วงบางตอนในบทสนทนายระหว่างขงจื๊อกับเจี๊องทว่า

“เจี๊อง ทว่า ‘มีคำคำเดียวไหม สามารถเป็นหลัก

ปฏิบัติไปได้ตลอดชีวิต’

ขงจื๊อ ตอบ ‘คือ ชู่ มิใช่หรือ? สิ่งใดที่ตนไม่

ปรารถนา สิ่งนั้นก็อย่าทำกับผู้อื่น’”³⁴

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ขงจื๊อ เน้นย้ำถึงความสำคัญของการเห็นใจซึ่ง
กันและกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ และให้คุณค่าต่อการปฏิบัติต่อผู้อื่นเสมือนสิ่งที่ตนเองต้องการว่าเป็น
คุณค่าพื้นฐานของจรรโลงความสัมพันธ์ระหว่างกัน ดังนั้น เมื่อนำแนวทางอันพึงปฏิบัติในฐานะของ
มนุษย์ผู้มีคุณธรรมมาพิจารณาในมิติทางธุรกิจ การดำเนินธุรกิจของชาวจีนจึงมักมีลักษณะการดำเนิน
ธุรกิจที่อาศัยการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและการพึ่งพาอาศัยกัน ตามแนวทางจรรโลงคุณค่าแห่ง
สัมพันธ์ภาพทางสังคมของ ขงจื๊อ ด้วย

นอกเหนือจากข้อความสนทนาข้างต้น ในบันทึกหลุนอืว ยังมีข้อความสนทนา
อีกตอนหนึ่งที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับระบบการดำเนินธุรกิจแบบพวกพ้องของชาวจีนนั่นคือข้อความ
ตอบบทสนทนาของเจี๊อง จาก ขงจื๊อ ที่ว่า

“เมื่อผู้มีมนุษยธรรมปรารถนาจะตั้งหลักได้มั่นคง

ย่อมต้องช่วยเหลือให้ผู้อื่นตั้งหลักมั่นคงได้ด้วย เมื่อผู้มีมนุษยธรรม

³³ วรรณทนา ลมพัทธยา, “วิญญูชนกับชุมชนมีมนุษยธรรมในหลุนอืว,” (วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556), 48.

³⁴ สุวรรณ สภาอนันท์, หลุนอืว: ขงจื๊อสนทนา (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2551), อ้างถึงใน วรรณทนา ลมพัทธยา, “วิญญูชนกับชุมชนมีมนุษยธรรมในหลุนอืว,”
48.

ปรารถนาที่จะประสบความสำเร็จ ก็ย่อมต้องช่วยเหลือให้ผู้อื่นประสบความสำเร็จได้ด้วย”³⁵

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ขงจื้อ ได้เน้นย้ำถึงคุณธรรมด้านการสร้างศักยภาพให้แก่สังคมโดยการสร้างความสำเร็จในแบบรวมหมู่ สังคมในอุดมคติตามที่เสนอของ ขงจื้อ เป็นสังคมที่แต่ละองค์ประกอบของสังคม ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน มวลมนุษย์ทุกคน องค์กรทุกองค์กร กิจกรรมทุกกิจการ ล้วนแต่เป็นองค์ประกอบแห่งเครือข่ายขนาดใหญ่ที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กันเอาไว้อย่างแนบแน่น การแข่งขันช่วงชิงระหว่างกันไม่สามารถสร้างสังคมที่มีความบริบูรณ์ได้ เพราะโครงสร้างสังคมไม่อาจจรรโลงไว้เพียงการดำรงอยู่หรือความสำเร็จของปัจเจก³⁶ การสร้างสังคมที่มีความบริบูรณ์ องค์ประกอบของสังคมต้องพึ่งพาอาศัยกันและช่วยเหลือกัน การจุนเจือช่วยเหลือระหว่างกันย่อมนำมาซึ่งการสร้างศักยภาพทั้งแก่ตนเองและผู้ร่วมสังคม และการจรรโลงความสำเร็จร่วมกันก็ย่อมถือเป็นความสำเร็จของสังคมในภาพรวมด้วย

ภายใต้เงื่อนไขข้างต้น พ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนจึงมีแนวทางการดำเนินธุรกิจและการบริหารจัดการในลักษณะของพวกพ้อง เนื่องจาก คุณธรรมและวิถีปฏิบัติแห่งชีวิตที่หล่อหลอมแนวคิดของผู้คนในสังคมจีนเป็นคุณธรรมที่ว่าด้วยความสำคัญของการจรรโลงบูรณภาพของสังคมและการรวมหมู่ ความสำเร็จทางการค้าของพ่อค้าจีนทั้งหลาย จึงไม่ได้มีจุดหมายที่แคบเพียงในระดับปัจเจกหรือความสำเร็จทางธุรกิจเพียงแต่กิจการของตนเองหรือเครือข่ายเท่านั้น หากแต่อุดมคติของการประสบความสำเร็จทางธุรกิจของพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนมีความหมายกว้างครอบคลุมไปถึงความสำเร็จทางการค้าและธุรกิจต่างๆ ของพวกพ้องและสังคมในภาพรวมด้วย³⁷

ทั้งนี้ เพื่อให้การอธิบายความหมายเกี่ยวกับระบบพวกพ้อง และแนวทางการดำเนินธุรกิจแบบพวกพ้องของพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนมีความละเอียดมากขึ้นและจะช่วยสร้างพื้นฐานสำหรับการทำความเข้าใจแนวทางการดำเนินธุรกิจแบบพวกพ้องของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้อย่างชัดเจนในบทถัดไป ในที่นี้จะยกตัวอย่าง คุณค่าทางการดำเนินธุรกิจและการค้า 3 ประการซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของมรรคปฏิบัติทางการค้าที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวจีนนั้นคือ

³⁵ Jun Yan and Ritch Sorenson, “The Effect of Confucian values on succession in family business,” *Family Business Review* 19 no.3 (2006): 239.

³⁶ Ibid., 240.

³⁷ Charles A. Rarick, “Confucius on Management: Understanding Chinese Cultural Values and Managerial Practices,” *Journal of International Management Studies* 2, no.2 (Aug 2007): 26-27.

หลักความสัมพันธ์หรือหลักกวนซี หลักความเชื่อถือหรือหลักซิ่นย่ง และหลักการมีหน้ามีตาทางสังคม หรือหลักเมียนจี

สำหรับหลักคุณค่า กวนซี หรือหลักความสัมพันธ์นั้น ความหมายตามพจนานุกรมทั่วไปให้ความหมายของคำว่า กวนซี ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ หรือ การเกี่ยวข้องกัน³⁸ ซึ่งองค์ประกอบของคำดังกล่าวเกิดขึ้นมาจากการสมาคำสองคำระหว่าง คำว่า กวน กับคำว่า ซี เข้าด้วยกัน โดยตามรากศัพท์ กวน มีความหมายถึง ประตุ หรือ ด้าน ส่วน ซี หมายถึง ความสัมพันธ์ ความเกี่ยวข้อง หรือกลุ่ม/พวก ดังนั้น กวนซี จึงมีความหมายที่ลึกซึ้งคือ ช่องทางหรือประตุที่จะสร้างความสัมพันธ์/ความเกี่ยวเนื่องกัน

สำหรับความหมายในทางปฏิบัติ คำว่า กวนซี มักมีนัยถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือความสัมพันธ์ในทุกมิติของชีวิตของชาวจีนตั้งแต่ความสัมพันธ์ในระดับของกลุ่มเครือญาติ กลุ่มเพื่อน กลุ่มการเมือง ไปจนถึงกลุ่มทางธุรกิจ³⁹ โดยแนวความคิดในการสร้างกวนซีหรือการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางธุรกิจของพ่อค้าหรือผู้ประกอบการชาวจีนนั้นไม่ได้เหมือนกันกับการสร้างความสัมพันธ์ทางธุรกิจแบบที่เรียกว่า คอนเนคชั่น (Connections) ของตะวันตก เพราะฐานที่มาในความหมายของกวนซีนั้นเกี่ยวข้องกับมูลเหตุอย่างน้อย 2 ประการ⁴⁰

ประการแรกคือ เหตุผลทางประวัติศาสตร์เรื่องกฎระเบียบและกฎหมายของจีนที่ไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์ทางธุรกิจให้กับพ่อค้าหรือผู้ประกอบการได้เหมือนอย่างกฎระเบียบหรือกฎหมายของตะวันตก ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ระหว่างบุคคลจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อการประกอบธุรกิจการค้าของพ่อค้าหรือผู้ประกอบการชาวจีน

เหตุผลประการที่สองคือ การสร้างความน่าเชื่อถือ ชื่อเสียง และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลใน แวดวงความสัมพันธ์ นั้นไม่ได้มีความสำคัญอยู่แค่กับตัวบุคคลเพียงคนเดียว หากแต่มีความสำคัญระดับกว้างขวางมาก กล่าวคือ ถ้าหากว่ามีใครคนหนึ่ง เอาเปรียบ หรือ ปฏิบัติธุรกิจอย่างมิชอบกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มเครือข่ายความสัมพันธ์ ความน่าเชื่อถือและชื่อเสียงที่เสียหายจะกระจายไปในทั้งแวดวงความสัมพันธ์ซึ่งบุคคลผู้มีการเอาเปรียบกันมีความสัมพันธ์อยู่ อีก

³⁸ เจียรชัย เอี่ยมวรเมธ, *พจนานุกรมจีนไทย ฉบับใหม่(ฉบับพิมพ์หนังสือตัวย่อ)*, พิมพ์ครั้งที่ 24, (กรุงเทพฯ: บริษัทรวมสาส์นจำกัด, 2553), 372-373.

³⁹ Don Y. Lee and Philip L. Dawers, "Guanxi, Trust, and Long-Term Orientation in Chinese Business Markets," *Journal of International Marketing*. 13(2), (2005): 29.

⁴⁰ Anthony Goh and Matthew Sullivan, "The Most Misunderstood Business Concept in China," <http://www.businessinsider.com/the-most-misunderstood-business-concept-in-china-2011-2> (สืบค้นเมื่อวันที่ 06 ธันวาคม 2557).

ทั้งความน่าเชื่อถือและชื่อเสียงที่สูญเสียไปนี้ยังส่งผลต่อการลดความน่าเชื่อถือของบุคคลในเครือข่ายความสัมพันธ์ในระดับภาพรวมอีกด้วย ดังนั้น นัยสำคัญของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางธุรกิจสำหรับพ่อค้าหรือผู้ประกอบการชาวจีน ก็คือการสร้างความสัมพันธ์ที่วางอยู่บนหลักของความไว้วางใจและชื่อเสียงทางสังคม ซึ่งข้อบังคับทางกฎหมายไม่สามารถที่จะเข้ามาจัดการรายละเอียดของความสัมพันธ์ในระดับที่ลึกซึ้งขนาดนี้ได้

คุณค่าทางการค้าที่สำคัญของชาวจีนประการถัดมาซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลักความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นก็คือ หลักซิ่นย่ง หรือความน่าเชื่อถือ คำว่า ซิ่นย่ง ตามรากศัพท์ในภาษาจีนนั้น ประกอบด้วยคำว่า ซิ่น ที่หมายถึง เชื่อ หรือ เชื่อถือ และคำว่า ย่ง ที่มีความหมายว่า ใช้ จำเป็น หรือมีประโยชน์ เมื่อนำมาประกอบกันความหมายของ ซิ่นย่ง จึงหมายถึงการใช้ประโยชน์จากความเชื่อถือหรือความไว้วางใจ⁴¹

คุณค่าของ ความไว้วางใจ มีความสัมพันธ์กับการทำธุรกิจของชาวจีนอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจาก ความไว้วางใจ จัดได้ว่าเป็นทุนทางธุรกิจขั้นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะทำธุรกิจร่วมกันต่อไปในระยะยาว การทำการค้าหรือลงทุนทำธุรกิจร่วมกันสำหรับพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีน ถือว่าความไว้วางใจระหว่างกันเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของการเป็นคู่ค้าหรือผู้ร่วมทุน ล้วนแต่ต้องมีจุดเริ่มต้นมาจากความไว้วางใจทั้งสิ้น⁴²

นอกเหนือจากคุณค่าเรื่อง ความไว้วางใจ คุณค่าทางการค้าสำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนก็คือหลัก เมียนจี หรือการมีหน้ามีตาทางสังคม ความหมายโดยพื้นฐานตามพจนานุกรมของคำว่า เมียนจี นั้นหมายความว่า “หน้า” กระนั้น เมียนจี ในความหมายเชิงวัฒนธรรมของสังคมจีนมีความซับซ้อนและสามารถขยายความไปได้ถึง ศักดิ์ศรีชื่อเสียงทางสังคม รวมถึงการมีหน้ามีตาทางสังคมด้วย และในมิติทางการค้า การมีหน้ามีตาทางสังคมถือเป็นคุณค่าสำคัญสำหรับบรรดาพ่อค้าในสังคมจีน เพราะถ้าหากธุรกิจหรือเจ้าของธุรกิจใดมีภาพลักษณ์ด้านลบจะย่อมส่งผลเสียต่อความเชื่อมั่นของคู่ค้าและพวกพ้อง และเมื่อพ่อค้าผู้นั้นไม่ได้รับความเชื่อมั่นจากคู่ค้าและพวกพ้อง การก้าวเข้าสู่แวดวงแห่งเครือข่ายความสัมพันธ์อันจะนำมาซึ่งการช่วยเหลือจุนเจือและการร่วมทุนการค้าระหว่างกันก็จะเป็นไปได้ยากขึ้น

⁴¹ Chan, Alvin M., “The Chinese concepts of Guanxi, Mianzi, Renqing and Bao: Their interrelationships and implications for international business,” *Australian and New Zealand Marketing Academy Conference, Brisbane Queensland 2006*): 5.

⁴² Kiong Tong Chee and Yong Pit Kee "Guanxi bases, xinyong and Chinese business networks," *British Journal of Sociology* (1998): 85.

ดังที่ได้อภิปรายข้างต้นจะเห็นได้ว่า แนวทางการดำเนินธุรกิจและการค้าของพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีน มุ่งเน้นความสำคัญของระบบพวกพ้อง และแนวทางการดำเนินธุรกิจภายใต้การพึ่งพาอาศัยกันเป็นสำคัญ เนื่องจากคนเหล่านี้มีมุมมองต่อสังคมในเชิงบูรณาภาพที่องค์ประกอบต่างๆ ของสังคมล้วนแต่เป็นส่วนประกอบและส่วนเติมเต็มของโครงสร้างบูรณาภาพแห่งสังคมมวลมนุษยชาติด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้น พ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีน จึงนิยมให้การช่วยเหลือจุนเจือระหว่างกันมากกว่าการแข่งขันซึ่งกันและกัน โดยการช่วยเหลือระหว่างกันของพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนส่วนใหญ่เน้นมักดำเนินการในรูปของสมาคม

2.3 สมาคมลับ: สมาคมพื้นฐานของพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนยุคก่อนสมัยใหม่

พ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนมีการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันผ่านสมาคมมานานแล้ว เจือจางสำคัญของการช่วยเหลือกันในรูปแบบของสมาคมเกิดจาก สภาพภูมิศาสตร์ของประเทศจีนเป็นประเทศที่มีความกว้างใหญ่ สภาพปัญหาทั้งสภาวะทางธรรมชาติและเงื่อนไขแวดล้อมของสังคมก็ล้วนแต่มีความแตกต่างกันออกไป และในขณะเดียวกันการดำเนินกิจการค้าขายต่างๆ ก็ไม่ได้รับการสนับสนุนหรือปกป้องจากรัฐเนื่องจากอาชีพพ่อค้าอยู่ในสถานะต่ำที่สุดของสังคมจีน ดังนั้น พ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนจึงต้องมีการรวมตัวกันเป็นสมาคมขึ้นมาเพื่อให้ความช่วยเหลือระหว่างกันในด้านการประกอบอาชีพ การช่วยเหลือสงเคราะห์กันเหนียวแน่นในยามเกิดปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติ ตลอดจนการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างพลังต่อต้านการกดขี่ข่มเหงจากข้าราชการและขุนนางท้องถิ่นด้วย⁴³

สำหรับพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนโพ้นทะเลถือว่า การรวมตัวกันเป็นสมาคมเป็นปัจจัยสำคัญต่อความรุ่งเรืองในอาชีพการค้ามากยิ่งขึ้นกว่าในแผ่นดินจีน เนื่องจากเมื่อพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนได้อพยพออกมาทำมาหากินในแผ่นดินใหม่ เงื่อนไขและปัญหาของการดำเนินกิจการก็จะเพิ่มขึ้นตามไปนานับการ การมีสังกัดสมาคมในแผ่นดินใหม่ของชาวจีนโพ้นทะเลมีความหมายถึงการสร้างหลักประกันของความมั่นคงทางจิตใจ และการสร้างโอกาสของการประกอบอาชีพ การงานที่ดีกว่าการแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ ด้วยตนเองในลักษณะของปัจเจก⁴⁴

⁴³ Hosea Ballou Morse, *The Guilds of China* (Taipei: Chieng-Wen Publishing Company, 1966): 20-21.

⁴⁴ เปรมมา สัตยารุณพิงค์, “แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), 84-85.

สำหรับกรณีของพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนในประเทศไทย ข้อมูลพบว่า พ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนในประเทศไทยได้มีการรวมตัวกันในรูปของสมาคมมาแต่อดีต⁴⁵ การรวมตัวเป็นสมาคมพ่อค้าชาวจีนส่วนใหญ่มักอยู่ในรูปของการรวมตัวกันระหว่างชาวจีนผู้มีภาษาพูดเดียวกันหรือเป็นผู้มีท้องถิ่นเดียวกันมากที่สุด บทบาทหน้าที่สำคัญของสมาคมพ่อค้าในสังคมไทยคือการช่วยเหลือพวกพ้องชาวจีนด้านการหางานทำและการหาถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นหลัก ลักษณะสำคัญของสมาคมพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนในสังคมไทยส่วนใหญ่แต่ไหนแต่ไรมาจึงมักมีลักษณะเป็นสมาคมที่เน้นการจรรโลงโครงสร้างของการอุปถัมภ์ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก และเน้นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับชนชั้นนำของภาครัฐไทยเพื่อให้ได้มาซึ่งการคุ้มครองและสิทธิประโยชน์ของการประกอบธุรกิจการค้า⁴⁶

ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนในประเทศไทยนิยมรวมตัวกันเป็นสมาคมในลักษณะของกงสีหรือองค์กรการบริหารต่างๆ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือระหว่างพ่อค้าชาวจีนรุ่นเก่าที่อพยพเข้ามาก่อนกับชาวจีนรุ่นใหม่ซึ่งเพิ่งอพยพเข้ามาในประเทศไทยด้านต่างๆ อาทิเช่น

ในด้านการค้า สมาคมในลักษณะกงสี จะทำหน้าที่เป็นองค์กรสำคัญสำหรับการแสวงหาโอกาสการทำงานของชาวจีนอพยพใหม่และเป็นปัจจัยของการควบคุมกำลังคนและสร้างอิทธิพลทางธุรกิจการค้าของพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีน⁴⁷

⁴⁵ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยุคใกล้ที่สุดพบว่าประเด็นเกี่ยวกับสมาคมพ่อค้าชาวจีนได้รับการบันทึกไว้ในเอกสารทางการของสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) อย่างไรก็ตาม จากการเทียบเคียงกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของประเทศเพื่อนบ้านอย่างเช่น ประเทศมาเลเซียพบว่า กลุ่มสมาคมพ่อค้าชาวจีนในมาเลเซียได้มีการติดต่อกับกลุ่มสมาคมพ่อค้าชาวจีนในประเทศไทยมาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2353 ซึ่งเป็นช่วงเวลาในรัชสมัยของรัชกาลที่ 2 ดังนั้น จึงอาจอนุมานได้ว่าการก่อตัวของสมาคมการค้าของชาวจีนอาจเกิดขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 2 หรือก่อนหน้านั้น (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, “สมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), 35.)

⁴⁶ วรศักดิ์ มหัทธโนบล, “การรวมกลุ่มของจีนสยาม,” *ศิลปวัฒนธรรม* 8 ฉ.14 (กุมภาพันธ์ 2540): 105-106.

⁴⁷ Jean Baffie, “The Ang-yi or Chinese Secret Societies of Thailand, Understanding a Total Social Phenomenon,” In *Investigating the Grey Areas of the Chinese Communities in Southeast Asia*, ed. Arnaud Leveau (Bangkok: Research Institute on Contemporary Southeast Asia, 2007): 14-15.

ส่วนในทางสังคม สมาคมลักษณะดังกล่าวจะทำหน้าที่เป็นองค์กรสวัสดิการทางสังคมสำหรับชาวจีนโดยทั่วไป ผ่านการให้ความสะดวกและความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ทั้งการดำเนินกิจกรรมทางศาสนา การเป็นองค์กรศูนย์รวมของกิจกรรมสันตนาการ ตลอดจนเป็นองค์กรกลางของการส่งเงินโหยก๊วนกลับไปยังแผ่นดินจีน ให้แก่บรรดาชาวจีนตั้งแต่ในระดับของพ่อค้าใหญ่จนถึงในระดับกรรมกร⁴⁸

สมาคมลักษณะกึ่งนี้ ในอดีตมีชื่อเรียกว่า สมาคมตัวเฮีย หรือระบบตัวเฮีย คำเรียกเช่นนี้มีที่มาจากการจัดลำดับของสมาคมซึ่งมีการลดหลั่นกันไปตามภาระหน้าที่ความรับผิดชอบซึ่งตำแหน่งสำคัญของสมาคมประกอบด้วย ตำแหน่ง “ตัวเฮีย” ตำแหน่ง “ยี่เฮีย” ตำแหน่ง “ซาเฮีย” และตำแหน่ง “ซิงแซ” ตำแหน่ง “ตัวเฮีย” นั้นถือเป็นตำแหน่งที่สูงสุดของสมาคม มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าสมาคมและทำหน้าที่ควบคุมกิจการต่างๆ ทั้งหมด ส่วนตำแหน่ง “ยี่เฮีย” มีอำนาจในการต่างๆ รองลงมาจาก “ตัวเฮีย” ทำหน้าที่ดูแลกิจการสาขาและรับผิดชอบปฏิบัติงานตามที่ได้รับจาก “ตัวเฮีย” ส่วนตำแหน่ง “ซาเฮีย” ก็จะเป็นตำแหน่งที่ลดหลั่นลงมาจากตำแหน่ง “ยี่เฮีย” ทำหน้าที่ปฏิบัติงานและรับผิดชอบงานทุกด้านที่ “ยี่เฮีย” มอบหมาย ส่วน “ซิงแซ” ทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมและให้คำแนะนำในด้านต่างๆ ให้แก่สมาชิกทุกระดับ รวมถึง “ตัวเฮีย” “ยี่เฮีย” และ “ซาเฮีย” ด้วย⁴⁹

ในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 เมื่อสถานะและบทบาทของ สมาคมตัวเฮีย เริ่มขยายตัวมากขึ้น และสมาคมเหล่านี้เริ่มมีการดำเนินกิจกรรมท้าทายต่อรัฐอย่างแพร่หลายผ่านการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อาทิเช่น การต่อสู้แย่งชิงกันระหว่างสมาคมตัวเฮียเพื่อแย่งชิงแรงงานอพยพใหม่ภายใต้ช่วงเวลาที่เศรษฐกิจไทยกำลังเติบโต และการก่อเหตุจลาจลระหว่างสมาคมตัวเฮียที่ต่อสู้กันกลางที่สาธารณะต่างๆ เพื่อแย่งชิงการครอบครองอำนาจในกิจการที่มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูง ดังนั้น สมาคมตัวเฮีย ซึ่งดำเนินการโดยพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนรายใหญ่ที่ควบคุมกำลังแรงงานอพยพจากจีนเอาไว้ จึงกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมายภายใต้อำนาจของพระราชบัญญัติอั้งยี่ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) และสมาคมเหล่านี้ก็กลายเป็นสมาคมที่มีชื่อเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในสังคมไทยว่า สมาคมลับอั้งยี่ แทนสมาคมตัวเฮีย⁵⁰

ภายหลังจากที่สมาคมลับอั้งยี่กลายเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย บทบาทและการดำเนินงานของสมาคมลับอั้งยี่ในสังคมไทยก็เริ่มมีการปรับเปลี่ยนไปอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมทางสังคม

⁴⁸ Ibid.: 15-20.

⁴⁹ สุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล, “สมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), 59.)

⁵⁰ พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร, “เส้นทางชีวิตผู้นำจีนสยาม,” ใน *ลูกจีนหลานมอญในกรุงสยาม* (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2547): 32.

ส่วนใหญ่ซึ่งเคยดำเนินการเพื่อสร้างสันตนาการแก่ชาวจีนเริ่มลดน้อยลง องค์กรและสมาคมเหล่านี้เริ่มปรับรูปแบบและลักษณะการดำเนินงานให้เป็นที่ยอมรับทางกฎหมาย กิจกรรมใดๆ ที่ส่งผลให้ไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมและทางการไทยค่อยๆ มีการยกเลิกไปตามลำดับ ผู้นำสมาคมลับอั้งยี่ส่วนใหญ่จากเดิมที่มักมีบุคลิกภาพในลักษณะนักเลงและเน้นการขยายอำนาจทางเศรษฐกิจผ่านการควบคุมกำลังคน ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงมาเป็นผู้นำสมาคมที่เน้นการสร้างบารมีทางการค้าและการควบคุมพลังศรัทธาจากสังคมผ่านการดำเนินกิจกรรมการกุศล⁵¹

ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับบทบาทต่างๆ ข้างต้นของสมาคมลับอั้งยี่ยังเกิดควบคู่และสัมพันธ์กันกับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างของสังคมจีนในประเทศไทยด้วย งานวิจัยของพรณี บัวเล็ก ชี้ให้เห็นว่า ในช่วงทศวรรษ 2440-2450 เมื่อกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมสมาคมของชาวจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปและสถานการณ์การเมืองในจีนแผ่นดินใหญ่ก็มีความขัดแย้งรุนแรงขึ้นมา บรรดาชาวจีนในสังคมไทยซึ่งผลแผ่นดินออกมาแสวงหาความก้าวหน้าทางอาชีพจึงหันกลับมาที่มีความรู้สึกผูกพันกับแผ่นดินจีนและเกิดกระแสแพร่หลายของชาตินิยมจีนในสังคมไทยมากขึ้นเรื่อยๆ การที่ผู้นำจากชาติจีนได้เข้ามาติดต่อและกระตุ้นสำนึกความเป็นจีนให้เผยแพร่ออกไปในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลผ่านการดำเนินงานของผู้นำสมาคมทำให้การจรรโลงโครงสร้างของสมาคมในลักษณะของกลุ่มอั้งยี่ซึ่งเดิมมักมีการจำแนกสมาชิกตามข้อแตกต่างทางภาษาพูดหรือข้อแตกต่างของท้องถิ่นที่อยู่เริ่มปรับเปลี่ยนรูปไปเป็นการรวมกลุ่มสังคมชาวจีนในระดับแวนอน⁵²

สมาคมการค้าต่างๆ ของชาวจีน เริ่มมีการรวมกลุ่มกันในระดับที่กว้างขวางออกไปโดยไม่มุ่งเน้นการรวมกลุ่มในของการมีลักษณะร่วมทางภาษาพูดเดียวกันหรือท้องถิ่นเดียวกันดังเช่นอดีต สมาคมการค้าส่วนใหญ่เริ่มกลายมาเป็นสมาคมที่สนับสนุนอุดมการณ์ทางการเมืองในแผ่นดินจีนควบคู่กับการสนับสนุนช่วยเหลือบรรดาชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพออกมาใหม่จากการหลีกหนีปัญหาภัยการเมืองในแผ่นดินจีน

บรรดาสมาคมการค้าขนาดใหญ่ของสังคมไทยนิยมให้การสนับสนุนแก่กลุ่มอำนาจนำในแผ่นดินจีนมากกว่ากลุ่มการเมืองอื่น และการเปลี่ยนแปลงกลุ่มอำนาจในแผ่นดินจีนก็มักนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงการสนับสนุนกลุ่มการเมืองของผู้นำสมาคมการค้าชาวจีนขนาดใหญ่ในสังคมไทยอยู่เสมอ การปรับเปลี่ยนท่าทีสนับสนุนการเมืองของบรรดาผู้นำสมาคมการค้าต่างๆ แสดงถึงการไม่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แท้จริง แต่ความมุ่งหมายสำคัญของการสนับสนุนกลุ่มอำนาจการเมืองในจีน

⁵¹ พรณี บัวเล็ก, “เส้นทางชีวิตผู้นำจีนสยาม,” ใน *ลูกจีนหลานมอญในกรุงสยาม* (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2547): 63.

⁵² เรื่องเดียวกัน, 44.

เป็นความมุ่งหมายของการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อแผ่นดินเกิดของพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนโพ้นทะเลผ่านการบริจาคและเงินช่วยเหลือต่างๆ เท่านั้น

บรรดาพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนส่วนใหญ่ซึ่งมีสำนักคงค้างอยู่ในจิตใจจากการละทิ้งบรรพบุรุษและแผ่นดินเกิดต้องการบริจาคเงินและให้ความช่วยเหลือทุกทางกลับไปยังแผ่นดินจีนเพื่อแสดงถึงความกตัญญูและฟื้นฟูท้องถิ่นดั้งเดิมของตน แต่ทว่า การบริจาคและเงินจำนวนมากจากพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนส่งกลับไปยังประเทศจีนกลับส่งผลให้พ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนทั้งหลายตกอยู่ในภาวะกดดันมากขึ้นเรื่อยๆ รัฐบาลไทยไม่ต้องการให้ชาวจีนส่งเงินกลับไปยังประเทศจีนโดยถือว่าเคลื่อนย้ายเงินทุนออกจากแผ่นดินไทยเป็นการทรยศต่อประเทศชาติที่ให้โอกาสทำมาหากิน แต่ในขณะเดียวกันพ่อค้าชาวจีนโพ้นทะเลทั้งหลายก็ต้องการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อแผ่นดินเกิดซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่สุดของชาวจีนมาแต่ดั้งเดิม

ท่ามกลางเงื่อนไขและปัจจัยข้างต้นส่งผลให้สมาคมการค้าของชาวจีนในสังคมไทยเริ่มปรับเปลี่ยนบทบาทไปอย่างต่อเนื่อง แนวทางการดำเนินกิจการของสมาคมการค้าที่มีจุดเริ่มต้นจากสมาคมลับเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นสมาคมการค้าเพื่อรักษาการอยู่รอดของสมาคมตามระเบียบข้อบังคับทางกฎหมายของรัฐบาล สมาคมต่างๆ เริ่มมีการสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวจีนทั้งในประเทศและชาวจีนในสังคมไทยภายใต้สำนึกของความเป็นเชื้อชาติเดียวกันโดยไม่จำแนกกลุ่มภาษาพูดหรือท้องถิ่นอาศัยดังที่เคยเป็นมาในอดีต กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ส่งผลดีให้ผู้คนในสังคมไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธได้เห็นถึงการจรรโลงคุณธรรมเรื่องความเมตตาของพ่อค้าชาวจีน

นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงเชิงองค์กร บุคลิกของผู้นำสมาคมการค้าและสมาคมจีนขนาดใหญ่ก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เมื่อการแสวงหาบารมีทางธุรกิจและบารมีสังคมจากการควบคุมกำลังคนกลายเป็นเรื่องลำสมัยและถูกต้องห้ามทางกฎหมาย ผู้นำของสมาคมการค้าและสมาคมจีนขนาดใหญ่ก็เริ่มหันมาแสวงหาบารมีทางธุรกิจและบารมีทางวัฒนธรรมจากการขับเน้นคุณธรรมต่างๆ ออกมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณธรรมเรื่องความกตัญญู การเปลี่ยนแปลงบุคลิกสัญลักษณ์ใหม่ของผู้นำสมาคมชาวจีนเกิดจากความต้องการการยอมรับทางสังคม งานกิจกรรมสาธารณะกุศลล้วนเป็นกิจกรรมที่ผู้นำสมาคมจีนมีความคุ้นชินมาแต่เดิม แต่ท่ามกลางสถานการณ์เปลี่ยนผ่านกิจกรรมการกุศลเป็นกิจกรรมสำคัญที่ช่วยรักษาอำนาจและสร้างการยอมรับจากสังคมมากกว่าช่วงเวลาใดๆ ที่เคยผ่านมา⁵³ ซึ่งแนวโน้มของความเปลี่ยนแปลงบุคลิกของผู้นำสมาคมจีนในลักษณะเช่นนี้จะถูกขับเน้นให้มีความสำคัญมากขึ้นมากยิ่งขึ้นในช่วงที่สังคมไทยและสังคมโลกตกอยู่ภายใต้สถานการณ์สงครามเย็นในช่วงระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

⁵³ พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร, “เส้นทางชีวิตผู้นำจีนสยาม,” ใน *ลูกจีนหลานมอญในกรุงสยาม* (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2547): 33.

2.4 บทสรุป

จากที่ได้อภิปรายข้างต้นจะเห็นได้ว่า พ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนถูกหล่อหลอมไว้ด้วยคุณค่าและค่านิยมหลากหลายประการ ซึ่งคุณค่าและค่านิยมต่างๆ เหล่านี้เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้พ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนทั้งที่อาศัยในแผ่นดินใหญ่ รวมถึงพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนโพ้นทะเลในแผ่นดินไทยมีแนวทางการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจที่มีลักษณะเฉพาะดังต่อไปนี้

1. คุณค่าเรื่องสถานะของชนชั้นพ่อค้าในสังคมจีน: พ่อค้าและผู้ประกอบการอาชีพด้านการค้าขายในสังคมจีนถูกให้คุณค่าว่าเป็นชนชั้นซึ่งมีสถานะทางสังคมลำดับล่างสุด เนื่องจากอาชีพการค้าถือว่าเป็นอาชีพที่ไม่ทำประโยชน์แก่สังคมตามทัศนะของขงจื้อ ดังนั้น บรรดาพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนจึงพยายามแสวงหาคุณค่าและสร้างการยอมรับให้แก่อาชีพของตนเองโดยการหยิบยกคุณธรรมบางประการของขงจื้อ อาทิเช่น คุณธรรมเรื่องความถูกต้องและคุณธรรมการตอบแทนสังคมมาปรับใช้โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้คุณธรรมเหล่านั้นช่วยยกระดับบารมีทางอาชีพและสร้างการยอมรับจากสังคม

2. คุณค่าการจรรโลงโครงสร้างของสังคมจีนภายใต้เงื่อนไขของการสร้างสัมพันธภาพภายในสังคมระดับต่างๆ: ในสังคมจีนคุณค่าเรื่องความสัมพันธ์ภายในสังคมเป็นคุณธรรมสำหรับการจรรโลงบูรณภาพทางสังคมมาแต่ดั้งเดิม ทุกองค์ประกอบทางสังคมล้วนแต่มีเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ซึ่งกันอย่างแยกไม่ออก ความสัมพันธ์ทางครอบครัวถือเป็นความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานที่สุดและในระดับที่กว้างขวางออกมาจะเป็นความสัมพันธ์ในระดับสังคมและประเทศชาติ อุดมการณ์สัมพันธภาพทางสังคมถือเป็นอุดมคติแห่งชีวิตพื้นฐานของชาวจีนทุกมิติ สำหรับมิติทางธุรกิจแนวทางการดำเนินการค้าของพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนปรากฏออกมาในลักษณะภาพแทนของอุดมการณ์การจรรโลงสัมพันธภาพแห่งความสัมพันธ์ในครอบครัวและความสัมพันธ์ของพวกพ้อง ภายใต้ความมุ่งหมายเพื่อให้การดำเนินธุรกิจเป็นส่วนหนึ่งของสร้างบูรณภาพให้แก่สังคม

3. คุณค่าการสร้างบารมีทางธุรกิจและบารมีทางสังคมในฐานะผู้นำสมาคมจีน: บรรดาพ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนนิยมรวมตัวเพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางการค้ามาแต่อดีต ปัจจัยผลักดันเกิดจากเหตุผลทางวัฒนธรรมของชาวจีนที่นิยมรวมตัวเป็นสมาคมเพื่อช่วยเหลือมิตรร่วมสังคมระหว่างกันเองและปัจจัยแวดล้อมของบริบทการค้าต่างๆ ที่แตกต่างกันออกไป สำหรับสมาคมการค้าชาวจีนในสังคมไทยยุคก่อนสมัยใหม่ สมาคมลับถือเป็นแกนกลางของกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนชาวจีนในทุกมิติของชีวิต พ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนนิยมรวมตัวกันในรูปของสมาคมลับอันมีอยู่อย่างแพร่หลาย สมาคมเหล่านี้นอกจากจะทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือทางธุรกิจระหว่างพ่อค้าและผู้ประกอบการแล้ว ยังสามารถสร้างบารมีและอิทธิพลทางสังคมจากการควบคุมกำลังคนและกำลังแรงงานเอาไว้มากได้ด้วย อย่างไรก็ตาม ในช่วงทศวรรษ 2440-2450 เมื่อเงื่อนไขทางสถานการณ์

การเมืองในจีนเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ความแตกแยกรุนแรงระหว่างกลุ่มการเมืองต่างๆ นำมาซึ่งการอ่อนแอของชาติจีนอย่างชัดเจน อุดมการณ์ชาตินิยมจีนโพ้นทะเลจึงถูกปลุกขึ้นมา พ่อค้าและผู้ประกอบการชาวจีนในสังคมไทยทั้งหลายเริ่มตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อมาตุภูมิมากขึ้นและมีการส่งเงินและปัจจัยการช่วยเหลือต่างๆ กลับไปยังประเทศจีนเพื่อแสดงถึงความกตัญญูต่อแผ่นดินเกิดและบรรพบุรุษ แต่ทว่าการส่งเงินกลับบ้านเกิดที่เกิดขึ้นได้นำมาซึ่งการเกิดความขัดแย้งกับรัฐบาลไทยซึ่งต่อต้านการเคลื่อนย้ายเงินทุนทางเศรษฐกิจของชาติออกไปยังแผ่นดินจีนเงื่อนไขต่างๆ กดดันให้บทบาทของสมาคมการค้าชาวจีนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป และนำมาซึ่งแนวโน้มของการสร้างมาตรฐานใหม่ของบทบาทสมาคมการค้าจีนและบุคลิกของผู้นำสมาคมจีนท่ามกลางสังคมไทยและสังคมโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง

บทที่ 3

แนวทางการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงทศวรรษ 2520

หลังการจบลงของสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2488 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนต้องเผชิญกับปัญหาหลากหลายด้าน ทั้งการถูกเผ่าละทิ้งจากภาครัฐด้วยเหตุผลเรื่องการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง การถูกบีบคั้นด้านธุรกิจจากนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยม ตลอดจนการถูกควบคุมด้านอัตลักษณ์และการแสดงออกทางวัฒนธรรมจากนโยบายจัดระเบียบสังคมโดยรัฐบาล เงื่อนไขเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจ อุดมคติการดำเนินธุรกิจ และพฤติกรรมทางสังคมในแง่มุมต่างๆ เพื่อเป็นการรักษาสถานภาพและอำนาจนำทางเศรษฐกิจไทยในสมัยสงครามเย็น

การศึกษาบทนี้จำแนกขอบเขตการนำเสนอออกเป็น 3 หัวข้อหลัก หัวข้อแรกกล่าวถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองระหว่าง พ.ศ. 2488 ถึงทศวรรษ 2520 โดยถือว่าเงื่อนไขของบริบทและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน ส่วนในหัวข้อถัดมาจะเป็นการกล่าวถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจกับการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีศึกษาซึ่งประกอบด้วยนายมา บุณกุล นายสัทท มหาคุณ นายชิน โสภณพนิช นายสมาน โอภาสวงศ์ และนายเกียรติ วัฒนเวคิน และจากนั้นในหัวข้อสุดท้ายจะกล่าวถึงผลกระทบจากบริบททางสังคมและการเมืองที่มีต่ออุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

3.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงทศวรรษ 2520

ก่อนจะเข้าสู่การอภิปรายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน ในส่วนแรกจำเป็นต้องกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของบริบทเศรษฐกิจและเงื่อนไขทางสังคมต่างๆ ซึ่งถือเป็นปฐมบทสำคัญต่อการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินธุรกิจและอุดมคติการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

3.1.1 สภาพเศรษฐกิจไทยสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงทศวรรษ 2520

สำหรับบริบททางเศรษฐกิจของสังคมไทยในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จากการศึกษาพบว่าหลังการจบสิ้นลงของสงครามโลกครั้งที่ 2 สังคมและเศรษฐกิจไทยแตกต่างไปจากระยะก่อนหน้าอย่างมาก เนื่องจากในช่วงหลังสงคราม เศรษฐกิจไทยได้ค่อยๆ เติบโตขึ้นจากเงื่อนไขแวดล้อมของสถานการณ์สงครามเย็นและนโยบายของรัฐบาลที่เป็นปัจจัยผลักดันให้กลุ่มชนชั้นนำทางเศรษฐกิจไทยอย่างกลุ่มผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีโอกาสเติบโตขึ้นตามไป

ในช่วงสงครามเย็น เศรษฐกิจไทยได้รับการกระตุ้นการเติบโตหลายด้านทั้งด้านเงินอุดหนุนที่ได้จากการช่วยเหลือผ่านข้อตกลง สนธิสัญญา ตลอดจนศูนย์ความช่วยเหลือต่างๆ ซึ่งรัฐบาลไทยกระทำร่วมกับรัฐบาลและกองทัพสหรัฐอเมริกาเพื่อป้องกันภัยคอมมิวนิสต์ โดยเงินช่วยเหลือที่ไทยได้รับจากสหรัฐอเมริกาตามสนธิสัญญาและหน่วยงานความช่วยเหลือระหว่างช่วงสงครามเย็น ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้ประมาณการเอาไว้ว่า สำหรับด้านเศรษฐกิจ ไทย ได้รับความช่วยเหลือเศรษฐกิจความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริการวมเป็นเงิน 650 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (พิจารณาจาก พ.ศ. 2493-2520) ส่วนในด้านการทหาร ไทย ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา รวมเป็นเงิน 935 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ (พิจารณาจากระหว่าง พ.ศ. 2494-2514)¹ ซึ่งเงินช่วยเหลือเหล่านี้ส่งผลให้รัฐบาลไทยมีเงินหมุนเวียนที่สามารถนำมาใช้ดำเนินนโยบายเพื่อการพัฒนาต่างๆ ให้เศรษฐกิจไทยมีความพร้อมต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระดับที่ใหญ่โตมากขึ้น

นอกจากความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาในรูปของเงินสนับสนุน เศรษฐกิจไทยยังได้รับการกระตุ้นภาวะเติบโตจากการที่สหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพชั่วคราวในหลายพื้นที่ของประเทศที่ทำให้เกิดการจ้างงานและการกระตุ้นการเติบโตของธุรกิจหลากหลายประเภททั้งกิจการบริการ กิจการสถานบันเทิง กิจการธนาคาร ตลอดจนกิจการค้าปลีก²

กล่าวเฉพาะกรณีการขยายตัวของกิจการค้าปลีก จากข้อมูลของการรายงานสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทยพบว่า ในช่วงปลายพุทธทศวรรษ 2490 การเปิดกิจการร้านค้าปลีกรายใหม่ได้มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในพ.ศ. 2489 มีจำนวนร้านค้าที่ขึ้นทะเบียนต่อสำนักกลางทะเบียนพาณิชย์จำนวน 44,872 ร้าน ส่วนในปีถัดมาจำนวนของร้านค้าได้เพิ่มเป็น 50,344 ร้าน ใน พ.ศ. 2491 เพิ่มเป็น 54,970 ร้าน ในพ.ศ. 2492 เพิ่มเป็น 59,172 ร้าน และในพ.ศ. 2493 มีร้านค้า

¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *ประวัติการเมืองไทยสยาม พ.ศ.2475-2500* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551), 22.

² ธานี สุขเกษม, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: วิเคราะห์แนวนโยบายต่างประเทศของไทยที่มีต่อจีนพ.ศ. 2492-2515,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), 294.

ที่เข้าขึ้นทะเบียนต่อสำนักกลางทะเบียนพาณิชย์เป็นจำนวน 63,481 ร้าน³ ซึ่งการเพิ่มขึ้นของกิจการค้าเหล่านี้ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจภายในเริ่มขยายและมีรากฐานที่พร้อมสำหรับการพัฒนาให้เติบโตต่อไป

นอกเหนือจากปัจจัยข้างต้น การเติบโตของเศรษฐกิจไทยในระยะนี้ยังได้รับการกระตุ้นจากสถานการณ์ของสงครามที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ของบริบทรอบข้างอย่างเช่น สงครามเกาหลี (พ.ศ. 2493-2497) สงครามกลางเมืองในลาว (พ.ศ. 2496-2518) และสงครามเวียดนาม (พ.ศ. 2498-2518) ซึ่งทำให้ความต้องการสินค้าชนิดต่างๆ โดยเฉพาะสินค้าประเภทยุทธปัจจัย อย่างยางพารา ข้าว และดีบุกมีเพิ่มสูงขึ้น และยังผลต่อเนื่องให้ผู้ประกอบการด้านการส่งออกเกี่ยวกับสินค้าชนิดดังกล่าวได้รับประโยชน์จากการส่งออกของสินค้าชนิดดังกล่าวเหล่านี้ด้วย⁴

ภายใต้การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วดังที่ได้อภิปรายข้างต้น ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนถือเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญต่อกิจกรรมต่างๆ ของภาคธุรกิจ คนเหล่านี้ได้ขยายการลงทุนออกไปอย่างกว้างขวางทั้งในภาคเกษตรอุตสาหกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การบริการ และภาคการเงิน กลุ่มทุนขนาดใหญ่หลายกลุ่มได้ผนึกกำลังด้วยกันผ่านการร่วมทุน และขยายการลงทุนเข้าสู่ธุรกิจขนาดใหญ่ กลุ่มทุนจีนบางกลุ่มมีการร่วมทุนกับกลุ่มทุนจากต่างชาติ อย่างเช่นญี่ปุ่น อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา และในขณะที่กลุ่มทุนจีนบางกลุ่มก็เข้าร่วมดำเนินกิจการกับบริษัทรัฐวิสาหกิจของภาครัฐ

นับตั้งแต่ช่วงต้นพุทธทศวรรษ 2490 เป็นอย่างน้อย กลุ่มทุนเชื้อสายจีนได้ค่อยๆ ขยายบทบาททางธุรกิจและขยายระดับกลายเป็นกลุ่มอิทธิพลทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองโดยอาศัยการสร้างเครือข่ายกับผู้มีอำนาจทางการเมืองทั้งฝ่ายทหารและข้าราชการระดับสูงเนื่องจากขณะนั้นรัฐบาลใช้นโยบายชาตินิยมที่เน้นความสำคัญของเชื้อชาติในการพัฒนาเศรษฐกิจ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงต้องเผชิญกับเงื่อนไขและข้อจำกัดต่างๆ ที่มีผลต่อการควบคุมโอกาสการเติบโตทางธุรกิจ อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลในงานวิจัยของอภิชาติ สถิตนิรามัยชี้ให้เห็นว่าในทางปฏิบัตินโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลประสบความสำเร็จเพราะผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนสามารถแสวงหาช่อง

³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กค (2) สร.0201.22.1 เรื่อง การเศรษฐกิจ สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ (พ.ศ.2491-2495).

⁴ ณัฐพงษ์ สกกุลเลี้ยว, “จาก “ทุนนิยมโดยรัฐ” สู่ “รัฐทุนนิยม” ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม กับการเมืองไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2,” *มนุษยศาสตร์สาร* 13, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2555): 10.

ทางการอยู่รอดได้โดยการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทางธุรกิจให้แก่ชนชั้นนำทางการเมืองที่ขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจเพื่อแลกกับโอกาสและอภิสิทธิ์ทางธุรกิจ⁵

ดังนั้นบรรดาบริษัทรัฐวิสาหกิจต่างๆ ที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นโดยมีจุดหมายเริ่มต้นให้เป็นองค์กรธุรกิจเพื่อคนไทยจึงกลายเป็นฐานกิจการเพื่อการแสวงประโยชน์ร่วมกันระหว่างกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองที่นำโดยบุคคลฝ่ายรัฐบาลและทหารกับชนชั้นนำทางเศรษฐกิจที่นำโดยผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

ความสัมพันธ์ที่มีชนชั้นนำทางการเมืองส่งเสริมให้ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนบางกลุ่มกลายเป็นนายทุนผูกขาดระดับชาติในอุตสาหกรรมชนิดต่างๆ ได้อย่างเหนียวแน่นและมั่นคง⁶ ขณะเดียวกันชนชั้นนำทางการเมืองที่สร้างเครือข่ายเพื่อปันสรรส่วนแบ่งทางเศรษฐกิจกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนก็ได้รับผลประโยชน์จากส่วนแบ่งทางธุรกิจของคนเหล่านี้

จากจุดเริ่มต้นของการแสวงหาเครือข่ายความสัมพันธ์กับชนชั้นนำทางการเมืองเพื่อเป็นร่มอุปถัมภ์ของความอยู่รอดทางธุรกิจ เมื่อมาถึงสมัยที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี บทบาทและอิทธิพลทางเศรษฐกิจของบรรดากลุ่มทุนเชื้อสายจีนเหล่านี้ก็เติบโตและขยายความเข้มแข็งมากขึ้นไปอีก เนื่องจากสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ภาคเศรษฐกิจไทยมีการขยายตัวอย่างกว้างขวางมากจากเงินอุดหนุนจำนวนมากที่ได้รับจากสหรัฐอเมริกา⁷ และรัฐบาลเองก็มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจจากระบบทุนนิยมที่นำโดยรัฐมาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

⁵ อภิชาติ สถิตนิรามัย, *รัฐไทยกับการปฏิรูปเศรษฐกิจ จากกำเนิดทุนนิยมนายธนาคารถึงวิกฤตเศรษฐกิจ 2540* (นนทบุรี: ฟาเดียวกิน, 2556), 32-33.

⁶ สังคิต พิริยะรังสรรค์, *ทุนนิยมขุนนางไทย (พ.ศ.2475-2503)* (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), 180.

⁷ ในช่วงหลังทศวรรษ 2500 ถึงช่วงทศวรรษ 2520 เป็นอย่างน้อย จำนวนของเงินทุนและความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาที่มีต่อไทยปรากฏมากกว่าช่วงก่อนหน้า เนื่องจากระยะนี้พื้นที่อินโดจีนเกิดความรุนแรงของภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์อยู่บ่อยครั้ง สหรัฐอเมริกาและรัฐบาลไทยจึงมีการจัดทำสัญญา ข้อตกลง และแถลงการณ์เพื่อการเตรียมพร้อมต่อสถานการณ์ภัยคอมมิวนิสต์อีกหลายฉบับ ซึ่งสัญญาผลักดันเงินทุนช่วยเหลือต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้นำมาซึ่งเงินช่วยเหลือจำนวนมหาศาลแก่ไทยทั้งด้านการทหาร ด้านเทคนิคและด้านเศรษฐกิจ (Porphant Ouyyanont, "The Vietnam War and Tourism in Bangkok's Development, 1960-70," *Southeast Asian Studies* 39, No.2 (September, 2001): 159. และ ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ*, แปลโดย พรธณี ฉัตรพลรักษ์และคณะ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552), 297-308.)

เสรีที่มุ่งเน้นการเติบโตของภาคเอกชนในระดับภาพรวม ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งกำลังขยายขยายและแสวงหาความก้าวหน้าทางธุรกิจตามการขยายขนาดของเศรษฐกิจจึงได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนโยบายและสามารถขยายบทบาทและอาณาจักรการลงทุนได้มากยิ่งขึ้น โดยช่วงเวลานี้ธุรกิจที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมักหันไปลงทุนเป็นพิเศษก็คือ ธุรกิจด้านอุตสาหกรรม⁸

ในสมัยของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ กลุ่มธุรกิจที่ลงทุนด้านอุตสาหกรรมเกิดการเติบโตเป็นพิเศษ เนื่องจากรัฐบาลวางนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจโดยมุ่งเน้นการสนับสนุนความเติบโตของธุรกิจภาคอุตสาหกรรม รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ผลักดันการเติบโตของธุรกิจอุตสาหกรรมผ่านการออกกฎหมายและระเบียบต่างๆ เพื่อเกื้อหนุนการเกิดขึ้นของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรายใหม่และผลักดันการเติบโตของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมรายเดิม อาทิเช่น ในประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 33 ซึ่งมีใจความสำคัญว่า (1) รัฐบาลจะส่งเสริมกิจการอุตสาหกรรมของบุคคลหรือนิติบุคคล โดยไม่มีข้อยกเว้นว่าผู้เป็นเจ้าของจะเป็นคนไทยหรือต่างชาติก็สามารถขอเข้ารับการลงทะเบียนและรับรองจากรัฐบาลเพื่อรับสิทธิประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันได้ (2) รัฐบาลจะให้การประกันว่าจะไม่มีการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ขึ้นเพื่อแข่งขันกับเอกชนและจะไม่เกิดการโอนกิจการอุตสาหกรรมของเอกชนมาเป็นของรัฐ (3) รัฐบาลผ่อนผันให้ดอการนำเข้าสำหรับเครื่องจักร ส่วนประกอบ และอุปกรณ์ที่ใช้ในกิจการอุตสาหกรรม เมื่ออยู่ในช่วงริเริ่มกิจการอุตสาหกรรมหรือกำลังขยายงานขนาดใหญ่ และ (4) รัฐบาลอนุญาตให้ผู้ประกอบการสามารถนำเงินออกนอกประเทศเป็นเงินตราต่างประเทศได้ ถ้าหากเงินนั้นเป็นทุนหรือผลกำไรจากเงินลงทุนจากต่างประเทศ และ (5) ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมจะได้รับการคุ้มครองหรือลดการเก็บภาษีศุลกากรขาออกสำหรับผลิตภัณฑ์ที่ส่งออกนอกประเทศภายในระยะเวลาที่กำหนด⁹

จากรายละเอียดของประกาศข้างต้นจะเห็นได้ว่ารัฐบาลจอมพลสฤษดิ์มุ่งเน้นส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นในด้านการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมผ่านการให้สิทธิประโยชน์หลายด้าน การงดเว้นภาษีแก่อุปกรณ์ตั้งต้นของการตั้งโรงงาน การรับประกันถึงความมั่นคงปลอดภัยในการดำเนินกิจการว่ารัฐจะไม่เข้าแทรกแซง ตลอดจน

⁸ จากการศึกษาของ ตะวัน วรณรัตน์ พบว่าในยุคของการพัฒนากลุ่มทุนภายในของไทยได้มีการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมหลากหลายประเภท โดยเริ่มต้นจากการทำโรงงานขนาดเล็กหรือขนาดกลาง และใช้เทคโนโลยีการผลิตแบบดั้งเดิมและมีแนวทางการจัดการบริหารแบบครอบครัว (ตะวัน วรณรัตน์, “รูปแบบและพัฒนาการของการควบคุมแรงงานโดยฝ่ายทุนในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), 5)

⁹ ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 33, ข้อที่ 1-6 , ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 103 ก ฉบับพิเศษ (5 ธันวาคม 2501): 1-5.

การอนุญาตเคลื่อนย้ายเงินตราต่างๆ ที่เป็นทุนหรือผลประโยชน์การเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการลงทุนข้ามชาติ ซึ่งมาตรการเหล่านี้นอกจากจะเป็นการสร้างเงื่อนไขแก่เศรษฐกิจไทยให้มีบรรยากาศเอื้อหนุนต่อการลงทุนด้านกิจการอุตสาหกรรมและส่งผลเชิงบวกต่อภาคธุรกิจที่ลงทุนด้านอุตสาหกรรมทั้งที่เป็นทุนภายในประเทศและนอกประเทศแล้ว นโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นยังส่งผลสืบเนื่องให้เศรษฐกิจภาคการส่งออกเกิดการเติบโตควบคู่สอดคล้องไปกับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมไปพร้อมกันด้วย

จากข้อมูลที่บันทึกไว้ในรายงานการค้าระหว่างประเทศพบว่า การส่งออกและรายได้จากการส่งออกของประเทศไทยมีการขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่องนับจากช่วงต้นทศวรรษ 2500 เป็นต้นมาเนื่องจากจากการพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้กำลังการผลิตของสินค้ามีเพิ่มสูงขึ้น ผสมกับแนวนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติของรัฐบาลก็มีส่วนช่วยต่อการกระตุ้นการเติบโตของภาคธุรกิจส่งออกผ่านกฎหมายและความช่วยเหลือด้านต่างๆ อย่างเช่นด้านวิชาการ ด้านการฝึกอบรม ด้านการเงิน ด้านการแสวงหาตลาดฯ¹⁰ ดังนั้นกลุ่มผู้ผลิตสินค้าส่งออกรายใหญ่บางส่วนที่มีกำลังทรัพยากรลงทุนสูงทั้งที่เป็นกลุ่มผู้ประกอบการกิจการด้านสินค้าเกษตรแปรรูปอย่างกลุ่มโอภาสวงศ์ และกลุ่มบุญกุล กลุ่มผู้ประกอบการกิจการด้านสินค้าอุตสาหกรรมอย่างกลุ่มมหาคุณและกลุ่มวิจิตรเวทิน รวมถึงกลุ่มผู้ประกอบการด้านการเงินที่ขยายการลงทุนเข้าไปในอุตสาหกรรมและหัตถอุตสาหกรรมมากมายอย่างกลุ่มโสภณพนิช จึงได้รับประโยชน์ มีผลกำไร สามารถสะสมทุนและเกิดการขยายขยายธุรกิจกันอย่างมากในช่วงเวลานี้

ตารางที่ 3.1

มูลค่ารวมการส่งออกและดัชนีรายได้จากการส่งออกของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2500-2520

พ.ศ.	มูลค่ารวมการส่งออก
2500	351,410.30
2501	294,986.40
2502	345,829.10
2503	397,611.20

¹⁰ นิศานาถ สุคนธปฏิบัติ, “การส่งเสริมการส่งออกและเสถียรภาพในรายได้สินค้าอุตสาหกรรมส่งออกของประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), 17-18.

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

มูลค่ารวมการส่งออกและดัชนีรายได้จากการส่งออกของประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2500-2520

พ.ศ.	มูลค่ารวมการส่งออก
2504	461,424.20
2505	443,247.10
2506	452,012.50
2507	575,057.40
2508	605,850.50
2509	669,920.70
2510	681,784.20
2511	653,920.40
2512	703,670.80
2513	710,259.90
2514	830,875.00
2515	1,081,313.00
2516	1,566,054.00
2517	2,488,798.00
2518	2,195,333.00
2519	2,978,259.00
2520	3,490,130.00

รวบรวมข้อมูลจาก Yearbook of International Trade Statistic 1960, 1962, 1966, 1973

ดังที่ได้อภิปรายข้างต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่านับตั้งแต่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา เศรษฐกิจไทยได้รับการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยมีปัจจัยผลักดันคือสถานการณ์ของสงครามเย็นและการวางนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาล

ในช่วงก่อนทศวรรษ 2500 เศรษฐกิจไทยเกิดการขยายขยายมากขึ้นจากเงินช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา การเข้ามาตั้งฐานทัพของสหรัฐอเมริกา และการส่งออกสินค้ามูลฐานของสงคราม รัฐบาลนำรายรับที่ได้มาพัฒนาภาคเศรษฐกิจของไทยโดยมุ่งเน้นความสำคัญของการ

สนับสนุนผู้ประกอบการเชื้อชาติไทยเป็นหลักและตั้งต้นขึ้นเป็นกลจักรทางเศรษฐกิจไทยโดยเข้าดำเนินกิจการธุรกิจสำคัญต่างๆ ผ่านการจัดตั้งบริษัทรัฐวิสาหกิจภายใต้ความหวังว่าจะสามารถพัฒนาเศรษฐกิจไทยให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าสมัยรัฐบาลราชสำนัก แต่ทว่าบนวิถีทางของการสร้างความรุ่งเรืองที่นำโดยรัฐบาลคณะราษฎรกลับสร้างให้ระบบเศรษฐกิจไทยเกิดกลุ่มครอบงำทางเศรษฐกิจขึ้นมา นั่นคือบรรดาผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่สามารถปรับตัวได้สอดคล้องกับเงื่อนไขของเศรษฐกิจไทยและสามารถสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับชนชั้นนำทางการเมืองได้ เครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มอำนาจนำสองกลุ่ม ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในฐานะชนชั้นทางเศรษฐกิจได้รับการคุ้มครองและอภิสิทธิ์ทางธุรกิจ ส่วนบุคคลในรัฐบาลและข้าราชการชั้นสูงในฐานะชนชั้นนำทางการเมืองได้ฐานอำนาจทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์จากเงินปันผลและส่วนแบ่งต่างๆ ที่มาจากผลประโยชน์ทางธุรกิจ

เงื่อนไขของความสัมพันธ์ข้างต้นยังคงเป็นปัจจัยต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเรื่อยมาจวบจนกระทั่งถึงสมัยหลัง พ.ศ. 2500 ซึ่งมีสถานการณ์ทางเศรษฐกิจไทยเปลี่ยนไปในบรรยากาศที่ดีขึ้นและเอื้อต่อการลงทุนมากขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลมาเป็นระบบทุนนิยมเสรีที่ไม่ได้มุ่งเน้นการแบ่งแยกสิทธิพิเศษทางเชื้อชาติ แต่อย่างไรก็ตาม การมีความสัมพันธ์กับชนชั้นนำในภาครัฐย่อมส่งเสริมให้กิจการของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีอยู่ทางการขยายขยายธุรกิจที่สูงกว่า ดังนั้นบรรดาเจ้าของกิจการรายใหญ่หลายแห่งจึงยังคงอาศัยโอกาสจากเครือข่ายกับความสัมพันธ์ชนชั้นนำทางการเมืองเพื่อใช้ในการขยายขยายธุรกิจควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพทางธุรกิจด้านอื่นๆ ซึ่งกล่าวขยายความอย่างละเอียดในหัวข้อถัดไป

3.1.2 สภาพสังคมไทยสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงทศวรรษ 2520

สำหรับการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมไทย จากการศึกษาพบว่าเงื่อนไขสำคัญที่นำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงเวลานี้เกิดจากปัจจัยอย่างน้อย 2 ประการที่เกี่ยวข้องกันนั่นคือปัญหาการเมืองระหว่างประเทศกับผลกระทบต่อไทย และนโยบายควบคุมสังคมและการจัดระเบียบทางวัฒนธรรมของรัฐบาล

ในด้านของการเมืองระหว่างประเทศ จากข้อมูลพบว่าช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เงื่อนไขความสัมพันธ์ทางการเมืองและการต่างประเทศของโลกตกอยู่ภายใต้บริบทสงครามเย็นซึ่งเป็นสถานการณ์ของความขัดแย้งแข่งขันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และกำลังอาวุธ ระหว่างฝ่ายโลกเสรีที่นำโดยสหรัฐอเมริกาและฝ่ายโลกคอมมิวนิสต์ที่นำโดยสหภาพโซเวียต มหาอำนาจทั้ง 2 ฝ่าย พยายามเข้ามาแทรกแซงการเมืองในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก จนนำไปสู่วิกฤตการณ์การต่อสู้ที่รุนแรง ประเทศไทยภายใต้การนำของรัฐบาลได้เลือกให้การสนับสนุนสหรัฐอเมริกาและให้ความ

ร่วมมือกับฝ่ายสหรัฐอเมริกาเพื่อป้องกันคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่ เนื่องจากผู้นำของรัฐบาลไทยในช่วงหลังสงครามเป็นรัฐบาลเผด็จการทหารที่ต้องการพันธมิตรทางอำนาจ¹¹

ในช่วงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในจีน รัฐบาลไทยปฏิเสธความชอบธรรมของฝ่ายจีนแผ่นดินใหญ่และให้การรับรองจีนไต้หวัน ภายใต้เหตุผลว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นอันตรายต่อสันติภาพ เอกราช และอธิปไตยของประเทศในอินโดจีนและประเทศไทย การเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วแต่มีสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง¹²

ดังนั้นสำหรับการป้องกันความมั่นคงทางการเมืองในประเทศ รัฐบาลไทยจึงมีมาตรการเฝ้าระวังและสอดส่องชาวจีนในประเทศไทยเป็นพิเศษด้วย กล่าวคือรัฐบาลได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสอดส่องความเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ขึ้นมาและออกกฎหมายที่เข้มงวดว่าการกระทำใดๆ ที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องต่อการดำเนินกิจกรรมของฝ่ายคอมมิวนิสต์ รวมถึงการติดต่อกับฝ่ายสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้นถือเป็นภัยและทำลายความมั่นคงของรัฐ¹³

ความเคลือบแคลงของรัฐบาลไทยที่มีต่อคนจีนถูกตอกย้ำให้เป็นปัญหารุนแรงยิ่งขึ้น เมื่อทางการตรวจสอบพบว่ากลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มีแนวโน้มก่อการอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศโดยส่วนใหญ่ก็มีสมาชิกเป็นคนจีน อาทิเช่น ขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย กลุ่มคณะเยาวชนประชาธิปไตยแนวใหม่ กลุ่มขบวนการต่งพัง ฯลฯ¹⁴ ดังนั้นรัฐบาลจึงมีการกำหนดระเบียบและออกนโยบายเพื่อควบคุมสังคมผ่านแบบแผนต่างๆ รวมถึงมีการออกมาตรการป้องกันการแทรกซึมของขบวนการคอมมิวนิสต์¹⁵ โดยมุ่งเน้นการระแวดระวังไปที่การเคลื่อนไหวของชาวจีน กลุ่มสมาคมชาวจีน กลุ่มทัศนจารย์ของหนุ่มสาวคนจีนโดยเฉพาะ รวมถึงมีการตรวจสอบอย่าง

¹¹ จุฬารักษ์ เอื้อรักสกุล, “สงครามเย็น,” ศูนย์ข้อมูลสถาบันพระปกเกล้า, <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%AA%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%A2%E0%B9%87%E0%B8%99> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2560).

¹² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.23/30 เรื่อง ประมวลปัญหาการรับรองจีนแดง (พฤศจิกายน - ธันวาคม 2500).

¹³ สุรเชษฐ์ ชัยวงศ์, “ความสัมพันธ์ไทย-จีน ยุคหลังสงครามเย็น,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541), 27.

¹⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.23/4 เรื่อง คณะเยาวชนประชาธิปไตยแนวใหม่ในประเทศไทย (16-24 กุมภาพันธ์ 2497).

¹⁵ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.23/2 เรื่อง เบ็ดเสร็จการจัดการป้องกันระงับการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ (1 มกราคม 2497-2505).

เข้มข้นเกี่ยวกับเอกสารที่ใช้สำหรับสอนในโรงเรียนจีน สังกัดโรงเรียนจีน และสอดส่องการแสดงมหรสพ การจัดฉายภาพยนตร์จีนในที่สาธารณะ ตลอดจนถึงจับกุมชาวจีนผู้ต้องสงสัยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์¹⁶

ภาพที่ 3.1 กลุ่มขบวนท่องเที่ยวคณะเยาวชนชนต่งเพ็งและการฝึกใช้อาวุธป้องกันตัว

เมื่อวันที่ 3 ก.พ. 2497 , หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.23/4

เรื่อง คณะเยาวชนประชาธิปไตยแนวใหม่ในประเทศไทย (16-24 กุมภาพันธ์ 2497).

ในพ.ศ. 2497 ซึ่งเป็นช่วงสมัยอำนาจนายกรัฐมนตรีของจอมพลป.พิบูลสงคราม ช่วงที่สอง หนังสือพิมพ์จีนได้ถูกสั่งปิดไปทั้งสิ้น 37 ฉบับรวมถึงหนังสือพิมพ์จีนเล่มทรงอิทธิพลทั้ง 4 ฉบับประกอบด้วยหนังสือพิมพ์กงหอป้อ หนังสือพิมพ์ตงจ้วนป้อ หนังสือพิมพ์สากล และหนังสือพิมพ์ชิงเสียนเยอะเป่า ภายใต้ข้อหาว่านำเสนอข่าวที่เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายจีนคอมมิวนิสต์และมีข้อมูลโน้มน้าวให้ประชาชนกลายเป็นคอมมิวนิสต์¹⁷ และในข้อหาลักษณะนี้ ภาพยนตร์จากจีนอีก 11 เรื่อง ได้แก่ เรื่องชีวองอ้อเซียนจี (ชีวอ้อพบเทวดา) เรื่องตุนหวงเปี้ยวว่า (ไม่ปรากฏชื่อไทย) เรื่องเจิ้งเจียนสุนอัน (ผู้ตรวจราชการ) เรื่องคันโช้วเตอชิงวา (กบขี่ไม้) เรื่องเส้นปี้ (พู่กันวิเศษ) เรื่องจินยี่เตอจงกว้อ (ประเทศจีนวันนี้) เรื่องเหลียนซานไปกับจูอิงไถ่ (ไม่ปรากฏชื่อไทย) ซึ่งแสดงที่โรงหนังเทียนกัวเทียน เรื่องหัวเฉียวหุกู๋ ออ่กวนกงจี้ลู่เพียน (การทัศนจารประเทศจีนของชาวจีนโพ้นทะเล) เรื่องหัวเฉียวเตอกู๋เซียง (บ้านเกิดเมืองนอนของชาวจีนโพ้นทะเล) ซึ่งแสดงที่โรงหนังบรอดเวย์ เรื่องผิงหยวนอ้อจี้ตู่ย (พลพรรคใต้ดิน) ซึ่งแสดงที่โรงหนังศรีราชวงศ์ และเรื่องชิงเฮียงเน้ย (เปาบุ้นจิ้น) ซึ่งแสดงที่เวทีกลางแจ่งสวนลุมพินี ได้ถูกตรวจสอบและบางเรื่องได้ถูกห้ามฉายในที่สุดเพราะทางการตรวจพบว่า

¹⁶ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.23/26 เรื่อง ความเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย (13 พฤศจิกายน – 20 ธันวาคม 2500).

¹⁷ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.23/14 เรื่อง หนังสือพิมพ์จีนในประเทศไทย (23 กรกฎาคม 2497).

ภาพยนตร์มีเนื้อหาเป็นคุณต่อระบบคอมมิวนิสต์นั่นคือการแสดงเนื้อหาถึงความเข้มแข็งทางกฎหมายของชาติคอมมิวนิสต์ ความเจริญของชาติคอมมิวนิสต์ ความสวยงามของพื้นที่ต่างๆ ของประเทศคอมมิวนิสต์ ตลอดจนการโน้มน้าวให้ชาวจีนโพ้นทะเลสำนึกถึงชาติจีนแผ่นดินแม่ซึ่ง ณ ขณะนั้นเป็นชาติคอมมิวนิสต์¹⁸

การปราบปรามการแพร่กระจายของลัทธิคอมมิวนิสต์ นอกจากจะมีการปราบปรามสื่อสิ่งพิมพ์และภาพยนตร์จีนดังที่กล่าวไปแล้ว รัฐบาลยังมีการป้องกันป้องกันคอมมิวนิสต์โดยวิธีการทางวัฒนธรรมที่กระทำผ่านการออกนโยบายที่มีสาระเกี่ยวกับจัดระเบียบสังคม ควบคุมความคิดของผู้คนในสังคม และกำหนดขอบเขตความสามารถที่พึงกระทำและไม่พึงกระทำของผู้คนในสังคมขึ้นมา ภายใต้การกล่าวอ้างว่าการมีวัฒนธรรมที่ดีจะช่วยให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวในชาติและทำให้ชาติสามารถรอดพ้นและปลอดภัยจากภัยคุกคามต่างๆ และดำเนินไปสู่จุดหมายของการเป็นอารยะได้¹⁹ โดยนโยบายทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจและควรนำมากล่าวถึงในที่นี้เนื่องจากเป็นนโยบายที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีคิดและวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทย รวมถึงคนจีน ได้อย่างมีประสิทธิภาพก็คือนโยบายรัฐนิยม

นโยบายรัฐนิยมเป็นนโยบายที่ว่าด้วยข้อปฏิบัติทางวัฒนธรรมสำหรับประชาชน และการขับเน้นอุดมการณ์ชาตินิยมให้เป็นอุดมการณ์แห่งชาติภายใต้ข้ออ้างเรื่องความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของชาติ โดยผลจากการบังคับใช้นโยบายดังกล่าวทำให้รูปแบบวัฒนธรรมของสังคมไทยกลายเป็นวัฒนธรรมที่มีรูปแบบเดียวนั่นคือวัฒนธรรมแห่งชาติ เนื่องจากรัฐบาลไม่ได้ออกระเบียบวัฒนธรรมรัฐนิยมเพียงเพื่อวางแนวทางอันควรปฏิบัติให้ประชาชนปฏิบัติตามเท่านั้น หากแต่นโยบายฉบับนี้ยังมีสภาพบังคับและมีการกดดันให้ผู้คนปฏิบัติตามโดยรัฐบาลได้มีการตั้งคณะกรรมการเฉพาะขึ้นมาเพื่อสอดส่องวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมว่าประชาชนได้นำแนวนโยบายแห่งรัฐนิยมไปใช้หรือไม่ และหากตรวจสอบพบว่าวัฒนธรรมใดที่ประชาชนยึดถือเอาไว้และเป็นเหตุ นำมาซึ่งความเสื่อมหรือทำลายวัฒนธรรมแห่งประชาชาติไทยก็ให้เจ้าหน้าที่สามารถดำเนินการกำจัด และแก้ไขโดยด่วนด้วย²⁰

¹⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.23/21 เรื่อง ภาพยนตร์จีนที่ฉายในโรงหนังบรอดเวย์ เทียนกัวเทียน และศรีเอวราช (23 มีนาคม 2499 – 23 ธันวาคม 2500).

¹⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (3) สร.0201.55/42 เรื่อง เบ็ดเตล็ดเรื่องวัฒนธรรม (15 พฤษภาคม 2486 -8 กันยายน 2493).

²⁰ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.55/19 เรื่อง คณะกรรมการสอดส่องวัฒนธรรมของประชาชนชาวไทย (8 สิงหาคม 2485).

ดังนั้นภายใต้การใช้นโยบายรัฐนิยม ประชาชนในสังคมไทยทุกคน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจีนซึ่งกำลังถูกเฝ้าระวังเป็นพิเศษจากรัฐบาลในกรณีปัญหาเรื่องคอมมิวนิสต์จึงตกอยู่ในสถานการณ์ที่กดดันอย่างมากด้านการแสดงออกทางวัฒนธรรม เพราะเมื่อรัฐบาลมีข้อกำหนดว่าคนไทยที่ดีควรเป็นอย่างไร และพลเมืองที่ดีที่จะเป็นประโยชน์ต่อชาติควรยึดถือวัฒนธรรมอย่างไร ผู้ที่มีวัฒนธรรมแตกต่างอย่างคนจีนจึงย่อมตกอยู่ในสภาวะกดดันเป็นพิเศษและต้องรีบเร่งแสวงหาว่าจะปรับเปลี่ยนการแสดงออกทางวัฒนธรรมอย่างไรเพื่อให้ไม่เป็นที่เพ่งเล็งจากเจ้าหน้าที่รัฐด้วย²¹

ในช่วงหลังทศวรรษ 2500 เมื่อรัฐบาลชุดใหม่ที่มาโดยจอมพลสฤษดิ์ ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การกดดันทางวัฒนธรรมของรัฐบาลที่มีต่อผู้คนในสังคมไทย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจีนการขบขันให้มีความเข้มข้นมากขึ้น เนื่องจากขณะนั้นสถานการณ์การคุกคามของค่ายคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนมีความเข้มข้นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เวียดนามและลาวซึ่งมีพรมแดนใกล้เคียงกับประเทศไทย และในขณะเดียวกันความมั่นคงภายในของไทยก็ถูกคุกคามจากการดำเนินนโยบายของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ให้นับสนุนกลุ่มขบวนการที่รัฐบาลไทยเชื่อมั่นว่าเป็นกลุ่มอุดมการณ์คอมมิวนิสต์รวมถึงมีการให้ที่พักพิงแก่กลุ่มที่มีแนวคิดเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลไทยพำนักในสาธารณรัฐประชาชนจีนอีกด้วย²²

ท่ามกลางภาวะการณ์ข้างต้น ประเทศไทยในนามของรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ได้ถือว่าสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นศัตรูต่อชาติไทยโดยชัดแจ้ง และประกาศยุติความสัมพันธ์กับจีนอย่างแข็งกร้าว พร้อมทั้งสั่งยกเลิกความสัมพันธ์ทางการค้าสินค้าและผลผลิตทุกชนิดที่มีต้นกำเนิดมาจากสาธารณรัฐประชาชนจีนโดยออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 เพื่อสั่งห้ามไม่ให้พ่อค้าประชาชนติดต่อกับค้าขายกับสาธารณรัฐประชาชนจีนโดยเด็ดขาด²³ และนอกจากนี้รัฐบาลยังดำเนินการต่อสู้ทางจิตวิทยาโดยใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการโจมตีสาธารณรัฐประชาชนจีนและโน้มน้าวให้ประชาชนไทยเกิดความเกลียดกลัวคอมมิวนิสต์อีกด้วย

²¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ศธ.0201.29/1 เรื่อง รัฐนิยม วัฒนธรรม ศีลธรรม (พ.ศ. 2478-2498).

²² ธาณี สุขเกษม, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน: วิเคราะห์แนวนโยบายของไทยที่มีต่อจีน พ.ศ. 2492-2515,” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), 305.

²³ ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 76 ตอนที่ 11 (17 มกราคม 2502): 3-4.

จากเงื่อนไขของสถานการณ์ดังกล่าว ชาวจีนในสังคมไทยจึงต้องแสดงออกต่อรัฐบาลไทยในแง่ของการปฏิเสธความเป็นจีน เพื่อการหลีกเลี่ยงจากภาวะการเป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล และดำเนินรอยตามแนวนโยบายและการชักจูงของรัฐบาลในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นในด้านการช่วยพัฒนาชาติ²⁴ หรือการช่วยจรรโลงความมั่นคงของชาติ²⁵ ทั้งนี้ก็เพื่อแสดงให้เห็นผู้นำของชาติไทยและผู้คนในสังคมไทยได้เห็นว่า ชาวจีนไม่ได้เป็นอันตรายต่อรัฐไทยและเป็นพลเมืองที่ดีของชาติไทย

3.2 แนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

ในส่วนก่อนหน้าเมื่อได้กล่าวถึงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมไทยซึ่งถือเป็นปัจจัยนำการเปลี่ยนแปลงด้านการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจที่มีต่อผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนไปแล้ว ในส่วนนี้จะกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงด้านแรกนั่นคือการเปลี่ยนแปลงด้านการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน โดยการนำเสนอจะอาศัยการพิจารณาจากกลุ่มตัวอย่างของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน จำนวน 5 คนได้แก่ (1) นายสัทท มหาคุณ (พ.ศ. 2438-2504) (2) นายมา บูลกุล (พ.ศ. 2440-2507) (3) นายสมาน โอภาสวงศ์ (พ.ศ. 2464-2559) (4) นายชิน โสภณพนิช

²⁴ ในสมัยการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพลสฤษดิ์ การพัฒนาชาติได้ถูกขบขันให้เป็นภาระหน้าที่สำคัญของประชาชน เนื่องจากรัฐบาลเน้นย้ำว่าภาระหน้าที่ของรัฐบาลคือการพัฒนา ซึ่งการพัฒนานั้นไม่อาจกระทำสำเร็จได้หากปราศจากความร่วมมือจากข้าราชการและประชาชนชาวไทยทั้งหลาย รัฐบาลต้องการให้ประชาชนทุกคน ให้ความร่วมมือต่อการดำเนินการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทุกระดับขั้นของการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นด้านกำลังกายหรือกำลังสนับสนุนนโยบาย เพราะการได้รับความร่วมมือจากประชาชนนั้นย่อมจะช่วยให้นโยบายการพัฒนาสามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิผลที่สุด (สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, *ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2503*, (พระนคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2504), 44-45.)

²⁵ การจรรโลงความมั่นคงของชาติ ถือเป็นภาระหน้าที่สำคัญด้านหนึ่งที่รัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ เรียกร้องให้ประชาชนปฏิบัติตาม โดยรัฐบาลมีการปลูกฝังและกระตุ้นให้ประชาชนในชาติทุกหมู่เหล่าสำนึกว่าการเคารพต่อกฎหมาย การป้องกันประเทศ และการผดุงรักษาไว้ซึ่งระบอบการปกครองของประเทศนั้นเป็นหน้าที่อันพึงกระทำของประชาชนทุกคน ประชาชนที่ดี ที่กตัญญูต่อชาติ ย่อมต้องนึกถึงชาติเป็นสำคัญ หากถึงคราวที่ชาติมีภัยคนไทยที่ดีย่อมต้องสามารถเสียสละตนเอง เพื่อป้องกันรักษาไว้ซึ่งประเทศชาติ พระศาสนา และราชบัลลังก์ได้ (*“ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502-2504,”* หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ วัดเทพศิรินทราวาส 17 มีนาคม 2507, 228.)

(พ.ศ. 2453-2531) และ (5) นายเกียรติ วัฒนเวคิน (พ.ศ.2452-2556) เนื่องจากบุคคลดังกล่าวถือได้ว่าเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจที่มีวิธีการดำเนินธุรกิจที่น่าสนใจและสามารถสะท้อนภาพลักษณะการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี โดยการนำเสนอของหัวข้อนี้จะจำแนกการอภิปรายออกเป็น 2 ส่วนย่อย ส่วนแรกจะเริ่มต้นจากการอภิปรายข้อมูลพื้นฐานและพัฒนาการทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนทั้ง 5 กรณีเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงความเหมือนและความต่างของจุดเริ่มต้นในการเข้าสู่วงจรทางด้านธุรกิจการค้า ประเภทการค้าและธุรกิจหลักที่คนเหล่านี้เข้าไปลงทุน เพื่ออภิปรายในเบื้องต้นให้เข้าใจก่อนว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในกรณีศึกษานั้นมีพื้นฐานการดำเนินธุรกิจอย่างไร

หลังจากนั้นในส่วนที่สองจะนำเสนอการเปลี่ยนแปลงการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนอย่างละเอียดภายใต้บริบทเวลาระหว่าง พ.ศ. 2488–ทศวรรษ 2520 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อชี้ให้เห็นถึงภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงการดำเนินธุรกิจที่เกิดขึ้น ทั้งในด้านของแนวทางการดำเนินธุรกิจในรูปแบบต่างๆ ประเภทธุรกิจที่เข้าไปลงทุน กลยุทธ์การบริหารธุรกิจ ตลอดจน วิเคราะห์ถึงอุดมคติการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

3.2.1 ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนาการการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีศึกษา

ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนาการทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนถือเป็นข้อมูลสำคัญที่ช่วยชี้ให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นของการดำเนินธุรกิจ การเข้าสู่สนามธุรกิจ และการเติบโตทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนแต่ละคน เนื่องจากข้อมูลจะช่วยแสดงที่มาที่ไปและกลไกการดำเนินธุรกิจในระดับภาพรวมและช่วยปรับพื้นฐานความเข้าใจในเบื้องต้นก่อนจะเข้าสู่การบรรยายการดำเนินธุรกิจของคนเหล่านี้อย่างละเอียดต่อไป

3.2.1.1 ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนาการการดำเนินธุรกิจของนายสหัท มหาคุณ (พ.ศ. 2438-2504)

นายสหัท มหาคุณ หรือ (เตี้ยลั้งซึ้ง) เกิดวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2438 ในครอบครัวชาวจีนแต้จิ๋วที่ประกอบกิจการค้าไม้และอุปกรณ์ก่อสร้างอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เมื่อจบการศึกษาขั้นต้น นายสหัท ได้เข้าช่วยกิจการของบิดาและค่อยๆ ต่อยอดความรู้ในธุรกิจก่อสร้างจากกิจการที่บ้านจนสามารถจัดตั้งบริษัทก่อสร้างของตนเองชื่อ “บริษัทง่วนเลียงไถ่จำกัด” ได้²⁶ ต่อมาใน พ.ศ. 2484 “บริษัทง่วนเลียงไถ่จำกัด” ได้จดทะเบียนใหม่ในทุนจำนวน 4 แสน

²⁶ “สหัท มหาคุณอนุสรณ์,” 22 พฤศจิกายน 2504.

บาท ภายใต้ชื่อว่า “บริษัทมหาคุณจำกัด” โดยมีกรรมการชุดแรก 7 คน ประกอบด้วย (1) นายเสียวกี แซ่เตีย (2) นายหุยจิง แซ่อิง (3) นายสัท มหาคุณ (4) นางหงไน้ มหาคุณ (5) นายเฉลิ้ว มหาคุณ (6) นางจำปา มหาคุณ และ (7) นางซุ่นจื่อ แซ่เตีย²⁷ ซึ่งเป็นเครือญาติกันทั้งหมด

ในช่วงเวลาของการดำเนินงานภายใต้ “บริษัทง่วนเลียงไถ่จำกัด” นายสัท ได้วางแผนประมุลโครงการก่อสร้างต่างๆ ของรัฐหลายครั้ง ซึ่งในที่สุด “บริษัทง่วนเลียงไถ่จำกัด” ของ นายสัท ก็กลายเป็นบริษัทรับเหมาก่อสร้างที่ราชการไว้วางใจและมักได้รับงานก่อสร้างของรัฐอยู่บ่อยครั้ง²⁸

นอกเหนือจากกิจการก่อสร้าง นายสัท ยังลงทุนร่วมกับพ่อค้าชาวจีน ในกิจการด้านอื่น อย่างเช่นในด้านของธุรกิจการเงินและการประกันภัยนั้น นายสัท ได้ร่วมทุนกับ (1) นายชิน โสภณพนิช (2) นายเป็กกี้ แซ่ลิ้ม (3) นาย เปียะชิน แซ่ก้วย (4) นายชิตชีว แซ่ก้วย (5) นายชุยแท้ง แซ่อิง และ (6) นายชีวบู แซ่จิ้ว ภายใต้ทุนจดทะเบียนทั้งสิ้น 10 ล้านบาท เป็นส่วนของนายสัท 1 ล้านบาท เพื่อก่อตั้ง “บริษัทเอเชียพาณิชย์จำกัด” ขึ้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2490²⁹ และต่อมาในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2490 สัท ยังได้ร่วมทุนกับ (1) นายชิตชีว แซ่ก้วย (2) นายสงวน บุญรักษ์ (3) นายตันจินเก็ง (4) ตระกูลบุลกุล (5) ตระกูลลำคำ (6) นายลิ้มกำตง (7) นายเจียงจื่ออำ (8) นายซุนคิ้ว แซ่ไค้ว (9) นายเจียยู่อ (10) “ตระกูลหวังหลี” (11) หม่อมราชวงศ์บุญรับ อินทรทูต (12) นายลีโกจื่อ (13) น.อ.พิศาล สุนาวินวิวัฒน์ และ (14) นายชิน โสภณพนิช ในนามของ “ตระกูลมหาคุณ” เพื่อก่อตั้ง “บริษัทพระนครธนบุรีประกันภัยขึ้น” อีกกรณีหนึ่งด้วย³⁰

จากความสำเร็จด้านการค้าและการลงทุนในหลายประเภท ประกอบกับเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในระดับภาครัฐเนื่องจากเคยประมุลโครงการจากรัฐอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้น ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งตำแหน่งผู้นำสมาคมหอการค้าจีนว่างลงจากการที่ นายเหี้ยกวงเอี่ยม ผู้นำคนก่อนได้ถูกลอบสังหารและสมาคมกำลังต้องการแสวงหาผู้นำที่มีความสัมพันธ์อันดี

²⁷ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์, “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทมหาคุณ จำกัด”, 14 เมษายน 2484.

²⁸ ประเก็บ คล่องตรจโรค, สารคดีนิยายแห่งชีวิต 50 ปีของข้าพเจ้า (พระนคร: ครุสภา, 2513), 272 อ้างถึงใน พรณิ บัวเล็ก, วิเคราะห์นายทุนธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ. 2475-2516. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2543), 106.

²⁹ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “รายชื่อผู้ถือหุ้นบริษัทเอเชียพาณิชย์จำกัด,” 2-3.

³⁰ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “รายชื่อผู้ถือหุ้นบริษัทพระนครธนบุรีประกันภัยจำกัด,” 3-5.

กับผู้คนในภาครัฐ³¹ เพื่อสามารถทำการเจรจาและตกลงขอความร่วมมือจากรัฐภายใต้สถานการณ์ขัดแย้งทางการเมืองได้ นายสัทท จึงได้รับการเสนอชื่อและรับเลือกให้เป็นนายกสมาคมหอการค้าจีนในสมัยวาระที่ 17

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายสัทท มีจุดเริ่มต้นมาจากกิจการก่อสร้างของบิดาและจากนั้นก็ต่อยอดความรู้ความชำนาญในกิจการด้านนี้โดยร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติจัดตั้งบริษัทของตนเองขึ้นและเมื่อกิจการดังกล่าวเกิดการขยายตัว นายสัทท ก็ได้นำเงินบางส่วนจัดสรรออกไปร่วมลงทุนกับพ่อค้าชาวจีนรายอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการธนาคารและการประกันภัยด้วย ทั้งนี้ก็เนื่องจากกิจการสองประเภทดังกล่าวมีความสำคัญต่อการค้าและธุรกิจทุกประเภทรวมถึงธุรกิจด้านการก่อสร้างที่จำเป็นต้องใช้เงินทุนเป็นสำคัญ และนอกจากนี้จากความสัมพันธ์อันดีกับภาครัฐประกอบกับเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางจากเอกชนดั่งนั้นในระหว่างช่วงเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 นายสัทท จึงได้รับเลือกเป็นนายกสมาคมหอการค้าจีนด้วย

3.2.1.2 ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนาการการดำเนินธุรกิจของนายมา บุลกุล

(พ.ศ. 2440-พ.ศ. 2507)

นายมา บุลกุล หรือ มาเลียบคุณ เกิดเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2440 ในครอบครัวกิจการโรงสีของมาถ่องเจ็งและจีเซ่งชิน บิดามารดาชาวจีนกวางตุ้งที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทย ในวัยเด็ก นายมา ได้ถูกส่งไปศึกษาที่โรงเรียนเซนต์สตีเฟ่นประเทศฮ่องกง หลังจากจบการศึกษาเมื่ออายุได้ 19 ปีก็เดินทางกลับมายังประเทศไทย (พ.ศ. 2459) และเข้าช่วยเหลือกิจการของบิดาในกิจการที่มีชื่อว่า “ประกอบพาณิชย์กิจ” จนบิดาเห็นถึงความสามารถที่จะดำเนินการต่อไปได้จึงตัดสินใจมอบกิจการให้ นายมา เป็นคนดูแลแทนก่อนที่จะเสียชีวิตลงใน พ.ศ. 2468³²

หลังจากที่นายมาถ่องเจ็งผู้เป็นบิดาได้เสียชีวิตลง นายมา ได้ใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ฝึกฝนมาจากบิดาดำเนินกิจการต่อโดยมีน้องชายร่วมมารดาและน้องชายต่างมารดาอีก 2 คนช่วยกันจัดการและขยายโรงสีต่อไปจน “ประกอบพาณิชย์กิจ” กลายเป็นโรงสีที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในสมัยนั้น และต่อมาใน พ.ศ. 2498 เมื่อรัฐบาลได้ออกพระราชกฤษฎีกายกเว้นภาษีเงิน

³¹ อัมพร เอี่ยมสุรีย์, *เหยือกวงเอี่ยม วีรชนจีนโพ้นทะเล*, แปลโดย เสาวคนธ์ รัตนวิตราศิลป์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2548), 114-115.

³² อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายมา บุลกุล, ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม 6 พฤษภาคม 2507, ประวัตินายมา บุลกุล.

ได้ให้แก่บริษัทและห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่เข้ารับการจดทะเบียน³³ ปีเดียวกัน “ประกอบพาณิชย์กิจ” ก็ได้เข้าติดต่อกับภาครัฐและได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “บริษัทโรงสีไฟเงินเสียงจำกัด” ภายใต้ทุนจดทะเบียน 5 ล้านบาท โดยมีรายนามกรรมการชุดแรกเป็นบุคคลและเครือญาติในตระกูล “บุลกุล” ประกอบด้วย (1) นายมา บุลกุล (2) นายมาส บุลกุล (3) นายพิชิต บุลกุล (4) นายทองสงกิว บุลกุล (5) นายศุภชัย บุลกุล (6) นายมา เปงหลี และ (7) นางประทุม บุลกุล³⁴

ตารางที่ 3.2

ปริมาณข้าวของเจ้าของโรงสีในช่วงพ.ศ. 2462

เจ้าของโรงสี	จำนวนข้าวสาร	จำนวนข้าวเปลือก	รวม
หลีเต็กอ	245,311	13,200	258,511
กอสุยเจียะ	15,544	2,256	17,800
ตันลิบบัว	11,766	ไม่ปรากฏข้อมูล	11,766
โล้เตียกชน	2,340	ไม่ปรากฏข้อมูล	2,340
ม้างเจ็ง(บิดาของนายมา)	ไม่ปรากฏข้อมูล	15,277	15,277
พระยาบริบูรณ์โภชนาการ	ไม่ปรากฏข้อมูล	6,642	6,642
อื่นๆ	42,551	13,881	56,432
รวม	317,512	51,256	368,768

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กค.0301.1137/18 เรื่อง บันทึกโรงสีต่างๆขออนุญาตให้

จำหน่ายข้าวเก่าไปต่างประเทศ (มิถุนายน-พฤศจิกายน 2462).

ในระหว่างการดำเนินงานกิจการโรงสี ปรากฏว่า นายมา เป็นพ่อค้าข้าวที่เป็นที่รู้จักในแวดวงกว้างขวางทั้งในภาคการค้าและในภาครัฐกล่าวคือ ในภาคการค้า นายมา ได้จัดการบริหารโดยร่วมมือกับพ่อค้าข้าวชาวจีนอีกหลายคนก่อตั้งบริษัทเดินเรือเพื่อรับส่งสินค้าระหว่างประเทศไทยกับต่างประเทศ ตลอดจนก่อตั้งธนาคารและกิจการประกันภัยขึ้นเพื่อเป็นแหล่งหมุนเวียน

³³ พระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2498 (ยกเว้นภาษีเงินได้), มาตรา 3, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 72 ตอน 14ก (15 กุมภาพันธ์ 2498), 271.

³⁴ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นแบบท้ายรายงานการประชุมตั้งบริษัทโรงสีไฟเงินเสียงจำกัด,” 3-5.

เงินทุนสำหรับกิจการค้าข้าวหลายแห่ง³⁵ อาทิเช่น บริษัทเดินเรือโหวงฮกจำกัด และธนาคารเงินสิ่งจำกัด³⁶ และนอกจากนี้ยังได้รวมตัวกันกับพ่อค้าชาวชาวจีนประกอบด้วย (1) ต้นชีวเม้ง (หวังหลี่) (2) โลเตียกชวน (บุลสุข) (3) ต้นติวซิ่น (หวังหลี่) (4) อู่ ฝะเดิมซิด (5) นัมชีวหุย (6) ลูชีวเคย (7) จิวยังจิง (8) โควอี้มกั (9) ไค้วยูนชีว (10) หลีเบน (11) แต็กกิมัน ก่อตั้งสมาคมโรงสีไฟแห่งกรุงสยามขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2468 โดยสมาคมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นองค์กรกลางสำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลของพ่อค้าส่งออกข้าวไปต่างประเทศ³⁷

จากความชื่อเสียงและความสำเร็จในแวดวงการค้าข้าวตลอดจนและอิทธิพลทางการค้าและเครือข่ายพันธมิตรที่เพิ่มพูนขึ้นเรื่อยๆ ในหมู่พ่อค้าชาวจีนเนื่องจาก นายมา เข้าไปการร่วมทุนทำธุรกิจหลายชนิดและการดำรงตำแหน่งเป็นประธานสมาคมโรงสีไฟแห่งกรุงสยามฯ ดังนั้นใน พ.ศ. 2472 เมื่อตำแหน่งนายกสมาคมหอการค้าจีนว่างลงจากการหมดวาระของนายหวงชีวซิงใน พ.ศ. 2471 การเลือกนายกสมาคมวาระต่อมา มติที่ประชุมจึงเลือกให้ นายมา เข้ารับตำแหน่งเป็นนายกสมาคมหอการค้าจีนคนต่อไปภายใต้ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2472-2475³⁸

ส่วนในระดับภาครัฐนั้น เนื่องจาก นายมา ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญของชาวจีนหลายสมาคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาคมโรงสีไฟกรุงเทพฯ และสมาคมหอการค้าจีน ดังนั้น มา จึงต้องมีการติดต่อกับราชการกับบุคคลในระดับภาครัฐจนเกิดความสนิทสนมและในที่สุด นายมา ก็ได้รับโอกาสจากคณะกรรมการบริษัทข้าวไทยจำกัด เลือกให้ไปเข้ารับตำแหน่งเป็นผู้จัดการบริษัท รวมถึงได้การรับเลือกเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับกิจการค้าข้าวในอีกหลายกรมกอง อาทิเช่น คณะกรรมการส่งเสริมสินค้าออก คณะกรรมการตรวจข้าว (สังกัดสภาการค้า) กรรมการพิจารณาตลาดข้าว (กระทรวงเศรษฐการ) ฯลฯ³⁹

³⁵ เรื่องเดียวกัน.

³⁶ พรณิ บัวเล็ก, ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่าง 2457-2482: บทเรียนจากความรู้จากรัฐวิธานกรรม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พันธกิจ, 2545). 194-195.

³⁷ กรมตำรวจสันติบาล กองกำกับการค้า 3 แผนก 4 (สมาคม), แพ้สมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทย อ้างถึงใน พรณิ บัวเล็ก, “บทบาทของสมาคมการค้าของชาวจีน (พ.ศ. 2457-2482),” ใน สยามในกระแสดารแห่งการเปลี่ยนแปลง: ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2541), 172-173.

³⁸ หนังสือครบรอบ 100 ปี หอการค้าไทยจีน, 54.

³⁹ “อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายมา บุลกุล,” ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม 6 พฤษภาคม 2507, คำไว้อาลัยของพระประมณฑปปัญญา.

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายมา มีจุดเริ่มต้นทางธุรกิจมาจากการเกิดในครอบครัวการค้าข้าว และหลังจากนั้นก็ดำเนินกิจการต่อจากบิดาโดยมีสมาชิกในครอบครัวเป็นบุคลากรสำคัญในการช่วยกันบริหารจัดการ อย่างไรก็ตามเมื่อธุรกิจค้าข้าวเริ่มประสบความสำเร็จมากขึ้น นายมา ก็ได้ขยายขอบเขตธุรกิจออกไปยังธุรกิจธนาคารและธุรกิจเดินเรือ ซึ่งถือเป็นกิจการที่มีส่วนช่วยต่อการพัฒนาประสิทธิภาพและเอื้อความสะดวกแก่กิจการค้าข้าวของตนให้มีประสิทธิภาพและครบวงจรมากขึ้น ซึ่งความสำเร็จจากการค้าตลอดจนชื่อเสียงที่กว้างขวางในหมู่พ่อค้าชาวจีนเหล่านี้ นอกจากจะทำให้ นายมา ได้รับเลือกเป็นผู้นำของสมาคมจีนหลายแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาคมหอการค้าจีนซึ่งผู้นำของสมาคมต้องทำหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์ให้แก่ชาวจีนทั้งหมดแล้ว นายมา ยังได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้นำในสมาคมจีนที่มีกิจกรรมด้านการช่วยเหลือสังคม (คนจีนในประเทศไทย) อย่างเช่นสมาคมกวางเจา มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง โรงพยาบาลเทียนฟ้า ฯลฯ ด้วย⁴⁰

3.2.1.3 ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนากิจการการค้าเงินของนายสมาน

โสภาสวงศ์ (พ.ศ. 2464-2559)

นายสมาน โสภาสวงศ์ เกิดเมื่อวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2464 ในครอบครัวชาวจีนแต้จิ๋วในกรุงเทพฯ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาจากโรงเรียนเผยอิง และระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนเซนต์แอนดรูว์ส⁴¹ เส้นทางธุรกิจของนายสมานเริ่มต้นตั้งแต่อายุ 20 ต้นๆ จากการเป็นลูกจ้างคนหนึ่งในบริษัทที่ประกอบกิจการเกี่ยวกับผลิตผลทางการเกษตรต่างๆ โดยเฉพาะยางพาราที่มีชื่อว่า “บริษัทช่วยชนจำกัด” และค่อยๆ สังเกตประสบการณ์จากธุรกิจดังกล่าวอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งเมื่อ “เจ้าแก้ว” ของ “บริษัทช่วยชนจำกัด” ได้เสียชีวิตลงแต่ทว่าลูกหลานของเจ้าแก้วไม่ประสงค์จะประกอบกิจการต่อจึงขายหุ้นในบริษัทให้แก่ นายสมาน มาดำเนินงาน⁴²

ภายหลังจากการดำเนินกิจการใน “บริษัทช่วยชนจำกัด” มารยะหนึ่ง นายสมาน ก็ปรับเปลี่ยนสู่ทางจากธุรกิจยางพาราและผันมาทำธุรกิจพืชผลชนิดอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าว โดยก่อตั้งเป็น “บริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด” ขึ้น⁴³ โดยการร่วมทุนกับพ่อค้าข้าวชาวจีนที่มีบทบาทอยู่ในขณะนั้นอีกหลายคนประกอบด้วย (1) นายเสริม คู่อรุณ (2) นายกำจาย เอี่ยมสุรีย์ (3) นายสุรินทร์ โสภาสวงศ์ (4) นายสิงโต ปานอุไทย (5) นายคิเจียง แซ่แต้ และ (8) นายเค็งลิ้ม แซ่แต้

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁴¹ สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, “ข่าวในพระราชสำนักประจำวันที 9 ตุลาคม 2559,”

เข้าถึงได้จาก http://122.155.92.12/centerweb/News/NewsDetail?NT01_NewsID=TNROY5910090010003 (สืบค้นเมื่อ 27 ธันวาคม 2559).

⁴² ชูเกียรติ โสภาสวงศ์, สัมภาษณ์โดยผู้เขียน (5 มกราคม 2560).

⁴³ เรื่องเดียวกัน.

ภายใต้ทุนจดทะเบียน 5 ล้านบาท⁴⁴ หลังจากจดทะเบียนบริษัทได้ระยะหนึ่ง นายสมาน ก็ค่อยๆ ดำเนินการซื้อหุ้นขยายหุ้นจน “บริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด” เป็นบริษัทซึ่งดำเนินการและบริหารงาน กันในครอบครัวและคนใกล้ชิดซึ่งมีกรรมการเพียง 6 คนประกอบด้วย (1) นายสมาน โอภาสวงศ์ (2) นายชูชัย โอภาสวงศ์ (3) นายชูเกียรติ โอภาสวงศ์ (4) นางศิริวรรณ โอภาสวงศ์ (5) นางสาวศิริพรรณ โอภาสวงศ์ และ (6) นายดำรง สมบูรณ์ธนาสาร⁴⁵

เมื่อกิจการค้าข้าวภายใต้การดำเนินงานของ “บริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด” มีผลประกอบการดี ต่อมา นายสมาน จึงเริ่มหันไปลงทุนในกิจการด้านอื่น อาทิเช่น (1) บริษัทไทยชินก อินดัสทรีจำกัด ซึ่งเป็นกิจการด้านซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ บริการรับประกันหนี้สิน และ ให้บริการด้านงานพาณิชย์กรรมและการผลิตทุกชนิด⁴⁶ (2) บริษัทอุตสาหกรรมจักรยานไทยจำกัด ซึ่งเป็น บริษัทนำเข้าและค้าขายรถจักรยาน รถจักรยานยนต์ รถยนต์ อะไหล่และเครื่องอุปกรณ์ของรถทุกชนิด ตลอดจนดำเนินการนำเข้าและส่งออกสินค้าทั่วไป⁴⁷ (3) บริษัทเมโทรโพลีทรี จำกัด ซึ่งเป็นบริษัท ก่อสร้างและจัดการด้านอสังหาริมทรัพย์และจัดการกิจการโรงแรม ฯลฯ⁴⁸

จากการมีอาณาจักรทางธุรกิจหลายประเภทประกอบกับมีพันธมิตรทาง การค้าในหมู่พ่อค้าชาวจีนดังนั้น นายสมาน จึงได้รับเลือกให้เป็นผู้นำในสมาคมชาวจีนรวมถึงสมาคมด้าน การค้าหลายแห่ง อาทิ สมาคมหอการค้าจีน สมาคมแต่จิ๋วแห่งประเทศไทย สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย สมาคมพ่อค้าข้าวโพดและพืชพันธุ์ไทย สมาคมยางพาราไทย และนอกจากนี้ยังปรากฏการทำงานด้าน การเมืองในตำแหน่งสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตลอดจนเคยดำรงตำแหน่ง วุฒิสมาชิกในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2539-2543 อีกด้วย

⁴⁴ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “เอกสารประกอบคำขอจดทะเบียนหนังสือบริคณห์สนธิ บริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด.”

⁴⁵ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “เอกสารรับรองการเปลี่ยนแปลงรายการจดทะเบียนบริษัทช่วย ชนค้าข้าวจำกัด.”

⁴⁶ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “รายละเอียดวัตถุประสงค์การก่อตั้งบริษัทไทยชินกอินดัสทรีจำกัด.”

⁴⁷ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “เอกสารแนบท้ายหนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทเมโทรโพลี ทรี จำกัด.”

⁴⁸ “กูนซื้อการค้าเบื้องหลังความสำเร็จของ “เอทีเอ็ม” ดร.สมาน โอภาสวงศ์,” นิตยสารลิต เดอร์ไทม์ (มีนาคม 2549), 46.

3.2.1.4 ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนากิจการการค้าเงินธุรกิจของนายชิน โสภณพนิช (พ.ศ. 2453-2531)

นายชิน โสภณพนิช หรือ ตั้งเพี้ยกั้ง เกิดเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2453 เป็นบุตรชายคนโตของนางสุน หึงชาวไทยกับนายพัน(ยัน) แซ่ตั้ง ชายชาวจีนแต่จิวที่เดินทางเข้ามาแสวงหาโอกาสทางการค้าในประเทศไทย วัยเด็ก นายชิน ถูกส่งไปพักอาศัยอยู่กับย่าที่ประเทศจีนและเข้ารับการศึกษาระดับประถมที่โรงเรียนจ๊กซิง ส่วนระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนหลัวโตว เมื่ออายุได้ประมาณ 15-16 ปี นายชินต้องออกจากโรงเรียนเนื่องจากประสบปัญหาทางการเงินและเริ่มต้นการทำงานในอาชีพรับจ้างเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้องที่มณฑลกุ้ยโจว ประเทศจีน จากนั้นเมื่ออายุได้ 17 ปีก็เดินทางกลับมาประเทศไทยและเริ่มต้นทำงานเป็นลูกจ้างถ่อเรือและแบกหามสินค้าในบริษัทเรือรับส่งสินค้าระหว่างกรุงเทพฯ-อยุธยาแห่งหนึ่งโดยการฝากงานของบิดา อย่างไรก็ตามนายชินทำงานในบริษัทส่งสินค้าแห่งนี้ได้เพียง 2-3 เดือนก็ลาออกไปทำงานบริษัทก่อสร้างแห่งหนึ่งที่มีชื่อว่า “บริษัทเอี้ยะเส็งก่อสร้าง”⁴⁹

ในการทำงานที่ “บริษัทเอี้ยะเส็งก่อสร้าง” นี้ นายชิน เริ่มต้นจากการเป็น “พะจ๊ับ” หรือคนงานที่ทำหน้าที่ทุกอย่างภายในร้าน และภายในเวลาเพียง 2-3 ปีต่อจากนั้น เนื่องจากความขยันขันแข็งและทำงานได้ดี เจ้าแก็ของ “บริษัทเอี้ยะเส็งก่อสร้าง” จึงเลื่อนขั้นให้ นายชิน เป็นเสมียนและเป็นผู้จัดการร้านตามลำดับ ทว่าต่อมาบริษัทก่อสร้างแห่งนี้เกิดไฟไหม้ไม่อาจประกอบกิจการต่อได้อีก นายชิน จึงเดินทางกลับไปประเทศจีนและได้พบกับ นายแต้เก็งฮึง นักธุรกิจประกันภัยคนหนึ่งที่ชักชวนให้ นายชิน มาทำงานด้วยกัน⁵⁰ จากนั้น นายชิน จึงได้เดินทางกลับมายังประเทศไทยและเข้าทำงานใน “บริษัทเซียมเฮงล้ง” ซึ่งเป็นกิจการด้านการค้าเครื่องมือและอุปกรณ์ก่อสร้าง ในตำแหน่งผู้จัดการบริษัทและมีหุ้นร่วมอยู่ด้วยจำนวน 5 หุ้น จากทั้งหมด 150 หุ้น⁵¹

จากประสบการณ์ในบริษัทก่อสร้างต่างๆ ในที่สุด นายชิน จึงหันมาประกอบกิจการของตนเอง โดยเช่าตึกในบริเวณโรงภาพยนตร์พัฒนาการและเปิดบริษัทขายวัสดุก่อสร้างชื่อ “บริษัทเอเซียจำกัด” และจากนั้นในเวลาเพียงไม่กี่ปีต่อมาเมื่อสะสมทุนรอนได้มากขึ้นจึง

⁴⁹ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, 25 *เจ้าสัวนักธุรกิจ ผู้ร่วมสร้างตำนานธุรกิจการค้าไทยสู่สากล* (กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ, 2537), 123-124. และกมลลักษณ์ โตสกุล, ชิน โสภณพนิช 2453-2531 ใน *โอกาสเสด็จพระราชทานเพลิงศพนายชิน โสภณพนิช ณ วัดเทพศิรินทราวาส 9 เมษายน 2531* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2530), 69-71.

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁵¹ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “เอกสารประกอบคำขอจดทะเบียนของบริษัทเซียมเฮงล้ง จำกัด.”

ตัดสินใจเข้าสู่ธุรกิจธนาคาร โดยร่วมทุนกับพ่อค้าชาวจีนและข้าราชการไทยหลายคนก่อตั้งธนาคารกรุงเทพจำกัด ขึ้นในพ.ศ. 2487 ภายใต้ทุนจดทะเบียน 4 ล้านบาท และมีกรรมการชุดแรก 11 คน ประกอบด้วย (1) หม่อมหลวงรามราหมพ พึ่งบุญ (2) นายทองดี นลราชสุวัจน์ (3) นายเฉลียว ปทุมรส (4) นายรอบรู้กิจ สีลาบุช (5) นายสวัสดิ์ โสคติทัต (6) นายจิตตเสน ปัญจะ (7) นายถวิล มีสมกลิ่น (8) นายบรรณกรโกวิท จักกะพาก (9) นายชิน โสภณพนิช (10) นายจียัน แซ่เจีย และ (11) นายชู่แท้ง แซ่อึ้ง⁵²

ระยะแรกของการทำงานในธนาคารกรุงเทพจำกัด นายชิน ยังไม่มีบทบาทมากนัก แต่หลังจาก พ.ศ. 2488 เมื่อนายชินได้เข้ารับตำแหน่ง คอมพิวเตอร์ ซึ่งทำหน้าที่ด้านหาเงินฝากเข้าธนาคารและปล่อยกู้ระยะสั้น ก็เริ่มกลายเป็นนายธนาคารอย่างเต็มตัวและขยายบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งใน พ.ศ. 2495 ก็ได้รับความไว้วางใจจากกรรมการบริหารทั้งหมดเลือก นายชิน โสภณพนิชให้ดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการผู้จัดการใหญ่ธนาคารกรุงเทพจำกัด⁵³

นอกเหนือจากธนาคารกรุงเทพฯ นายชิน ยังดำเนินธุรกิจธนาคารและธุรกิจด้านอื่นอย่างเช่น ใน พ.ศ. 2488 นายชิน ได้ร่วมทุนกับพ่อค้า นายธนาคารชาวจีน ตลอดจนข้าราชการหลายคนเพื่อก่อตั้ง บริษัทมหกิจก่อสร้างขึ้น⁵⁴ จากนั้นในปีต่อมาก็ได้ร่วมทุนกับพ่อค้าชาวจีนหลายคนก่อตั้ง “บริษัทกรุงเทพสุวรรณพาณิชย์จำกัด” ขึ้นซึ่งดำเนินกิจการด้านการค้าทองคำเพชร พลอย ให้กู้ยืมเงิน และรับดำเนินการแลกเปลี่ยนเงินรวมถึงจัดการโพงกวน⁵⁵ และนอกจากนี้ใน พ.ศ. 2490 ก็ยังได้ร่วมทุนกับพ่อค้าชาวจีนอีก 6 คนก่อตั้งกิจการเกี่ยวกับค้าขายสินค้าทุกประเภทอาทิ หนังสือ เครื่องเขียน กระดาษ เครื่องกีฬา เครื่องใช้และอุปกรณ์การศึกษา เหล็กและเครื่องก่อสร้าง เครื่องกระป๋อง อาหารกระป๋อง เครื่องยาจีน ยาไทย ยาสำเร็จรูป ตลอดจนรับทำประกันภัยฯลฯ ภายใต้ชื่อบริษัทว่า “บริษัทเอเชียพาณิชย์จำกัด” ด้วย⁵⁶

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายชิน เข้าสู่แวดวงธุรกิจโดยเริ่มต้นจากการทำงานและเรียนรู้ประสบการณ์จากบริษัทค้าวัสดุก่อสร้าง และจากนั้นก็สะสมทุนรอนและเริ่มต้นตัวเข้าสู่กิจการธนาคาร และเมื่อมีกำลังทรัพย์และมิตรสหายทางธุรกิจเพิ่มขึ้นก็ค่อยๆ ขยายแวดวงธุรกิจออกไปยังธุรกิจประเภทใกล้เคียงอย่างเช่น การประกันภัย การค้าทอง และยังมีการร่วมทุนใน

⁵² กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “หนังสือคำขอจดทะเบียนบริษัทจำกัด ของบริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัด.”

⁵³ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “คำขอจดทะเบียนกรรมการของบริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัด.”

⁵⁴ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “รายงานการประชุมก่อตั้งบริษัทมหกิจก่อสร้าง,”

⁵⁵ พรณี บัวเล็ก, *วิเคราะห์นายทุนธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ. 2475-2516*, 101-102.

⁵⁶ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทเอเชียพาณิชย์จำกัด,”

กิจการธนาคารกับนายธนาคารรายอื่นๆ ด้วย ซึ่งพฤติกรรมการร่วมทุนทางธุรกิจเช่นนี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บทบาทนายธนาคารของนายชิน มีความโดดเด่นและมีส่วนช่วยต่อการขยายอิทธิพลของความรู้รื่องในกิจการการเงินและการธนาคารซึ่งจะนำไปอภิปรายในส่วนต่อไป

3.2.1.5 ข้อมูลพื้นฐานและพัฒนาการการดำเนินธุรกิจของนายเกียรติ

วัธนเวคิน (พ.ศ. 2452-2556)

นายเกียรติ วัธนเวคิน หรือ คุณเสกเกี้ยน เกิดเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2451 ในอำเภอหนองสูง มณฑลอุบลราชธานี ประเทศจีน บิดาประกอบอาชีพรับราชการอยู่ในประเทศจีน แต่ภายหลังประสบปัญหาขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่ที่มีระดับสูงกว่าประกอบกับปัญหาส่วนตัวด้านอื่นจึงเกิดความเครียดจนล้มป่วยและเสียชีวิตลง⁵⁷

ภายหลังการจากไปของบิดา ครอบครัวของนายเกียรติ ประสบปัญหาทางการเงินอย่างมากประกอบกับในประเทศจีนก็เกิดปัญหาโรคระบาดและภัยธรรมชาติ ดังนั้นพ.ศ. 2457 นางไฉ่กิมเต็ก (มารดาของนายเกียรติ) จึงพาครอบครัวเดินทางมาอยู่ประเทศไทยและเปิดกิจการร้านค้าขนาดเล็กแห่งหนึ่งในจังหวัดฉะเชิงเทราและจากนั้นก็ค่อยๆ ขยับขยายและย้ายมาเปิดร้านของชำแห่งใหม่ในตำบลหนองจอกที่หัวเมืองมีบุรีใกล้กับพระนคร ครอบครัวของนายเกียรติ พึ่งพารายได้จากกิจการร้านชำนี้ได้จนกระทั่งนายเกียรติเรียนจบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นก็ออกมาช่วยงานด้านค้าขายและดูแลบัญชีให้กับกิจการที่บ้าน แต่ทว่าภายหลังร้านชำดังกล่าวประสบปัญหาค้าขายไม่ได้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากการเดินทางเข้ามาของทหารญี่ปุ่น นายเกียรติและครอบครัวจึงจำเป็นต้องหาช่องทางในการประกอบอาชีพด้านอื่น⁵⁸

ธุรกิจแรกที่นายเกียรติได้เข้าไปดำเนินการหลังจากกิจการร้านชำของครอบครัวประสบปัญหาก็คือ ธุรกิจร้านกาแฟในย่านสะพานเหลืองบริเวณหน้าโรงยาฝิ่นของเจ้าแก่งขุนคี่ (นายขุนคี่ จิระวิชิตชัย) และเมื่อดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งก็ได้รับคำชวนจากเจ้าแก่งขุนคี่ให้มาช่วยทำบัญชีและจัดการบริหารให้แก่โรงฝิ่นของตน ซึ่ง นายเกียรติ ก็ได้สั่งสมประสบการณ์และอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์จากจุดเริ่มต้นของการเป็นผู้จัดการโรงฝิ่นนี้จนในที่สุดก็ได้เริ่มบริษัทของตนเองขึ้น โดยร่วมทุนกับเจ้าแก่งขุนคี่และนายจิ๋วเม้งเกา (ลูกพี่ลูกน้องของเจ้าแก่งขุนคี่) ก่อตั้ง “บริษัท เทเวศร์จำกัด” ซึ่งดำเนินการด้านค้าขายสุราและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ขึ้น และเมื่อกิจการดังกล่าวประสบความสำเร็จและมองเห็นหนทางการเติบโตในธุรกิจค้าเหล้า นายเกียรติ จึงดำเนินการต่อยอด

⁵⁷ ฤกษ์วิภา ธรรมวิริยรักษ์, 1 ศตวรรษ เกียรติ วัธนเวคิน (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, 2552), 24-29.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, 30-71.

และขยายกิจการด้านนี้ต่อไปอีกโดยเปิดโรงงานผลิตเหล้าและจัดตั้งบริษัทรับประมูลโรงงานสุราเป็นของตนเองอีกแห่งหนึ่งในนามของ “บริษัทชลารณจำกัด” ขึ้นใน พ.ศ. 2491⁵⁹

อย่างไรก็ดี เส้นทาง การเติบโตในธุรกิจสุราของนายเกียรติไม่ได้ดำเนินอยู่ในบริษัทชลารณจำกัดเท่านั้น เนื่องจากในระยะต่อมาเมื่อ นายเกียรติ วัฒนเวคิน ได้กลายเป็นผู้กว้างขวางในแวดวงการค้าสุราจากการประสบความสำเร็จในการผลิตและขายสุรายี่ห้อ “แม่น้ำสุพรรณ” และ “ม้าทอง” ในจังหวัดสุพรรณบุรีภายใต้การผลิตจาก “ชลารณ” แล้ว จึงได้รับการชักชวนจากมิตรในแวดวงการค้าสุราให้ร่วมทุนกันจัดตั้ง “บริษัทสุราตะวันออกจำกัด” ใน พ.ศ. 2498⁶⁰ ขึ้นอีกแห่งหนึ่งโดยมีจุดหมายเพื่อให้บริษัทดังกล่าวผลิตและจำหน่ายสุราครอบคลุมพื้นที่ภาคตะวันออกทั้งหมด

นอกเหนือจากกิจการสุราและการก่อสร้าง นายเกียรติ ยังได้ลงทุนในกิจการด้านอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงหลัง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา นายเกียรติ ได้หันมาลงทุนในกิจการธนาคารหลายแห่ง อาทิเช่น บริษัทธนาคารไทยพัฒนาจำกัด บริษัทธนาคารเกียรตินาคิน จำกัด บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เกียรตินาคิน จำกัด รวมถึงยังมีการร่วมทุนกับนักธุรกิจกลุ่มอื่นเพื่อจัดตั้งธุรกิจพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ และการก่อสร้างขนาดใหญ่ ในชื่อบริษัทว่า “บริษัทอัมรินทร์พลาซ่า จำกัด” ด้วย

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าจุดเริ่มทางธุรกิจของ นายเกียรติ ริเริ่มมาจากการค้าขายและก่อกำเนิดมาสู่ธุรกิจสุราและธุรกิจก่อสร้าง จนมีเงินทุนมากขึ้นก็ค่อยๆ หาช่องทางขยายแวดวงออกไปลงทุนยังธุรกิจด้านอื่นโดยการร่วมทุนกับเครือญาติ คนใกล้ชิด และมิตรสหาย จนสุดท้ายจึงได้เข้าสู่ธุรกิจธนาคาร การประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งทำให้วงจรทางธุรกิจของเกียรติ วัฒนเวคินครอบคลุมเกือบทุกด้านของภาคอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการบริการ

จากการพิจารณาข้อมูลพื้นฐานและพัฒนากิจการทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนทั้ง 5 กรณีข้างต้นจะเห็นว่า ในภาพรวมนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนโดยส่วนใหญ่มักเริ่มต้นเข้าสู่แวดวงทางธุรกิจการค้าตั้งแต่อายุน้อยและธุรกิจที่คนเหล่านี้มักเข้าไปลงทุนในระยะแรกของเส้นทางแห่งแวดวงธุรกิจก็คือ ธุรกิจที่เป็นของครอบครัวมาแต่เดิมหรือเป็นธุรกิจที่ตนเองเคยได้เข้าไปทำงานมาก่อนในระยะแรกเริ่มของชีวิต จากนั้นเมื่อสามารถสะสมทุนรอนได้มากขึ้นก็จะขยายขยายออกมาเปิดกิจการเป็นของตนเองโดยเริ่มต้นจากกิจการที่ตนมีประสบการณ์มาแต่เดิมก่อนแล้วจึงค่อยๆ สะสมประสบการณ์และขยายการลงทุนออกไปยังธุรกิจแขนงอื่น ซึ่งธุรกิจประเภทสำคัญที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมักเข้าไปลงทุนเพิ่มเติมเมื่อมีทุนรอน

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน, 76-78.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, 84-85.

มากเพียงพอก็คือ ธุรกิจธนาคารและการประกันภัย เนื่องจากธุรกิจสองประเภทดังกล่าวมีความสำคัญทั้งในแง่ของการเป็นฐานเงินทุน การแลกเปลี่ยนเงินตรา และการแสวงหาความมั่นคงต่อการดำเนินธุรกิจ

อย่างไรก็ดี สำหรับธุรกิจที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้เป็นผู้บุกเบิกด้วยตนเอง หรือเป็นกิจการที่บุกเบิกมาจากฐานบิดามารดาของตนหรือเป็นกิจการที่เริ่มต้นกันมาจากกลุ่มคนในครอบครัวหรือเครือญาติ ธุรกิจเหล่านี้แม้ว่าภายหลังจะมีการเติบโตหรือขยายขนาดธุรกิจออกไปหรือมีการเพิ่มเติมของสมาชิกผู้ร่วมหุ้น (Partners) ที่ทำให้จำนวนผู้ดำเนินการและวางแผนกลยุทธ์มีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ กระนั้นโครงสร้างการบริหารหลักก็มักยังคงเป็นอำนาจการบริหารที่อยู่ภายใต้การขับเคลื่อนของบุคคลในกลุ่มตระกูลเป็นสำคัญ

เนื่องจากธรรมเนียมพื้นฐานของชาวจีนนั้นถือว่าครอบครัวเป็นพื้นฐานของการดำเนินธุรกิจที่มั่นคงที่สุดเพราะการดำเนินการในครอบครัว นอกจากจะได้รับความร่วมมือที่แน่นแฟ้นมากกว่าความร่วมมือใดๆ เพราะเป็นความร่วมมือจากสายเลือดเดียวกันแล้ว การสั่งการหรือการควบคุมงานยังสามารถกระทำได้ง่ายกว่าการควบคุมการบริหารในรูปแบบตะวันตกด้วย⁶¹ ดังนั้นภายใต้ขยายตัวทางธุรกิจที่นำมาซึ่งการดำเนินธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปและการเพิ่มจำนวนบุคลากรเข้ามาของบริษัทที่มีการก่อตั้งกันในครอบครัวของผู้ประกอบการที่มีเชื้อสายจีนจึงมักไม่ค่อยพบการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างหลักหรือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในระดับบริหารที่มีอำนาจการตัดสินใจระดับสูงของกิจการมากนัก

3.2.2 แนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงทศวรรษ 2520

ลำดับก่อนหน้าเมื่อได้พิจารณาข้อมูลพื้นฐานและพัฒนาการทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนแต่ละในกรณีศึกษาซึ่งช่วยให้เห็นภาพรวมและเข้าใจถึงลักษณะร่วมบางประการเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของบุคคลเหล่านี้ไปแล้ว ในส่วนนี้จะเข้าสู่การพิจารณาและวิเคราะห์อย่างละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจและอุดมคติการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนโดยการนำเสนอของหัวข้อนี้จะจำแนกออกเป็น 4 ส่วนด้วยกัน ส่วนแรกจะเป็นกล่าวถึงแนวทางการดำเนินธุรกิจที่โดดเด่นที่สุดของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนภายใต้บริบทหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 – ทศวรรษ 2520 นั่นก็คือแนวทางการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐและความสัมพันธ์ที่มีต่อภาครัฐกับผลประโยชน์ต่อการเติบโตทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน ส่วนถัดมาจะเป็นการกล่าวถึง

⁶¹ มินนามิ ยาซุฮุมิ, *คนจีนสร้างตัวอย่างในสายตาคนญี่ปุ่น*, บรรณาธิการโดย วรรณะ วิมล, แปลโดย ม.อิงอรุณ, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: หยินหยาง, 2532),

ความสำคัญของการเข้าสมาคมกับการดำเนินธุรกิจที่อาศัยความสัมพันธ์จากเครือข่ายสมาคมการค้า สมาคมหอการค้าและพันธมิตรทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในการช่วยเหลือกันและ ส่งเสริมกันด้านการค้าและการลงทุนภายใต้ยุคสมัยที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนต้องเผชิญเงื่อนไข ทางธุรกิจที่ทั้งถูกกดดันจากภาครัฐและยังต้องแข่งขันกับภาคธุรกิจจากต่างชาติที่กำลังขับเคลื่อนเข้า มามีอิทธิพลในภาคเศรษฐกิจไทย ในส่วนที่สามจะกล่าวถึงแนวทางการดำเนินธุรกิจในลักษณะของ ขยายการลงทุนและการสร้างพลังทางธุรกิจผ่านการลงทุนร่วมระหว่างพันธมิตรทางการค้ารวมถึง นำเสนอเกี่ยวกับแนวทางแห่งการพัฒนาศักยภาพทางธุรกิจและกลยุทธ์ทางธุรกิจของผู้ประกอบการ ไทยเชื้อสายจีนที่เกิดขึ้นท่ามกลางการขยายตัวทางการค้าและธุรกิจ และในที่สุดท้ายจะเป็นสรุป และวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะทางวัฒนธรรมบางประการและอุดมคติการดำเนินธุรกิจของ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ส่งผลต่อการเกิดลักษณะร่วมในแนวทางการดำเนินธุรกิจของคน เหล่านี้

3.2.2.1 แนวทางการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐ

สำหรับแนวทางการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐ กล่าวได้ว่าแนวทางการดำเนิน ธุรกิจลักษณะนี้เป็นแนวทางการดำเนินธุรกิจที่โดดเด่นที่สุดของการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการ ไทยเชื้อสายจีน เนื่องจากเงื่อนไขของสถานการณ์ทางเศรษฐกิจช่วงหลังสงคราม คนจีนต้องเผชิญกับ ปัญหาการจำกัดโอกาสทางเศรษฐกิจจากการที่รัฐบาลใช้นโยบายการบริหารเศรษฐกิจแบบชาตินิยม และจัดตั้งรัฐวิสาหกิจขึ้นมาโดยมุ่งหวังว่าบริษัทรัฐวิสาหกิจจะสามารถทำธุรกิจแข่งขันกับคนจีนและจะ มีส่วนช่วยต่อการอำนวยความสะดวกแก่ธุรกิจของเอกชนคนไทยได้⁶²

ดังนั้น เพื่อลดปัญหาของข้อจำกัดของการดำเนินธุรกิจ ผู้ประกอบการไทย เชื้อสายจีนจึงแสวงหาแนวทางผ่อนคลายเงื่อนไขข้อจำกัดการดำเนินธุรกิจโดยการสร้างสายสัมพันธ์ อันดีกับอำนาจรัฐและชนชั้นนำทางการเมือง พร้อมกับการแบ่งสรรประโยชน์ผ่านการดำเนินธุรกิจ ร่วมกัน⁶³ ในหลายลักษณะดังต่อไปนี้

สำหรับลักษณะแรก ด้านการเข้าไปดำเนินกิจการรัฐวิสาหกิจของ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน จากข้อมูลพบว่า ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีโอกาสเข้าไปดำเนิน

⁶² ปวย อึ้งภากรณ์และสุภาพ ยศสุนทร, *เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย* (พระนคร: ประมวลมิตร จำกัด, 2504), 308.

⁶³ เนื่องจากการมีสัมพันธ์กับชนชั้นนำทางการเมืองถือว่ายืนยันได้ว่าจะสามารถนำมาซึ่ง โอกาสทางธุรกิจและโอกาสการขยายธุรกิจมากกว่าที่กฎหมายชาตินิยมทางเศรษฐกิจได้จำกัดไว้ ดังนั้นผู้ประกอบการเชื้อสายจีนที่ครอบครองทุนจำนวนมากหลายกลุ่มจึงสานสัมพันธ์กับชนชั้นนำทาง การเมืองและมีการดำเนินธุรกิจร่วมกันในหลายลักษณะ

กิจการร่วมกับรัฐในกิจการรัฐวิสาหกิจหลายแห่งได้ เนื่องจากในขณะนั้น บริษัทรัฐวิสาหกิจที่รัฐตั้งขึ้นส่วนใหญ่กำลังประสบปัญหาขาดทุนเพราะบุคลากรในภาครัฐบาลยังไม่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการค้ามากเพียงพอที่จะบริหารงานด้านการพาณิชย์ต่างๆ ได้ดี⁶⁴ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนบางส่วนที่มีความน่าไว้วางใจจากการมีความสัมพันธ์อันดีกับภาครัฐมาโดยตลอด และมีประสบการณ์ดำเนินธุรกิจที่น่าสนใจจึงได้รับการเชิญชวนให้เข้ามาช่วยเหลือด้านการบริหารงานให้แก่รัฐ⁶⁵

ยกตัวอย่างเช่น กรณีของนายมา บุลกุล ซึ่งเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่มีความสัมพันธ์กับภาครัฐและมีประวัติโดดเด่นด้านการค้าข้าวอย่างมากท่ามกลางเวลานั้น พบว่านายมา ได้รับการเสนอชื่อจากพระบรมมหาราชวังให้เข้าไปดำเนินงานในกิจการของบริษัทข้าวไทยจำกัด ภายใต้เหตุผลที่ว่านายมา บุลกุลเป็นบุคคลผู้มีความกว้างขวางในวงการค้าข้าวมานาน⁶⁶ ประกอบกับประวัติส่วนตัวของนายมา ก็มีความน่าเชื่อถือเนื่องจากเคยดำรงตำแหน่งเป็นนายกสมาคมโรงสีไฟในช่วง พ.ศ. 2468-2475 และดำรงตำแหน่งนายกสมาคมหอการค้าจีนในช่วงพ.ศ. 2472-2475 มาก่อนซึ่งย่อมทำให้นายมาเป็นที่ยอมรับกว้างขวางในแวดวงการค้าและย่อมใช้ความรู้ความสามารถตลอดจนความสัมพันธ์อันกว้างขวางนี้มาช่วยช่วยเหลือการดำเนินงานของบริษัทข้าวไทยจำกัดได้ และในที่สุดเมื่อที่ประชุมของบริษัทข้าวไทยจำกัดของรัฐบาลมีมติอนุมัติ นายมา บุลกุล จึงเข้ารับตำแหน่งเป็นกรรมการผู้จัดการบริษัทข้าวไทยจำกัดนับตั้งแต่ พ.ศ. 2484 เป็นต้นมา

ตลอดการดำเนินงานในบริษัทข้าวไทยจำกัด ปรากฏว่า นายมา บุลกุลได้ให้ข้อมูลและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการค้าข้าวของรัฐบาลหลายด้าน อาทิเช่น คราวหนึ่งในช่วงที่ประเทศพันธมิตรเรียกร้องให้ไทยนำข้าวไปช่วยเหลือประเทศที่ขาดแคลน โดยวิธีให้เปล่า ซึ่ง ณ ขณะนั้นไทยเองก็ไม่ได้มีข้าวคงคลังมากนัก นายมา ก็ได้เสนอให้บริษัทข้าวไทยจัดการประกวดราคาข้าว และให้บริษัทข้าวไทยเข้าร่วมประกวดด้วย โดยผลปรากฏว่าบริษัทข้าวไทยได้ชนะการประกวด

⁶⁴ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2) สร.0201.51/22 เรื่อง พิจารณาเลิกบริษัทต่างๆที่อยู่ในความควบคุมของรัฐ (27 พ.ย. 2488- 4 พ.ย. 2490).

⁶⁵ ในช่วงเวลานั้นแม้ว่ารัฐบาลจะพยายามกีดกันอำนาจทางเศรษฐกิจของชาวจีน อย่างไรก็ตามมาตรการกีดกันที่เกิดขึ้นเป็นมาตรการที่ดำเนินการสำหรับชาวจีนที่ไม่จงรักภักดีต่อชาติไทยและไม่ได้มีจิตใจเป็นไทยเท่านั้น แต่สำหรับชาวจีนที่มีจิตใจเป็นไทย รัฐบาลเห็นว่าควรให้โอกาสเข้ามาร่วมงานและช่วยดำเนินการด้านการค้าของชาติ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2) สร.0201.57.1/2 เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจเสนอโครงการตั้งโรงสีข้าว (15 มกราคม 2480).

⁶⁶ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายมา บุลกุล, ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม 6 พฤษภาคม 2507, คำไว้อาลัยของพระบรมมหาราชวัง.

เนื่องจากตั้งราคาต่ำที่สุดจนทำให้รัฐบาลสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายของแผ่นดินได้เป็นจำนวนมาก⁶⁷ และอีกคราวหนึ่งในช่วงที่เกิดปัญหาข้าวขาดแคลน นายมาก็ยังสามารถเสนอแนวทางแก้ปัญหาโดยตั้งฉากรับซื้อข้าวทั่วประเทศจนสามารถรวบรวมข้าวและข้าวเปลือกได้ตามจำนวนที่ต้องการ⁶⁸

นอกเหนือจากข้อเสนอแนะข้างต้นในการดำเนินงานกับบริษัทข้าวไทยยังปรากฏว่านายมา ยังได้ทำการคิดค้นนวัตกรรมใหม่อย่างเช่นการปรับปรุงแก้ไขปัญหาของการผลิตข้าว โดยการปรับแก้เครื่องสีข้าวให้ทกน้อยลงและมีต้นข้าวมากขึ้นซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการผลิตข้าวไทยอย่างมาก⁶⁹

ภาพที่ 3.2 ภาพโฆษณาของบริษัทข้าวไทยจำกัด

กรมสารสนเทศ กะชวงพานิช, พานิชสงเคราะห์ พุทธศักราช 2486 (ม.ป.ท.), ปกหลัง

จากการดำเนินการเหล่านี้จะเห็นได้ว่า นายมา เป็นผู้มีความสำคัญอย่างแท้จริงต่อบริษัทข้าวไทยจำกัด ทั้งในแง่ของการบริหารงาน การติดต่อจัดซื้อข้าว การคิดค้นนวัตกรรมเพื่อการผลิตข้าวตลอดจนและให้คำปรึกษาแก่รัฐบาลในการดำเนินกิจการเรื่องข้าวในด้านต่างๆ ซึ่งด้านหนึ่งถือเป็นการดำเนินการทางธุรกิจภายใต้การดำเนินการร่วมกับรัฐบาลในของฐานะกรรมการคนหนึ่งของบริษัทฯ แต่อีกด้านหนึ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งก็คือการเข้าร่วมดำเนินธุรกิจของรัฐครั้งนี้ถือเป็นการดำเนินการที่นำมาซึ่งการสร้างประโยชน์ทางธุรกิจร่วมกันระหว่างบริษัทข้าวไทยจำกัดกับ

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, คำไว้อาลัยของหม่อมหลวงเดชสนิทวงศ์.

⁶⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.51/22 เรื่อง ให้พิจารณาเลิกบริษัทต่างๆ ที่อยู่ในความควบคุมของรัฐ (27 พฤศจิกายน 2488-2490).

⁶⁹ อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายมา บุณกุล, คำไว้อาลัยของนายควง อภัยวงศ์.

ธุรกิจค้าข้าวทั้งที่เป็นของนายมาเองและยังก่อประโยชน์แก่เครือญาติของนายมาด้วย ยกตัวอย่างเช่น ในการแต่งตั้งผู้จัดการบริษัทประจำสาขาต่างๆที่บริษัทข้าวไทยจำกัดได้ขยายตัวออกไป นายมา ก็ได้แต่งตั้งให้ญาติพี่น้องของตนอาทิเช่น นายมาศ บุลกุล และนายพิชิต บุลกุลเข้าไปดำเนินการเป็นผู้จัดการประจำสาขา⁷⁰

นอกจากนี้ เมื่อผลประโยชน์ของการบริษัทข้าวไทยจำกัดสามารถดำเนินการไปตามเป้าหมายกล่าวคือสามารถเพิ่มจำนวนทุนจดทะเบียนจาก 1,000,000 บาท เป็น 1,500,000 บาทแล้ว หลังจากนั้นบริษัทข้าวไทยจำกัดก็ได้ขยายการดำเนินการโดยเปิดโรงสีเพื่อดำเนินการสีข้าวเองเป็นจำนวน 5 แห่ง ซึ่งจำนวน 3 ใน 5 ของโรงสีที่เปิดขึ้นเพื่อดำเนินการร่วมกับบริษัทข้าวไทยนั่นก็คือ สาขาของโรงสีไฟเงินเสียงจำกัด ซึ่งเป็นของนายมา บุลกุล และยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงปลายทศวรรษ 2490 เมื่อนายมามีความต้องการเปิดกิจการโรงสีเพิ่มเติมที่ต่างจังหวัดหลายกรณีอาทิเช่น ในจังหวัดเชียงใหม่ และขอนแก่น ความประสงค์ของนายมาก็ได้รับความสะดวกแก่การรับอนุญาตจากคณะกรรมการบริษัทข้าวไทยจำกัดซึ่งเป็นเพื่อนร่วมงานและของนายมาอีกด้วย⁷¹

จากกรณีตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐของนายมา นอกเหนือจากจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินธุรกิจในระดับมหภาคอย่างกิจการรัฐวิสาหกิจของรัฐนั้นคือบริษัทข้าวไทยจำกัดแล้ว การดำเนินธุรกิจกับรัฐดังกล่าวยังนำมาซึ่งโอกาสของการแสวงหาผลประโยชน์และช่องทางของการขยายธุรกิจได้สะดวกมากขึ้นอีกด้วย

สำหรับการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐลักษณะถัดมา นอกเหนือจากงานในบริษัทรัฐวิสาหกิจดังกล่าวไปแล้วก็คือ การดำเนินธุรกิจโดยบุคคลในภาครัฐเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง จากการศึกษาของสุเอฮิโระ อากิระ (Suehiro Akira) พบว่าการดำเนินธุรกิจซึ่งบุคคลในภาครัฐเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องนี้ โดยส่วนใหญ่กลุ่มคนในภาครัฐที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองมักเป็นฝ่ายข้าราชการทหาร เนื่องจากขณะนั้นกลุ่มคนเหล่านี้กำลังต้องการฐานที่มั่นทางเศรษฐกิจเพื่อเป็นกำลังต่อการส่งเสริมอิทธิพลทางการเมืองของตน และนำมาสู่การเกิดขึ้นของเครือข่ายความสัมพันธ์ทาง “ธุรกิจ-การเมือง” ที่เกิดขึ้นกว้างขวางในช่วงปลายทศวรรษ 2490-2520 ซึ่งสะท้อนถึงการแสวงหาประโยชน์ร่วมระหว่างบุคคลซึ่งเป็นชนชั้นนำในภาครัฐกับชนชั้นนำทางเศรษฐกิจที่นำโดยผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน โดยความสัมพันธ์ทางธุรกิจระหว่างผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับชนชั้นนำในภาครัฐนั้นสามารถจำแนกย่อยได้หลายลักษณะอย่างเช่น การเข้ายึดกิจการโดยข้าราชการทหาร การเข้าไปมีส่วนร่วมด้านการบริหารระหว่างฝ่ายทหารและฝ่ายเอกชนในรูปแบบคณะกรรมการ

⁷⁰ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, *วิวัฒนาการทุนนิยมไทย* (กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและกลุ่มเศรษฐศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), 36-37.

⁷¹ “มา บุลกุล พ่อที่ลูกๆ ไม่ถอดแบบ,” *นิตยสารผู้จัดการฉบับพิเศษ* (สิงหาคม 2529), 19.

ร่วม การก่อตั้งกิจการวิสาหกิจที่ดำเนินการโดยทหารร่วมกับเอกชนฯ⁷² ทั้งนี้สำหรับการดำเนินธุรกิจ ซึ่งข้าราชการฝ่ายทหารเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องนั้น งานเขียนของสังศิต พิริยะรังสรรค์ ได้รวบรวมข้อมูล บริษัทซึ่งปรากฏรายชื่อของกลุ่มทหารเข้าเป็นกรรมการโดยแยกประเภทเอาไว้ดังนี้

ตารางที่ 3.3

ข้อมูลบริษัทและรัฐวิสาหกิจซึ่งทหารเข้าซื้อเป็นคณะกรรมการร่วม⁷³

ภาคการเงิน	ภาคอุตสาหกรรม	ภาคพาณิชย์กรรม
1.ธนาคารไทยพาณิชย์จำกัด	1.ประมงไทยจำกัด	1.พิทักษ์สามัคคีจำกัด
2.ธนาคารกรุงเทพจำกัด	2.ไทยเดินเรือทะเลจำกัด	2.ค้าไม้ทหารสามัคคีจำกัด
3.ธนาคารกรุงศรีอยุธยาจำกัด	3.เดินเรือไทยจำกัด	3.ศรีอยุธยาพานิชจำกัด
4.ธนาคารเกษตรจำกัด	4.ไทยท่าจำกัด	4.ค้าสัตว์ทหารสามัคคีจำกัด
5.ไทยประสิทธิประกันภัยจำกัด	5.กระสอบไทยจำกัด	5.ค้าต่างประเทศทหารสามัคคี
6.เอเชียทรัสต์จำกัด	6.สามัคคีก่อสร้างจำกัด	6.กรุงเทพฯสหการสุราจำกัด
7.ศรีอยุธยาประกันภัยจำกัด	7.พานไทยจำกัด	7.ค้าสัตว์เอ็กซ์พอร์ตจำกัด
8.วิโรจน์ประกันภัยจำกัด	8.กระสอบอีสานจำกัด	
9.ประกันชีวิตศรีอยุธยาจำกัด	9.อุตสาหกรรมน้ำตาลแห่งประเทศไทยจำกัด	
10.ประกันชีวิตบูรพาจำกัด	10.ปอไทยจำกัด	
	11.ส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติจำกัด	
	12.ส่งเสริมปอแห่งประเทศไทยจำกัด	
	13.อาภรณ์ภัณฑ์พานิชจำกัด	
	14.หินอ่อนจำกัด	
	15.อุตสาหกรรมน้ำตาลชลบุรี	

รวบรวมข้อมูลจาก สังศิต พิริยะรังสรรค์, *ทุนนิยมขุนนางไทย (พ.ศ. 2475-2503)*

(กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), 404-418.

⁷² Akira Suehiro, *Capital Accumulation in Thailand, 1855-1985* (Chiang Mai: Silkworm Books, 1996), 140-150.

⁷³ ทั้งนี้รายนามทหารที่ปรากฏเป็นคณะกรรมการร่วมในบริษัทข้างต้นเป็นทหารในกลุ่มขอยราชครู ซึ่งนำโดย ผิน ชุณหะวัณ และเผ่า ศรียานนท์

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าธุรกิจที่ข้าราชการฝ่ายทหารเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับนั้นครอบคลุมกิจการสำคัญของประเทศหลายหลากด้านทั้งภาคการเงิน การธนาคาร ธุรกิจประกันภัย อุสาหกรรม ตลอดจนการพาณิชย์กรรม อย่างไรก็ตามสำหรับธุรกิจที่ภาครัฐเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและนำมาซึ่งการสร้างประโยชน์แก่การดำเนินธุรกิจที่น่าสนใจและควรแก่การนำเสนอในที่นี้ก็คือธุรกิจภาคการธนาคารอย่างธนาคารกรุงเทพที่ดำเนินกิจการหลักโดย นายชิน โสภณพนิช

จากการศึกษาพบว่า การดำเนินกิจการของธนาคารกรุงเทพจำกัดตั้งแต่ยุคบุกเบิกถึงยุคขยายตัว การสานสัมพันธ์กับชนชั้นนำทางการเมืองและการดำเนินธุรกิจโดยรัฐเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องนั้นถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจมาโดยตลอด ในยุคบุกเบิก ธนาคารกรุงเทพ จำกัดได้สร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกลุ่มทหาร (กลุ่มซอยราชครู) จนทำให้กิจการของธนาคารกรุงเทพเกิดการเติบโตและสามารถเพิ่มทุนจดทะเบียนได้อย่างต่อเนื่อง⁷⁴ โดยสาเหตุของการเพิ่มผลประกอบการและการขยายตัวของธนาคารกรุงเทพที่เกิดขึ้นอาจพิจารณาได้จากคำสนทนาระหว่าง เจ้าพระยามารมเทพ เจ้ากระทรวงเศรษฐกิจ กับ นายชิน โสภณพนิช ประธานกรรมการบริหารของธนาคารกรุงเทพจำกัดในระหว่างการประชุมผู้ถือหุ้นวิสามัญครั้งที่ 5 วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2496 ที่ว่า

“...ฐานะของธนาคารที่รัฐบาลถือหุ้นย่อมมีสิทธิดีกว่าธนาคารซึ่งไม่มีรัฐบาลถือหุ้น เพราะองค์การมาฝากเงินได้ เวลานี้เราไม่มีเงินขององค์การใดๆมาฝากเลย นอกจากนี้กระทรวงเศรษฐกิจมีความประสงค์ที่จะให้เกิดความมั่นคงในทางเศรษฐกิจอีกด้วย เช่นในการส่งสินค้าออกอาทิ ข้าว ธนาคารเป็นผู้ค้าประกันการชำระเงิน บางธนาคารทำเรื่องยุ่งยากเกิดขึ้น เราจึงต้องการใช้ธนาคารที่เราควบคุมอยู่โดยใกล้ชิด นี้อย่อมเป็นประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย”

“...ธนาคารของเราเวลานี้ถึงจะเพิ่มทุน 20 ล้านบาท งานธรรมดาเราก็ทำได้ดีด้วย แต่ที่จะไปสู้ธนาคารต่างประเทศนั้นไม่สามารถจะทำได้ เช่นในระยะนี้ อ.จ.ส.ก็มาเปิดเครดิตกับเราเป็นเงินถึง 1,500,000 เหรียญ ฮ่องกง และนอกจากนั้นทาง ร.ส.พ.ก็จะมาขอเปิดกับเราอีกเป็นจำนวนหลายแสนเหรียญอเมริกัน และหลายหมื่นปอนด์สเตอร์ลิง ซึ่งธนาคารไทยเรายังไม่สามารถจะทำได้ ขอให้ดูว่า งบดุลของเราในงวดที่จะถึงนี้ว่าเราได้

⁷⁴ พรรณี บัวเล็ก, *วิเคราะห์นายทุนธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ.2475-2516*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2543), 138.

ทำงานไปก้าวหน้าเพียงใด ถ้าเราจะสู้กับธนาคารต่างประเทศเราจะต้องมี
 ทุนมาก ธนาคารฮ่องกงฯ ธนาคารชาร์เตอร์ฯ ธนาคารเมอร์แคนไทน์ฯ
 พวกนี้ถ้าจะคิดเป็นเงินไทยแล้วเขามีทุนหลายร้อยล้านบาท หากว่าเรา
 อยากจะให้ธนาคารไทยของเราสู้ได้แล้ว จะต้องมีเงินทุนมากและมีรัฐบาล
 มาร่วมด้วย ผมอยากที่จะเห็นความเจริญของธนาคารไทยซึ่งมั่นคงและ
 มีชื่อเสียงสู้กับธนาคารต่างประเทศได้ จึงเห็นสมควรที่จะได้ร่วมมือกับ
 กระทรวงเศรษฐกิจ”⁷⁵(เน้นโดยผู้เขียน)

จากข้อความสนทนาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการดำเนินธุรกิจร่วมกันระหว่าง
 นายชินกับรัฐบาลนั้น อยู่ในลักษณะของการดำเนินการร่วมเพื่อผลประโยชน์ทั้งสองฝ่ายนั้นคือ ทาง
 ฝ่ายรัฐบาลจะได้รับประโยชน์จากการประกันการชำระเงินในเวลาที่ต้องมีการส่งสินค้าออกนอก
 ประเทศ ซึ่งหากดำเนินการกับคลังของรัฐก็อาจต้องประสบปัญหาความล่าช้า มีขั้นตอนการดำเนินงาน
 มาก หรือหากดำเนินงานกับโดยเปลี่ยนธนาคารไปก็จะทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่องและยุ่งยาก การ
 ร่วมทุนกับธนาคารกรุงเทพจำกัดจึงย่อมอำนวยความสะดวกแก่การดำเนินงานได้ดีกว่า ส่วนทางฝ่าย
 ของธนาคารกรุงเทพจำกัด ก็จะได้รับเงินลงทุนจากรัฐบาลเป็นการตอบแทน

ส่วนในช่วงถัดมา ในยุคของการขยายตัวของธนาคารที่เริ่มตั้งแต่ช่วงปลาย
 ทศวรรษ 2490 พบว่าขณะนั้นเมื่อธนาคารกรุงเทพจำกัดต้องการขยายสาขาออกไปลงทุนที่โตเกียว
 ประเทศญี่ปุ่นเพิ่มเติม จุดมุ่งหมายดังกล่าวก็สามารถบรรลุผลไปได้โดยง่ายด้วยการให้ความช่วยเหลือ
 และการเจรจาจากภาครัฐที่นำโดย พลตรีศิริ สิริโยธิน⁷⁶ อย่างไรก็ตามการดำเนินธุรกิจของธนาคาร
 กรุงเทพโดยอาศัยความสัมพันธ์กับรัฐนี้มาถึงจุดเปลี่ยนในช่วงหลังทศวรรษ 2500 เมื่อกลุ่มการเมืองที่
 ครองอำนาจรัฐเดิมอย่างกลุ่มซอยราชครูหมดบทบาทลง ธนาคารกรุงเทพจำกัดซึ่งพึ่งพิงอำนาจของ
 กลุ่มซอยราชครูมาโดยตลอดจึงต้องรับผลกระทบตามไป นายชิน โสภณพนิช ต้องมีการลี้ภัยไปยัง
 ประเทศฮ่องกงเพื่อหลีกเลี่ยงการคุกคามทางการเมืองจากฝ่ายอิทธิพลที่เข้ามามีอำนาจใหม่ และมอบ
 อำนาจให้นายบุญชู โรจนเสถียร ดำเนินการบริหารงานกิจการของธนาคารกรุงเทพในประเทศไทยต่อ
 แทน⁷⁷

⁷⁵ กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์, รายงานการประชุมวิสามัญครั้งที่ 5 ธนาคาร
 กรุงเทพจำกัด เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2496 อ้างถึงใน พรณิ บัวเล็ก, 2543, *วิเคราะห์นายทุน
 ธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ. 2475-2516*, 139.

⁷⁶ พรณิ บัวเล็ก, *วิเคราะห์นายทุนธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ. 2475-2516*, 142.

⁷⁷ สาธิต อุทัยศรี, 50 ปี บัวหลวง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2537), 47.

หลังการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองผ่านพ้นไปและสถานการณ์การผลัดเปลี่ยนอำนาจทางการเมืองและการกวาดล้างกลุ่มตรงข้ามทางการเมืองคลี่คลายลง ผู้บริหารของธนาคารกรุงเทพจำกัดได้ปรับเปลี่ยนวิธีการพึงพิงอำนาจรูปแบบใหม่โดยไม่เน้นการอิงอำนาจรัฐเพื่อแสวงหาประโยชน์ดังเช่นอดีต และเปลี่ยนมาเป็นการอิงอำนาจเพื่อรักษาประโยชน์และความมั่นคงทางธุรกิจเท่านั้น เนื่องจากฝ่ายบริหารของธนาคารกรุงเทพเห็นว่าการมีสายสัมพันธ์ทางการเมืองกับรัฐแม้จะเป็นปัจจัยการรักษาอำนาจนำทางเศรษฐกิจที่ดี กระนั้นความใกล้ชิดที่มากเกินไปย่อมอาจส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจในระยะยาวได้ ดังนั้นนับแต่ช่วงหลังทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ธนาคารกรุงเทพจำกัดยังคงมีการสานสัมพันธ์กับชนชั้นนำทางการเมืองและมีการเชิญผู้มีอำนาจทางการเมืองต่างๆ เข้ามาเป็นกรรมการบริษัทเพื่อค้ำจุนความมั่นคงของกิจการอยู่ต่อไป หากแต่ไม่ได้มุ่งแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความเติบโตจากรัฐดังเดิมอีก

ตารางที่ 3.4

การเปลี่ยนแปลงกรรมการของธนาคารกรุงเทพระหว่าง พ.ศ. 2487-2519 (เฉพาะบุคคลในแวดวงการเมือง)

รายชื่อกรรมการที่เป็นบุคคลในแวดวงการเมือง	กลุ่มอำนาจทางการเมือง	วันที่เข้าเป็นกรรมการ	วันที่ออกจากกรรมการ
เจ้าพระยารามราฆพ	คณะราษฎร	6 ตุลาคม 2487	22 ตุลาคม 2510
ควง อภัยวงศ์	พรรคประชาธิปัตย์	3 กุมภาพันธ์ 2488	9 กรกฎาคม 2496
พลตรีศิริ สิริโยธิน	ชอຍราชอาณาจักร	23 พฤษภาคม 2495	7 มีนาคม 2518
พลตรีประมาณ อติเรกสาร	ชอຍราชอาณาจักร	23 พฤษภาคม 2495	16 มีนาคม 2518
พันตำรวจตรีพันธ์ศักดิ์ วิเศษภักดี	ชอຍราชอาณาจักร	23 พฤษภาคม 2495	12 ตุลาคม 2500
พันเอกนายวรการบัญชา	ชอຍราชอาณาจักร	9 กรกฎาคม 2496	19 มีนาคม 2497
พลโทจิตติ นาวิเสถียร	สี่เสาเทเวศร์	12 ตุลาคม 2500	27 กันยายน 2506
พลโทประภาส จารุเสถียร	สี่เสาเทเวศร์	29 พฤศจิกายน 2500	25 กันยายน 2517

รวบรวมข้อมูลจาก กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์, การเปลี่ยนแปลงรายชื่อกรรมการผู้ถือหุ้นของบริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัดระหว่าง พ.ศ. 2487-2519.

จากที่ได้อภิปรายข้างต้นจะเห็นได้ว่าการดำเนินธุรกิจโดยการให้ทหารและข้าราชการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของธนาคารกรุงเทพนั้นได้นำมาซึ่งความเติบโตทางธุรกิจทั้งในด้านการขยายทุน การขยายฐานลูกค้า ตลอดจนการขยายสาขาด้วย ดังนั้นแม้ว่าในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองใน พ.ศ. 2500 จะนำมาซึ่งผลกระทบต่อธนาคารกรุงเทพบ้างนั้นคือ

ผู้บริหารของธนาคารต้องมีการปรับเปลี่ยนผู้คุ้มครองทางการเมืองใหม่จากกลุ่มชอยราชครุมาเป็นกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ และผู้บริหารกิจการอย่างนายชิน โสภณพนิช ต้องมีการอพยพสิทธิ์ทางการเมืองไปยังฮ่องกง อย่างไรก็ตาม แนวทางการดำเนินธุรกิจของกิจการแห่งนี้ก็ยังคงไม่ละทิ้งการดำเนินธุรกิจโดยอิงอิทธิพลจากอำนาจรัฐ

นอกเหนือจากกรณีของการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐโดยการพึ่งพิงอำนาจทางการเมืองและการดึงชนชั้นนำทางการเมืองที่อาจคุ้มครองและส่งเสริมความเติบโตทางธุรกิจแล้ว การดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ควรกล่าวถึงอีกกรณีหนึ่งก็คือการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐจากการสัมปทาน ซึ่งในที่นี้จะยกตัวอย่างการสัมปทานในธุรกิจสุราและธุรกิจก่อสร้างของ นายสัท มหาคุณ

สำหรับการดำเนินธุรกิจสัมปทานกับรัฐในกิจการสุรา จากการศึกษาพบว่า นายสัท ได้ดำเนินการเข้าขอสัมปทานสุราจากรัฐบาลผ่านบริษัทบริษัทสุรามหาคุณจำกัด ซึ่งบริษัทนี้จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ.2502 ภายใต้งบประมาณ 35 ล้านบาทและมีกรรมการชุดแรกประกอบด้วย (1) นายสัท มหาคุณ (2) นายอุเทน เตชะไพบูลย์ (3) นายสุรพันธุ์ พิศาลบุตร (4) นายบัญชา ลำช้า (5) นายเถลิง เหล่าจินดา (6) นายกมล เอี่ยมสกุลรัตน์ (7) นายเชษฐ บวรพงศ์ (8) นายพรชัย เตชะพงษ์วรชัย (9) นายชูศักดิ์ อัสสรรัตน์ และ (10) นายสุเมธ เตชะไพบูลย์⁷⁸

ในการร่วมทุนของโรงงานสุราดังกล่าว นายสัท เป็นผู้ถือหุ้นจำนวนมากที่สุดนั่นคือ 13,750 หุ้น รองลงมาเป็นบุคคลในตระกูลเตชะไพบูลย์ 9,800 หุ้น อันดับสามเป็นบุคคลในตระกูลลำช้ารวมกันเป็นจำนวน 6,000 หุ้น และลำดับที่สี่เป็นของนายเถลิง เหล่าจินดา จำนวน 3,200 หุ้น⁷⁹

สำหรับจุดเริ่มต้นของการได้รับสัมปทานดังกล่าวเกิดจากความสนิทสนมส่วนตัวระหว่างนายสัท มหาคุณ กับหลายบุคคลในกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเคยมีความสัมพันธ์ต่อกันในธุรกิจหลายกรณีตั้งแต่ในสมัยก่อนหน้า อย่างเช่นในบริษัทสหธนาคารจำกัด (2492)⁸⁰ ดังนั้นภายหลังจากที่รัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงนโยบายให้เอกชนสามารถเข้ามาเช่าสัมปทานกิจการของสรรพสามิตบางส่วนเพื่อนำไปดำเนินการโดยแข่งขันประมูลเมื่อ พ.ศ. 2503 บริษัทสุรามหาคุณจำกัด ซึ่งนำโดย นายสัท มหาคุณ จึงได้รับโอกาสในการทำสัมปทานในโรงงานสุราบางยี่ขัน ซึ่งเป็นโรงงานสุราที่แห่งเดียวที่ได้รับอนุญาตให้ผลิตและจำหน่ายสุรา

⁷⁸ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “หนังสือบริคณห์สนธิบริษัทสุรามหาคุณจำกัด,” 1.

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁸⁰ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, “วิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจไทยโดยพิจารณาจากโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ,” 57-58.

ปลูกพืชทั่วประเทศภายใต้ยี่ห้อแม่โขง และสามารถผลิตและจำหน่ายสุราขาวและสุราผสมในเขตพื้นที่กรุงเทพฯและปริมณฑลประกอบด้วยพระนคร ธนบุรี สมุทรปราการ นนทบุรี และปทุมธานี โดยไม่ต้องเข้าประมูลแข่งขันกับผู้ยื่นซองรายอื่น โดยมีกำหนดระยะเวลาเช่าสัมปทานเป็นเวลา 10 ปี ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2503 ถึง 31 ธันวาคม พ.ศ. 2512⁸¹

นอกเหนือจากการสัมปทานในโรงงานสุราบางยี่ขัน นายสัทท ยังได้รับความไว้วางใจจากรัฐบาลให้ดำเนินการในธุรกิจการก่อสร้างถนนและสถานที่ราชการจากรัฐหลายแห่งภายใต้นามของ บริษัทง่วนเลียงไถ่จู่หังกงซี (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นบริษัทมหาคุณจำกัด) ซึ่งเป็นธุรกิจ ในตระกูลมหาคุณ ด้วย⁸² อาทิเช่น การก่อสร้างประตุน้ำของกรมชลประทาน การก่อสร้างทางรถไฟสายอีสาน (บางช่วง) การก่อสร้างที่ทำการไปรษณีย์กลาง การก่อสร้างสถานีตำรวจพลับพลาไชย การก่อสร้างที่ทำการตำรวจปทุมวัน ฯลฯ

ดังที่ได้อภิปรายข้างต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่าจากเหตุผลด้านการจำกัดโอกาสทางเศรษฐกิจของชาวจีน และเงื่อนไขของการเมืองไทยที่ชนชั้นนำทางการเมืองมีการแสวงหาประโยชน์และแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับชาวจีนโดยการให้ความคุ้มครองด้านธุรกิจเพื่อแลกกับการได้รับ อภิสิทธิ์ทางธุรกิจจากภาครัฐ ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงนิยมมีการสานสัมพันธ์กับผู้ที่มีอำนาจในภาครัฐและดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐ ซึ่งอาจจำแนกได้เป็นหลายลักษณะด้วยกัน ลักษณะเด่นๆ ก็คือการเข้าไปดำเนินกิจการบริษัทรัฐวิสาหกิจให้แก่ภาครัฐ การดำเนินธุรกิจโดยตั้งผู้มีอำนาจรัฐเข้ามาเป็นกรรมการในกิจการของตน และการดำเนินธุรกิจโดยเข้าทำกิจการสัมปทานจากภาครัฐ

3.2.2.2 แนวทางการดำเนินธุรกิจภายใต้การเข้าสมาคมธุรกิจ

ลำดับก่อนหน้าเมื่อได้อภิปรายถึงแนวทางการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนแล้ว ในส่วนนี้จะเป็นการกล่าวถึงแนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนลักษณะถัดมานั้นคือการดำเนินธุรกิจโดยพึ่งพิงความช่วยเหลือจากพันธมิตรทางธุรกิจจากการเข้าสมาคม

สำหรับแนวทางการดำเนินธุรกิจโดยการอาศัยปัจจัยผลักดันจากการเข้าสมาคมธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนนั้น สาเหตุสำคัญก็มาจากการที่รัฐบาลไทยมีนโยบายจำกัดโอกาสทางธุรกิจของชาวจีนเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การที่รัฐบาลไทยมีนโยบายมุ่งจำกัดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีน ดังนั้นสำหรับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ประกอบธุรกิจขนาดใหญ่และ

⁸¹ นวลน้อย ตรีรัตน์, “เจ้าพ่อน้ำเมา: ผูกขาดที่ไม่ผูกขาด,” ใน *การต่อสู้ของทุนไทย การปรับตัวและพลวัต* บรรณาธิการโดยผาสุก พงษ์ไพจิตร (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549), 152.

⁸² “สัทท มหาคุณอนุสรณ์,” 22 พฤศจิกายน 2504.

ต้องการจะสร้างความต่อเนื่องให้แก่กิจการ จึงแสวงหาแนวทางการดำเนินธุรกิจโดยเข้าร่วมกับสมาคม และองค์กรการค้าต่างๆ โดยมุ่งหวังว่าสมาคมการค้าและสมาคมธุรกิจนั้นจะสามารถช่วยปกป้องผลประโยชน์และสร้างพลังของการต่อสู้ทางธุรกิจให้แก่คนเหล่านี้ได้ โดยสมาคมสำคัญที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนนิยมมีการเข้าเป็นสมาชิก เนื่องจากสมาคมแห่งนี้เป็นสมาคมสำคัญที่มีอำนาจต่อรองกับรัฐบาล และเป็นองค์กรกลางสำหรับการสร้างพันธมิตรทางการค้าให้แก่ชาวจีนทั้งในระดับภายในประเทศและภายนอกประเทศได้ดีก็คือ สมาคมหอการค้าจีน

จากข้อมูลพบว่า ในระยะก่อนสงครามโลกครั้งที่สองสมาคมหอการค้าจีนเป็นสมาคมทางธุรกิจการค้าที่สูงสุดของพ่อค้าจีน เนื่องจากสมาคมแห่งนี้มีหน้าที่ดำเนินการต่างๆ อย่างน้อย 6 ประการคือ

- (1) ดูแลและป้องกันผลประโยชน์ทางพาณิชย์กรรมของคนจีนโดยทั่วไป
- (2) รวบรวมข่าวสารต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อหมู่คณะพาณิชย์จีน
- (3) เพื่อใช้วิธีต่างๆ ตามประเพณีหรือนิติกรรมสำหรับระงับความมิชอบ

ให้ใช้ค่าเสียหาย ส่งเสริม และขยายประโยชน์ของจีน ชักจูงให้พาณิชย์จีนในประเทศไทยเข้าร่วมมือกันเกี่ยวกับการค้าขายทุกประเภทโดยไม่ขัดต่อกฎหมาย

(4) เพื่อทำการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อประโยชน์แก่การพาณิชย์ของคนจีนในประเทศไทย

- (5) เพื่อรวบรวมวิธีปฏิบัติการที่จะทำให้การติดต่อค้าขายสะดวกยิ่งขึ้น
- (6) เพื่อวินิจฉัยกรณีพิพาทระหว่างสมาชิก⁸³

อย่างไรก็ตาม ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองได้สร้างภัยคุกคามให้แก่ชาวจีนอย่างเข้มข้น สมาชิกระดับนำของสมาคมแห่งนี้จึงถูกเพ่งเล็งเป็นพิเศษ ญีปุ่นในฐานะของการเป็นพันธมิตรกับรัฐบาลไทยได้ยัดราทัพเข้ามาและเข้ายึดที่ทำการของสมาคมหอการค้าจีน (ที่สาทร) เนื่องจากเกรงว่าสมาคมแห่งนี้จะช่องสุ่มกำลังของชาวจีนที่เป็นฝ่ายศัตรูของญีปุ่น กรรมการของสมาคมหลายคนจึงถูกจับตัวไป กรรมการบางคนเป็นตัวแทนรัฐบาลจีน กรรมการบางคนมีฐานะเป็นผู้คนในแวดวงระดับสูงทางเศรษฐกิจของไทย ผู้นำสมาคมหอการค้าจีนหลายคนมีการหลบหนีไปอยู่ต่างจังหวัด ส่วนผู้นำบางคนอย่างเช่น นายสัทท มหาคุณ ได้พยายามประนีประนอมโดยการยินยอมและช่วยเหลืองานของญีปุ่น⁸⁴ อย่างไรก็ดีตามหลังสงครามจบลง

⁸³ พรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล, “บทบาทสมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ ที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีน (พ.ศ.2485-2535),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), 71

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน, 112-113.

คณะกรรมการของสมาคมหอการค้าจีนได้ขอกรรมสิทธิ์ที่ดินทำการคั้นจากญี่ปุ่นและทำการซ่อมแซมตึกใหม่ใน พ.ศ. 2489 และจากนั้นใน พ.ศ. 2491 สมาคมหอการค้าจีนจึงได้เริ่มดำเนินกิจกรรมต่างๆ ผ่านการประสานความร่วมมือกับสมาคมชาวจีนแห่งอื่นเพื่อดำเนินการระดมทุนช่วยเหลือชาวจีนทั้งหมดเป็นอันดับแรก ส่วนการดำเนินกิจกรรมในด้านเกี่ยวกับการผลักดันความช่วยเหลือทางธุรกิจต่างๆ ในระยะหลังสงครามก็ยังคงมีแต่เพียงการจัดประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกเป็นวาระๆ เพื่อวางหลักการในการดำเนินธุรกิจในทิศทางเดียวกันและเป็นแหล่งเจรจาจากกลางระหว่างรัฐบาลกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนทั้งหมดเท่านั้น และการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือสังคมด้านอื่นยังคงชะลอตัวและเป็นการดำเนินการอย่างลับๆ เพราะรัฐบาลในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 ไม่สนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจของคนจีน⁸⁵

ความสำคัญของการเข้าสมาคมธุรกิจที่มีต่อการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกลับมามีบทบาทสำคัญอีกครั้งในช่วงปลายพุทธศตวรรษ 2500 เมื่อรัฐบาลเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจ และสนับสนุนการเติบโตของธุรกิจเอกชนโดยไม่แยกเชื้อชาติ รัฐบาลได้มีการผลักดันความเติบโตของสมาคมธุรกิจต่างๆ โดยจากข้อมูลพบว่า ใน พ.ศ. 2509 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติสมาคมการค้า เพื่อช่วยพัฒนาภาคธุรกิจ ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ได้วางหลักเกณฑ์ให้สมาคมการค้ามีหน้าที่สำคัญ 8 ประการ ประกอบด้วย (1) ส่งเสริมการประกอบวิสาหกิจต่างๆ (2) สนับสนุนและช่วยเหลือสมาชิก รวมถึงเจรจากับบุคคลภายนอกเพื่อประโยชน์ร่วมกันของสมาคมการค้า (3) ทำวิจัยเกี่ยวกับวิสาหกิจประเภทต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการและข่าวสารการค้า (4) ส่งเสริมคุณภาพสินค้าที่ผลิตหรือจำหน่ายโดยสมาชิก (5) ส่งเสริมการผลิตเพื่อให้สินค้ามีปริมาณเพียงพอแก่ความต้องการของตลาด (6) ร่วมมือกับรัฐบาลในการส่งเสริมการค้า (7) ทำความตกลงหรือวางระเบียบด้านการปฏิบัติต่างๆ ทางการค้าให้แก่สมาชิก และ (8) ประนีประนอมข้อพิพาทต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกหรือสมาชิกกับบุคคลภายนอก⁸⁶

จากหน้าที่ของสมาคมการค้าตามที่รัฐบาลได้ให้ไว้ดังหลักเกณฑ์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการเข้าสมาคมการค้ามีส่วนผลักดันต่อการดำเนินธุรกิจอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในช่วงเวลาที่มีการสื่อสารยังไม่ได้มีการพัฒนาเท่าที่ควร รวมถึงการผนึก

⁸⁵ สำหรับการทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเจรจาและประชาสัมพันธ์ข้อมูลระหว่างรัฐกับสมาชิกผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนของสมาคมหอการค้าจีนในช่วงพ.ศ.2488-2500 ตามข้อมูลที่พบคือการที่สมาคมหอการค้าจีนเข้าไปเป็นสมาชิกของสภาหอการค้าซึ่งเป็นองค์กรเกี่ยวกับการกำหนดและควบคุมราคาร่วมกันระหว่างรัฐกับเอกชน ตลอดจนการเป็นที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจให้แก่รัฐบาล

⁸⁶ พระราชบัญญัติสมาคมการค้า พ.ศ. 2509, มาตรา 21, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 83 ตอนที่ 38 (26 เมษายน 2509): 301.

กำลังระหว่างสมาชิกทางธุรกิจประเภทต่างๆ เพื่อแสดงผลประโยชน์ของผู้ประกอบกิจการประเภทเดียวกัน ดังนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนโดยส่วนใหญ่จึงมักนิยมเข้าสมาคมการค้าเพื่อแสวงหาประโยชน์และแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกด้วย อาทิเช่น นายเกียรติ วัธนเวคิน เข้าเป็นสมาชิกและผู้นำของสมาคมการค้าและผู้ผลิตน้ำตาลไทยและสมาคมการค้าอุตสาหกรรมน้ำตาล ส่วนนายสมาน โอภาสวงศ์ ก็ปรากฏข้อมูลว่าเข้าเป็นสมาชิกและผู้นำของสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย สมาคมพ่อค้าข้าวโพดและพืชพันธุ์ไทย สมาคมวิเทศพาณิชย์ไทย-จีน สมาคมยางพาราไทย ฯลฯ

นอกเหนือจากสมาคมการค้า สมาคมหอการค้าก็ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลให้กลับมามีบทบาทต่อภาคธุรกิจเช่นกัน กล่าวคือ ในปีเดียวกันกับที่มีการออกพระราชบัญญัติสมาคมการค้ารัฐบาลก็มีการออกพระราชบัญญัติหอการค้ามาพร้อมกันด้วย ซึ่งพระราชบัญญัติหอการค้านี้วางหลักเกณฑ์ให้หอการค้ามีหน้าที่ต่างๆ ประกอบด้วย

(1) ส่งเสริมการค้า อุตสาหกรรม เกษตรกรรม การเงิน และเศรษฐกิจโดยทั่วไป เช่น รวบรวมสถิติ เผยแพร่ข่าวสารการค้า วิจัยเกี่ยวกับการค้าและเศรษฐกิจ ส่งเสริมการท่องเที่ยว ออกใบรับรองแหล่งกำเนิดของสินค้า วางมาตรฐานแห่งคุณภาพของสินค้า ตรวจสอบมาตรฐานสินค้าจัดตั้งและดำเนินการสถานการศึกษาที่เกี่ยวกับการค้า เศรษฐกิจ พิพิธภัณฑ์สินค้า จัดแสดงสินค้า และเป็นอนุญาโตตุลาการชี้ขาดข้อพิพาททางการค้า

(2) รับปรึกษาและให้คำแนะนำแก่สมาชิกเกี่ยวกับการค้า อุตสาหกรรม เกษตรกรรม การเงิน หรือเศรษฐกิจและช่วยอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการดำเนินธุรกิจของสมาชิก

(3) ให้คำปรึกษาและเสนอคำแนะนำแก่รัฐบาลเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

(4) ประสานงานในทางการค้าระหว่างผู้ประกอบการค้ากับรัฐบาล⁸⁷

จากการปรับเปลี่ยนเงื่อนไขทางเศรษฐกิจข้างต้น สมาคมหอการค้าต่างๆ จึงกลับมามีบทบาทต่อภาคธุรกิจไทยอีกครั้ง รวมถึงสมาคมหอการค้าจีนด้วย โดยเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2509 สมาคมหอการค้าจีนได้เข้าจดทะเบียนต่อกระทรวงเศรษฐกิจ (กระทรวงพาณิชย์) เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพทางธุรกิจให้แก่สมาชิกอย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรมของสมาคมหอการค้าจีนตามที่แจ้งไว้ในกรรมการจดทะเบียนจัดตั้งปรากฏว่า สมาคมหอการค้าจีนมีวัตถุประสงค์เพื่อ⁸⁸

⁸⁷ พระราชบัญญัติหอการค้าพ.ศ. 2509, มาตรา 28, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 83 ตอนที่ 38 (26 เมษายน 2509): 330.

- (1) รักษาผลประโยชน์ในทางการค้าและอุตสาหกรรม
- (2) ส่งเสริม เผยแพร่ และสงเคราะห์ชาวจีนเกี่ยวกับการค้าและอุตสาหกรรมภายในประเทศและต่างประเทศ
- (3) ประสานงานระหว่างพ่อค้าชาวจีนกับองค์การการค้าอื่น
- (4) รวบรวมข้อมูลข่าวสาร และสถิติเกี่ยวกับการค้าอุตสาหกรรม
- (5) วินิจฉัยไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับการค้าระหว่างชาวจีนด้วยกัน
- (6) จัดตั้งโรงเรียนและสถานการศึกษา
- (7) ช่วยเหลือการกุศลสาธารณประโยชน์และปฏิบัติการอื่นๆ ตามกฎหมายบัญญัติ โดยไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

จากรายละเอียดข้างต้นจะเห็นได้ว่าสมาคมหอการค้าจีนเป็นสมาคมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินธุรกิจทุกทิศทาง ทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การรักษาประโยชน์ทางธุรกิจ ประสานงานทางธุรกิจเชิงองค์กร ตลอดจนการสนับสนุนกิจกรรมทางการค้าต่างๆ ภายในประเทศ ส่วนในต่างประเทศสมาคมหอการค้าจีนก็มีบทบาทสำคัญต่อการทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางสำหรับรับข้อมูลข่าวสารเมื่อบริษัทธุรกิจจากประเทศภายนอกเกิดความสนใจหรือต้องการติดต่อการค้ากับบริษัทหรือตัวแทนของธุรกิจใดๆ ก็มักส่งจดหมายหรือข้อเสนอผ่านหอการค้าของประเทศตนเองมายังสมาคมหอการค้าไทยจีนเพื่อให้ สมาคมหอการค้าจีนแนะนำบริษัทธุรกิจต่างๆ ภายในประเทศให้⁸⁹ ดังนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจำนวนมาก⁹⁰ จึงนิยมเข้าเป็นสมาชิกในสมาคมหอการค้าจีน รวมถึงผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในกรณีศึกษาทั้ง 5 กรณีได้แก่นายมา บุญกุล นายสัท มหาคุณ นายชิน โสภณพนิช นายสมาน โอภาสวงศ์ และนายเกียรติ วัฒนเวคินด้วย

3.2.2.3 แนวทางการขยายอาณาจักรธุรกิจจากการร่วมทุน

สำหรับแนวทางการดำเนินธุรกิจลักษณะสุดท้ายของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ควรกล่าวถึงคือ การขยายอาณาจักรทางธุรกิจจากการร่วมทุน การขยายอาณาจักรทาง

⁸⁸ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า ฯ (เอกสารสำเนาจากสำนักงานทะเบียนหอการค้า), “คำขออนุญาตจัดตั้งหอการค้าจีน เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2509.”

⁸⁹ พรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล, “บทบาทสมาคมชาวจีนในกรุงเทพมหานครที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีน (พ.ศ. 2485-2535),” 75.

⁹⁰ จำนวนกรรมการของสมาคมหอการค้าจีนเมื่อพ.ศ.2509 มีจำนวนทั้งสิ้น 138 คน (ไม่ปรากฏข้อมูลรายชื่อ) ข้อมูลจาก กรมพัฒนาธุรกิจการค้า ฯ (เอกสารสำเนาจากสำนักงานทะเบียนหอการค้า), คำขออนุญาตจัดตั้งหอการค้าจีน เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2509.

ธุรกิจจากการร่วมทุนของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเป็นผลมาจากบรรยากาศทางเศรษฐกิจในระยะหลังสงครามเกิดการขยายตัว ขนาดขององค์กรทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงเกิดการเติบโตขึ้นตามไปจากการมีผลประกอบการที่เพิ่มมากขึ้น และยังผลต่อเนื่องให้การดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินธุรกิจจากรูปแบบครอบครัวที่เหมาะสมกับการบริหารงานในระดับองค์กรขนาดเล็กมาเป็นการเปิดรับบุคลากรและทรัพยากรบุคคลภายนอกเพิ่มเติมเพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพของการบริหารงานทางธุรกิจที่พร้อมต่อการเติบโตสู่การเป็นองค์กรทางธุรกิจขนาดใหญ่ และนอกจากนี้ก็ยังปรากฏการลงทุนร่วมกันระหว่างกลุ่มธุรกิจต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากกิจการหลักที่ตนเองได้ลงทุนเอาไว้ด้วย⁹¹

อย่างไรก็ดี จำเป็นต้องเข้าใจก่อนว่าพัฒนาการการดำเนินธุรกิจแบบร่วมทุนของไทยเชื้อสายจีนที่เกิดขึ้นไม่ได้หมายถึงการละทิ้งการดำเนินธุรกิจแบบครอบครัวซึ่งเป็นลักษณะการดำเนินธุรกิจแบบพื้นฐานของคนจีน หากแต่การร่วมทุนที่เกิดขึ้นเป็นการสร้างโอกาสต่อการขยายอาณาจักรทางธุรกิจและช่วยกระจายความเสี่ยงเพื่อต่อยอดผลกำไรออกไปลงทุนในกิจการร่วมซึ่งกันเป็นธุรกิจที่ใกล้เคียงกันกับธุรกิจที่ทำอยู่เดิมหรืออาจมีแนวโน้มต่อการสนับสนุนการขยายตัวทางธุรกิจของตนเองให้ก้าวหน้าต่อไปได้ ส่วนการรับเอาบุคลากรภายนอกเข้ามาบริหารงานในกิจการที่ก่อสร้างมาจากครอบครัว ก็ยังมักพบว่ากลุ่มคนในครอบครัวยังคงดำรงตำแหน่งในระดับบนของโครงสร้างการบริหารต่อไปหากแต่มีการเปิดรับนวัตกรรมและพลังความคิดพลังความสามารถใหม่ๆ เพิ่มเติมจากบุคลากรภายนอกไปพร้อมกันด้วย

ยกตัวอย่างเช่น การดำเนินกิจการของนายชิน โสภณพนิช ซึ่งประกอบธุรกิจหลักอยู่ในด้านการธนาคารและขยายประเภทธุรกิจออกไปยังธุรกิจการค้า ธุรกิจก่อสร้าง ธุรกิจประกันภัย เงินทุนหลักทรัพย์ ฯลฯ นั้นก็มีโครงสร้างบุคลากรบริหารงานเกือบทั้งหมดเป็นบุคคลในครอบครัวหรือเป็นเครือญาติกันเกือบทั้งสิ้น⁹² แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินธุรกิจของนายชิน ก็ได้ยึดติดอยู่กับการดำเนินธุรกิจในลักษณะของธุรกิจครอบครัวเพียงประการเดียวเท่านั้น เพราะเมื่อกิจการหลักนั้นคือธนาคารกรุงเทพจำกัดดำเนินไปได้ประสบความสำเร็จและขยายตัวอย่างกว้างขวาง ดังนั้นการดำเนินธุรกิจของนายชิน โสภณพนิชจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมต่อการในดำเนินธุรกิจในรูปแบบขยายต่อไป

ทั้งนี้ ก่อนจะเข้าสู่การอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงการดำเนินธุรกิจแบบร่วมทุน ในขั้นต้นจะขออธิบายถึงการขยายตัวของกิจการธนาคารกรุงเทพจำกัด ซึ่งถือเป็นปฐมเหตุ

⁹¹ อรุณ ศิริงานสุรณ, “การสืบทอดธุรกิจครอบครัว: กระบวนการแห่งการสร้างความสัมพันธ์เพื่อการอยู่รอดและยั่งยืน,” *สุทธิปริทัศน์* 25, ฉ. 77 (กันยายน-ธันวาคม, 2554): 113-114.

⁹² พิจารณาแผนภาพโครงสร้างของตระกูลโสภณพนิชเพิ่มเติมได้ใน ภาคผนวก ก

พื้นฐานที่นำมาซึ่งการขยายธุรกิจรูปแบบร่วมทุนต่อไปอีกอย่างกว้างขวางก่อน และจากนั้นจึงจะเข้าสู่การอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินธุรกิจในส่วนอื่นๆ ต่อไป

จากการพิจารณาการขยายกิจการของธนาคารกรุงเทพจำกัด ซึ่งเป็นธุรกิจสำคัญของนายชิน โสภณพนิช พบว่า ธนาคารกรุงเทพจำกัด ได้เกิดการขยายตัวมากขึ้นในทุกด้าน อาทิ ในด้านของทุนเมื่อพิจารณาจากการปรับเปลี่ยนเงินทุนของธนาคารกรุงเทพจำกัดโดยเปรียบเทียบกับช่วงปลายทศวรรษ 2490 ซึ่งมีทุนของการดำเนินงานอยู่ที่ 50 ล้านบาท⁹³ พบว่าในช่วง 2 ทศวรรษต่อมาทุนการดำเนินงานของบริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัดได้ขยายตัวมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปลายทศวรรษ 2510 นั้นทุนของการดำเนินกิจการได้ขยายตัวโดยเฉลี่ยสูงถึง 38 เปอร์เซ็นต์ต่อปีซึ่งการขยายตัวนี้อาจเป็นผลมาจากความน่าเชื่อถือและความสามารถด้านการระดมทุนของธนาคารที่เกิดจากการขยายสาขาออกไปหลายแห่งทั้งในและนอกประเทศ

ตารางที่ 3.5

การเพิ่มทุนของธนาคารกรุงเทพในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2500-2520

ปี	จำนวนทุน
พ.ศ. 2507	100 ล้านบาท
พ.ศ. 2508	200 ล้านบาท
พ.ศ. 2511	400 ล้านบาท
พ.ศ. 2514	500 ล้านบาท
พ.ศ. 2516	700 ล้านบาท
พ.ศ. 2517	1,000 ล้านบาท
พ.ศ. 2518	1,050 ล้านบาท
พ.ศ. 2519	1,345 ล้านบาท
พ.ศ. 2520	1,500 ล้านบาท

รวบรวมข้อมูลจาก กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์, เอกสารการเปลี่ยนแปลงทุนจดทะเบียนของบริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัดระหว่าง พ.ศ. 2500-2520.

⁹³ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “รายงานการประชุมสามัญครั้งที่ 5 ของบริษัทธนาคารกรุงเทพ จำกัดเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2496.”

การขยายสาขาออกไปยังที่ต่างๆ นั้นถือได้ว่าเป็นแนวทางการขยายกิจการที่น่าสนใจของธนาคารกรุงเทพด้วยเช่นกัน สำหรับกรณีของการขยายสาขาในประเทศ นายดำรง กฤษณามระ กรรมการบริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัดได้อธิบายไว้ว่า

“เรื่องสาขานี้...ตั้งแต่ท่านอดีตรกรรมการผู้จัดการใหญ่ (ชิน โสภณพนิช) เข้ามาบริหารงาน ท่านมีความตื่นตัวอยู่เสมอ ท่านบอกว่า ธนาคารจะเติบโตได้ต้องอยู่ที่กิ่งก้านสาขาและสมัยนั้นเรารวดกันที่เงินฝาก เมื่อผลจากการเปิดสาขาทุกครั้งเงินฝากได้ขยายตัวมากขึ้น ท่านก็บอกว่า มันถูกเป้าแล้ว ฉะนั้นเราจึงไม่ละโอกาสที่จะขยายสาขาออกไปให้มากที่สุดและความจริงอีกอย่างหนึ่งก็คือธนาคารจะเติบโตได้เราจะต้องช่วยให้ ชาวไร่นาของเราที่มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ เศรษฐกิจในชนบทจะต้องดีขึ้นด้วย..”⁹⁴

ภายใต้แนวคิดข้างต้นการขยายสาขาในพื้นที่ต่างๆ ในประเทศของธนาคารกรุงเทพจึงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยจากข้อมูลพบว่าธนาคารกรุงเทพเริ่มมีการขยายสาขาไปยังต่างจังหวัดมาตั้งแต่ใน พ.ศ. 2493 โดยตั้งสาขาที่จังหวัดอุบลราชธานีเป็นแห่งแรก แต่การขยายสาขาในเขตเมืองใหญ่ยังคงไม่ปรากฏขึ้นจนกระทั่งพ.ศ. 2498 ส่วนการขยายสาขาใหญ่เกิดขึ้นในระยะหลัง พ.ศ. 2503 และเมื่อนับรวมจำนวนการขยายสาขาต่างๆ ภายในประเทศนับตั้งแต่การก่อตั้งธนาคารมาจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2515 ปรากฏว่าธนาคารกรุงเทพมีการขยายสาขาจำนวนทั้งหมด 118 สาขา⁹⁵ และจากนั้นใน พ.ศ. 2519 ข้อมูลปรากฏว่าธนาคารกรุงเทพได้มีการขยายสาขาในประเทศเพิ่มขึ้นจากก่อนหน้านี้อีก 58 สาขารวมเป็น 176 สาขา⁹⁶

ส่วนสาขาในต่างประเทศ จากข้อมูลพบว่า ธนาคารกรุงเทพจำกัดได้มีการขยายสาขาออกไปยังต่างประเทศเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน โดยการขยายสาขาออกไปยังต่างประเทศอย่างกว้างขวางนี้เกิดจาก นายชิน ในฐานะกรรมการผู้จัดการใหญ่บริษัทธนาคารกรุงเทพ จำกัดมีแนวคิดที่ว่า

⁹⁴ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, ราชันย์แห่งผู้บริหารการเงิน-ธนาคาร ชิน โสภณพนิช (กรุงเทพฯ: เอนิเมทกรุ๊ป, 2554), 126.

⁹⁵ Kevin Hewison, *Bankers and Bureaucrats Capital and role of the State in Thailand* (Yale University Southeast Asia Studies, 1989), 197-198.

⁹⁶ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, ราชันย์แห่งผู้บริหารการเงิน-ธนาคาร ชิน โสภณพนิช (กรุงเทพฯ: เอนิเมทกรุ๊ป, 2554), 124.

“...เพราะตระหนักดีว่ายิ่งนับวันการค้าขายกับต่างประเทศจะยิ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสร้างรายได้ให้ประเทศมากขึ้นถ้าจะอำนวยความสะดวกแก่พ่อค้า โดยอาศัยธนาคารในต่างประเทศทำธุระแทนให้ตลอดนอกจากจะทำให้รายได้ส่วนใหญ่ตกเป็นของธนาคารในต่างประเทศแล้วยังทำให้พ่อค้าไทยมีฐานะเสียเปรียบเพราะไม่สัมผัสกลุ่มทางการค้านอกประเทศ หากมีธนาคารไทยออกไปเปิดสาขา นักธุรกิจไทยก็จะสามารถใช้บริการธนาคารไทยได้คล่องกว่า ในขณะที่เดียวกันนักธุรกิจต่างประเทศที่ประสงค์จะทำธุรกิจติดต่อกับพ่อค้าไทย ก็มาหาข้อมูลที่กรุงเทพได้สะดวกกว่า เพราะธนาคารของคนไทยย่อมรู้เรื่องและใกล้ชิดกับตลาดที่เขาต้องการทำการค้าด้วยมากที่สุด เมื่อธนาคารกรุงเทพสามารถให้ข้อมูลธุรกิจได้กระจ่างและเปิดหนทางให้คู่ค้าทั้ง 2 ฝ่ายทำข้อตกลงกันได้สำเร็จก็ย่อมเป็นประโยชน์ให้การค้าต่างประเทศของไทยขยายตัวกว้างขวางออกไปยิ่งขึ้น...”⁹⁷

ภายใต้แนวคิดดังกล่าวธนาคารกรุงเทพจำกัดจึงมีการขยายสาขาออกไปยังต่างประเทศเพิ่มขึ้นตลอดช่วงทศวรรษ 2490-2520 ดังนี้⁹⁸

สาขาที่	สถานที่ตั้งสาขา	เปิดเมื่อ
1	ฮ่องกง	24 มิถุนายน 2497
2	โตเกียว	10 ธันวาคม 2498
3	สิงคโปร์	30 มีนาคม 2500
4	ลอนดอน	24 มิถุนายน 2500
5	กัวลาลัมเปอร์	23 มกราคม 2502
6	เกาหลุน (ฮ่องกง)	12 ตุลาคม 2503
7	เซ็นทรัลดิสตรีท (ฮ่องกง)	1 กุมภาพันธ์ 2504
8	ไชน่ฮอน	29 กรกฎาคม 2504

⁹⁷ ธนาคารกรุงเทพจำกัด, กว่าจะถึง...วันนี้ธนาคารกรุงเทพจำกัด (หนังสืออนุสรณ์ในโอกาสเปิดอาคารสำนักงานใหญ่ธนาคารกรุงเทพจำกัด 16 กุมภาพันธ์ 2524 อ้างถึงใน ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์, ราชันย์แห่งผู้บริหารการเงิน-ธนาคาร ชิน โสภณพนิช (กรุงเทพฯ: อนิเมทกรุ๊ป, 2554), 137.

⁹⁸ ธนาคารกรุงเทพจำกัด, กว่าจะถึง...วันนี้ธนาคารกรุงเทพจำกัด อ้างถึงใน พรธณี บัวเล็ก, วิเคราะห์นายทุนธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ. 2475-2516, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, 2543), 232-233.

9	โซลอง	3 กันยายน 2505
10	ไทเป	24 พฤษภาคม 2508
11	คอสเวย์เบย์ (ฮ่องกง)	20 กุมภาพันธ์ 2510
12	โกต้า จาร์กาตาร์ (อินโดนีเซีย)	24 มิถุนายน 2511
13	เก๋องหล่าน ไช่จ๋อง	28 มีนาคม 2512
14	โอซาก้า	13 เมษายน 2513
15	นิวยอร์ก	6 ธันวาคม 2514
16	จาร์การ์ตา	18 พฤศจิกายน 2515

ภายใต้การขยายตัวของกิจการธนาคารข้างต้น การดำเนินธุรกิจของนายชิน โสภณพนิชจึงมีการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน อาทิการเปิดรับบุคลากรเพิ่มเติมเพื่อเป็นพัฒนาศักยภาพด้านการบริหาร การพัฒนาโครงสร้างการบริหารภายใน ตลอดจนมีการดำเนินการในธุรกิจร่วมกับผู้ประกอบการในบริษัทแห่งอื่นเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการขยายตัวทางธุรกิจด้วย

สำหรับกรณีการรับบุคลากรเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการบริหาร จากข้อมูลปรากฏว่า บริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัด ซึ่งเป็นกิจการหลักของ นายชิน ได้มีการนำผู้บริหารที่มีฝีมือและมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านอย่าง นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ จากสำนักงานกฎหมายและบัญชีและนายบุญชู โรจนเสถียรผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบบัญชีอิสระเข้ามาทำหน้าที่ด้านวางรากฐานและจัดการนโยบายเกี่ยวกับการตรวจสอบภายใน และมีการเชิญ ดร.จาง เคิง ฮุย อดีตผู้จัดการธนาคารจากประเทศจีนเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้จัดการฝ่ายต่างประเทศ และมีการปรับเปลี่ยนระบบผู้บริหารธนาคารกรุงเทพทั้งโครงสร้างโดยเน้นเลือกจากบุคคลที่มีฝีมือและมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางเข้ามาทำหน้าที่แทนการคัดเลือกจากบุคคลใกล้ชิดหรือมิตรสหายตามระบบเดิม⁹⁹

ส่วนในด้านการพัฒนาโครงสร้างการบริหารภายใน บริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัดภายใต้การนำของ นายชิน ได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารภายในทั้งในระดับบนและระดับล่าง สำหรับระดับบนพบว่า นับตั้งแต่ช่วงกลางทศวรรษ 2500 บริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัดได้ปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการภายในทั้งในระดับผู้บริหารและระดับปฏิบัติการ โดยการกระจายอำนาจผู้บริหารออกจากส่วนกลาง เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานในทุกระดับอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนในระดับล่างธนาคารได้ปรับเปลี่ยนการบริหารงานจากเดิมที่เคยจำแนกหน่วยงานออกเป็น กอง ซึ่งทำหน้าที่คุมการบริหารหลายด้านใน กองเดียว มาเป็นการแจกแจงหน่วยงานออกเป็นฝ่ายต่างๆ เพื่อให้แต่ละฝ่ายสามารถรองรับปริมาณงานและการขยายตัวของธนาคารได้อย่างเหมาะสมและมี

⁹⁹ สาริต อุทัยศรี, 50 ปี บัวหลวง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2537), 33.

ประสิทธิภาพ¹⁰⁰ร่วมไปกับการจัดตั้งฝ่ายพนักงานขึ้นใหม่ เพื่อให้ฝ่ายดังกล่าวทำหน้าที่ดูแลพนักงาน โดยเฉพาะทั้งด้านการบริหารเงินเดือน สวัสดิการ และพัฒนาทรัพยากรบุคคล เนื่องจากธนาคารมีนโยบายให้ในทุกสาขาเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของการทำกำไร ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพของพนักงานจึงถือเป็นมาตรการสำคัญที่ต้องกระทำควบคู่ไปกับการพัฒนาเทคโนโลยีต่างๆ ธนาคารกรุงเทพจำกัดจึงจะสามารถเป็นผู้นำธนาคารในทุกด้านได้¹⁰¹

ส่วนในด้านการเข้าไปร่วมลงทุนกับบริษัทอื่นๆ ข้อมูลปรากฏว่า นายชิน ซึ่งเป็นประธานกรรมการบริหารของบริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัด ได้มีการเข้าไปร่วมลงทุนกับกิจการหลายแห่ง ทั้งในกิจการก่อสร้างอย่างบริษัทมหากิจก่อสร้าง กิจการค้าปลีกอย่างบริษัทเอเชียพาณิชย์ และที่สำคัญก็คือ กิจการค้าข้าว และกิจการสิ่งทอ

สำหรับการผูกสัมพันธ์กับกิจการค้าข้าวนั้นจากข้อมูลพบว่า นายชิน ไม่เพียงแต่เข้าไปร่วมทุนในกิจการกับพ่อค้าข้าวและผู้ส่งออกข้าวไทยเชื้อสายจีนหลายคนอย่างเช่น นายสมาน โอภาสวงศ์ (บริษัทช่วยขนข้าวจำกัด) นายพร เลี้ยวไพรัตน์ (บริษัทยังเอื้อยเส่งจำกัด) นายวิโรจน์ ภูธนะกิจ (บริษัทอันฟองเหลาไมฮงจำกัด และบริษัทไทยตรงจำกัด) นายประยงค์ วงศ์ศรีเกษม (บริษัทป่วยเฮงล้งจำกัดและบริษัทสยามค้าข้าวจำกัด) นายกำจาย เอี่ยมสุรีย์ (บริษัทกมลกิจจำกัด) ฯลฯ เท่านั้น หากแต่ยังมีการประสานผลประโยชน์และสร้างพลังทางธุรกิจโดยเข้าร่วมกับกลุ่มทุนการค้าและส่งออกข้าวต่างๆ ที่เป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนโดยการร่วมกันจัดตั้งกิจการค้าข้าวแห่งหนึ่งที่มีชื่อว่า บริษัทสัมฤทธิ์พาณิชย์จำกัด ขึ้นใน พ.ศ. 2507 ซึ่งบริษัทดังกล่าวนี้ยังได้ปรากฏอีกด้วยว่ามีการร่วมทุนจากพ่อค้าและผู้ส่งออกข้าวจากประเทศอื่นในเอเชีย อาทิ นายห่องชิงซึ่งจากฮ่องกงและนายเทาชินแปจากสิงคโปร์¹⁰²

ส่วนในด้านการผูกสัมพันธ์กับกลุ่มกิจการอุตสาหกรรมสิ่งทอ พบว่า นายชิน ได้เข้าไปร่วมทุนกับบริษัทอุตสาหกรรมสิ่งทอหลายแห่งอย่างเช่น บริษัทไทยวิาปนิตตั้งจำกัด (พ.ศ. 2511) โดยร่วมทุนกับตระกูลโอรสานนท์ บริษัทไทยเมลอนโปลีเอสเตอร์จำกัด (พ.ศ. 2516) โดยร่วม

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, 36-37.

¹⁰¹ สำหรับการพัฒนาทรัพยากรบุคคล จากข้อมูลปรากฏว่า ธนาคารกรุงเทพ ได้มีการจัดหลักสูตรอบรมพนักงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับผู้จัดการสาขา และผู้ช่วยผู้จัดการสาขาซึ่งการจัดอบรมนี้จัดขึ้นครั้งแรก พ.ศ. 2508 และตั้งเป็นแผนหลักสูตรใน พ.ศ. 2511 (สาธิต อุทัยศรี, 50 ปี บัวหลวง, 37)

¹⁰² Akira Suehiro, *Capital Accumulation in Thailand 1855-1985* (Chiang Mai: Silkworm Books, 1996), 253-254.

ทุนกับกลุ่มโพธิธัตถ์นักร ฯลฯ¹⁰³ อย่างไรก็ตามก็ดีสำหรับการร่วมทุนในอุตสาหกรรมสิ่งทอที่น่าสนใจก็คือ การร่วมทุนในบริษัทหลักก็เท็กซ์ (ไทย) จำกัด (พ.ศ. 2503) และบริษัทโรงงานทอผ้าไทยเท็กซ์ไทล์ จำกัด (พ.ศ.2512) เนื่องจากบริษัทดังกล่าวเป็นการร่วมทุนกันระหว่างสามฝ่ายนั่นคือ ฝ่ายกลุ่มทุน การเงินที่นำโดย นายชิน โสภณพนิช ฝ่ายกลุ่มทุนการค้าข้าวที่นำโดยบริษัทส่งออกข้าวสำคัญ อย่างเช่นบริษัทช่วยชวนค้าข้าวจำกัด และบริษัทยังเอียะเส็งจำกัด และฝ่ายที่สามคือนายทุน อุตสาหกรรมจากญี่ปุ่น¹⁰⁴

จากการดำเนินการร่วมทุนทางธุรกิจของนายชิน โสภณพนิช ที่นำเสนอ ข้างต้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากการดำเนินงานในธุรกิจหลักนั่นคือ ธนาคารกรุงเทพจำกัด ประสบความสำเร็จ ดังนั้นนายชินจึงมีการขยายการลงทุนในธุรกิจต่างๆ เพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกลุ่มกิจการด้านการค้าข้าวและกิจการอุตสาหกรรมสิ่งทอซึ่งถือเป็นธุรกิจประเภทที่กำลังมี แนวโน้มความก้าวหน้าสูง ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดการกระจายความเสี่ยงทางธุรกิจและนำมาซึ่งการขยาย อาณาจักรทางธุรกิจที่ทำให้ธนาคารกรุงเทพซึ่งเป็นกิจการหลักมีเงินทุนเวียนขับเคลื่อนอันนำมาซึ่ง การสร้างพลังและความมั่นคงในธุรกิจหลักนั่นคือกิจการธนาคารได้เพิ่มเติมด้วย

นอกเหนือจากกรณีของนายชิน โสภณพนิชแล้ว เมื่อพิจารณาการดำเนิน ธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนรายอื่นๆ ที่มีชื่อเสียงและกล่าวได้ว่าเป็นชนชั้นนำทาง เศรษฐกิจในช่วงเวลาเดียวกันก็พบว่า คนเหล่านี้มักมีการดำเนินธุรกิจแบบคงโครงสร้างบุคลากร บริหารเป็นบุคคลในครอบครัวเอาไว้สำหรับธุรกิจที่ก่อตั้งริเริ่มมากับครอบครัว ร่วมไปกับการขยาย การลงทุนออกไปยังธุรกิจอื่นๆ ตลอดจนมีการเปิดรับบุคคลภายนอกที่มีความรู้และประสบการณ์เข้า มาดำเนินการร่วมเช่นเดียวกัน

อาทิเช่นกรณีของนายเกียรติ วัฒนเวคิน ที่ได้ขยายธุรกิจออกไปจากเดิมคือ การประกอบกิจการสุราภายใต้ “บริษัทชลพรรณจำกัด” ซึ่งเป็นกิจการที่จัดตั้งกันภายในเครือญาติ และหมุมิตรสหายทางการค้า และต่อมาเมื่อกิจการดังกล่าวเกิดความเฟื่องฟูมากขึ้นจึงนำมาซึ่งการ ชักชวนผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนรายอื่นตลอดจนข้าราชการให้ขยายธุรกิจการผลิตและค้าสุรา ออกไปอีกโดยการจัดตั้ง “บริษัทสุราตะวันออกจำกัด” ขึ้นมาใน พ.ศ. 2498 เพื่อให้บริษัทสุรา ตะวันออกจำกัดเข้าร่วมประมูลกิจการผลิตและจำหน่ายสุราในภาคตะวันออกทั้งหมด โดยบริษัทสุรา ตะวันออกจำกัด นั้นก่อตั้งภายใต้ทุนจดทะเบียนสูงถึง 15 ล้านบาทและมีกรรมการชุดแรก ประกอบด้วย (1) นายเกียรติ วัฒนเวคิน (2) นายยงศิลป์ เรืองสุข (3) นายวิจิต วัฒนเวคิน (4) นาย

¹⁰³ พรณี บัวเล็ก, *วิเคราะห์นายทุนธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ. 2475-2516*, 250-251.

¹⁰⁴ Akira Suehiro, *Capital Accumulation in Thailand 1855-1985*, 254.

บัณฑิต พิชยาณิษฐ์ (5) นางจรรย์สมร วัฒนเวคิน (6) นายสุพล วัฒนเวคิน (7) นางโชนพัตร เรืองสุข (8) คุณหญิงอำไพ สิริโยธิน และ (9) นางสาวนัฏฐิกา วัฒนเวคิน¹⁰⁵

หลังจากที่ นายเกียรติ ได้ลงทุนในกิจการด้านการผลิตและจำหน่ายสุราในระดับภูมิภาคภายใต้ “บริษัทสุราตะวันออกจำกัด” จนประสบความสำเร็จอย่างกว้างขวางแล้ว นายเกียรติได้มีการขยายการลงทุนทุนไปสู่กิจการด้านอื่นๆ ต่อไปอีกหลายด้านเพื่อต่อยอดและขยายอาณาจักรทางธุรกิจเพิ่มเติม อาทิเช่นในด้านอุตสาหกรรมการผลิตน้ำตาล อุตสาหกรรมการก่อสร้าง และกิจการภาคการเงิน

สำหรับการขยายทุนในกิจการอุตสาหกรรมการผลิตน้ำตาล นายเกียรติได้รวมตัวกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่มีความสนิทสนมกันลงทุนในกิจการน้ำตาล¹⁰⁶ เพราะในกิจการหลักนั้นคือการผลิตสุราก็จำเป็นต้องใช้กากน้ำตาลหรือโมลาสมาเป็นส่วนประกอบและจากประสบการณ์การผลิตสุราระยะที่ผ่านมา “บริษัทชลารพรณจำกัด” และ “บริษัทสุราตะวันออกจำกัด” ก็เคยประสบปัญหาขาดแคลนโมลาสอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้นเมื่อรัฐบาลมีนโยบายผลักดันการลงทุนในกิจการประเภทอุตสาหกรรม นายเกียรติ จึงตัดสินใจลงทุนในกิจการน้ำตาล โดยเข้าจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทขึ้นเมื่อวันที่ 7 เมษายน พ.ศ. 2502 และใช้ชื่อบริษัทว่า “บริษัทน้ำตาลตะวันออกจำกัด” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้กิจการดังกล่าวเป็นแหล่งวัตถุดิบสำหรับส่งโมลาสเข้าโรงงานกลั่นสุราของตนได้อย่างครบวงจร¹⁰⁷

ส่วนในด้านการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมก่อสร้าง พบว่า นายเกียรติได้เข้าสู่กิจการนี้ในนามของ บริษัทสากลสถาปัตย์จำกัด ซึ่งบริษัทดังกล่าวได้ก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่วันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 ภายใต้ทุนจดทะเบียนจำนวน 5 ล้านบาทที่เกิดจากการร่วมทุนระหว่างบุคคลในครอบครัวและมิตรสหายทางการค้าอีก 5 คนประกอบด้วย (1) นางจรรย์สมร วัฒนเวคิน (2) นายวิจิต วัฒนเวคิน (3) นายเต็มศักดิ์ ตูลย์วัฒนจิต (4) นายยงค์ศิลป์ เรืองสุข (5) นายประสม สุขก้อน และ (6) นางสาวพนิดา วัฒนเวคิน¹⁰⁸

¹⁰⁵ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “เอกสารแนบท้ายหนังสือบริคณห์สนธิบริษัทสุราตะวันออกจำกัด,” 5-6.

¹⁰⁶ การลงทุนในกิจการน้ำตาลนี้ นอกจากจะเป็นการร่วมทุนกันระหว่างผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ทำธุรกิจด้านสุราแล้ว ยังมีการเข้าร่วมเป็นกรรมการของบุคคลในรัฐบาลด้วย ซึ่งประเด็นนี้ได้อธิบายไว้แล้วในส่วนก่อนหน้า

¹⁰⁷ กฤษฎา ธรรมวิริยารักษ์, 1 ศตวรรษ เกียรติ วัฒนเวคิน, 108-109.

¹⁰⁸ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทสากลสถาปัตย์จำกัด.”

ในระยะเริ่มแรกของการก่อตั้ง บริษัทสากลสถาปัตย์จำกัด บันทึกข้อมูลการดำเนินงานชี้ให้เห็นว่ากิจการนี้ยังไม่ได้มีขยายงานหรือหรือผลงานที่โดดเด่นแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากการก่อตั้งบริษัทในช่วงแรกเป็นการเปิดบริษัทเพื่อรองรับการค้าประกันการก่อสร้างให้แก่บริษัทก่อสร้างอีกแห่งหนึ่งซึ่งได้ทำสัญญาก่อสร้างค่ายธนระริศไว้กับองค์การให้เงินช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา หรือ USOM เท่านั้น อย่างไรก็ตามภายหลังจากการทำสัญญาบริษัทก่อสร้างที่ บริษัทสากลสถาปัตย์จำกัด ได้ค้าประกันไว้ไม่สามารถดำเนินการก่อสร้างได้ตามข้อตกลง ดังนั้น บริษัทสากลสถาปัตย์จำกัด ซึ่งเป็นผู้ค้าประกันการก่อสร้างไว้จึงเข้าดำเนินการก่อสร้างต่อแทน¹⁰⁹

ในระหว่างการดำเนินการก่อสร้างปรากฏว่าแม้ นายเกียรติ จะไม่เคยมีประสบการณ์ด้านการก่อสร้างมาก่อน และการก่อสร้างค่ายทหารขนาดใหญ่ก็เป็นงานชิ้นแรกของบริษัทสากลสถาปัตย์จำกัด อย่างไรก็ตาม นายเกียรติ ก็สามารถดำเนินการก่อสร้างโครงการดังกล่าวให้สำเร็จลงได้ด้วยการอาศัยข้อมูลและการพึ่งพาอาศัยความสัมพันธ์จากพันธมิตรทางการค้าและธุรกิจที่เข้ามาช่วยเหลือ ซึ่งหลังจากการรับผิดชอบโครงการใหญ่อย่างการก่อสร้างค่ายธนระริศเป็นผลสำเร็จ บริษัทสากลสถาปัตย์จำกัด ก็เติบโตและมีชื่อเสียงมากขึ้นจนได้รับความไว้วางใจจากรัฐบาลให้บริษัทสากลสถาปัตย์จำกัด เป็นบริษัทที่ดำเนินการก่อสร้างถนนให้แก่ภาครัฐอีกหลายโครงการตามมา อาทิเช่น โครงการก่อสร้างถนนกำแพง-เลิงนกทา โครงการก่อสร้างถนนตะกั่วป่า-ทุ่งสง โครงการก่อสร้างถนนแม่สอด-อุ้มผาง โครงการก่อสร้างถนนเชียงคำ-ท่าวังผา โครงการก่อสร้างถนนวารินชำราบ โครงการสร้างเขื่อนต่างๆในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงโครงการส่วนต่อขยายของถนนมิตรภาพในช่วงโคราชถึงหนองคายซึ่งเป็นระยะทางถึง 360 กิโลเมตร ฯลฯ¹¹⁰

ภาพที่ 3.3 การลงนามสัญญาก่อสร้างค่ายธนระริศ

(ผู้นำบริษัทสากลสถาปัตย์) และเจ้าหน้าที่จากโครงการ United States Operation Mission ฤทธิญา ธรรมวิริยารักษ์, 1 ศตวรรษ เกียรติวัณเวคิน (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2552), 94.

¹⁰⁹ ฤทธิญา ธรรมวิริยารักษ์, 1 ศตวรรษ เกียรติวัณเวคิน, 102-106.

¹¹⁰ เรื่องเดียวกัน.

จากการได้โอกาสดำเนินการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่จากรัฐหลายแห่ง ดังนั้นในเวลาต่อมาบริษัทสากลสถาปัตย์จำกัดจึงเกิดการขยายตัวและสามารถเพิ่มทุนจดทะเบียนของบริษัทเพิ่มจากเดิมเมื่อแรกตั้งใน จำนวน 5,000,000 บาท มาเป็นจำนวน 15,000,000 บาท ใน พ.ศ. 2506 และเพิ่มเป็นจำนวน 30,000,000 บาทใน พ.ศ. 2515¹¹¹

นอกเหนือจากการขยายกิจการในด้านอุตสาหกรรม นายเกียรติ ยังมีการขยายการลงทุนในกิจการด้านการเงินด้วย โดยการลงทุนในภาคการเงินนั้น นายเกียรติ ไม่เพียงแต่เข้าไปร่วมทุนในบริษัทธนาคารกับผู้ประกอบการรายอื่นอย่างเช่น ธนาคารไทยพัฒนา และธนาคารแห่งประเทศไทยอยุธยาเท่านั้น หากแต่ นายเกียรติ ยังมีการจัดตั้งกิจการด้านการเงินเป็นของตนเองขึ้นนั่นคือการจัดตั้งบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เกียรตินาตินทร์จำกัดขึ้นมาใน พ.ศ. 2514 ภายใต้ทุนจดทะเบียนจำนวนสูงถึง 120 ล้านบาท และมีกรรมการแรกตั้งประกอบด้วยกลุ่มคนในครอบครัววัธนเวคินเป็นส่วนใหญ่ได้แก่ (1) นายเกียรติ วัธนเวคิน (2) นายสุพล วัธนเวคิน (3) นายวิเชียร เจียกเจิม (4) นายธนวัฒน์ เนียมทรัพย์ (5) นางจรรย์สมร วัธนเวคิน (6) นายอุดม วัธนเวคิน (7) นายศิรินทร์ ชาญ (8) นายพงษ์ศักดิ์ วัธนเวคิน (9) นางสาวฐิตินันท์ วัธนเวคิน (10) นางสาวนฤธิ์ภา วัธนเวคิน และ (11) นายสุพล กุลศิริ¹¹²

จากการพิจารณาการดำเนินธุรกิจของ นายเกียรติ จะเห็นได้ว่าในระยะนี้ได้มีการขยายการลงทุนออกไปกว้างขวางมากขึ้น ทั้งในด้านของกิจการด้านการเงินที่เกิดการเข้าร่วมลงทุนในกิจการเงินหลายแห่งและมีการจัดตั้งบริษัทการเงินของตนเองขึ้นมา และในด้านของอุตสาหกรรม นายเกียรติ ก็มีการขยายธุรกิจพื้นฐานออกไปสู่การทำอุตสาหกรรมน้ำตาลที่มีความเกี่ยวข้องกับการผลิตสุรา ซึ่งเป็นกิจการเดิมของตนและมีการเปิดพื้นที่เข้าสู่ธุรกิจใหม่นั้นคืออุตสาหกรรมก่อสร้างซึ่งก็ประสบความสำเร็จอย่างมากจากการเข้าดำเนินการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ต่างๆ ให้แก่ภาครัฐ และยังผลให้นายเกียรติ มองเห็นช่องทางขยายการลงทุนเชื่อมต่อการก่อสร้างออกไปอีกหลายแห่งอาทิเช่น บริษัทปูนซีเมนต์นครหลวงจำกัด (2512) บริษัทรวมวรรณะจำกัด (2517) บริษัทบริษัทสากลทรัพยากร จำกัด (2518) ฯลฯ

นอกเหนือจากการขยายตัวทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในภาคการเงินอย่างนายชิน โสภณพนิชและภาคอุตสาหกรรมอย่าง นายเกียรติ วัธนเวคินแล้ว สำหรับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดำเนินธุรกิจภาคการเกษตรอย่างนายสมาน โอภาสวงศ์ และนายมา บุญกุลก็มีการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจที่น่าสนใจด้วยเช่นเดียวกัน

¹¹¹ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “คำขอเปลี่ยนแปลงรายการเพิ่มทุนของบริษัทสากลสถาปัตย์ จำกัด.”

¹¹² กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เกียรตินาตินทร์จำกัด.”

สำหรับกรณีของ นายสมาน จากข้อมูลพบว่า ภายหลังจากที่รัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงนโยบายเกี่ยวกับการค้าข้าวโดยการยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยการสำรวจและห้ามกักกันข้าวซึ่งเคยประกาศไว้ตั้งแต่สมัยรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงครามและปรับเปลี่ยนการควบคุมการค้าข้าวของภาคเอกชนมาเป็นการออกไปอนุญาตและจัดเก็บค่าพรีเมียมข้าวแทน¹¹³ นายสมาน จึงเล็งเห็นถึงโอกาสของการลงทุนในสินค้าประเภทข้าวและเพิ่มการก่อตั้งบริษัทแห่งใหม่จาก “บริษัทช่วยชนจำกัด” ซึ่งดำเนินกิจการด้านยางพาราเป็นหลักและดำเนินการก่อตั้ง “บริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด” ขึ้นมาใน พ.ศ. 2504 โดยมีกรรมการแรกตั้งประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัวทั้งหมดคือ (1) นายสมาน โอภาสวงศ์ (2) นายเลียงเต็ก แซ่แต้ (3) นายชิน โสภณพนิช (4) นายอุยเฮง แซ่แต้ (5) นายชูเกียรติ โอภาสวงศ์ และ (6) นายอุยเคี้ยง แซ่แต้¹¹⁴

ในการดำเนินกิจการ “บริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด” พบว่า บริษัทแห่งนี้มุ่งเน้นดำเนินกิจการในภาคเกษตรอย่างครบวงจร กล่าวคือเมื่อพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งบริษัทตามหนังสือบริคณห์สนธิที่ว่าบริษัทนี้ตั้งขึ้นเพื่อ

- (1) ค้าสินค้าพื้นเมืองและพืชผลเกษตรกรรมทุกชนิด อาทิเช่น ข้าว ข้าวเปลือก ข้าวสาร สินค้าและผลิตภัณฑ์ต่างๆที่ทำจากข้าว ข้าวโพด ปอ ถั่ว เป็นต้น
- (2) ค้าสินค้าต่างประเทศ วัตถุดิบและผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมทุกประเภท เป็นต้นว่าเครื่องอาหาร เครื่องจักรกล เครื่องไฟฟ้า เครื่องยาและเคมี เครื่องโลหะและเครื่องสำอาง
- (3) ทำการส่งสินค้าและผลิตภัณฑ์ทุกชนิดเข้ามาจำหน่ายภายในประเทศและส่งออกสินค้าและผลิตภัณฑ์ทุกชนิดออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ
- (4) จัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเช่นโรงสี โรงงานทำผลิตภัณฑ์จากข้าว โรงงานประดิษฐ์สินค้าเครื่องอุปโภคบริโภค
- (5) ทำการขนส่งสินค้าและคนโดยสารทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ
- (6) ทำการเป็นนายหน้า ตัวแทน ตัวแทนค้าต่างในกิจการทุกประเภท
- (7) ทำการประมูลสินค้าผูกขาดต่างๆและประกอบการค้าอันเป็นสาธารณูปการ เช่นการไฟฟ้า การเดินรถ และการเดินเรือประจำทาง เป็นต้น
- (8) รับเหมาทำการก่อสร้าง การโยธา การสถาปนิกและการช่างวิศวกรรมต่างๆ

¹¹³ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร, “บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายว่าด้วยการสำรวจและห้ามกักกันข้าว, ชุดที่ 2 ปีที่ 1 ครั้งที่ 13, สมัยสามัญทั่วไป, 2500: 1691-1692.

¹¹⁴ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด.”

- (9) ลงทุนแสวงหาผลประโยชน์ในกิจการค้าต่างๆตามวัตถุประสงค์ของบริษัทหรือเข้าเป็นหุ้นส่วนจำกัดความรับผิดชอบในหุ้นส่วนจำกัด หรือเข้าเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทจำกัด และ
- (10) จัดซื้อและรับโอนที่ดิน อาคาร โรงเรือน เพื่อประโยชน์แก่กิจการของบริษัทเช่น ซื้อที่ดินเพื่อจัดตั้งเป็นสำนักงานหรือตั้งโรงงานหรือเพื่อทำการเกษตร เป็นต้น แต่ไม่ใช่เป็นการการเพื่อค้ากำไรหรือกระทำการทำนองเครดิตฟองซิเอร์¹¹⁵

จะเห็นว่า บริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด เป็นบริษัทที่ไม่เพียงแต่มุ่งเน้นการดำเนินกิจการค้าข้าวอย่างครบวงจรเท่านั้น หากแต่ยังเป็นบริษัทที่มีการดำเนินกิจการแปรรูปผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรเกือบทุกชนิดด้วย ซึ่งการแนวทางดำเนินกิจการเช่นนี้ถือเป็นการแสดงให้เห็นถึงระดับความสามารถและลักษณะทางธุรกิจของบริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัดซึ่งมีลักษณะเป็นกิจการอุตสาหกรรมการเกษตรซึ่งเป็นกิจการประเภทที่กำลังมีแนวโน้มของการเติบโตสูง เนื่องจากรัฐบาลขณะนั้นกำลังส่งเสริมการส่งออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าจากภาคเกษตรนั้นถือเป็นสินค้าออกที่ครองสัดส่วนการส่งออกอยู่ใน 10 ลำดับต้นของไทย¹¹⁶

นอกจากการดำเนินธุรกิจของบริษัทกิจการครอบครัวอย่างบริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัดแล้ว นายสมาน ก็ยังมีการร่วมทุนกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในกิจการค้าข้าวและพืชผลทางการเกษตรอื่นๆ อาทิ กลุ่มเอี่ยมสุรีย์ (กมลกิจรูป) กลุ่มเศรษฐีวรรณ (ไทยฟ้า แอนด์ เศรษฐีวรรณรูป) กลุ่มเจียรนวนนท์ (เครือเจริญโภคภัณฑ์) ฯลฯ ก่อตั้งบริษัทเกี่ยวกับกิจการด้านเกษตรและผลผลิตทางการเกษตรขึ้นมาอีกหลายแห่ง ยกตัวอย่างเช่น บริษัทโรงสีไทยพัฒนาจำกัด (2505) บริษัทแสนเจริญจำกัด (2508) บริษัทค้ากระสอบสยามจำกัด (2511) บริษัทค้ามันสำปะหลังจำกัด (2518) ฯลฯ¹¹⁷

นอกเหนือจากธุรกิจด้านการเกษตร ยังพบว่า นายสมานได้มีการขยายดำเนินธุรกิจในด้านอื่นอย่างเช่นในภาคการขนส่ง และในภาคอุตสาหกรรมด้วย สำหรับภาคการขนส่ง นายสมาน ได้มีการร่วมทุนกับนายทุนการเงินอย่างนายชิน โสภณพนิชและผู้ค้าข้าวทั้งชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวต่างชาติอีกหลายคนก่อตั้งบริษัทไทยเมอร์แซนไทล์มารีนจำกัดขึ้นมาใน พ.ศ. 2510 เพื่อดำเนินกิจการด้านการขนส่งสินค้าทางทะเล¹¹⁸ ส่วนในด้านอุตสาหกรรม นายสมานได้เข้าร่วมทุนในกิจการหลายแห่ง อาทิเช่น ใน พ.ศ. 2503 ได้เข้าร่วมทุนกับบรรดาผู้ค้าข้าวอีก 4 คน

¹¹⁵ เรื่องเดียวกัน.

¹¹⁶ สำหรับผู้ที่สนใจเกี่ยวกับสัดส่วนของสินค้าส่งออกของไทยในช่วงทศวรรษ 2500-2520 สามารถพิจารณาเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก ข.

¹¹⁷ พิจารณาจากรายชื่อผู้ถือหุ้นตามเอกสารจดทะเบียนบริษัทของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า

¹¹⁸ Akira Suehiro, *Capital Accumulation in Thailand 1855-1985*, 254.

ประกอบด้วย (1) นายพร เลี้ยวไพรัตน์ (2) นายเสริม คู่อรุณ (3) นายกำจาย เอี่ยมสุรีย์ และ (4) นายเลียงเต็ก แซ่แต้ ก่อตั้งบริษัทไทยเกรียงการทอจำกัดขึ้น¹¹⁹ เพื่อทำธุรกิจเกี่ยวกับอุตสาหกรรมสิ่งทอที่กำลังเติบโตร่วมกัน ต่อมาใน พ.ศ. 2506 เมื่อพิจารณาเห็นว่าสังคมไทยกำลังนิยมการขับขี่จักรยานและตลาดของรถจักรยานกำลังโต นายสมาน จึงมีการเข้าร่วมทุนก่อตั้ง “บริษัทอุตสาหกรรมจักรยานไทยจำกัด” ขึ้นโดยรวมทุนกับกับมิตรสหายผู้ค้าข้าวอีก 7 คนได้แก่ (1) นายจุนหิ์ แซ่โซว (2) นายเสริม คู่อรุณ (3) นายจือจิม แซ่เตีย (4) นายเจริญ ผลภิรม (5) นายประสพ สุพรรณวัฒนชัย (6) นายยัง กวง แซ่เตีย และ (7) นายกำจาย เอี่ยมสุรีย์¹²⁰ และจากนั้นเมื่อผลประกอบการจากอุตสาหกรรมจักรยานเกิดการเติบโต นายสมานจึงมีการยกระดับไปสู่การลงทุนธุรกิจการนำเข้าและจำหน่ายจักรยานยนต์ ตลอดจนอะไหล่อื่นๆ เพิ่มเติมต่อไปอีกใน พ.ศ. 2507¹²¹ นั่นก็คือ “บริษัทสัมฤทธิ์พาณิชย์ จำกัด” ที่ดำเนินกิจการด้านการนำเข้าและส่งออกเหล็กซึ่งเป็นการต่อยอดกิจการเกี่ยวข้องกับการอุตสาหกรรมการผลิตจักรยานและชิ้นส่วนยานยนต์ต่างๆ¹²²

ส่วนในกรณีของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในภาคการเกษตรอีกคนหนึ่งนั่นคือ นายมา บูลกุล จากการศึกษาพบว่า การดำเนินธุรกิจของนายมา แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงที่น้อยกว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนรายอื่น อย่างไรก็ตามการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนรายนี้ก็มีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินธุรกิจอยู่บ้างเช่นกัน โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินธุรกิจของนายมา บูลกุลต้องเปลี่ยนแปลงไปก็คือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการค้าข้าวในประเทศ ในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 ผู้ค้าข้าวเอกชนในกรุงเทพโดยส่วนใหญ่มักประกอบกิจการในลักษณะของการเป็นผู้รับซื้อข้าวเปลือกและผลิตผลต่างๆ มาจากต่างจังหวัด และนำมาขัดสีปรุแต่งเพื่อจำหน่ายต่อไปยังที่ต่างๆ¹²³ แต่ทว่าช่วงปลายทศวรรษ 2490 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงต้นทศวรรษ 2500 เมื่อพื้นที่กรุงเทพได้รับการพัฒนาให้มีความเจริญมากขึ้น ค่าจ้างแรงงานตลอดจนค่าดำเนินการต่างๆ ในการทำโรงสีจึงเพิ่มสูงขึ้นตามไป ดังนั้นเพื่อเป็นการคงระดับของทุนเบื้องต้นต่อการผลิตและการดำเนินการขึ้นปรุ บรดาพ่อค้าข้าวที่อยู่ในกรุงเทพ โดยส่วนใหญ่จึงนิยมยกเลิก

¹¹⁹ พรณี บัวเล็ก, *วิเคราะห์นายทุนธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ. 2475-2516*, 293.

¹²⁰ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทอุตสาหกรรมจักรยานไทย จำกัด.”

¹²¹ ชูเกียรติ โอภาสวงศ์, สัมภาษณ์โดยผู้เขียน (5 มกราคม 2560).

¹²² กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทสัมฤทธิ์พาณิชย์ จำกัด.”

¹²³ การดำเนินกิจการบริษัทโรงสีไฟเงินเสียงจำกัดของ นายมา บูลกุลก็มีลักษณะเช่นเดียวกันนี้

กิจการโรงสีของตนและหันมารับซื้อข้าวสารที่ส่งมาจากต่างจังหวัดหรือบางรายก็เปิดกิจการโรงสีต่อไปควบคู่ไปกับการรับซื้อข้าวสารสมทบมาจากต่างจังหวัด¹²⁴

ตารางที่ 3.6

การเปลี่ยนแปลงปริมาณข้าวเปลือกที่ส่งเข้ามาในกรุงเทพ ระหว่าง พ.ศ. 2495-2504
(แสดงหน่วยเป็นเกวียน)

ปี	ปริมาณข้าวเปลือก
พ.ศ.2495	615,448
พ.ศ.2496	353,395
พ.ศ.2497	201,810
พ.ศ.2498	126,544
พ.ศ.2499	154,686
พ.ศ.2500	161,089
พ.ศ.2501	58,005
พ.ศ.2502	82,626
พ.ศ.2503	79,807
พ.ศ.2504	76,161

ธนาคารแห่งประเทศไทย, หนังสือรายงานเศรษฐกิจรายเดือน ฉบับที่ 2 (เมษายน 2502)

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างการรับซื้อข้าวข้างต้น นายมา จึงได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินธุรกิจโดยเพิ่มพื้นที่จัดตั้งโรงสีของ บริษัทโรงสีไฟเงินแสงจำกัด ซึ่งจากเดิมอยู่ในพื้นที่กรุงเทพฯ เป็นส่วนใหญ่มาเป็นการกระจายพื้นที่โรงสีออกไปยังต่างจังหวัดเพิ่มเติม นั่นคือบริเวณหลังสถานีรถไฟ อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่แห่งหนึ่ง และบริเวณถนนโพธิ์กลาง อำเภอมือง จังหวัด

¹²⁴ อัมพร บุณย์ภักดี, “การค้าข้าวในเอกชนกับการพัฒนาเกษตร,” (รายงานการประชุมทางวิชาการเกษตรศาสตร์ครั้งที่ 5 สาขาพืชและชีววิทยา สาขาสัตวและสาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตบางเขน 2-4 กุมภาพันธ์ 2509), 627-628.

นครราชสีมาอีกหนึ่งแห่งหนึ่ง¹²⁵ อย่างไรก็ดี การพยายามปรับเปลี่ยนการดำเนินงานแบบโรงสี โดยย้ายฐานการผลิตออกมาต่างจังหวัดไม่เพียงพอจะช่วยให้ผลประกอบการกิจการค้าข้าวของบริษัทโรงสีไฟเงินเส็งจำกัดมีผลประกอบการดีดังเช่นในระยะก่อนหน้า ประกอบการแนวทางการดำเนินธุรกิจของนายมาเองก็ไม่เน้นการขยายการลงทุนในกิจการด้านอื่นเหมือนอย่างผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีศึกษาอื่นๆ ที่ได้กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ว่าขยายการลงทุนออกไปในธุรกิจต่างๆ อย่างกว้างขวาง¹²⁶ ดังนั้นเมื่อเงินหมุนเวียนในกิจการมีไม่มากพอ ผลการดำเนินกิจการของบริษัทโรงสีไฟเงินเส็งจำกัด จึงประสบผลขาดทุนมาโดยตลอด¹²⁷ จวบจนกระทั่งใน พ.ศ. 2516 เมื่อนายศิริชัย บุलगูล บุตรชายคนเล็กของ นายมา ได้เข้ามาดำเนินกิจการหลังการจากไปของบิดา การดำเนินกิจการของบริษัทโรงสีไฟเงินเส็งจำกัด จึงปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจจากการเป็นทั้งผู้รับซื้อข้าวเปลือก ดำเนินการขัดสี และจำหน่ายแบบครบวงจรในบริษัทมาเป็นการรับซื้อข้าว ขัดสีข้าวและโอนการดำเนินการจัดจำหน่ายทั้งหมดมาให้แก่ “บริษัทมาและบุญครองจำกัด” ดำเนินการต่อแทน¹²⁸

¹²⁵ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “บันทึกการเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำขอจดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัดของบริษัทโรงสีไฟเงินเส็งจำกัด.”

¹²⁶ จากการศึกษาพบว่า นายมา ขยายการลงทุนไปยังกิจการอื่นน้อยกว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีศึกษาอีก 4 คน อย่างไรก็ดีกิจการที่น่าสนใจและเป็นกิจการร่วมของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในกิจการค้าข้าวหลายคนซึ่งมีนายมาร่วมเป็นกรรมการอยู่ด้วยกันก็คือกิจการบริษัทเดินเรือ โหงวอกเอเจนซีจำกัด ซึ่งมีกรรมการบริษัทแรกตั้งประกอบด้วย (1) นายยงกิตต์ โสธิกุล (2) นายแท้ง บุलगูล (3) นายทรง บุलगูล (4) นายสุขชัย บุलगูล (5) นายศิริชัย บุलगูล (6) นายเชียวชาญ เคียงศิริ (7) นายสุเมธ ตันธุนิธย์ และ (8) นายมา บุलगูล (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “เอกสารแนบท้ายหนังสือบริคณห์สนธิบริษัทโหงวอกเอเจนซีจำกัด,” 2-3.)

¹²⁷ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “บันทึกรายงานการประชุมวิสามัญครั้งที่ 1 บริษัทโรงสีไฟเงินเส็งจำกัด เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2507.”

¹²⁸ สำหรับกรณีเกี่ยวกับการรับช่วงต่อของบริษัทโรงสีไฟเงินเส็งจำกัดพบว่าในช่วงระหว่างที่ มา บุलगูลยังมีชีวิตอยู่ กรรมการผู้มีอำนาจลงนามการดำเนินกิจการต่างๆ ในบริษัทประกอบด้วย มา บุलगูล และสุขชัย บุलगูล ซึ่งเป็นบุตรชายคนโตของ มา กับ นางบุญครอง บุलगูล อย่างไรก็ดีภายหลังการจากไปของบิดา ข้อมูลปรากฏว่า สุขชัย บุलगูล ยังคงดำเนินกิจการในบริษัทโรงสีไฟเงินเส็งจำกัดต่อมา แต่ผลประกอบการขาดทุนมาโดยตลอด อีกทั้งสุขชัยเองก็มีความสนใจในธุรกิจด้านอื่น ดังนั้นการดำเนินกิจการเกี่ยวกับข้าวและพืชผล ภายหลัง ศิริชัย บุलगูล ซึ่งเป็นบุตรชายคนเล็กจึงเข้ามาดำเนินการแทน (สำหรับกรณีเกี่ยวกับการรับช่วงต่อของบริษัทโรงสีไฟเงินเส็งจำกัด สามารถศึกษา

จากที่ได้อภิปรายในข้างต้นจะเห็นได้ว่า การดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกันนั้นคือการขยายการลงทุนออกไปยังกิจการต่างๆ ควบคู่ไปกับการปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารงานให้มีความก้าวหน้ามากขึ้น อาทิ เช่น กรณีของนายชิน โสภณพนิช ซึ่งเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในธุรกิจการเงินนั้นได้มีการขยายความสัมพันธ์ผ่านการร่วมทุนกับต่างชาติและกลุ่มพ่อค้าส่งออกข้าวมากขึ้น เนื่องจากต้องการให้การร่วมทุนเหล่านั้นเป็นพลังผลักดันการเติบโตและเป็นหลักประกันความมั่นคงทางธุรกิจให้แก่กิจการของตนเอง ส่วน นายเกียรติ วัฒนเวคิน ซึ่งเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในภาคอุตสาหกรรมก็มีการขยายธุรกิจหลักออกไปให้มีความครบวงจรและครอบคลุมมากขึ้นควบคู่ไปกับการขยายธุรกิจออกไปในกิจการอุตสาหกรรมน้ำตาล อุตสาหกรรมการก่อสร้าง และกิจการด้านการเงิน ส่วนผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในภาคการเกษตรอย่าง นายสมาน โอภาสวงศ์ ก็เริ่มมีการหันไปลงทุนในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้นผ่านการรวมตัวกับผู้ประกอบการทั้งในภาคธุรกิจการเงิน ผู้ประกอบการในธุรกิจค้าข้าวด้วยตนเองและผู้ค้าข้าวจากต่างชาติ เพื่อเป็นการผนึกกำลังและความเข้มแข็งในการขยายตัวทางธุรกิจเชิงพันธมิตร ส่วนกรณีสุดท้ายอย่าง นายมา บุญกุล ก็มีเปลี่ยนแปลงการดำเนินธุรกิจจากเดิมที่เน้นการพึ่งพิงประโยชน์จากบริษัทชาวไทยจำกัดที่เป็นรัฐวิสาหกิจของรัฐและการเก็บผลกำไรส่วนต่างจากการสีและค้าข้าวในกรุงเทพฯ มาเป็นการขยายฐานที่มั่นออกไปยังต่างจังหวัด ซึ่งเมื่อวิธีการดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จในรุ่นของทายาทจึงมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินธุรกิจข้าวมาเป็นเน้นการรับซื้อและจำหน่าย แทนการดำเนินกิจการด้านโรงสีเป็นหลัก

3.2.2.4 อุดมคติการดำเนินธุรกิจบนฐานของความสัมพันธ์: ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

จากการพิจารณาการดำเนินธุรกิจทั้ง 3 แนวทางของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนอันประกอบด้วยแนวทางการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐ แนวทางการดำเนินธุรกิจโดยการเข้าสมาคม และแนวทางการดำเนินธุรกิจโดยการขยายทุน จะเห็นได้ว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีแนวทางการดำเนินธุรกิจที่วางอยู่บนหลักคุณค่าเรื่องความสัมพันธ์เป็นสำคัญ ซึ่งคุณค่าของหลักการเรื่องความสัมพันธ์นี้ถือเป็นอุดมคติการดำเนินธุรกิจของชาวจีนมาตั้งแต่อดีต อย่างไรก็ตามความสำคัญของอุดมคติเรื่องความสัมพันธ์ได้รับการขบขันให้มีความหมายมากขึ้นสำหรับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนภายใต้ช่วงเวลาที่ศึกษา เนื่องจากในช่วงระหว่างทศวรรษ 2490-2520 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนต้องเผชิญกับเงื่อนไขของนโยบายเศรษฐกิจไทยที่มีข้อจำกัดต่อการดำเนินธุรกิจและเงื่อนไขของกลุ่มอิทธิพลการเมืองที่มีการเล่นพรรคเล่นพวก ดังนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงจำเป็นต้องดำเนิน

ข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ “มา บุญกุล พ่อที่ลูกๆ ไม่ถอดแบบ,” นิตยสารผู้จัดการฉบับพิเศษ (สิงหาคม 2529): 142.)

ธุรกิจโดยยึดหลักอุดมคติด้านการสร้างความสัมพันธ์ทั้งกับบุคคลในระดับภาครัฐและกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนด้วยกันเองเพื่อให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อบุคคลต่างๆ ช่วยนำมาซึ่งโอกาสทางธุรกิจและอภิสิทธิ์แห่งการขยายอาณาจักรทางธุรกิจของตน

สำหรับกรณีการสร้างความสัมพันธ์ที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีต่อภาครัฐ จากการศึกษาพบว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมักมีการสานสัมพันธ์กับชนชั้นนำทางการเมืองเพื่อแลกกับอภิสิทธิ์ทางธุรกิจมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยของรัฐบาลจอมพล. ปิบูลสงคราม ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเน้นความสำคัญของอุดมคติการดำเนินธุรกิจเรื่องการสร้างความสัมพันธ์เป็นพิเศษ เพราะในขณะนั้นรัฐบาลจำกัดโอกาสทางเศรษฐกิจของคนจีน ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลในภาครัฐเพื่ออิงอาศัยอิทธิพลทางการเมืองในการคุ้มครองการคุกคามจากนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการแสวงหาอภิสิทธิ์ต่างๆ ในการดำเนินธุรกิจจากชนชั้นนำทางการเมือง

ยกตัวอย่างเช่นในกรณีของนายเกียรติ วัธนเวคินพบว่า ในพ.ศ. 2498 อันช่วงเวลาที่รัฐบาลกำลังสนับสนุนกิจการรัฐวิสาหกิจและขณะเดียวกันกิจการบริษัทสุราตะวันออกของนายเกียรติก็กำลังอยู่ในช่วงบุกเบิก นายเกียรติได้อาศัยความสัมพันธ์กับข้าราชการและทหารยศระดับสูงหลายคนซึ่งมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับนายกรัฐมนตรีจอมพล. ปิบูลสงคราม อาทิเช่น พลตรี สิริ สิริโยธิน และ พลตรีเกษม สี่ระรา โดยดึงคนเหล่านี้เข้ามาเป็นกรรมการของบริษัทเพื่อเป็นกลไกควบคุมความมั่นคงและเป็นกลไกไปสู่ความสำเร็จทางธุรกิจ ภายใต้แนวคิดที่ว่า

“...ธุรกิจทุกอย่าง คนที่จะประสบความสำเร็จได้ต้องมีผู้อุปถัมภ์ โดยเฉพาะในก้าวแรกๆ มันเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าสมมติเราไม่มีผู้อุปถัมภ์ เราเองก็จะคับแคบไม่รู้จักรใคร การที่จะสังคมและทำอะไรให้สำเร็จสักอย่างมันต้องมีผู้สนับสนุน ไม่ใช่เฉพาะผู้อุปการะอย่างเดียวเท่านั้น มันต้องกระทำทุกๆ ไปด้วย...”¹²⁹

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า นายเกียรติ ให้ความสำคัญกับอุดมคติการดำเนินธุรกิจด้านความสัมพันธ์อย่างมาก โดยเฉพาะในแง่ของความสัมพันธ์ที่มีกับภาครัฐ โดยถือว่าเครือข่ายของความสัมพันธ์จากรัฐและการมีผู้อุปถัมภ์นั้นเป็นปัจจัยขั้นปฐมสำหรับการก้าวสู่ความสำเร็จ ซึ่งปณิธานดังกล่าวก็ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางการดำเนินธุรกิจของนายเกียรติเสมอมา นับตั้งแต่ในระยะแรกเริ่มจากจุดเริ่มต้นในกิจการสุราจบจนถึงการต่อยอดไปยังธุรกิจอื่นๆ อาทิเช่น กิจการอุตสาหกรรมน้ำตาลและกิจการอุตสาหกรรมก่อสร้างด้วย

¹²⁹ สุชีวิต... พลิกชะตา: เกียรติ วัธนเวคิน (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, 2547), 268.

ในช่วงของการดำเนินกิจการอุตสาหกรรมน้ำตาล จากข้อมูลพบว่า นายเกียรติ ได้เชิญข้าราชการ ทหาร และตำรวจซึ่งเป็นกลุ่มอำนาจในภาครัฐเข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการของบริษัทอุตสาหกรรมน้ำตาลตะวันออกจำกัดอาทิเช่น พลตรีเกษม สีวะรา พลตรีศิริ สิริโยธิน และพลตำรวจตรีฉัตร หนูนภักดี¹³⁰ โดยมอบหุ้นลมให้แก่คนเหล่านี้พร้อมทั้งจัดสรรผลประโยชน์บางประการให้เพื่อแลกกับความคุ้มครองและความสะดวกในการดำเนินธุรกิจ

ส่วนในกิจการอุตสาหกรรมการก่อสร้างพบว่า นายเกียรติ ก็ได้อาศัยความสัมพันธ์กับกลุ่มการเมืองสี่เสาเทเวศร์และทหารยศระดับสูงหลายคนอาทิเช่น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ¹³¹ เพื่อเป็นกลไกของการขยายธุรกิจและสร้างอภิสิทธิ์ทางธุรกิจในการได้รับโอกาสการว่าจ้างเพื่อดำเนินงานก่อสร้างสาธารณูปโภคของรัฐหลายแห่งจนกลายเป็นบริษัทก่อสร้างขนาดใหญ่ที่มีชื่อเสียงโด่งดังมากที่สุดแห่งหนึ่งในทศวรรษ 2510-2520

ดังที่ได้อภิปรายข้างต้น จะเห็นได้ว่าการดำเนินธุรกิจของนายเกียรติ มีความสำคัญของการอุดหนุนการดำเนินธุรกิจด้านความสัมพันธ์กับบุคคลในภาครัฐอย่างมาก เนื่องจากความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นได้นำมาซึ่งโอกาสแห่งความก้าวหน้าทางธุรกิจ ดังนั้นแล้วแม้ว่าในช่วงหลังการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพลสฤษดิ์ที่เงื่อนไขทางเศรษฐกิจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ดี ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนรายนี้ก็ยังยึดถืออุดมคติการดำเนินธุรกิจที่วางอยู่บนฐานของความสัมพันธ์ต่อไป

นอกเหนือจากกรณีของนายเกียรติ แนวทางการดำเนินธุรกิจที่อิงประโยชน์จากอำนาจของบุคคลในภาครัฐอันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอุดมคติการดำเนินธุรกิจด้านความสัมพันธ์ยังสามารถพิจารณาได้จากแนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนรายอื่นอีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการดำเนินธุรกิจของนายชิน โสภณพนิช

สำหรับกรณีการดำเนินธุรกิจของนายชิน โสภณพนิช ที่ดำเนินธุรกิจหลักอยู่ในบริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัดนั้นพบว่าแนวทางการดำเนินธุรกิจของกิจการนี้ก็มีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินธุรกิจในเรื่องการสร้างความสัมพันธ์ชัดเจนมากเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยที่จอมพลป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 (พ.ศ.2491-2500) ที่การบริหารของกิจการธนาคารกรุงเทพได้มีการผูกสัมพันธ์กับบุคคลในภาครัฐอย่างแนบแน่นภายใต้เหตุผลที่ว่า

¹³⁰ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “บัญชีผู้ถือหุ้นบริษัทน้ำตาลตะวันออกจำกัด,” แจ่งเมื่อ 3 เมษายน 2502.

¹³¹ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “บัญชีผู้ถือหุ้นบริษัทสากลสถาปัตย์จำกัด,” แจ่งเมื่อ 16 สิงหาคม 2499.

“...การยอมเป็นธนาคารในอาณัติของรัฐบาลและการมีสายสัมพันธ์กับนักการเมืองย่อมก่อผลดีกับธนาคารในแง่ที่ไม่เพียงช่วยให้ธนาคารรอดพ้นจากภาวะวิกฤติการณ์จนเจียนล้มละลายเพราะได้ทุนก้อนใหญ่มาฟื้นฟูและปรับปรุงกิจการเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลให้ลูกค้าประชาชนกลับมาไว้วางใจและใช้บริการกับธนาคารกรุงเทพจำกั่มากขึ้นด้วย...”¹³²

กล่าวคือในช่วงที่ธนาคารกรุงเทพดำเนินกิจการร่วมกับกระทรวงเศรษฐกิจ การประกอบกิจการของธนาคารกรุงเทพสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและจำนวนลูกค้าของธนาคารก็ขยายฐานวงกว้างออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มพ่อค้าข้าวและผู้ส่งออกพืชไร่ซึ่งได้รับการชักชวนจากกระทรวงเศรษฐกิจให้มาใช้บริการกับธนาคารกรุงเทพจำกัด และนอกจากนี้เมื่อรัฐบาลดำเนินการด้านส่งออกข้าวในระดับรัฐ ธนาคารกรุงเทพจำกัดก็ยังได้รับโอกาสจากกระทรวงเศรษฐกิจให้ดำเนินงานด้านการติดต่อการค้าต่างประเทศและจัดการไฟแนนซ์ระดับชาติเพื่อค้าข้าวส่งออกแต่เพียงผู้เดียวอีกด้วย¹³³

จากบทบาทหน้าที่ที่ธนาคารกรุงเทพจำกัดได้รับจากภาครัฐ ส่งผลให้ธนาคารกรุงเทพมีบทบาทนำในด้านการพาณิชย์ไทยและมีโอกาสเรียนรู้ระบบตลาดเงินตราข้ามชาติได้นำหน้ากลุ่มการเงินอื่น ดังนั้นในระยะต่อมาเมื่อระบบการค้าระหว่างประเทศเริ่มมีความเติบโตมากขึ้น ธนาคารกรุงเทพจำกัดจึงสามารถขยายตัวและปรับแนวทางการดำเนินธุรกิจในทิศทางก้าวหน้าได้รวดเร็วกว่ากิจการธนาคารพาณิชย์อื่นๆ ที่บุกเบิกมาในยุคสมัยเดียวกัน¹³⁴

จากที่ได้อภิปรายข้างต้นจะเห็นได้ว่า การเติบโตของธนาคารกรุงเทพในยุคบุกเบิก ปัจจัยสำคัญมาจากฐานของแนวทางการดำเนินธุรกิจภายใต้อุดมคติการดำเนินธุรกิจเรื่องความสัมพันธ์ การที่นายชิน โสภณพนิชได้อาศัยการสานสัมพันธ์กับภาครัฐโดยยอมเสียสิทธิบางส่วนของการดำเนินกิจการและยอมเสียหุ้นของธนาคารให้แก่กระทรวงเศรษฐกิจ นอกจากจะส่งผลดีด้านความมั่นคงของธนาคารและความศรัทธาจากประชาชนในแง่ของการเป็นกิจการของรัฐบาลแล้ว ยังส่งผลให้ธนาคารกรุงเทพมีรากฐานของการเติบโตต่อไปในระยะยาวด้วย ฉะนั้น ในยุคสมัยต่อมาแม้ว่าธนาคารกรุงเทพจะหลุดพ้นจากการเป็นธนาคารของรัฐ และมีช่องทางในการแสวงหาโอกาสการเติบโตทางธุรกิจจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์แล้ว ฝ่ายบริหารของ

¹³² จีรวัฒน์ รจนาวรรณ, *ธนาคารชั้นย้อมตะ ชิน โสภณพนิช* (กรุงเทพฯ: วรณสาส์น, 2546), 84 -85.

¹³³ สาธิต อุทัยศรี, *50 ปี บัวหลวง* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2537), 32-33.

¹³⁴ เรื่องเดียวกัน.

ธนาคารกรุงเทพจึงยังคงรักษาแนวทางการดำเนินธุรกิจที่เน้นการสานสัมพันธ์กับอำนาจรัฐเอาไว้ต่อไป¹³⁵ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความสัมพันธ์กับภาครัฐเป็นกลไกที่ช่วยค้ำจุนความมั่นคงและช่วยรักษาอำนาจนำในธุรกิจการเงินของตนภายใต้ช่วงเวลาที่ธุรกิจเกิดการขยายตัว

ดังที่ได้อภิปรายข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่หยิบยกมานำเสนอมีการเน้นความสำคัญของอุดมคติการดำเนินธุรกิจด้านการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลในภาครัฐอย่างมาก เนื่องจากผลลัพธ์ของการดำเนินธุรกิจภายใต้อุดมคติการดำเนินธุรกิจที่เน้นความสัมพันธ์ได้นำมาซึ่งผลประโยชน์ของความก้าวหน้าทางธุรกิจ ดังนั้น ถึงแม้ว่าเงื่อนไขทางเศรษฐกิจจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปและภาคธุรกิจไทยจะมีความเสรีในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนโดยส่วนใหญ่ก็ยังคงนิยมรักษาอุดมคติการดำเนินธุรกิจที่วางอยู่บนฐานของความสัมพันธ์เอาไว้ต่อไป เพราะสำหรับสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นสมัยที่นโยบายทางเศรษฐกิจจะมีข้อจำกัดหรือเปิดกว้าง เงื่อนไขของการดำเนินธุรกิจและการแข่งขันทางธุรกิจภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีก็มักไม่อาจนำมาซึ่งความก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็วเทียบเท่ากับการมีสายสัมพันธ์ที่ดีกับชนชั้นนำทางการเมือง

ส่วนแนวทางการดำเนินธุรกิจที่วางอยู่บนความสัมพันธ์อีกกรณีหนึ่งนั่นคือ ความสัมพันธ์กับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน จากการศึกษาพบว่าผู้ประกอบการเชื้อสายจีนมักมีการดำเนินธุรกิจโดยเน้นความสำคัญของเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้ประกอบการที่มีเชื้อสายจีนด้วยกันเอง เนื่องจากคนเหล่านี้มีฐานคิดที่วางอยู่บนหลักของวัฒนธรรมจีนที่ว่าด้วยความสำคัญของพวกพ้อง ดังนั้นเมื่อแนวคิดเรื่องความสำคัญของ

¹³⁵ ในช่วงหลัง พ.ศ. 2500 ธนาคารกรุงเทพจำกัดได้เปลี่ยนมาสานสัมพันธ์กับภาครัฐในกลุ่มอำนาจสี่เสาเทเวศร์ เนื่องจากกลุ่มการเมืองนี้ได้กลายมาเป็นผู้นำของรัฐบาลแทนกลุ่มการเมืองของจอมพลป.พิบูลสงคราม นายชิน โสภณพนิชเป็นผู้เสนอในที่ประชุมคณะกรรมการของธนาคารกรุงเทพให้เชิญจอมพลประภาส จารุเสถียรซึ่งตนเองมีโอกาสได้รู้จักมาตั้งแต่สมัยยศพันเอกและเคยได้ให้การช่วยเหลือกันในคราวที่ธนาคารเกิดเหตุข่าวลือเรื่องธนบัตรปลอมมาก่อน เมื่อที่ประชุมกรรมการมีความคิดเห็นทิศทางเดียวกันและมีมติเห็นควรเชิญจอมพลประภาสเข้าเป็นกรรมการ นายชิน โสภณพนิชจึงดำเนินการชักชวนจอมพลประภาส ทั้งการติดต่อผ่านคนสนิทของจอมพลประภาสอย่างนายอวบ อินทนก และการเข้าไปขอรับความคุ้มครองจากจอมพลประภาสด้วยตนเองหลายครั้ง จนในที่สุดจอมพลประภาสก็ตกลงต่อคำเชิญและดำรงตำแหน่งกรรมการของธนาคารกรุงเทพจำกัดนับตั้งแต่พ.ศ. 2500-2516 (“สัมภาษณ์จอมพลประภาส จารุเสถียร อดีตรองนายกรัฐมนตรี ‘14 ตุลาฯผมสั่งให้หยุด’,” *มติชนสุดสัปดาห์* (5 กรกฎาคม 2530): 14-15.)

พวกพ้องถูกจัดวางในมิติทางธุรกิจ การดำเนินธุรกิจของชาวจีนจึงมักมีลักษณะของการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันและมีการเล่นพรรคเล่นพวกอยู่เสมอ

สำหรับตัวอย่างสำคัญที่สามารถแสดงให้เห็นถึงการยึดถืออุดมคติการดำเนินธุรกิจด้านความสัมพันธ์และการช่วยเหลือกันของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้ชัดเจนก็คือ การช่วยเหลือทางธุรกิจระหว่างนายสัท มหาคุณและนายเกียรติ วัฒนเวคิน

จากการศึกษาพบว่า ในช่วงของการบุกเบิกกิจการน้ำตาลของนายเกียรติ วัฒนเวคินนั้น นายสัท มหาคุณซึ่งเป็นพันธมิตรทางธุรกิจของนายเกียรติได้เป็นผู้ช่วยเหลือและให้ความสนับสนุนอย่างมาก กล่าวคือ ในช่วงแรกของการเปิดบริษัทอุตสาหกรรมน้ำตาลตะวันออกจำกัด นายสัท นอกเหนือจากจะทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือด้านการติดต่อกับราชการและช่วยแนะนำแนวทางการค้าต่างๆ ให้แก่นายเกียรติซึ่งถือว่ายังใหม่ในวงการอุตสาหกรรมแล้ว นายสัท ยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญด้านการแนะนำและประสานงานให้นายเกียรติ ได้รู้จักกับเอกอัครราชทูตของสาธารณรัฐจีนไต้หวัน ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่ช่วยให้นายเกียรติมีโอกาสได้เดินทางไปศึกษาดูงาน ศึกษาการผลิตน้ำตาล มีแหล่งซื้อหาเครื่องจักรการผลิตน้ำตาลที่กว้างขวาง ตลอดจนยังได้รับการอนุเคราะห์จากทีมงานของโรงงานผลิตน้ำตาลขนาดใหญ่ในไต้หวันเข้ามาถ่ายทอดวิทยการด้านการผลิตและเทคโนโลยีของเครื่องมือต่างๆ แก่บริษัทน้ำตาลตะวันออกจำกัดของนายเกียรติด้วย¹³⁶ โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้ นายสัท เข้าช่วยเหลือการบุกเบิกธุรกิจน้ำตาลของนายเกียรติทั้งๆ ที่ นายสัทกับนายเกียรติก็ทำธุรกิจประเภทเดียวกันนั้นคือกิจการสุราและย่อมถือได้ว่าเป็นคู่แข่งทางธุรกิจกันด้วยนั้นสาเหตุส่วนหนึ่งอาจมาจากการที่ผู้ประกอบการทั้งสองยึดถือความสำคัญของวัฒนธรรมการค้าจีนที่เน้นว่าความสำเร็จทางการค้าและความเจริญทางธุรกิจย่อมไม่ใช่การดำเนินธุรกิจที่ประสบความสำเร็จแต่ผู้เพียงผู้เดียว หากแต่ความสำเร็จทางธุรกิจที่แท้จริงย่อมหมายถึงความสำเร็จที่เกิดขึ้นในระดับหมู่พวกและความสำเร็จในระดับพวกพ้อง¹³⁷ ดังนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่มีประสบการณ์ด้านกิจการอุตสาหกรรมมาก่อนและมีมิตรสหายกว้างขวางอย่างนายสัท จึงให้การแนะนำและให้ความช่วยเหลือแก่นายเกียรติเพื่อเป็นการจรรโลงความสำคัญของอุดมคติการดำเนินธุรกิจที่เน้นความสัมพันธ์และความสำเร็จของพวกพ้องด้วยนั่นเอง

นอกเหนือจากกรณีการดำเนินธุรกิจบนฐานของความสัมพันธ์และความสำเร็จของพวกพ้องแล้ว เมื่อพิจารณาการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนภายใต้มุมมองการพิจารณาเกี่ยวกับอุดมคติการดำเนินธุรกิจด้านความสัมพันธ์ยังสามารถพบแนวทางการดำเนิน

¹³⁶ ฤกษ์วิภา ธรรมวิริยารักษ์, 1 ศตวรรษ เกียรติ วัฒนเวคิน, 110-111.

¹³⁷ มินนามิ ยาซุฟูมิ, คนจีนสร้างตัวอย่างไว้ในสายตาคนญี่ปุ่น, บรรณาธิการโดย วรรณะ วิมล, แปลโดย ม.อิงอรุณ, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพฯ: หิโนทยา, 2532), 88-89.

ธุรกิจที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมจีนที่น่าสนใจและมีความเชื่อมโยงกับอุดมคติการดำเนินธุรกิจด้านความสัมพันธ์อีกสองประการนั้นคือคุณค่าเรื่องความเชื่อถือและคุณค่าเรื่องการเมืองที่มีมิติทางสังคม

สำหรับการทำความเข้าใจเกี่ยวกับ คุณค่าเรื่องความเชื่อถือและคุณค่าเรื่องการเมืองที่มีมิติทางสังคมตามนัยของวัฒนธรรมการค้าของชาวจีนนั้น ควรกล่าวก่อนว่า โดยพื้นฐานแล้วคุณค่าทั้งสองประการนี้มีลักษณะเฉพาะที่มีนัยสำคัญและแตกต่างจากผู้ประกอบการเชื้อชาติอื่น กล่าวคือความเชื่อถือและหน้าตาทางธุรกิจของผู้ประกอบการเชื้อสายจีนไม่ได้เกิดขึ้นจากการประเมินผลกำไร แนวโน้มของความสำเร็จทางธุรกิจแนวกลยุทธ์หรือปัจจัยการตลาดเช่นเดียวกับผู้ประกอบการเชื้อชาติอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการชาติตะวันตก หากแต่ความเชื่อถือและหน้าตาทางธุรกิจสำหรับผู้ประกอบการเชื้อสายจีนเกิดและหล่อหลอมขึ้นมาจากความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันเป็นพื้นฐาน เพราะตามนัยของวัฒนธรรมจีนแล้วคุณค่าเรื่องความเชื่อถือและคุณค่าเรื่องการเมืองที่มีมิติทางสังคมถือเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบในรากฐานของความสัมพันธ์ตามคุณค่าในวัฒนธรรมจีนด้วย ดังนั้นผู้ประกอบการที่มีเชื้อสายจีนจึงมักแสวงหาความเชื่อถือและหน้าตาทางสังคมจากการสร้างบารมีทางธุรกิจ ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากการจรรโลงคุณค่าของความสัมพันธ์ ความเชื่อถือ และยึดความสำคัญของหน้าตาทางสังคมนั่นเอง

สำหรับจุดเริ่มต้นของการสร้างความเชื่อถือ ผู้ประกอบการเชื้อสายจีนโดยส่วนใหญ่ รวมถึงผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนนิยมเริ่มขึ้นจากการแสวงหาความสัมพันธ์โดยการเข้าสมาคมการค้าหรือสมาคมธุรกิจต่างๆ เพื่อให้สมาคมเหล่านั้นเป็นแหล่งที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ สร้างความรู้จักกันคุ้น สร้างเครือข่ายพันธมิตร สร้างความเชื่อถือ ตลอดจนเครดิตและหน้าตาทางสังคมในระดับที่ให้ความมั่นใจเพียงพอเพื่อจะร่วมลงทุนในธุรกิจกันต่อไป

สำหรับกรณีตัวอย่างของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่มีการสร้างความสัมพันธ์ และความสนิทสนม จนนำไปสู่การเกิดความเชื่อถือ และการร่วมลงทุนกันในระยะยาวต่อมาเป็นจำนวนหลายธุรกิจที่น่าสนใจและควรหยิบยกนำมาอภิปรายที่นี้ก็คือ กรณีความสัมพันธ์ระหว่างนายชิน โสภณพนิช และนายสมาน โอภาสวงศ์ จากการศึกษาพบว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนทั้งสองมีโอกาสดำเนินการรู้จักสนิทสนมกันมาจากการเป็นสมาชิกของสมาคมจีนแห่งเดียวกัน นั่นคือสมาคมแต้จิ๋วและสมาคมหอการค้าจีน และยิ่งกว่านั้นนายชิน โสภณพนิชก็ยังคงเคยเป็นหนึ่งในผู้ร่วมหุ้นของบริษัทช่วยชนจำกัด¹³⁸ ซึ่งเป็นกิจการของเก่าแก่เดิมของนายสมาน โอภาสวงศ์ อีกด้วย

138

บริษัทช่วยชนจำกัดก่อตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ.2490 โดยมีกรรมการชุดแรกของบริษัทช่วยชนจำกัดประกอบด้วย (1) นายชิน โสภณพนิช (2) นายเจียะเซง แซ่เหี้ย (3) นายไคจิ้น แซ่เซียว (4) นายเซียงแซ แซ่เอี่ยม (5) นายเจ็กมั้น แซ่ลี (6) นายโจ้วฮึง แซ่โซว (7) นายเย็กเอง แซ่เล่า (8) นาย

ดังนั้นในระยะต่อมาเมื่อนายสมาน โอภาสวงศ์ สามารถสะสมทุนได้มากเพียงพอต่อการขยายและก่อตั้งกิจการเป็นของตนเอง นั่นคือบริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด นายชิน โสภณพนิชจึงให้ความเชื่อถือและเข้าเป็นหนึ่งในผู้เข้าร่วมทุนและร่วมเป็นกรรมการของบริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัดในระยะแรกด้วย และหลังจากการร่วมทุนดังกล่าวผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนทั้งสองก็ยังมีการลงทุนร่วมกันในกิจการด้านอื่นอีกมากมาย อาทิเช่น ในกิจการด้านสิ่งทอ นายชิน และนายสมาน ได้ร่วมกันดำเนินกิจการด้านสิ่งทอด้วยกันหลายแห่ง ที่โดดเด่นที่สุดก็คือบริษัทไทยเกรียงการทอจำกัด ซึ่งเป็นบริษัทร่วมทุนขนาดใหญ่ของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่มีทุนจดทะเบียนเริ่มต้นสูงถึง 10 ล้านบาทและมีสมาชิกกรรมการเป็นผู้ประกอบการชาวจีนและผู้ประกอบการชาวจีนโพ้นทะเลอีกหลายคนอาทิเช่น นายชุงคิม แซ่เท้น (สัญชาติจีน) นายจือจิม แซ่เตีย (สัญชาติโปรตุเกส) และนายเป็กคัง แซ่เตีย (สัญชาติโปรตุเกส) ฯลฯ¹³⁹

จากที่ได้อภิปรายกรณีความสัมพันธ์และการดำเนินธุรกิจร่วมกันระหว่างนายชิน โสภณพนิช และนายสมาน โอภาสวงศ์จะเห็นได้ว่า การร่วมดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการทั้งสองมีจุดเริ่มมาจากความรู้จักสนิทสนมกันมาเป็นอย่างดีจากการเป็นสมาชิกสมาคมจีนแห่งเดียวกัน และนายชินเองก็ยังคงความสัมพันธ์ทางธุรกิจกับอดีตเจ้าแก้วของนายสมานมาตั้งแต่ที่นายสมานจะเข้ามาดำเนินธุรกิจการค้าข้าว ดังนั้นเมื่อนายสมานต้องการเริ่มดำเนินกิจการเป็นของตนเอง พื้นฐานของความสัมพันธ์ที่มีมาในอดีตระหว่างนายชินและนายสมานจึงนำมาซึ่งความไว้วางใจระหว่างกันและเป็นการสร้างช่องโอกาสให้เกิดการร่วมลงทุนในกิจการอีกมากมายในระยะต่อมา

นอกเหนือจากกรณีของความสัมพันธ์ทางการดำเนินธุรกิจระหว่างนายชิน โสภณพนิชกับนายสมาน โอภาสวงศ์แล้ว เมื่อพิจารณาการดำเนินธุรกิจในบริษัทโรงสีไฟเงินเสียงจำกัดของนายมา บุญกุลก็พบว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีนี้ก็มีแนวทางการดำเนินธุรกิจที่สะท้อนให้เห็นถึงอุดมคติทางธุรกิจด้านความสัมพันธ์และความไว้วางใจด้วยเช่นเดียวกัน

กล่าวคือเมื่อพิจารณาจากการวัตถุประสงค์ของการประกอบธุรกิจโรงสีไฟเงินเสียงจำกัดของนายมา บุญกุล ตามที่แจ้งไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิพบว่า ขอบข่ายการดำเนินงานของบริษัทโรงสีไฟเงินเสียงจำกัดนั้น นอกเหนือจากจะดำเนินกิจการด้านต่างๆ ที่สำคัญ 15 ประการประกอบด้วย

(1) ประกอบกิจการโรงสีข้าว

เสียวเนี้ย แซ่คู และ (9) นายเง็กลิ่ง แซ่โอ้ว (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด.)

¹³⁹ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “บัญชีผู้ถือหุ้นบริษัทไทยเกรียงการทอจำกัด,” (เลขวันที่เลื่อน).

- (2) ทำการค้าข้าวและผลิตภัณฑ์ข้าวทุกชนิด
- (3) ทำการส่งผลิตภัณฑ์ข้าว สินค้าพื้นเมือง และผลิตภัณฑ์ต่างๆจากประเทศไทยไปจำหน่ายในต่างประเทศ และทำการส่งสินค้าต่างๆจากต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายในประเทศ
- (4) รับทำการเป็นผู้ส่งสินค้าเข้ามาในประเทศและเป็นผู้ส่งสินค้าออกไปนอกประเทศตามความต้องการของผู้อื่น
- (5) ประกอบกิจการเป็นโรงสีข้าวสาร
- (6) ประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ
- (7) ทำการขนส่งสินค้าและคนโดยสาร
- (8) ทำการคลังสินค้า
- (9) คำเครื่องเหล็ก เครื่องจักร เครื่องยนต์ เครื่องอุปกรณ์โรงสี และอุปกรณ์เครื่องจักรเครื่องยนต์ทุกชนิด
- (10) ค้ายานพาหนะ เครื่องอุปกรณ์ยานพาหนะทุกชนิด
- (11) คำสินค้าสำเร็จรูปทุกชนิด
- (12) รับเหมาทำการก่อสร้างและงานโยธา
- (13) รับเป็นนายหน้าตัวแทนและตัวแทนค้าต่าง
- (14) เช่า และให้เช่าทรัพย์สินทุกชนิด ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นเจ้าของทรัพย์สินทั้งหลายทั้งปวงที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย และ
- (15) ทำการทั้งหลายอื่นใดที่เห็นว่าเป็นประโยชน์และเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของบริษัทในข้ออื่นๆ แล้ว บริษัทแห่งนี้ยังมิมีนโยบายการดำเนินธุรกิจที่น่าสนใจอีกข้อหนึ่งนั่นก็คือการให้กู้ยืมเงิน และการเบิกเงินเกินบัญชีจากธนาคาร โดยไม่พิจารณาถึงหลักทรัพย์ค้ำประกันอีกด้วย¹⁴⁰ ซึ่งวัตถุประสงค์การดำเนินธุรกิจของบริษัทในข้อนี้ สามารถวิเคราะห์ได้ว่า เจื่อนไขการให้กู้ยืมเงินลักษณะดังกล่าวย่อมวางอยู่บนหลักการสำคัญ 2 ประการนั่นคือการดำเนินธุรกิจภายใต้หลักพื้นฐานของความไว้วางใจและการดำเนินธุรกิจภายใต้พื้นฐานของความสัมพันธ์ เนื่องจากโดยพื้นฐานแล้วการให้กู้ยืมเงินและโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกู้ยืมเงินที่ไม่ได้อยู่ในระบบการกู้ยืมของธนาคารนั้นผู้ให้กู้ย่อมตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้จากการไม่ได้รับเงินคืน หรือได้รับเงินคืนล่าช้าออกไป¹⁴¹ ดังนั้น การที่นายมาวางขอข่ายธุรกิจการให้กู้ยืมเงินโดยไร้หลักประกันไว้ในวัตถุประสงค์

¹⁴⁰ กรมพัฒนาธุรกิจการค้าฯ, “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทโรงสีไฟเงินเส็งจำกัด”.

¹⁴¹ อาทร เจียมเด่นงาม, “ธุรกิจเงินกู้ในระบบในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544), 20.

บริษัทโรงสีไฟเงินเสียงจำกัดเช่นนี้ จึงย่อมาหมายความว่า นายมา ยึดหลักอุดมคติการดำเนินธุรกิจที่เน้นในเรื่องของความสัมพันธ์และความเชื่อถืออันเป็นคุณธรรมสำคัญของผู้ประกอบการค้าชาวจีนนั่นเอง

จากที่ได้อภิปรายกรณีการร่วมทุนทางธุรกิจระหว่างนายชิน โสภณพนิช และนายสมาน โอภาสวงศ์และกรณีการดำเนินธุรกิจของบริษัทโรงสีไฟเงินเสียงจำกัดของนายมา บุณกุล จะเห็นได้ว่าแนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนข้างต้นมีลักษณะร่วมกันคือการดำเนินธุรกิจที่วางอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์และความไว้วางใจเป็นสำคัญ ซึ่งคุณสมบัติทั้งสองประการนี้ถือเป็นพื้นฐานการดำเนินธุรกิจการค้าที่โดดเด่นของชาวจีน กล่าวคือผู้ประกอบการค้าชาวจีนนั้นถือว่าความสัมพันธ์และเครดิตเป็นทุนทางธุรกิจที่สำคัญที่สุด ถ้าหากผู้ประกอบการใดปราศจากความสัมพันธ์หรือเครดิตทางการค้าแล้ว ย่อมเป็นเรื่องยากที่จะประสบความสำเร็จลงได้ การเริ่มต้นและเติบโตของกิจการไม่ว่าจะเป็นระดับเล็กหรือใหญ่ก็ล้วนแล้วแต่ต้องมีการพึ่งพาอาศัยและต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนทั้งสิ้น ดังนั้น ผู้ประกอบการเชื้อสายจีนจึงให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างพวกพ้องและการสร้างความเชื่อถือไว้วางใจในระดับแรกสุด

ลำดับก่อนหน้าเมื่อได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของคุณค่าด้านความเชื่อถือและอุดมคติการดำเนินธุรกิจที่เน้นความสำคัญของความสัมพันธ์ไปแล้ว ในส่วนนี้จะกล่าวถึงคุณค่าอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการค้า ความไว้วางใจทางการค้า และการสร้างพันธมิตรทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนนั้นก็คือ คุณค่าด้านการมีหน้ามีตาทางสังคม

สำหรับตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงแนวทางการดำเนินธุรกิจด้านความสัมพันธ์และคุณค่าเรื่องการมีหน้ามีตาทางสังคมก็คือ กรณีการเข้าดำเนินการในบริษัทตันเป็งซุนจำกัด ของนายเกียรติ วัฒนเวคิน โดยจากข้อมูลปรากฏว่า ใน พ.ศ. 2503 เมื่อนายเกียรติ ได้เข้าร่วมทุนร่วมกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่คุ้นเคยกันอาทิ นายคุณ คุณผลิน นายอดิสร โฆวินทะ นายวิทย์ วิริยะประไพกิจ ฯลฯ เข้ารับซื้อกิจการของบริษัทธนาคารตันเป็งซุนจำกัดซึ่งกำลังประสบปัญหาขาดทุน¹⁴² มาดำเนินการต่อแล้ว ภายใต้การดำเนินการโดยผู้บริหารชุดใหม่ นอกจากจะมีนโยบายเปลี่ยนชื่อกิจการจากธนาคารตันเป็งซุนจำกัดมาเป็นธนาคารไทยพัฒนาจำกัด นายเกียรติ ซึ่ง

¹⁴² ปัญหาขาดทุนของธนาคารตันเป็งซุนเกิดจากแนวทางการดำเนินการของธนาคารมีการอนุญาตให้เบิกเงินเกินบัญชีให้แก่ผู้ฝากและกรรมการบางคนที่มีความสัมพันธ์สนิทสนมกัน นอกจากนี้ยังปรากฏด้วยว่ามีการให้กู้ยืมเงินแก่ลูกค้าบางคนโดยไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ดังนั้นภายหลังเมื่อธนาคารประสบปัญหาด้านการรับชำระไม่เป็นไปตามกำหนดในจำนวนเงินสูงถึง 15 ล้านบาทจึงส่งผลให้หลักประกันเงินของธนาคารมีจำนวนไม่เพียงพอที่จะดำเนินการต่อไปได้ (วรุฒิ จิราสมบัติ, “ตันเป็งซุนธนาคารพาณิชย์รุ่นแรกของไทย: การสำรวจขั้วต้น,” *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์* 43, ฉ.2 (2546): 219.

ดำรงตำแหน่งประธานบริหารยังมีแนวทางการดำเนินธุรกิจเพื่อเรียกความเชื่อถือของธนาคารโดยการขยายสาขาออกไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศและปรากฏคำสัมภาษณ์ของนายเกียรติเกี่ยวกับแนวทางการขยายกิจการครั้งนี้ที่สะท้อนให้เห็นถึงอุดมคติการดำเนินธุรกิจที่น่าสนใจว่า

“...เมื่อเปลี่ยนชื่อแล้ว เราก็มาพิจารณาแล้วว่าเราไม่มีสาขาสมัยก่อนไม่เหมือนธนาคารเดิมนั้น สมัยก่อนที่ความเชื่อถือธนาคารก็ยังไม่ค่อยมีมากนัก และผู้ที่รู้จักใช้บริการธนาคารก็น้อยเต็มที **ระหว่างนั้นการค้าไม่ใช่เรื่องวิชาการ มันเป็นเรื่องหน้าตา เพราะฉะนั้น ผมเป็นคนหนึ่งที่มีหน้าตาพอสมควร** เพราะผมบอกว่าเหล่านี้ผมทำ จังหวัดไหนๆก็ต้องรู้ ชื่อไทยไม่ต้องพูดถึง แต่ถ้าบอกว่า “คูเส่เกี้ยน” แล้ว คนจีนในประเทศไทยจะไม่มีใครที่ไม่รู้จัก เพราะฉะนั้นจะไปทำอะไรที่ไหนมันก็ง่ายก็มีคนที่จะใช้ว่านั่นแหละ...เมื่อได้ (เข้ามาดำเนินกิจการที่นี่) แล้วประมาณไม่ถึงปี ธนาคารชาติกำลังออกกฎหมายจะไม่ยอมให้มีการเปิดสาขาธนาคาร **ระหว่างนั้นได้พิจารณาแล้วถ้าเราขึ้นไปรอกฎหมายออกมาก็คงจะตั้งสาขาไม่ได้** ก็รู้แล้วว่าธนาคารนี้หนึ่งเล็ก สองขาดเงินทุนเยอะ และสามมันไม่มีการติดต่อข้างนอกพอควร ฉะนั้นจึงคิดว่าอย่างไรก็ตามจะต้องตั้งสาขา **ผมถือว่าเงินทองของผม ผมมีเครดิตที่รู้จักเพื่อนฝูงสามารถจะสนับสนุนให้** ก็เลยเป็นว่าภายใน 3 เดือน ผมตั้งสาขา 44 แห่ง รวมทั้งสำนักงานใหญ่ก็เป็น 45 แห่ง”¹⁴³ (เน้นโดยผู้เขียน)

จากคำสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าแนวคิดการดำเนินธุรกิจของ นายเกียรติ นอกเหนือจากสะท้อนถึงอุดมคติการดำเนินธุรกิจด้านความสัมพันธ์และความเชื่อถือซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำเนินธุรกิจดังที่ได้อภิปรายอย่างละเอียดไว้ในส่วนก่อนหน้าแล้ว ยังปรากฏอุดมคติการดำเนินธุรกิจเรื่องการมีหน้าตาทางสังคมด้วย

จากที่ได้นำเสนอข้างต้น จึงอาจโดยภาพรวมได้ว่าแนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนสามารถสะท้อนถึงการยึดถืออุดมคติการดำเนินธุรกิจด้านความสัมพันธ์อันเป็นพื้นฐานของการดำเนินธุรกิจของชาวจีน กล่าวคือผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างพันธมิตรทางธุรกิจเป็นพลังผลักดันต่อการขยายอาณาจักรทางการค้าและอาณาจักรธุรกิจของตนเองให้กว้างขวางและครบวงจรมากขึ้น โดยพื้นฐานสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนนั้นมีความเกี่ยวข้องกับอุดมคติการดำเนินธุรกิจที่

¹⁴³ *ผู้ชีวิต...พลิกชะตา: เกียรติ วัฒนเวคิน* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, 2547), 276-277.

สำคัญอีกสองประการนั้นคืออุดมคติการดำเนินธุรกิจด้านความเชื่อถือและอุดมคติการดำเนินธุรกิจด้านการมีหน้ามีตาในสังคม

3.3 อุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน:

**ภาพสะท้อนการดำรงสถานะผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีในสังคมไทย
และการจรรโลงคุณค่าพ่อค้าที่ดีในวัฒนธรรมจีน**

ลำดับก่อนหน้าเมื่อได้ทำความเข้าใจผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในแง่มุมเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจและอุดมคติการดำเนินธุรกิจซึ่งมีการปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขและปัจจัยทางเศรษฐกิจไทยไปแล้ว ในส่วนนี้จะเข้าสู่การทำความเข้าใจผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนอีกแง่มุมหนึ่งนั่นคือด้านอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน โดยการพิจารณาจะอาศัยการวิเคราะห์จากกิจกรรมทางสังคม กิจกรรมสาธารณประโยชน์ และกิจกรรมการกุศลต่างๆ ของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน ทั้งที่กระทำโดยปัจเจกและกระทำในนามของสมาคมหรือมูลนิธิต่างๆ ที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณศึกษาเข้าเป็นสมาชิก โดยมีจุดประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมการกุศลที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกระทำไปนั้นนอกจากขับเคลื่อนมาจากปัจจัยด้านการจรรโลงคุณค่าของการเป็นพ่อค้าที่ดีในวัฒนธรรมแบบจีนแล้ว การดำเนินกิจกรรมทางสังคมทั้งหลายยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงการแสดงตนเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีตามกรอบของจินตกรรมที่ว่าด้วยประชาชนชาวไทยที่ดีในอุดมคติของรัฐอีกด้วย

สำหรับกิจกรรมทางสังคมด้านแรกของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ควรกล่าวถึงก่อนก็คือ กิจกรรมด้านการสงเคราะห์และช่วยเหลือชาวจีนในสังคมไทย

3.3.1 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับการสงเคราะห์และช่วยเหลือชาวจีน: กลไกการจรรโลงคุณค่าของพ่อค้าที่ดีในวัฒนธรรมจีน

จากการศึกษาพบว่าบรรดาผู้ประกอบการเชื้อสายจีนในประเทศไทยมีการรวมตัวกันเพื่อให้การช่วยเหลือแก่ชาวจีนด้วยกันเองมานานแล้ว เนื่องจากในพื้นฐานสำนักของผู้ประกอบการที่มีเชื้อสายจีน การช่วยเหลือสังคมและการจรรโลงบูรณภาพของสังคมจีนถือเป็นภาระหน้าที่อันควรปฏิบัติเบื้องต้นที่สุดของการเป็นคนดีของสังคมตามคตินิยมของขงจื้อที่เน้นการจรรโลงคุณค่าของหน้าที่และพันธะปฏิบัติต่อครอบครัว สังคม และบูรณภาพสันติสุขของชาวจีนทั้งหมด ดังนั้นเมื่อผู้ประกอบการเชื้อสายจีนเหล่านี้ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยจึงมีการนำเอาคุณค่าเหล่านี้เข้ามาใช้และจรรโลงคุณค่าดังกล่าวโดยการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวจีนที่ต้องการความช่วยเหลือและชาวจีนยากไร้ต่างๆ เพื่อจรรโลงคุณค่าของการเป็นผู้ประกอบการที่ดีตามอุดมคติทางวัฒนธรรมของชาวจีน

สำหรับการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวจีนในสังคมไทยของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน จากการศึกษพบว่า นอกจากจะมีการให้ความช่วยเหลือในระดับปัจเจกโดยการบริจาคเงิน และการสนับสนุนความช่วยเหลือด้านการค้าและอาชีพต่างๆ ให้แก่ชาวจีนด้วยตนเองแล้ว คนเหล่านี้ยังมักมีการให้ความช่วยเหลือผ่านการกระทำของสมาคมชาวจีน และมูลนิธิชาวจีนต่างๆ อีกด้วย โดยสมาคมและมูลนิธิชาวจีนที่สำคัญและมีบทบาทด้านการช่วยเหลือชาวจีนอย่างมากก็คือสมาคมหอการค้าจีนและมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง¹⁴⁴

สมาคมสองแห่งข้างต้น ถือเป็นสมาคมสำคัญที่มีการให้ความช่วยเหลือชาวจีนอย่างเด่นชัดมาก สาเหตุสำคัญมาจากการที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งเป็นผู้ดำเนินกิจการของสมาคมและมูลนิธิดังกล่าวมีพื้นฐานความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิเต๋าและคำสอนของขงจื๊อที่เน้นเรื่องคุณค่าการจรรโลงสังคมและการช่วยเหลือสังคม¹⁴⁵ ซึ่งสอดคล้องกันกับชาวจีนโดยทั่วไปที่มีค่านิยมเกี่ยวกับการยกย่องสรรเสริญผู้ประสบความสำเร็จที่รู้จักการช่วยเหลือสาธารณชนและมีใจบุญใจกุศล¹⁴⁶ ดังนั้นภายใต้การดำเนินงานของสมาคมทั้งสองจึงมักมีการจัดกิจกรรมเพื่อการช่วยเหลือและสงเคราะห์ชาวจีนในที่ต่างๆ ทั้งที่อาศัยในประเทศไทยและนอกประเทศที่ด้อยโอกาสกว่าอยู่เสมอ

สำหรับกิจกรรมการช่วยเหลือชาวจีนของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในประเทศไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงช่วงทศวรรษ 2520 จากการศึกษพบว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนและสมาคมจีนที่สำคัญได้มีการให้ความช่วยเหลือชาวจีนในกรณีที่เกี่ยวข้องกับใบประจำตัวต่างด้าวและใบอนุญาตต่างๆ หลายด้านด้วยกัน เนื่องจากในช่วงหลังสงครามรัฐบาลได้ดำเนินการกีดกันและกวดขันเกี่ยวกับใบอนุญาตของชาวจีนอย่างเข้มงวด เพราะไม่ต้องการให้จำนวนของชาวจีนในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นมา แต่ในขณะเดียวกัน เหตุการณ์ภายในประเทศจีนก็กำลังมีความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรงซึ่งส่งผลให้จำนวนการอพยพของชาวจีนออกจากแผ่นดินใหญ่เพื่อหลีกเลี่ยงหนีสงครามมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างมากและประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในดินแดนสำคัญ

¹⁴⁴ จากการพิจารณาข้อมูลพบว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีศึกษาได้แก่นายสัทหมหาคุณ นายสมาน โอภาสวงศ์ และนายเกียรติ วัธนเวคิน เคยดำรงตำแหน่งกรรมการของมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งหลายสมัย ส่วนนายชิน โสภณพนิชแม้ว่าจะไม่ได้มีชื่อปรากฏในรายนามกรรมการแต่กระนั้นนายชิน โสภณพนิชก็ถือว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อสมาคมนี้ในฐานะผู้จัดหาเงินทุนที่สำคัญของมูลนิธิ (สำหรับผู้ที่สนใจพิจารณารายนามกรรมการของมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งสามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ภาคผนวก ค.)

¹⁴⁵ ประวิทย์ พันธุ์วิโรจน์, *ประทีปแห่งจีนสยาม: ปกิณกะชาวจีนแห่งแดนสยาม* (กรุงเทพฯ: ทวีวัฒนาการพิมพ์, 2559), 193. และโปรดพิจารณาเพิ่มเติมเกี่ยวกับความเชื่อของชาวจีนในบทที่ 2

¹⁴⁶ วิลเลียม จี. สกินเนอร์, *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*, 259.

ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีชาวจีนอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก¹⁴⁷ ดังนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงมีการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวจีนเหล่านี้ในด้านการดำเนินการเกี่ยวกับการขอใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว การต่ออายุใบต่างด้าว และการขอใบอนุญาตอื่นๆ อีกหลายด้าน

ในด้านของการช่วยเหลือเข้าขอจัดทำและการต่ออายุใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้ให้ความช่วยเหลือภายใต้การกระทำในนามของสมาคมจีนและมูลนิธิชาวจีนสำคัญ 10 แห่งประกอบด้วย สมาคมหอการค้าจีน มูลนิธิฮั่วเคี้ยวป่อเต็กเซี่ยงตึ๊ง สมาคมชาวจีนแต้จิ๋วและเครือข่าย มูลนิธิสมาคมศิษย์การกุศลสงเคราะห์ สมาคมจีนแคะ สมาคมก่วงสือ สมาคมไหหลำ สมาคมฮกเกี้ยน สมาคมเจียงเจอะ และสมาคมจีนไต้หวัน โดยสมาคมเหล่านี้ได้มีการร่วมกันจัดตั้งหน่วยงานกลางที่มีชื่อว่า “สำนักงานกลางช่วยเหลือพี่น้องชาวจีนเพื่อจัดทำใบสำคัญประจำตัว” ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือด้านการจดทะเบียนคนต่างด้าว การต่ออายุใบต่างด้าว รวมถึงรับผิดชอบเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายด้านการดำเนินการต่างๆ ให้แก่ชาวจีนที่ไม่มีทุนทรัพย์แต่ประสงค์จะทำใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวและต้องการพำนักอาศัยในประเทศไทย โดยสมาคมและมูลนิธิทั้ง 10 แห่งได้จัดสรรการรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวให้แก่คนจีนในประเทศไทยดังนี้¹⁴⁸

1. สมาคมพาณิชย์แห่งประเทศไทย (สมาคมหอการค้าจีน)	รับผิดชอบค่าใช้จ่าย	16 เปอร์เซนต์ของยอดรายจ่าย
2. มูลนิธิฮั่วเคี้ยวป่อเต็กเซี่ยงตึ๊ง	รับผิดชอบค่าใช้จ่าย	20 เปอร์เซนต์ของยอดรายจ่าย
3. สมาคมชาวจีนแต้จิ๋วและเครือข่าย	รับผิดชอบค่าใช้จ่าย	20 เปอร์เซนต์ของยอดรายจ่าย
4. มูลนิธิสมาคมศิษย์การกุศลสงเคราะห์	รับผิดชอบค่าใช้จ่าย	10 เปอร์เซนต์ของยอดรายจ่าย
5. สมาคมจีนแคะ	รับผิดชอบค่าใช้จ่าย	8 เปอร์เซนต์ของยอดรายจ่าย

¹⁴⁷ หนังสือครบรอบ 90 ปีมูลนิธิฮั่วเคี้ยวป่อเต็กตึ๊งบันทึกไว้ว่า ในช่วงระหว่างพ.ศ.2489-2492 มีชาวจีนอพยพเข้าสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมากถึง 218,300 คน แต่ชาวจีนผู้อพยพกลับออกไปมีจำนวนเพียง 67,300 คน ซึ่งย่อมหมายความว่าในช่วงระหว่าง 4 ปีหลังเหตุการณ์สงครามโลกมีจำนวนชาวจีนในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 151,000 คน ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นอัตราการอพยพเข้ามามากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยของคนจีนในช่วงเวลาหนึ่งทศวรรษก่อนหน้านี้ โปรดดูกรณีกาญ์ ต้นประเสริฐและคณะ, 90 ปีมูลนิธิฮั่วเคี้ยวป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทย: ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (กรุงเทพฯ: ด้านสุทธา, 2543), 141 และ วิลเลียม จี. สกินเนอร์, สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์, แปลโดยพรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529), 180)

¹⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, 144-145.

6. สมาคมก๋ว่องสิว	รับผิดชอบค่าใช้จ่าย	7 เปอร์เซนต์ของยอดรายจ่าย
7. สมาคมไหหลำ	รับผิดชอบค่าใช้จ่าย	7 เปอร์เซนต์ของยอดรายจ่าย
8. สมาคมฮกเกี้ยน	รับผิดชอบค่าใช้จ่าย	5 เปอร์เซนต์ของยอดรายจ่าย
9. สมาคมเจียงเจอะ	รับผิดชอบค่าใช้จ่าย	1 เปอร์เซนต์ของยอดรายจ่าย
10. สมาคมจีนใต้หวัน	รับผิดชอบค่าใช้จ่าย	1 เปอร์เซนต์ของยอดรายจ่าย

นอกจากความช่วยเหลือด้านการจัดทำใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวและการต่ออายุใบต่างด้าว ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนยังมีการให้ความช่วยเหลือชาวจีนในด้านของการเป็นตัวแทนเข้าขอผ่อนผันและยกเว้นค่าธรรมเนียมให้แก่ชาวจีนในบางกรณี และช่วยเหลือเกี่ยวกับการขอใบอนุญาตด้านอื่นแก่ชาวจีนเช่นการขอใบอนุญาตการทำงานอีกด้วย

สำหรับในด้านการช่วยเหลือด้านการเป็นตัวแทนเข้าขอผ่อนผันและยกเว้นค่าธรรมเนียมให้แก่ชาวจีน จากข้อมูลพบว่า ใน พ.ศ. 2498 ภายใต้การนำของนายสัทท มหาคุณ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นนายกสมาคมหอการค้าจีนได้มีการเข้าติดต่อประสานงานกับภาครัฐเพื่อขอผ่อนผันและยกเว้นค่าธรรมเนียมให้แก่คนต่างด้าว¹⁴⁹ และเมื่อการประสานงานเป็นผลสำเร็จ ต่อมารัฐบาลจึงออกประกาศให้อนุญาตผ่อนผันค่าธรรมเนียมแก่คนต่างด้าวเมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2498 โดยให้ยกเว้นการเรียกเก็บเงินค่าธรรมเนียมรับใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวและค่าธรรมเนียมต่ออายุใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวแก่บุคคลกรณีดังต่อไปนี้

- (1) คนต่างด้าวผู้มีร่างกายพิการหรือทุพพลภาพซึ่งนายแพทย์ทางราชการได้ตรวจลงความเห็นว่าเป็นผู้ที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้
- (2) คนต่างด้าวผู้เป็นโรคติดต่อเรื้อรังอันพึงรังเกียจต่อสังคมและไม่อยู่ในฐานะที่จะเสียค่าธรรมเนียมได้ซึ่งนายแพทย์ทางราชการได้ตรวจลงความเห็นแล้วว่าเป็นผู้ที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้
- (3) คนต่างด้าวผู้มีอายุต่ำกว่า 15 ปีลงไป
- (4) คนต่างด้าวที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ไร้ผู้อุปการะ หรือไม่อยู่ในฐานะที่จะชำระค่าธรรมเนียมต่ออายุใบสำคัญประจำตัวได้¹⁵⁰
- (5) คนต่างด้าวผู้เป็นหญิงหม้ายหรือหญิงที่ไม่มีผู้ให้ความอุปการะและมีบุตรตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปและบุตรนั้นยังไม่บรรลุนิติภาวะ

¹⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, 144.

¹⁵⁰ ประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องการผ่อนผันยกเว้นค่าธรรมเนียมให้แก่คนต่างด้าวในบางกรณี, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 72 ตอนที่ 81 (11 ตุลาคม 2489): 2488-2489.

และหญิงหม้ายผู้นั้นไม่อยู่ในฐานะที่จะชำระค่าธรรมเนียมต่ออายุใบสำคัญ
ประจำตัวได้ และ

(6) คนต่างด้าวซึ่งเป็นบิดามารดาของบุตรที่ทางราชการเรียกให้
เข้ารับราชการทหารหรือตำรวจ

ส่วนในด้านของความช่วยเหลือด้านการขอใบอนุญาตการทำงาน จากข้อมูล
พบว่าใน พ.ศ. 2515 เมื่อรัฐบาลได้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ พ.ศ. 2484¹⁵¹
และออกประกาศว่าด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์ของการประกอบอาชีพและการประกอบธุรกิจของ
บุคคลต่างด้าวเพื่อให้อิสระด้านการประกอบอาชีพและการทำธุรกิจแก่คนเชื้อชาติอื่นๆ มากขึ้น
ภายใต้เงื่อนไขของการมีใบอนุญาตการประกอบอาชีพซึ่งต้องกระทำการภายในระยะเวลาที่กำหนด
และมีค่าธรรมเนียมสำหรับการขอใบอนุญาตฯ ของบุคคลทั่วไปอัตราฉบับละ 1,000 บาท¹⁵² ดังนั้น
ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนภายใต้การดำเนินงานในนามของมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งจึงให้ความช่วยเหลือ
แก่ชาวจีนในเรื่องนี้โดยร่วมมือกับสมาคมหอการค้าจีน หนังสือพิมพ์จีน และสมาคมจีนต่างๆ จัดตั้ง
“คณะกรรมการช่วยเหลือคนต่างด้าวยื่นขอใบอนุญาตการทำงาน” ขึ้นมา ภายใต้จุดประสงค์ของการ
ช่วยเหลือชาวจีนซึ่งยังไม่ได้เปลี่ยนสัญชาติเป็นไทยให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างถูกต้องตาม
กฎหมายและจากข้อมูลพบว่านับตั้งแต่ช่วงเวลาที่รัฐบาลได้มีการออกประกาศการผ่อนผันครั้งสุดท้าย
จวบจนกระทั่งถึงวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2516 รวมเป็นเวลา 90 วัน “คณะกรรมการช่วยเหลือคน
ต่างด้าวยื่นขอใบอนุญาตการทำงาน” แห่งนี้ ได้ช่วยเหลือคนต่างด้าวยื่นขอใบอนุญาตการทำงานไป
จำนวนทั้งสิ้น 71,127 คน¹⁵³

อย่างไรก็ดี แม้ว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจะมีการให้ความช่วยเหลือด้าน
ใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว การต่ออายุใบต่างด้าว ตลอดจนความช่วยเหลือเกี่ยวกับใบอนุญาตและ
การขอผ่อนผันใบอนุญาตอื่นๆ อีกในหลากหลายทาง¹⁵⁴ กระนั้นเนื่องจากรัฐบาลไทยในช่วงหลัง

¹⁵¹ ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 322 , ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 89 ตอนที่ 190 ฉบับพิเศษ (13 ธันวาคม 2515): 94.

¹⁵² ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 281, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 89 ตอนที่ 180 ฉบับพิเศษ (25 พฤศจิกายน 2515): 1-16.

¹⁵³ กรรณิการ์ ตันประเสริฐและคณะ, 90 ปีมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์ สังคมไทยฯ, 182-183.

¹⁵⁴ ในระยะนี้แม้ว่ามูลนิธิและสมาคมจีนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาคมหอการค้าจีนจะได้มีการให้ความช่วยเหลือและเจรจากับรัฐเพื่อช่วยเหลือด้านใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวให้แก่ชาวจีน
แล้ว อย่างไรก็ตามก็ยังคงปรากฏว่ามีคนจีนอีกจำนวนมากที่ไม่สามารถชำระค่าธรรมเนียมแก่รัฐได้

สงครามโลกครั้งที่ 2 มีนโยบายไม่เป็นมิตรกับชาวจีนและเห็นว่าชาวจีนเป็นปัญหาสำคัญของชาติ ดังนั้นบางส่วนของชาวจีนที่ไม่มีใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวถูกต้องตามกฎหมายหรือใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวหมดอายุจึงถูกส่งเนรเทศจากรัฐบาลให้ส่งตัวกลับประเทศ ซึ่งผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนก็ได้ให้การช่วยเหลือชาวจีนกรณีที่ต้องถูกส่งตัวกลับประเทศเหล่านี้โดยมีการร่วมมือกันระหว่างสมาคมชาวจีนต่างๆ จัดหาที่พักชั่วคราวและมีการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับการทำมาหากินเป็นการชั่วคราวให้แก่คนเหล่านี้ในช่วงระหว่างที่รอคอยการดำเนินการส่งตัวของรัฐบาล และผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนบางส่วนอย่างเช่นนายมา บูลกุลซึ่งดำเนินกิจการด้านการเดินเรือภายใต้ชื่อบริษัทโหวงฮกจำกัด¹⁵⁵ ก็มีการเข้ามาช่วยเหลือการส่งตัวกลับของชาวจีนโดยเข้าขอเป็นผู้ดำเนินการส่งตัวชาวจีนกลับออกนอกประเทศแต่ผู้เดินทางจะสามารถเดินทางกลับออกไปได้พร้อมกับครอบครัวของตนโดยไม่ต้องมีการแยกกัน

จากที่ได้อภิปรายเกี่ยวกับความช่วยเหลือด้านการขอใบอนุญาตต่างๆ และการขอผ่อนผันการอนุญาตแก่ชาวจีนที่กระทำโดยผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนและสมาคมจีนต่างๆ นั้น จะเห็นได้ว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้มีการเข้าช่วยเหลือชาวจีนด้านใบอนุญาตทุกวิถีทาง ทั้งด้านการรับผิดชอบเป็นผู้ดำเนินการ รับผิดชอบค่าใช้จ่าย เข้าช่วยเหลือจากกับภาครัฐเพื่อขอผ่อนผันชาวจีนในกรณีที่เป็นบุคคลอันควรสงเคราะห์ และยังมีการให้ความช่วยเหลือจวบจนกระทั่งแม้ว่าชาวจีนถูกเนรเทศก็เข้าขอเป็นผู้ดำเนินการส่งตัวกลับโดยมิให้ต้องแยกจากครอบครัวหรือบุคคลที่มาด้วยกันด้วย ซึ่งความช่วยเหลือของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้ สาเหตุสำคัญเกิดจากการที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อมั่นในวัฒนธรรมของชาวจีนเกี่ยวกับกรณีที่ว่าด้วยการช่วยเหลือสังคมและการตอบแทนสังคมเป็นคุณสมบัติของการเป็นพ่อค้าที่ดี ดังนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้จึงขบขันอุดมคติทางธุรกิจของการเป็นพ่อค้าที่ได้ออกมาผ่านการให้ความช่วยเหลือ

เนื่องจากขณะนั้นการออกใบประจำตัวคนต่างด้าวมียกเว้นสูงถึง 400 บาท เพราะรัฐบาลไม่สนับสนุนการอพยพเข้ามาใหม่ของคนต่างด้าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีน เนื่องจากกลัวภัยคอมมิวนิสต์ พระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2495, มาตรา 3-6 ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 7 (29 มกราคม 2495): 62-63.

¹⁵⁵ บริษัทเดินเรือโหวงฮกจำกัด มีกรรมการของการจัดตั้งบริษัทชุดแรกประกอบด้วย นายมา บูลกุลและ มิตรสหายในวงการค้าข้าวอีกจำนวน 7 คนได้แก่ (1) นายยงกิตต์ โสธิกุล (2) นายแท้ง บูลสุข (3) นายทรง บูลสุข (4) นายศุภชัย บูลกุล (5) นายศิริชัย บูลกุล (6) นายเชียวชาญ เคียงศิริ และ (7) นายสุเมธ ตันธุนิธย์ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “เอกสารแนบท้ายหนังสือบริคณห์สนธิบริษัทโหวงฮกเอเยนซีจำกัด,” 2-3.

ชาวจีนต่างๆ เพื่อเป็นการยกระดับคุณค่าของการเป็นพ่อค้าและผู้ประกอบการที่ดีตามวัฒนธรรมของชาวจีน

3.3.2 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับการสงเคราะห์และช่วยเหลือสังคมไทย: ภาพสะท้อนการดำรงสถานะผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีในสังคมไทยและการจรรโลงคุณค่าพ่อค้าที่ดีในวัฒนธรรมจีน

ลำดับก่อนหน้าเมื่อได้พิจารณาเกี่ยวกับความช่วยเหลือของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่มีต่อชาวจีนซึ่งเป็นการจรรโลงคุณค่าของพ่อค้าที่ดีตามกรอบวัฒนธรรมของชาวจีนไปแล้ว ในส่วนนี้จะกล่าวถึงการช่วยเหลือสังคมของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนอีกกรณีหนึ่งซึ่งถือเป็นกิจกรรมความช่วยเหลือที่มีความโดดเด่นมากในสังคมไทยช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้วยเช่นกัน นั่นคือการช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้คนในสังคมไทยในภาพรวมโดยไม่เน้นการช่วยเหลือเฉพาะเชื้อชาติ

การช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้คนในสังคมไทยในภาพรวมโดยไม่เน้นการช่วยเหลือเฉพาะเชื้อชาตินั้น ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมทางสังคมลักษณะใหม่สำหรับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่เพิ่งเกิดขึ้นและแพร่หลายในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจาก ในระยะก่อนหน้ากิจกรรมทางสังคมของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน ตลอดจนสมาคมจีนต่าง ๆ ที่ดำเนินโดยผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมักมีขอบเขตการสงเคราะห์อยู่แต่เพียงการช่วยเหลือคนจีนในประเทศไทยและคนจีนโพ้นทะเลในพื้นที่อื่นๆ เท่านั้น¹⁵⁶ แต่ในช่วงเวลาหลังสงครามผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนและสมาคมจีนต่างๆ ได้มีการขยายขอบเขตของผู้รับการสงเคราะห์มาสู่คนไทยและคนเชื้อชาติในสังคมไทยภาพรวมมากขึ้น ซึ่งการขยายขอบเขตของการสงเคราะห์ช่วยเหลือดังกล่าวอาจเกี่ยวข้องกับการที่รัฐบาลไทยในช่วงหลังสงครามกำลังอยู่ในวาระของการรณรงค์ความสำคัญของชาติไทยโดยอาศัยหลักชาตินิยมเป็นแกนกลางในการออกแบบนโยบายบริหารประเทศ ซึ่งยังผลให้ “เชื้อชาติ” กลายเป็นประเด็นสำคัญขึ้นมา คนจีนจึงตกอยู่ในภาวะกดดันจากการกลายเป็นคนอื่นและต้องรีบเร่งเลือกตัวตนว่าจะเป็น “ไทย” หรือ “จีน” กระนั้นการแสดงตนว่าเป็น “ไทย” หรือ “จีน” ในเวลานี้ไม่ได้มีขอบเขตความคาดหวังจากรัฐเพียงแค่ด้านการเปลี่ยนมาถือสัญชาติไทยตามกฎหมายเท่านั้น หากแต่การเงื่อนไขสำคัญของการแสดงตนในยุคสร้างชาติมีความลึกซึ้งและมีลักษณะบังคับที่เข้มข้นกว่านั้นคือการต้องแสดงความออกถึงความเป็นไทยทางวัฒนธรรมออกมาเพื่อเป็นเครื่องยืนยันถึงการเป็นส่วนหนึ่งของผู้สนับสนุนการสร้างชาติไทยให้มีความเจริญและความมั่นคงด้วย ดังนั้นบรรดาผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งโดยส่วนใหญ่มีการลงทุนทางธุรกิจและกิจการที่สร้างผลประโยชน์อยู่

¹⁵⁶ Walwipha Burusratanaphand, “Chinese Identity in Thailand,” in *Alternate Identities: the Chinese of Contemporary Thailand*, ed. Tong Chee Kiong and Chan Kwok Bun (Singapore: Times Academic Press, 2001): 75.

ในพื้นที่ของประเทศไทยจึงจำเป็นต้องแสดงความเป็นไทยทางวัฒนธรรม อย่างเช่นการแสดงตนเป็นส่วนหนึ่งของผู้ช่วยเหลือชาติและช่วยจรรโลงความสงบมั่นคงของชาติผ่านการดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือสังคมต่างๆ เพื่อแลกกับสถานะทางสังคมและการยอมรับจากรัฐบาลเพื่อให้สามารถดำเนินธุรกิจในสังคมไทยต่อไปได้อย่างราบรื่น

ทั้งนี้เพราะการรณรงค์ทางวัฒนธรรมของรัฐบาลไม่ได้เป็นการขอความร่วมมือโดยปราศจากมาตรการบังคับ หากแต่การรณรงค์นี้เป็นการขอความร่วมมือโดยในการบังคับทางกฎหมายและมีการกดดันให้ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนต้องดำเนินพฤติกรรมตามมาตรฐานทางวัฒนธรรมของรัฐบาล ผ่านข้อบังคับต่างๆ อาทิเช่น ข้อบังคับสภาวัฒนธรรมแห่งชาติซึ่งวางหลักเกณฑ์ไว้ว่า

“...(1) สมาคมและองค์กรต่าง ๆ ต้องไม่ดำเนินการอย่างใด ๆ อันจะเป็นทางนำความเสื่อมเสียมาสู่วัฒนธรรมของชาติ ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยทางอ้อม

และ

(2) สมาคมและองค์กรต่าง ๆ ต้องดำเนินการทุกทางในอันที่จะบำรุงส่งเสริม และเชิดชูวัฒนธรรมของชาติ และต้องพยายามหาวิธีแนะนำให้สมาชิกหรือบุคคลในสมาคมหรือองค์กรนั้นปฏิบัติตามวัฒนธรรมของชาติโดยพร้อมเพรียงกัน....”¹⁵⁷

ดังนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งโดยส่วนใหญ่มักมีการเข้าสมาคมต่างๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือระหว่างกันจึงจำเป็นต้องดำเนินกิจกรรมในประการที่สอดคล้องกับข้อกำหนดทางวัฒนธรรมนี้ เพราะหากสมาคมที่ตนเข้าสังกัดละเลยไม่มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดของรัฐบาลก็อาจถูกพิจารณาจากสภาวัฒนธรรมแห่งชาติให้เพิกถอนการอนุญาตการจัดตั้งสมาคมได้¹⁵⁸

สำหรับสมาคมหอการค้าจีนและมูลนิธิปอเต็กตึ๊งซึ่งเป็นสมาคมที่มีความสำคัญด้านการช่วยเหลือสังคมนั้นพบว่า ภายใต้ความร่วมมือของสองสมาคมดังกล่าวและสมาคมจีนอีกหลายแห่ง ได้มีการช่วยเหลือสังคมไทยในภาพรวมโดยการขยายขอบข่ายความช่วยเหลือแก่ชาวจีนออกมาสู่สังคมไทย เช่นในคราวที่เกิดเหตุอัคคีภัยเมื่อ 9 มีนาคม พ.ศ. 2495 ในบริเวณสะพานเหลือง การช่วยเหลือที่มีต่อผู้ประสบภัย สมาคมทั้งสองได้มีการระดมเงินบริจาคและแสวงหาปัจจัยการดำรงชีพ

¹⁵⁷ ข้อบังคับสภาวัฒนธรรมแห่งชาติเรื่องควบคุมสมาคมและองค์กรต่างๆ, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 60 ตอนที่ 26 (11 พฤษภาคม 2486): 810.

¹⁵⁸ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร. 0201.55/47 เรื่องสภาวัฒนธรรมแห่งชาติมีอำนาจเหนือสมาคมต่าง ๆ (15 พฤศจิกายน 2488).

แก่ผู้ประสบภัยทุกคน โดยไม่เลือกว่าเป็นชาวไทยหรือชาวจีน และพร้อมกันนั้นก็ยังมีการรวบรวมเงินบริจาคจำนวนที่เหลือนำมาตั้งเป็นกองทุนเพื่อใช้สำหรับการช่วยเหลือและเยียวยาเหตุอัคคีภัยซึ่งอาจเกิดได้ต่อไปในอนาคตด้วย¹⁵⁹

นอกเหนือจากความช่วยเหลือแก่สังคมไทยในภาพรวมภายใต้การนำของสมาคมสำคัญของชาวจีนทั้งสองแห่งข้างต้น ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนยังมีการให้ความช่วยเหลือแก่สังคมไทยในภาพรวมผ่านการจัดตั้งมูลนิธิโดยทุนทรัพย์ของตนเอง พันธมิตร และเครือญาติ ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ให้การสงเคราะห์และช่วยผู้คนในสังคมไทยระดับภาพรวมในทิศทางต่างๆ กันด้วย¹⁶⁰

สำหรับกรณีของนายมา บุณกุล พบว่า ใน พ.ศ. 2507 ภายใต้การนำของนายมา บุณกุล และสมาชิกอีก 5 คนประกอบด้วย (1) นายเฮง แซ่มา (2) นายเกียด แซ่มา (3) นายมา วิจิักษ์ และ (4) นายสุขชัย บุณกุล ได้มีการก่อตั้ง “มูลนิธิตระกูลมา” ขึ้นมา เพื่อดำเนินการด้านการกุศลต่างๆ ประกอบด้วย

- (1) การตั้งสุสานและฌาปนสถานสำหรับช่วยเหลือบุคคลผู้ยากจนโดยทั่วไป
- (2) ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัยโดยทั่วไป
- (3) บำรุงส่งเสริมและช่วยเหลือเกี่ยวกับการศึกษาแก่อนุชน และ
- (4) ให้ความช่วยเหลือในการรักษาพยาบาลแก่ผู้เจ็บป่วยตลอดจนการกุศลต่างๆ¹⁶¹

ส่วนในกรณีของนาย เกียรติ วัฒนเวคิน พบว่า ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนรายนี้ก็มีการก่อตั้งมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือสังคมไทยในภาพรวมขึ้นมาด้วยเช่นกัน นั่นก็คือ “มูลนิธิเกียรติร่วม

¹⁵⁹ กรรมการ ตันประเสริฐและคณะ, 90 ปีมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์ สังคมไทยฯ, 146-147.

¹⁶⁰ ควรกล่าวเพิ่มเติมด้วยว่า การที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีการทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสังคมและมีการจัดโครงการตลอดจนมูลนิธิเพื่อการกุศลอยู่เสมอเมื่อมีทุนทรัพย์เพียงพอเกิดจากคนเหล่านี้มีพื้นฐานแนวคิดที่เน้นคุณค่าของความสัมพันธ์ในสังคมและผู้คนในสังคมต่างล้วนมีภาระหน้าที่ร่วมกันในการจรรโลงสังคมให้ดีขึ้น โดยเฉพาะในกรณีของชาวจีนโพ้นทะเลที่เดินทางออกจากประเทศมาทำมาหากินและตั้งถิ่นพำนักในดินแดนอื่นความช่วยเหลือระหว่างกันเป็นปัจจัยที่จำเป็นมากสำหรับการอยู่รอด ดังนั้นสำหรับพ่อค้าหรือผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเมื่อสามารถก่อร่างสร้างตัวขึ้นมาเป็นเจ้าสัวได้แล้วจึงมักแสดงหน้าที่ต่อสังคมโดยการสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่ชาวจีนอื่นๆ ที่ยังยากจนและมีโอกาสต่อยกกว่า (ประภัสสร เสวิกุล, จากฮวงโหสู่เจ้าพระยา (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, 2548), 114.)

¹⁶¹ แจ้งความกระทรวงมหาดไทยเรื่องให้อำนาจจัดตั้งมูลนิธิ “มูลนิธิตระกูลมา” เป็นนิติบุคคล, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 81 ตอนที่ 25 (17 มีนาคม 2507): 776-777.

มิตรเพื่อการศึกษา” โดยมูลนิธินี้มีทรัพย์สินเริ่มแรกประกอบการจัดตั้งเป็นเงินสดจำนวน 1,200,000 บาท และมีกรรมการชุดแรกประกอบด้วย (1) นายเกียรติ วัฒนเวคิน ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ (2) นายยงศิลป์ เรืองสุข ดำรงตำแหน่งรองประธานกรรมการ (3) นายวิจิต วัฒนเวคิน ดำรงตำแหน่ง กรรมการ (4) นางจรรยาสมร วัฒนเวคินดำรงตำแหน่งกรรมการ (5) นางสาวจงกลณี วัฒนเวคิน ดำรงตำแหน่งกรรมการ (6) นางพงษ์ศักดิ์ วัฒนเวคิน ดำรงตำแหน่งกรรมการ (7) นายโชคชัย วัฒนเวคิน ดำรงตำแหน่งกรรมการ (8) นายสุพล วัฒนเวคิน ดำรงตำแหน่งกรรมการ และ(9) นางสาวนงฐฎิกา วัฒนเวคิน ดำรงตำแหน่งกรรมการ โดยมูลนิธินี้มีวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งตามที่แจ้งไว้ในหนังสือจดทะเบียนมูลนิธิว่า “มูลนิธิเกียรตร่วมมิตรเพื่อการศึกษา” ก่อตั้งขึ้นเพื่อ

(1) ให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชนที่ขาดแคลนเงินในการศึกษา โดยเยาวชนนั้นมีความฉลาด ขยันหมั่นเพียร และตั้งใจศึกษาเพื่อความรู้อย่างแท้จริงให้ได้รับการศึกษาตามสมควรแก่ศักยภาพ

(2) ให้ทุนการศึกษาแก่สถานศึกษาซึ่งมีเยาวชนที่ขาดแคลนเงินในการศึกษาอยู่เป็นจำนวนมากเพื่อให้สถานศึกษานั้นๆได้จัดทุนจุนเจือให้เยาวชนได้รับการศึกษาให้เหมาะสมตามสมควร

(3) ร่วมมือ ส่งเสริมและประสานงานกับองค์กรหรือมูลนิธิอื่นๆ ที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกันโดยการร่วมออกทุนหรือมอบทุนบางส่วนให้ไปจัดการส่งเสริม และ

(4) เป็นศูนย์กลางรวบรวมและแจกจ่ายเครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่เด็กที่ขาดแคลน¹⁶²

นอกเหนือจากผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนสองกรณีข้างต้น ในพ.ศ.2520 ยังปรากฏการก่อตั้งมูลนิธิเพื่อสังคมโดยผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนอีกกรณีหนึ่งด้วยนั่นกรณีของ นายชิน โสภณพนิช กล่าวคือ ภายใต้การนำของนายชิน ได้มีการก่อตั้ง “มูลนิธิธนาคารกรุงเทพ” ขึ้นมาซึ่งมูลนิธิแห่งนี้มีทุนแรกเริ่มขณะจัดตั้งเป็นเงินสดจำนวน 2,500,000 บาท และมีกรรมการชุดแรกประกอบด้วย (1) นายชิน โสภณพนิช ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ (2) นายชาติรี โสภณพนิช ดำรงตำแหน่งรองประธานกรรมการ (3) หลวงถวิลเศรษฐพิพิธ ดำรงตำแหน่งกรรมการ (4) นายวิระ รมยะรูป ดำรงตำแหน่งกรรมการ (5) นายดำรง กฤษณามระ ดำรงตำแหน่งกรรมการ (6) นายจำนง รังสิกุล ดำรงตำแหน่งกรรมการ (7) นายชัยรัตน์ คำนวน ดำรงตำแหน่งกรรมการและเหรัญญิก และ (8) นายลาภ ณ นคร ดำรงตำแหน่งกรรมการและเลขานุการ ส่วนจุดประสงค์ของการก่อตั้งตามที่ได้แจ้งไว้ในหนังสือตราสารจัดตั้งพบว่า มูลนิธิธนาคารกรุงเทพ จัดตั้งขึ้นเพื่อ

(1) ส่งเสริมกิจการทางศาสนาและเผยแผ่ศีลธรรม

(2) ส่งเสริมการศึกษา การวิจัยค้นคว้า และกิจกรรมเยาวชน

(3) ส่งเสริมกิจการแพทย์ การสาธารณสุขและการกีฬา

¹⁶² ประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องให้อำนาจจัดตั้ง “มูลนิธิเกียรตร่วมมิตรเพื่อการศึกษา” เป็นนิติบุคคล, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 93 ตอนที่ 53 (30 มีนาคม 2519): 747-749.

(4) ส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย และ

(5) ส่งเสริมการบรรเทาทุกข์ สงเคราะห์ชุมชน และสาธารณประโยชน์อื่นๆ¹⁶³

จากที่ได้อภิปรายข้างต้นจะเห็นได้ว่าความช่วยเหลือของสมาคมจีน มุลนิธิชาวจีน และผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้มีการขยายขอบเขตความสงเคราะห์ออกไปอย่างกว้างขวางทั้งในด้านการช่วยเหลือชาวจีนด้วยกันเอง และในด้านการช่วยเหลือสังคมไทยในภาพรวมซึ่งการขยายกิจกรรมด้านการกุศลของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนนี้มีปัจจัยผลักดันมาจากมูลเหตุประกอบอย่างน้อย 3 ประการได้แก่

(1) การที่ขณะนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนสามารถสั่งสมทุนทรัพย์ได้มากขึ้นจากผลประโยชน์ทางธุรกิจที่ขยายตัว ดังนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงมีส่วนเกินทุนทรัพย์มากเพียงพอต่อการบริจาคด้านการกุศลและกิจกรรมของมูลนิธิต่างๆ ให้กว้างขวางออกไป

(2) การที่เศรษฐกิจเกิดการพัฒนามากขึ้น แต่ทว่าผู้คนโดยส่วนใหญ่ของสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นชาวไทยหรือชาวจีนก็ยังคงมีรายได้น้อยและยังคงต้องการการสงเคราะห์ช่วยเหลือ ดังนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งมีฐานะเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจและดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำในสมาคมสำคัญของชาวจีนจึงมีการสร้างผลงานการกุศลต่างๆ อย่างแพร่หลายเพื่อให้ผลลัพธ์ของการดำเนินกิจกรรมเหล่านั้นเป็นกลไกควบคุมพลังศรัทธาทั้งจากชาวจีนในสังคมไทย¹⁶⁴ และชาวไทยโดยส่วนใหญ่ซึ่งนับถือศาสนาพุทธ¹⁶⁵ และมีค่านิยมด้านบวชต่องานด้านการกุศล¹⁶⁶ และ

¹⁶³ ประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องให้อำนาจจัดตั้ง “มูลนิธิธนาคารกรุงเทพ” เป็นนิติบุคคล , *ราชกิจจานุเบกษา* เล่มที่ 94 ตอนที่ 8 (25 มกราคม 2520): 308-309.

¹⁶⁴ ประภัสสร เสวิกุล, *จากฮวงโหสู่เจ้าพระยา*, 120.

¹⁶⁵ แม้ว่าความเชื่อของศาสนาพุทธในสังคมไทยกับศาสนาพุทธที่แพร่หลายในหมู่ชาวจีนจะเป็นศาสนาพุทธแต่นิกายกันกล่าวคือศาสนาพุทธที่แพร่หลายในสังคมไทยเป็นนิกายหินยานและศาสนาพุทธที่แพร่หลายในหมู่ชาวจีนเป็นนิกายมหายาน อย่างไรก็ตามโดยหลักปฏิบัติของศาสนิกชนที่ดีทั้งสองนิกายมุ่งเน้นการสร้างกุศลกรรมเหมือนกัน แตกต่างกันแต่เพียงรายละเอียดของวิธีการเข้าสู่นิพพาน วัตรปฏิบัติบางประการ และศาสนพิธีต่างๆ (รายละเอียดเพิ่มเติมศึกษาได้ที่ แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, *ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทย-จีน* (สมุทรปราการ: โครงการสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2552), 127-154.

¹⁶⁶ Amara Pongsapich, “Chinese Settlers and their role in modern Thailand,” in *Alternate Identities: The Chinese of Contemporary Thailand*, ed. Tong Chee Kiong and Chan Kwok Bun (Singapore: Time Academic Press, 2001): 93.

(3) การที่รัฐบาลขณะนั้นมีนโยบายเน้นการผสมกลมกลืนระหว่างเชื้อชาติ การพัฒนาอุตสาหกรรม การพัฒนาชนบทและการส่งเสริมความเป็นไทย ภายใต้แนวคิดว่านโยบายการบริหารทั้ง 4 ประการนี้จะสามารถช่วยให้สังคมไทยมีความมั่นคงและรอดพ้นจากภัยคอมมิวนิสต์ได้ ดังนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน จึงต้องพยายามขับเคลื่อนความสำคัญของกิจกรรมทางสังคมออกมาเพื่อตอบสนองความต้องการของรัฐบาลและเพื่อให้มาซึ่งการยอมรับ ฐานันดร หรือการประกาศเกียรติคุณจากภาครัฐเนื่องจากฐานันดรและเกียรติคุณเหล่านี้ถือเป็นเครื่องยืนยันประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่โครงสร้างของสังคมไทยอย่างสมบูรณ์

3.3.3 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับกิจกรรมตามรอยเบื้องพระยุคลบาท:

กลไกการจรรโลงคุณค่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีของสังคมไทย

สำหรับกิจกรรมทางสังคมด้านสุดท้ายที่แสดงให้เห็นถึงอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนและแสดงให้เห็นถึงการยืนยันคุณสมบัติของการเป็นไทยทางวัฒนธรรม และการเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีตามกรอบอุดมคติของสังคมไทยนั้นคือ กิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการเป็นพสกนิกรที่ดีของราชบัลลังก์

จากข้อมูลพบว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้มีการดำเนินกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่อราชสำนักโดยการให้ความร่วมมือในโครงการและกิจกรรมทางสังคมต่างๆ มาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการกระทำในนามสมาคมจีน หรือการกระทำในนามส่วนบุคคล

สำหรับการแสดงกิจกรรมส่วนบุคคลพบว่า ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้มีการแสดงกิจกรรมที่แสดงถึงการเป็นพสกนิกรที่ดีของราชสำนักในหลายกรณี อาทิเช่นกรณีของนายสัท มหาคุณพบว่าใน พ.ศ. 2501 เมื่อสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ซึ่งเป็นพระราชอุปัชยาจารย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 สิ้นพระชนม์ นายสัท มหาคุณก็เข้าขอพระบรมราชานุญาตจัดงานงตึกถวาย¹⁶⁷

ส่วนในกรณีของกรณีของนายเกียรติ วัฒนเวคิน ก็ปรากฏข้อมูลว่าได้เคยเข้าร่วมช่วยเหลือและร่วมถวายงานด้านการพัฒนาสังคมและการพัฒนาชนบทร่วมกับราชสำนักหลายครั้ง รวมถึงการดำเนินการก่อสร้างในโครงการพระราชดำริอ่างเก็บน้ำเขาเต่า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นโครงการชลประทานอันเนื่องมาจากพระราชดำริโครงการแรกของกรมชลประทานที่ก่อสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2506 ซึ่งนายเกียรติ วัฒนเวคินและผู้ประกอบการไทยเชื้อ

¹⁶⁷ สัท มหาคุณอนุสรณ์, ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส (22 พฤศจิกายน 2537)

สายเงินอีกหลายคนที่มีฐานะมั่นคงก็ได้เข้าร่วมถวายงานรับใช้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อดำเนินโครงการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำจืดในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ด้วย¹⁶⁸

นอกจากนี้ในส่วนของการดำเนินกิจกรรมที่แสดงถึงการเป็นพสกนิกรที่ดีในระดับของสมาคมจีนก็พบว่า สมาคมชาวจีนมักมีการดำเนินกิจกรรมที่เป็นการสนับสนุนงานของราชสำนักอยู่เสมอไม่ว่าจะเป็นการบริจาคเงินเพื่อดำเนินงานตามพระราชกุศล หรือการเข้าเฝ้ารับเสด็จในพิธีวาระสำคัญต่างๆ และที่สำคัญก็คือ สมาคมหอการค้าจีนซึ่งเป็นสมาคมสำคัญของชาวจีนในประเทศไทยนั้นพบว่า สมาคมแห่งนี้สามารถเข้าขอพระราชทานเป็นสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อพ.ศ. 2491 ได้เป็นผลสำเร็จ เนื่องจาก สมาคมดังกล่าวมีกิจกรรมและการดำเนินการที่เรียบร้อยดีเสมอมา กรรมการของสมาคมก็มีความประพฤติเรียบร้อย มีฐานะมั่นคงและสมาคมก็ยังคงให้ความช่วยเหลืองานของรัฐบาลและให้การสนับสนุนงานของราชสำนักอยู่บ่อยครั้ง ดังนั้นกระทรวงมหาดไทยจึงเสนอความเห็นขอพระราชทานอนุญาตให้กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีการอนุมัติแก่สมาคมหอการค้าจีนให้เป็นสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9)¹⁶⁹

ภาพที่ 3.4 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) พระราชทานอนุญาตให้นายสัทท มหาคุณ เข้าเฝ้าเนื่องในการจัดพิธีกึ่งเด็กถวายสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (ซ้าย), “สัทท มหาคุณอนุสรณ์,” 22 พฤศจิกายน 2504. และ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเข้าร่วมดำเนินงานในโครงการพระราชดำริอ่างเก็บน้ำเขาเต่า (ขวา), 1 ศตวรรษ เกียรติ วัฒนเวคิน, 43.

¹⁶⁸ กรมชลประทาน, *รอยพระบาทยาดราจำจารึก* (ม.ป.ท.), 29. และ กฤษฎา ธรรมวิริยารักษ์, 1 ศตวรรษ เกียรติวัฒนเวคิน (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, 2552), 42-43.

¹⁶⁹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร. 0201.52/52 เรื่องสมาคมจีนขอพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ (2 กรกฎาคม 2490).

จากที่ได้อภิปรายข้างต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินกิจกรรมตามรอยพระยุคลบาทและการจงรักภักดีของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่แสดงออกผ่านกิจกรรมต่างๆ นั้น นอกเหนือจากจุดประสงค์ที่กระทำเพื่อการสะท้อนตอบต่ออุดมคติทางธุรกิจด้านการช่วยเหลือสังคม ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและเป็นคุณค่าที่กำกับการทำงานของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนแล้ว การกระทำเช่นนี้ยังเป็นการสะท้อนตอบต่อนโยบายและความมุ่งหมายของภาครัฐในด้านของการแสดงตนเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีตามกรอบอุดมคติของชาตินั้นคือการเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนร่วมเจริญวัฒนธรรมไทยและความมั่นคงของชาติไทยที่ประกอบไปด้วยคุณค่าสามประการนั้นคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ไปพร้อมกันด้วย

3.4 บทสรุป

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง สังคมไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปทุกด้าน ซึ่งความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ นั้นได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงด้านการดำเนินธุรกิจ อุดมคติทางธุรกิจ และพฤติกรรมการแสดงออกทางสังคมของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน กล่าวคือ ในด้านเศรษฐกิจจากการที่รัฐบาลไทยในช่วงหลังสงครามมีนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมที่สร้างความไม่เป็นธรรมแก่ชาวจีนโดยวิตรอนสิทธิโอกาสด้านการดำเนินธุรกิจต่างๆ จากชาวจีนผ่านการจัดตั้งกิจการและบริษัทรัฐวิสาหกิจขึ้นมาเพื่อแข่งขันกับชาวจีน ทำให้ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งครองอำนาจในภาคธุรกิจไทยต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินธุรกิจโดย (1) สานความสัมพันธ์กับภาครัฐและดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐในแนวทางต่างๆ อาทิเช่น การเข้าดำเนินกิจการรัฐวิสาหกิจ และการเชิญผู้มีอำนาจทางการเมืองเข้ามาดำรงตำแหน่งกรรมการในกิจการของตน (2) รวมตัวกันสร้างพลังต่อรองทางธุรกิจขึ้นมาผ่านการเข้าเป็นสมาชิกในสมาคมธุรกิจ และสมาคมหอการค้าต่างๆ และ (3) ขยายฐานพันธมิตรทางธุรกิจโดยการร่วมทุนทางธุรกิจกับกลุ่มผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนด้วยกันและขยายความมั่นคงทางธุรกิจโดยการกระจายการลงทุนออกไปยังธุรกิจประเภทต่างๆ เพื่อสะสมทุนและสร้างเครือข่ายธุรกิจ

ในด้านการเมือง สถานการณ์เมืองระหว่างประเทศเรื่องความขัดแย้งระหว่างโลกเสรีและฝ่ายโลกคอมมิวนิสต์ได้ทำให้ประเทศในโลกถูกแยกออกเป็นสองฝ่ายซึ่งรัฐบาลไทยได้เลือกให้การสนับสนุนสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นผู้นำของโลกเสรีและต่อต้านฝ่ายอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ การเลือกข้างเช่นนี้ทำให้เมื่อประเทศจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อ พ.ศ. 2492 รัฐบาลไทยจึงปฏิเสธความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนที่กลายเป็นชาติคอมมิวนิสต์และถือว่าชาตินั้นเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติไทย ท่ามกลางเงื่อนไขทางการเมืองดังกล่าวชาวจีนในสังคมไทยถูกเฝ้าระวังและสอดส่องพฤติกรรมต่างๆ อย่างเข้มข้นจากภาครัฐด้วย เนื่องจากรัฐบาลกังวลว่าคนจีนในประเทศไทย

จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นภัยอันตรายแห่งชาติ ดังนั้น สำหรับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งไม่ต้องการสูญเสียอำนาจนำทางธุรกิจไป จากข้อกล่าวหาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นจีน ซึ่งเป็นภาพแทนของความปลอดภัยของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์จึงพยายามหลีกเลี่ยงข้อกล่าวหาต่างๆ โดยวิธีการขบขันกิจกรรมทางสังคม การช่วยเหลือสังคม ตลอดจนการสงเคราะห์สังคม และงานการกุศลต่างๆ ซึ่งเป็นอุดมคติทางธุรกิจของชาวจีนแต่ดั้งเดิมออกมาเพื่อให้รัฐบาลไทยและสังคมไทยเห็นว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนไม่ได้เป็นอันตรายต่อชาติไทยและเป็นผู้ประกอบการที่ดีตามมาตรฐานของสังคม

บทที่ 4

แนวทางการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน ช่วงทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2540

หลังการผ่อนคลายลงของสถานการณ์สงครามเย็นในช่วงทศวรรษ 2520 ส่งผลให้บรรยากาศการเมืองระหว่างประเทศและสถานะทางเศรษฐกิจไทยเป็นไปในทิศทางที่ดีกว่าระยะก่อนหน้า เศรษฐกิจไทยพัฒนาไปสู่ระบบตลาดตามแนวทางเสรีนิยมอย่างเข้มข้น กลุ่มธุรกิจข้ามชาติเริ่มขยายบทบาทและมีอิทธิพลต่อภาคธุรกิจไทยมากกว่าช่วงใดๆ ที่ผ่านมา สาธารณรัฐประชาชนจีนกลับมามีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นคู่ค้าของไทยหลังการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการทูตการค้ากับจีนค่อยๆ ขยายตัวอย่างกว้างขวางควบคู่ไปกับการค้ากับชาติอื่นๆ อย่างญี่ปุ่นและชาติตะวันตก ผู้ประกอบธุรกิจไทยเชื้อสายจีน อาทิเช่น นายเกียรติ วัฒนเวคิน นายชิน โสภณพนิช และนายสมาน โอภาสวงศ์ ฯ ได้รับประโยชน์จากความก้าวหน้าทางธุรกิจจึงเกิดขยายตัวและมีอิทธิพลมากขึ้นจนกลายเป็นชนชั้นนำที่มั่งคั่งทั้งในทางเศรษฐกิจและเชิงสถานะทางสังคม เนื้อหาบทนี้มุ่งเสนอภาพการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมไทยกับการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจ อุดมคติทางธุรกิจ และกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งดำเนินการปรับเปลี่ยนอย่างระมัดระวังเพื่อให้สถานภาพและอำนาจนำในภาคธุรกิจไทยสามารถคงอยู่ได้ท่ามกลางเงื่อนไขและวิกฤติการณ์ในช่วงระหว่างทศวรรษ 2520-2540

4.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วงทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2540

4.1.1 สภาพเศรษฐกิจไทยระหว่างทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2540

นับจากช่วงทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา เศรษฐกิจไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว สาเหตุสำคัญเกิดจากการคลี่คลายของสถานการณ์สงครามเย็นในอินโดจีนการขยายตัวของการค้าข้ามชาติ และนโยบายส่งเสริมการลงทุนของรัฐบาล

ในช่วงปลายทศวรรษ 2510 สถานการณ์ของสงครามเย็นในภูมิภาคอินโดจีนค่อยๆ คลี่คลายลง การรบที่ยืดเยื้อในเวียดนามและปัญหาเศรษฐกิจภายในทำให้สหรัฐอเมริกาถอนทหารออกไปจากภูมิภาค ในช่วงแรกของการที่สหรัฐอเมริกาถอนตัวออกไป แม้ว่าประเทศไทยจะได้รับผลกระทบอยู่บ้างจากการสูญเสียแรงสนับสนุนทางเศรษฐกิจและการทหารที่สำคัญไปพร้อมๆ กับการได้รับการตอกย้ำปัญหาระหว่างการเปลี่ยนผ่านด้วยเกิดขึ้นของเหตุการณ์วิกฤติการณ์น้ำมันช่วง พ.ศ. 2522-2523 อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจไทยสามารถฟื้นตัวกลับคืนมาได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจาก

ไทยได้รับการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยการหลั่งไหลเข้ามาลงทุนจากกลุ่มทุนข้ามชาติ การเปิดตลาดและพื้นที่ทางการค้าในภูมิภาคอินโดจีนที่เคยเป็นพื้นที่สงคราม และวิวัฒนาการของกลุ่มทุนภายในที่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องมาจากทศวรรษก่อน¹

ความสำเร็จของการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ทำให้เศรษฐกิจไทยเกิดการพัฒนารุดขึ้นตามลำดับและค่อยๆ เข้าไปพัวพันกับระบบเศรษฐกิจโลกอย่างแยกไม่ออก การเติบโตของภาคอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคอุตสาหกรรมการส่งออกทำให้ผู้ประกอบการมีความต้องการทรัพยากรการผลิตภายในทั้งในเชิงแรงงานและในเชิงเทคโนโลยี รัฐบาลตอบสนองความต้องการเหล่านี้โดยดำเนินนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมและสนับสนุนการเปิดเสรีทางการค้าและการเงินอย่างเต็มที่ การค้าเข้า ส่งออก ตลอดจนการลงทุนร่วมกันผ่านบริษัทเอกชนต่างๆ ข้ามชาติจึงเกิดการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง²

ตารางที่ 4.1

สัดส่วนการส่งออกของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2520-2540

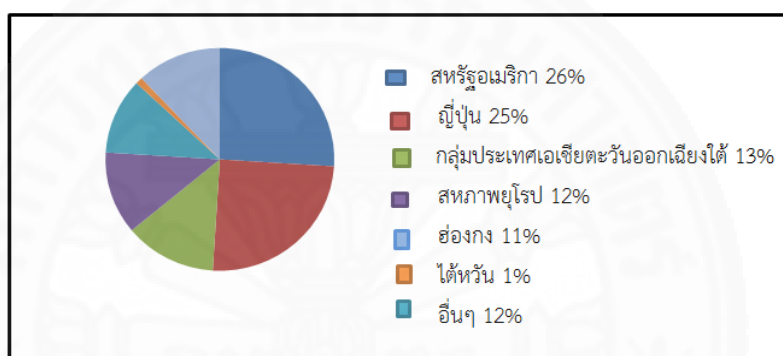
พ.ศ.	การส่งออก
2520	70,462.80
2525	157,203.00
2529	231,481.00
2530	298,099.00
2535	815,202.00
2538	138,660.00
2540	1,789,833.00

รวบรวมข้อมูลจาก ธนาคารแห่งประเทศไทย 2508-2545, รายงานเศรษฐกิจรายเดือน (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2545) อ้างถึงใน ปิยะฤทธิรงค์ จงภักดี, “บทบาทของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศต่อการเจริญเติบโตของการส่งออกของประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546), 53.

¹ คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร, ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), 299-300.

² ภวิดา ปานะนันท์, อุตสาหกรรมระหว่างประเทศ: บริบทของประเทศไทย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), 47.

นักลงทุนจากสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และชาติต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นกลุ่มทุนชาติสำคัญสามลำดับแรกที่น่าการลงทุนเข้ามาสู่ไทย กิจกรรมส่วนใหญ่ที่เข้ามาลงทุนอยู่ในภาคอุตสาหกรรมประเภทการประกอบยนต์ ชิ้นส่วนเครื่องยนต์ โลหะ อโลหะ เครื่องใช้ไฟฟ้า เคมีภัณฑ์ และหัตถอุตสาหกรรมสิ่งทอ³ การเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยยังได้รับการกระตุ้นจากการก๊อปปี้เปิดสัมพันธ์ทางการค้ากับสาธารณรัฐประชาชนจีน การกระชับความสัมพันธ์ทางการค้ากับจีนอีกครั้งหลังการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตทำให้เศรษฐกิจไทยเกิดการขยายตัว สาธารณรัฐประชาชนจีนกลายเป็นแหล่งระบายสินค้าที่สำคัญด้านการเกษตร และเป็นแหล่งนำเข้าทรัพยากรการผลิตหลายชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้ำมันเชื้อเพลิง น้ำมันปิโตรเลียม และวัสดุก่อสร้าง⁴

ภาพที่ 4.1 สัดส่วนกลุ่มทุนต่างชาติสำคัญที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2513-2530
ปรับปรุงข้อมูลจาก ธนาคารแห่งประเทศไทย, รายงานสถิติเศรษฐกิจและการเงิน (กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์, 2545), 25-45 อ้างถึงใน ชาติชาย ทิพยมนตรี, “ผลของการลงทุน โดยตรงจากสหรัฐอเมริกา,” 46.

ในช่วงต้นทศวรรษ 2530 เศรษฐกิจไทยเติบโตขึ้นมากกว่าร้อยละ 10 อัตราส่วนการเข้ามาลงทุนของกลุ่มทุนภายนอกมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากช่วงทศวรรษ พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา อัตราการลงทุนจากภายนอกมีสัดส่วนสูงขึ้นเป็นพิเศษ เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวชาติอุตสาหกรรมอย่าง ญี่ปุ่น กำลังเผชิญกับปัญหาค่าเงินเยนที่สูงเกินจริงจาก

³ ชาติชาย ทิพยมนตรี, “ผลของการลงทุนโดยตรงจากสหรัฐอเมริกาในภาคอุตสาหกรรมต่อการส่งออกสินค้าจากประเทศไทยไปสหรัฐอเมริกา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547), 45.

⁴ สุดาพร หาญไพบูลย์, “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. 2518-2528,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), 108.

เงื่อนไขบังคับของข้อตกลง Plaza accord บริษัทข้ามชาติจำนวนมากที่เคยลงทุนในญี่ปุ่น รวมถึงผู้ประกอบการภายในของญี่ปุ่นเองจึงย้ายฐานการผลิตออกมาจากญี่ปุ่นเพื่อลดทอนต้นทุนการผลิต และหันไปลงทุนยังพื้นที่อื่นซึ่งมีค่าใช้จ่ายในปัจจัยเบื้องต้นต่ำกว่าซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือประเทศไทย⁵

การขยายตัวเข้ามาของบริษัทข้ามชาติทำให้ภาคธุรกิจไทยเกิดความเข้มแข็งและมีศักยภาพทางการแข่งขันมากขึ้น กลุ่มธุรกิจเอกชนไทยที่มีการร่วมทุนกับต่างชาติได้รับประโยชน์มากที่สุด การเข้ามาลงทุนร่วมของบริษัทต่างชาติทำให้องค์กรธุรกิจของไทยมีโอกาสเรียนรู้และปรับปรุงทักษะต่างๆ ทั้งด้านการจัดการและการปรับใช้เทคโนโลยี ขณะเดียวกันบรรดาผู้บริหารธุรกิจชั้นนำก็สามารถสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางธุรกิจกับผู้เล่นทางเศรษฐกิจจากชาติอื่นโดยนำเอาทรัพยากรการผลิตและเงินลงทุนที่ไหลเข้ามาเพื่อพัฒนาศักยภาพให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร⁶

ความสามารถของกลุ่มทุนภายในข้างต้นนำมาซึ่งความได้เปรียบในการแข่งขันของบริษัทร่วมทุนข้ามชาติของไทย รัฐบาลส่งเสริมสิทธิพิเศษแก่ภาคธุรกิจไทยให้มีพลังเข้มแข็งยิ่งขึ้นไปอีกโดยการออกนโยบายสนับสนุนการลงทุนและการจำกัดการขยายตัวของกิจการบางชนิด ภายใต้ข้ออ้างเรื่องเสถียรภาพของการพาณิชย์และเศรษฐกิจในประเทศ กลุ่มธุรกิจชั้นนำของชาติไทยจึงกลายเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่งและมีพลังการต่อรองในทุกด้าน

ผู้ประกอบการของไทยที่ครอบครองกิจการขนาดใหญ่เกิดการขยายตัวออกไปและแตกแขนงการลงทุนไปสู่กิจการใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง คนเหล่านี้กลายเป็นกลุ่มทุนชั้นนำที่ครอบครองอำนาจของภาคธุรกิจไทยได้ในลักษณะผูกขาด ธุรกิจสำคัญยังคงตกอยู่ในมือกลุ่มธุรกิจเพียงไม่กี่ตระกูล แต่แนวทางการบริหารของกลุ่มธุรกิจบางกลุ่มเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากการบริหารแบบครอบครัวไปสู่การจัดการแบบกระจายอำนาจและร่วมทุน การขยายอาณาจักรทางธุรกิจไม่ได้เกิดจากการแต่งงานหรือการสร้างพันธมิตรทางการค้าผ่านสมาคมดังที่เคยเป็นมาในอดีต กลุ่มธุรกิจต่างชาติเป็นตัวแปรใหม่ให้ผู้ประกอบการภายในต้องเปลี่ยนแปลงแนวทางบริหารและการดำเนินงานในองค์กร

ช่วงที่เศรษฐกิจไทยเติบโตถึงขีดสุดจากการเปลี่ยนนโยบายสนาามรบเป็นสนาามการค้า และสถานะทางเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาชนจีนขยายตัวกว้างขวางออกไป

⁵ ปิยะอุทธีรงค์ จงภักดี, “บทบาทของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศต่อการเจริญเติบโตของการส่งออกของประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546), 56.

⁶ ภวิดา ปานะนนท์และวีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร, “ตบเท้าทุนไทยไปนอก,” ใน *การต่อสู้ของทุนไทย การปรับตัวและพลวัต* บรรณาธิการโดยผาสุก พงษ์ไพจิตร. กรุงเทพฯ: มติชน, 2549: 300-301.

ผู้ประกอบการชั้นนำของชาติไทยซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีนเริ่มแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในเชื้อชาติของตนผ่านการดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ บริษัทองค์กรขนาดใหญ่เริ่มมีการสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียน-นักศึกษาที่เรียนดีไปเรียนต่ออย่างสาธารณรัฐประชาชนจีน และในบางบริษัทรวมถึงสมาคมจีนขนาดใหญ่บางแห่งก็มีการจัดอบรมหลักสูตรภาษาและวัฒนธรรมจีนแก่บุคคลที่สนใจ การศึกษากลายเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาองค์กร ตระกูลธุรกิจขนาดใหญ่มีการขยับเน้นการศึกษาของบุตรหลานเป็นพิเศษ⁷ ทักษะภาษาจีนกลายเป็นปัจจัยสำคัญของการดำเนินธุรกิจควบคู่กับการเรียนรู้และการศึกษาโลกธุรกิจการค้าแบบตะวันตก ปัจจัยเงื่อนไขต่างๆ ทั้งหมดหล่อหลอมให้ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีแนวทางการดำเนินธุรกิจ กลยุทธ์ทางธุรกิจ และอุดมคติการดำเนินธุรกิจที่แตกต่างไปจากระยะก่อนหน้า แนวทางการดำเนินธุรกิจที่เกิดจากประสบการณ์ของเงื่อนไขและวิกฤติการณ์ต่างๆ ที่ได้สั่งสมมากลายเป็นปัจจัยที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้คนเหล่านี้สามารถปรับตัวและปรับเปลี่ยนการดำเนินธุรกิจในยุคใหม่ที่แตกต่างออกไปเมื่อต้องเข้าสู่การดำเนินธุรกิจในทศวรรษใหม่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

4.1.2 สภาพสังคมไทยระหว่างทศวรรษ 2520-2540

ส่วนการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม เมื่อภาคเศรษฐกิจมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเริ่มมีการปรับเปลี่ยนรูปรอยจากความขัดแย้งไปสู่ความร่วมมือที่มากขึ้น สภาพของสังคมไทยและผู้ประกอบธุรกิจไทยเชื้อสายจีนจึงเกิดการปรับเปลี่ยนตามไปด้วย

ยี่สิบปีหลังนโยบายการพัฒนาที่นำหน้าโดยภาคเศรษฐกิจ สังคมไทยเริ่มตระหนักและให้ความสนใจกับความกินดีอยู่ดีและการเลื่อนสถานะทางสังคมมากกว่ายุคใดๆ ที่ผ่านมา ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการมีส่วนร่วมในระบบการเมืองการปกครองกลายเป็นประเด็นที่แพร่หลายตามสื่อสารมวลชนชนิดต่างๆ กลุ่มธุรกิจและนายทุนของชาติไทยเริ่มผูกพันกับโครงสร้างอำนาจการเมืองมากขึ้นและไม่ได้มีความหมายต่อสังคมไทยเพียงในมิติทางเศรษฐกิจดังเช่นอดีต กลุ่มธุรกิจภายในซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้มีเชื้อสายจีนเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทยในมิติอื่นๆ อย่างกว้างขวาง ในมิติการเมือง ผู้นำธุรกิจสามารถชักจูงรัฐบาลให้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจไปในแนวทางที่เอื้อต่อธุรกิจเอกชนโดยการส่งแรงกดดันและข้อเสนอของเอกชนผ่านสมาคมอุตสาหกรรม หอการค้า และสมาคม

⁷ วิรัตน์ แสงทองคำ, *หาโรงเรียนให้ลูก* (กรุงเทพฯ: พีเพรส, 2545), 12.

ธุรกิจต่างๆ เข้าสู่ภาครัฐได้⁸ ส่วนในมิติวัฒนธรรม ผู้นำธุรกิจของชาติกลายเป็นแม่แบบของความสำเร็จทางธุรกิจและเป็นที่ยอมรับของสังคมทั้งด้านกลยุทธ์การดำเนินงานและด้านวิถีชีวิต⁹

ฐานะทางเศรษฐกิจที่เพิ่มสูงขึ้นช่วยให้ผู้ประกอบการเชื้อสายจีนมีบทบาทต่อสังคมไทยกว้างขวางกว่าทศวรรษก่อน การเปลี่ยนแปลงทางการทูตและทัศนคติต่อศัตรูที่เปลี่ยนไปของภัยการเมืองข้ามชาติเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนสามารถก้าวขึ้นมามีความหมายต่อมิติทางวัฒนธรรมได้ขอบธรรมมากขึ้น การเปิดความสัมพันธ์ทางการค้ากับสาธารณรัฐประชาชนจีนช่วยให้ปัญหาเรื่องอัตลักษณ์และปัญหาความเป็นจีนเริ่มคลี่คลายลง ขณะเดียวกันปัญหาความมั่นคงของชาติไทยก็เปลี่ยนจากชาติคอมมิวนิสต์ที่ยิ่งใหญ่ในเอเชียอย่างสาธารณรัฐประชาชนจีนมาเป็นศัตรูในภูมิภาคใกล้เคียงอย่างเวียดนาม¹⁰

การพยายามรวมชาติอินโดจีนของเวียดนามกลายเป็นปัญหาร่วมที่รุนแรงที่สุดในภูมิภาค รัฐบาลไทยพยายามใช้กลไกต่างๆ ทั้งการทหารและการทูตเพื่อป้องกันการขยายอิทธิพลของเวียดนามคอมมิวนิสต์ที่เข้าประชิดชายแดน การเปลี่ยนแปลงนโยบายการทหารและการทูตของสาธารณรัฐประชาชนจีนช่วยให้ปัญหาคอมมิวนิสต์คลี่คลายทั้งพื้นที่ภายในและภายนอก¹¹ ในการเดินทางเยือนประเทศจีนอย่างเป็นทางการของรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ในช่วงระหว่างวันที่ 29 มีนาคม – 4 เมษายน พ.ศ. 2522 ผู้นำจากรัฐบาลไทยและผู้นำจากชาติจีนสามารถตกลงให้ความ

⁸ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, *มองเศรษฐกิจการเมืองไทยผ่านการเคลื่อนไหวของสมาคมธุรกิจ*, (กรุงเทพฯ: คปไฟ, 2539).

⁹ เครก เจ. เรย์โนลด์ส, “เจ้าสัวและขุนศึก: บริบททางวัฒนธรรมและการเมืองของสังคมไทยสมัยใหม่และสามก๊ก นิยายพงศาวดารจีน,” ใน *เจ้าสัว ขุนศึก คักดินา ปัญญาชน และคนสามัญ: รวมบทความประวัติศาสตร์ของเครก เจ. เรย์โนลด์ส* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2550): 261-262.

¹⁰ ประโยชน์ มั่นคงดี, *พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ขงแบ้งผู้พิชิตคอมมิวนิสต์* (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสัมพันธ์พาณิชย์, 2531), 45.

¹¹ การเปลี่ยนแปลงนโยบายของสาธารณรัฐประชาชนจีนช่วงปลายทศวรรษ 2510 เกิดจากสาเหตุสำคัญอย่างน้อย 3 ประการคือ (1) ความขัดแย้งทางการทหารและการทูตกับสหภาพโซเวียต (2) การเปลี่ยนแปลงนโยบายการทูตของสหรัฐอเมริกาที่เริ่มกระชับความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนเพื่อลดความรุนแรงในเหตุการณ์สงครามเวียดนามและเพื่อสร้างความหวาดระแวงกันเองระหว่างสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีน และ (3) สาธารณรัฐประชาชนจีนต้องการการยอมรับจากประชาคมโลกเพื่อผลประโยชน์ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ (อรพินท์ ปานนาค, *ประวัติศาสตร์การทูตสหรัฐอเมริกา* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547), 494-497.

ร่วมมือระหว่างกันได้อย่างสมประโยชน์สองฝ่ายทั้งในทางการเมืองและในทางเศรษฐกิจ สาธารณรัฐประชาชนจีนให้สัญญาจะสร้างสัมพันธภาพทางเศรษฐกิจกับไทยและจะไม่ให้การสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอีกต่อไปเพื่อแลกเปลี่ยนให้รัฐบาลไทยสนับสนุนรัฐบาลจีนต่อการปฏิรูปการรุกรานกัมพูชาโดยเวียดนาม¹²

สนามการเติบโตของเศรษฐกิจภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มขยายตัวอย่างต่อเนื่องหลังชาติยิ่งใหญ่อย่างสหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐประชาชนจีนปรับเปลี่ยนนโยบาย การคลี่คลายปัญหาสงครามเย็นในอินโดจีนทำให้การเคลื่อนย้ายแรงงานและทรัพยากรข้ามชาติเพื่อดำเนินการด้านอุตสาหกรรมสะดวกมากขึ้น ค่าจ้างแรงงานขั้นพื้นฐานและทรัพยากรราคาถูกช่วยเหนี่ยวนำให้กลุ่มทุนข้ามชาติทยอยหลังไหลเข้ามาในประเทศต้นทุนต่ำ พื้นที่สำคัญอย่างเขตอุตสาหกรรมและเขตเมืองของประเทศไทยกลายเป็นพื้นที่ที่สะสมการเติบโต

ท่ามกลางสภาพการณ์ที่เศรษฐกิจเมืองเป็นใจกลางของการลงทุนด้านต่างๆ ภาคชนบทและชุมชนห่างไกลกลายเป็นพื้นที่ชายขอบและล้าหลัง พื้นที่ภูธรที่ห่างไปจากเขตเมืองแม้มีการโยกโยยและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและใกล้ชิดกับทุนนิยมระบบตลาดมากขึ้น แต่สภาพชีวิตของผู้คนในชนบทกลับไม่ได้รับการสนใจมากเท่าที่ควร คนชนบทบางส่วนเริ่มผละจากพื้นที่บ้านเกิดและหันมาทำงานในพื้นที่ที่เจริญกว่า คนเหล่านี้เริ่มตระหนักได้ถึงความไม่เท่าเทียมในมิติต่างๆ ที่ไม่ใช่เพียงเรื่องช่องว่างด้านรายได้

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ซับซ้อนนำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำที่พุ่งสูงในเมืองไทย ความไม่พึงพอใจจากความแตกต่างเริ่มแสดงร่องรอยตามสื่อมวลชนสาธารณะ ผู้คนส่วนใหญ่ของประเทศคาดหวังว่ารัฐบาลจะสามารถให้การช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตของพวกเขาให้ดีขึ้นได้ แต่ต้องประกอบและเงื่อนไขหลายประการทำให้ความต้องการของคนเหล่านี้ไม่สามารถเป็นจริง รัฐบาลชนบทยุคส่วนใหญ่มักสนใจและให้สิทธิพิเศษแก่ข้อเสนอของกลุ่มทุนก่อนกลุ่มอื่น ส่วนข้อเรียกร้องและการร้องขอความช่วยเหลือของสังคมชั้นล่างมักได้รับการตอบสนองเพียงการจัดสรรเงินตราและผลประโยชน์บางส่วนแบ่งปันกลับไป รัฐบาลพยายามแก้ปัญหาเชิงลึกโดยการสร้างวาทกรรมเรื่องคนดีของสังคม จริยธรรมของประชาชนเริ่มถูกรื้อฟื้นเพื่อนำมาบรรเทาความขัดแย้งอย่างจริงจัง ผู้คนที่เหลื่อมล้ำได้รับการเรียกร้องจากรัฐให้มีจิตสำนึกคุณธรรม วาทกรรมเรื่องการยกระดับคุณภาพชีวิตจากการพัฒนาถูกแทนที่ด้วยการพัฒนาคุณภาพทางจิตใจ รัฐบาลเรียกร้องให้ผู้คนสำนึก

¹² “ปิดวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย: พคท. ถูกขายทอดตลาด,” ข่าวไทยนิกร 3: (30)+92 (23 กรกฎาคม 2522), 11-15 อ้างใน กฤษติน สุขศิริ, “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), 68-69.

ในคุณค่าของจริยธรรมมากกว่าเงินตราและยศถาบรรดาศักดิ์ ภาคธุรกิจที่ร่ำรวยได้รับการกระตุ้นให้ตระหนักต่อการช่วยเหลือผู้คนยากจนในภาพกว้าง ส่วนผู้ที่มีโอกาสต่อยกว่าถูกกล่อมเกลามาให้ตระหนักในคุณค่าของคุณธรรมและจริยธรรมของการเสียสละเพื่อชาติและประโยชน์สาธารณะ¹³

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงด้านสำนึกสาธารณะภายใต้สังคมที่ได้รับการพัฒนา ภาคธุรกิจกลายเป็นความหวังใหม่ของผู้คนในชาติ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเป็นตัวแปรสำคัญของการนำความก้าวหน้าเศรษฐกิจที่ชัดเจนที่สุด ผู้ประกอบการชั้นนำบางส่วนเริ่มเข้าสู่สนามการเมืองอย่างจริงจังทั้งในรูปของการร่วมมือและการผลักดันนโยบาย สังคมไทยไม่เพียงไม่แสดงการต่อต้านต่อการเข้ามาของสมาชิกหน้าใหม่ของผู้คนเหล่านี้เท่านั้น หากแต่ยังสนับสนุนและมีความหวังว่าการเข้ามาสู่อำนาจบริหารของบรรดาคนไทยเชื้อสายจีนจะช่วยให้ประเทศไทยก้าวหน้ายิ่งขึ้นด้วย¹⁴

ในการเขียนข่าวถึงบทบาททางธุรกิจของผู้ประกอบการเชื้อสายจีนในคอลัมน์พิเศษของหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจเรื่อง “นักธุรกิจกับการเมืองไทยอำนาจที่ยังเป็นปัญหา” มนตรี เจนวิทย์การ ได้นำเสนอข้อคิดเห็นอย่างน่าสนใจว่า การที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเป็นตัวละครใหม่ทางเศรษฐกิจที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองถือเป็นโอกาสการพัฒนาเศรษฐกิจไทย เพราะพ่อค้าและธุรกิจส่วนใหญ่ไม่ได้ไร้ความซื่อสัตย์และไร้อุดมการณ์ไปทั้งหมด และนอกจากนี้ ข้อกังขาที่มีต่อคนพ่อค้าชาวจีนมาตั้งแต่อดีต เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2530 ผู้ประกอบการชาวจีนส่วนมากก็ปรับเปลี่ยนมีลักษณะเป็นคนไทยมากขึ้น การศึกษาแบบไทยและวัฒนธรรมความเป็นไทยได้รับปลูกฝังแก่ชาวจีนอย่างเข้มข้น การให้โอกาสทางการเมืองแก่คนกลุ่มใหม่ที่เป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงอาจเป็นปัจจัยที่ช่วยสร้างผลประโยชน์และสร้างการพัฒนาแก่ชาติได้ในทิศทางที่ดีกว่าเดิม¹⁵

¹³ ไพโรจน์ อยู่ณเฑียร, *ควมวาทะนายอานันท์ ปันยารชุน คนดีที่สังคมยังต้องการ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2536), 55, 120, 121.

¹⁴ ผู้เขียนได้สืบค้นและศึกษาการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับพ่อค้า นักธุรกิจ และผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในบริบทการเมือง ของหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจในระยะตั้งแต่ พ.ศ. 2524-2530 ผลการศึกษาพบว่า (1) รายงานข่าวส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะตอบรับการก้าวเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจของฝ่ายเอกชนไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือเป็นผู้มีเชื้อสายจีน และ (2) การนำเสนอข่าวโดยส่วนมากไม่เห็นด้วยกับการพยายามจำกัดบทบาทและกีดกันของฝ่ายทหารต่อการก้าวเข้ามามีส่วนร่วมของภาคเอกชนโดยอาศัยเพียงข้ออ้างเรื่องแนวโน้มของความทุจริตจากผู้ประกอบอาชีพทางการเมือง คำซึ่งอันที่จริงในกลุ่มผู้ปกครองชุดเดิมๆ ของไทยที่ไม่ได้มีอาชีพทางการเมืองคำก็ปรากฏปัญหานี้

¹⁵ มนตรี เจนวิทย์การ, “นักธุรกิจกับการเมืองไทย อำนาจที่ยังเป็นปัญหา,” *ฐานเศรษฐกิจ ฉบับพิเศษ* (30 พฤษภาคม – 2 มิถุนายน 2526), 8.

ดังที่ได้อภิปรายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่นำโดยเศรษฐกิจได้มีการปรับปรุงรอยสังคมและวัฒนธรรมไทยให้แตกต่างไปจากเดิมอย่างชัดเจน ปัญหาเรื่องความเป็นไทย เป็นจีนไม่ได้เป็นปัญหาอันตรายแห่งชาติ ดังเช่นระยะก่อนหน้านี้ การเปลี่ยนแปลงนโยบายของสาธารณรัฐประชาชนจีนและเงื่อนไขสงครามเย็น ในอินโดจีนช่วยให้ปัจจัยปัญหาทางการเมืองคลี่คลายลง ภาคธุรกิจเอกชนมีโอกาสก้าวเข้ามามีบทบาทในการเมืองไทยมากขึ้นเรื่อยๆ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกลายเป็นความหวังใหม่ของสังคมไทยในยุคพัฒนาที่เข้มข้น สถานะทางสังคมของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเริ่มเปลี่ยนไปในทิศทางที่สูงขึ้น สำนึกของความเป็นจีนมีพื้นที่การแสดงออกและถูกสะท้อนออกมาผ่านการกระทำและกิจกรรมต่างๆ ขณะเดียวกันสำนึกของความเป็นไทยก็ไม่ได้เลือนหายไป อุดมคติของความเป็นไทยเชื้อสายจีนเกิดการปรับเปลี่ยนและหลอมรวมเข้าด้วยกันเป็นอัตลักษณ์ใหม่ที่ใช้สำหรับการควบคุมความศรัทธาทั้งจากชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีนของสังคมไทยที่มีค่านิยมแตกต่างออกไปท่ามกลางสมัยโลกาภิวัตน์

4.2 แนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

ในช่วงทศวรรษ 2520-2540

ในส่วนก่อนหน้านี้เมื่อได้อภิปรายถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจไทยที่เป็นปัจจัยต่อการสร้างเงื่อนไขของปรับเปลี่ยนการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนไปแล้ว ในส่วนนี้จะกล่าวถึงผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญด้านแรกของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนนั่นคือการเปลี่ยนแปลงด้านการดำเนินธุรกิจและอุดมคติการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

การเติบโตอย่างกว้างขวางของเศรษฐกิจไทยในช่วงหลังทศวรรษ 2520 ส่งผลให้แนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนต้องมีการปรับเปลี่ยนตามไปในหลายลักษณะ เนื้อหาส่วนแรกกล่าวถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินธุรกิจที่โดดเด่นที่สุดของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษก่อนหน้านี้ สำหรับช่วงบริบทนี้เมื่อรัฐบาลปรับเปลี่ยนนโยบายมาเน้นการขยายตัวของภาคธุรกิจในระบบทุนนิยมเสรีและโลกของการประกอบธุรกิจมีการเติบโตและขยายตัวอย่างกว้างขวาง แนวทางการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่ผ่อนคลายลง

เนื้อหาส่วนถัดมากล่าวถึงความสำคัญของการเข้าสมาคมกับการดำเนินธุรกิจที่อาศัยความสัมพันธ์จากเครือข่ายสมาคมการค้า สมาคมหอการค้าและพันธมิตรทางธุรกิจซึ่งถือว่ายังเป็นแนวทางการดำเนินธุรกิจที่สำคัญของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนอยู่ เนื่องจากการขยายตัวทาง

เศรษฐกิจทำให้การแข่งขันทางธุรกิจมีความเข้มข้นมากขึ้น ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงจับเน้นความสำคัญของการเข้าสมาคมการค้า และสมาคมทางธุรกิจ เพื่อแสวงหาความช่วยเหลือเกื้อกูลทางธุรกิจระหว่างชาวจีนด้วยกัน

ในส่วนที่สามกล่าวถึงแนวทางการดำเนินธุรกิจที่สำคัญและโดดเด่นที่สุดของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางการเติบโตของภาคธุรกิจ นั่นคือแนวทางการขยายอาณาจักรธุรกิจจากการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการและการร่วมทุน การเข้ามาของกลุ่มธุรกิจข้ามชาติทำให้ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีคู่แข่งที่มากขึ้น การพัฒนาองค์กรให้มีมาตรฐานสากล การกระจายทุนเพื่อดำเนินธุรกิจที่กว้างขวางออกไปและการร่วมทุนกับผู้ประกอบการข้ามชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนสามารถก้าวต่อไปได้อย่างเข้มแข็ง และในส่วนสุดท้ายเป็นการพิจารณาและวิเคราะห์อุดมคติการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งมีพื้นฐานว่าด้วยเงื่อนไขของความสัมพันธ์อันเป็นลักษณะเฉพาะในการดำเนินธุรกิจของชาวจีนว่ามีการปรับเปลี่ยนอย่างไรภายใต้การดำเนินธุรกิจในกระแสโลกาภิวัตน์

4.2.1 แนวทางการดำเนินธุรกิจภายใต้การพึ่งพิงอำนาจรัฐ

จากการที่เศรษฐกิจไทยมีความใกล้ชิดกับเศรษฐกิจโลกมากขึ้น เนื่องจากการขยายตัวอย่างกว้างขวางของทุกภาคส่วนทางธุรกิจ ดังนั้นแนวทางการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐซึ่งเคยเป็นแนวทางการดำเนินธุรกิจที่สำคัญที่สุดของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในทศวรรษก่อนหน้าจึงค่อยๆ ลดบทบาทลงไปและปรับเปลี่ยนมาเป็นแนวทางการดำเนินธุรกิจในลักษณะของการพึ่งพิงอำนาจรัฐเพื่ออาศัยอำนาจรัฐเป็นหลักประกันความมั่นคงและความมั่นใจจากกลุ่มลูกค้าและผู้รับบริการของกิจการ

สำหรับตัวอย่างการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจภายใต้การพึ่งพิงอำนาจรัฐที่สำคัญและโดดเด่นที่สุดก็คือ แนวทางการดำเนินธุรกิจของ ธนาकरกรุงเทพมหานครจำกัด ซึ่งเป็นกิจการที่บุกเบิกมาโดยนายชิน โสภณพนิช

แนวทางการดำเนินธุรกิจของ ธนาकरกรุงเทพมหานครจำกัด กล่าวได้ว่าเป็นกิจการซึ่งมีการพึ่งพิงอำนาจรัฐค่อนข้างชัดเจนมาโดยตลอด เนื่องจากฝ่ายบริหารกิจการมีแนวคิดการบริหารที่สอดคล้องกันว่า

“ความสัมพันธ์ของภาคธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่กับภาครัฐบาลนั้นยากจะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด กิจกรรมของทั้ง 2 ภาคนี้มีความเกี่ยวข้องกันไม่มากนักน้อย ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ธุรกิจเอกชนขนาดใหญ่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากกฎข้อบังคับและการเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายของทางราชการ ในทางกลับกันรัฐบาลและประชาชนก็ได้รับ

การกระทบกระเทือนจากวิธีดำเนินการทางธุรกิจของภาคเอกชนรายใหญ่
เช่นกัน ดังนั้นจึงเป็นธรรมดาที่ทั้งสองฝ่ายต้องให้ความสนใจในกันและกัน
เป็นพิเศษ”¹⁶

จากแนวคิดข้างต้น แนวทางการบริหารจัดการของกิจการธนาคารกรุงเทพจำกัด
จึงมักมีการพึ่งพิงอำนาจรัฐมาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา
การดำเนินการกิจการของธนาคารกรุงเทพจำกัด เริ่มมีความเป็นอิสระจากภาครัฐเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ปัจจัย
สำคัญเกิดจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านการจัดการเศรษฐกิจของรัฐบาล และการพยายาม
ปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้บริหารธนาคารกรุงเทพให้กิจการสามารถดำเนินภายใต้
ระบอบทุนอย่างแท้จริงเพื่อป้องกันการแทรกแซงของอำนาจรัฐที่อาจส่งผลกระทบต่อกิจการเมื่อผู้นำ
รัฐบาลเกิดการเปลี่ยนผ่านอำนาจทางการเมือง

ความพยายามเป็นอิสระจากภาครัฐของกิจการกรุงเทพจำกัด เริ่มปรากฏไคล่กลาง
ของความเป็นจริง ในช่วงหลังทศวรรษ 2520 เมื่อประเทศไทยมีพัฒนาการทางเศรษฐกิจเข้าใกล้ระบบ
ทุนนิยมมากขึ้น กลุ่มอำนาจการเมืองเริ่มเปลี่ยนจากเผด็จการแบบเก่ามาเป็นผู้บริหารแบบใหม่ที่มี
แนวคิดด้านการพัฒนา บรรดาผู้ประกอบการและพ่อค้าวาณิชยไม่ต้องมีการสานสัมพันธ์ส่วนตัวเพื่อ
เป็นช่องทางเสนอนโยบายและแสวงหาประโยชน์ทางธุรกิจเพียงทางใดอีกต่อไป เนื่องจากภาค
เศรษฐกิจไทยมีช่องทางติดต่อและสร้างสัมพันธ์กับรัฐบาลได้โดยตรงผ่านองค์กรการค้าและสมาคม
ธุรกิจต่างๆ การดำเนินการกิจการธุรกิจเอกชนกับภาครัฐจึงค่อยๆ มีระยะห่างออกจากกันซึ่งส่งผลต่อการ
พัฒนากิจการของธนาคารกรุงเทพให้สามารถสร้างความก้าวหน้าแก่กิจการภายใต้ระบอบทุนที่
เป็นทิศทางเดียวกับประเทศเศรษฐกิจทุนนิยมที่เป็นอารยะได้

อย่างไรก็ตาม ฝ่ายบริหารของกิจการธนาคารกรุงเทพได้มีการกลับไปพึ่งพิง
อำนาจรัฐอีกครั้งในช่วงต้นทศวรรษ 2530 เนื่องจาก ขณะนั้นเศรษฐกิจโลกกำลังเกิดปัญหาการชะลอ
ตัวจากเหตุการณ์วิกฤติน้ำมัน¹⁷ และในขณะเดียวกันประเทศเศรษฐกิจขนาดใหญ่ในเอเชียอย่างญี่ปุ่น
และฮ่องกงได้เกิดปัญหาเศรษฐกิจถดถอยอย่างรุนแรง ธนาคารกรุงเทพจำกัดซึ่งเป็นกิจการที่ได้เข้าไป
ขยายสาขาทั้งญี่ปุ่นและฮ่องกง อีกทั้งยังมีการเข้าไปลงทุนในกิจการของฮ่องกงหลายแห่งตลอดจนมี
ความสัมพันธ์กับกลุ่มเศรษฐกิจการเงินในฮ่องกงอย่างแนบแน่น จึงประสบปัญหาด้านชื่อเสียงและ

¹⁶ สาธิต อุทัยศรี, 50 ปี บัวหลวง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2537), 47.

¹⁷ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, วิกฤติการณ์เงินและเศรษฐกิจการเงินไทย (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2543), 18.

ความมั่นใจจากผู้คนในสังคมไทยที่ได้รับข่าวสารทั้งจากสื่อสารมวลชนต่างๆ¹⁸ และสื่อตามท้องถนนอย่างใบปลิวที่มีข้อความเชิงลบต่อภาพลักษณ์ของธนาคารกรุงเทพซึ่งได้ถูกแจกจ่ายอย่างแพร่หลายในบริเวณพื้นที่กลางเมืองอย่าง สำเพ็ง ทรงวาด ราชวงศ์ และพาหุรัด โดยมีข้อความว่า “ธนาคารกรุงเทพกำลังจะล้ม เพราะการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดของสาขาฮ่องกง ที่ปล่อยให้เกิดหนี้สูญหลายหมื่นล้านบาทและในประเทศก็มีหนี้สูญอีก 5 หมื่นล้านบาท จึงขอให้ผู้มีเงินฝากกับธนาคารกรุงเทพรีบไปถอนเงินมากฝากกับธนาคารอื่นโดยด่วน”¹⁹

ท่ามกลางสถานการณ์ข่าวลือด้านลบต่อธนาคารกรุงเทพที่เกิดขึ้น ก่อผลเสียต่อธนาคารกรุงเทพอย่างมาก กลุ่มลูกค้าที่เสียความมั่นใจได้ดำเนินการถอนเงินออกจากธนาคาร ฝ่ายบริหารของธนาคารกรุงเทพจำกัดจึงมีการแก้ปัญหาเรียกคืนความเชื่อใจจากประชาชนโดยการประชาสัมพันธ์ปฏิเสธต่อข้อมูลของข่าวลือดังกล่าวต่อสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่องและมีการออกนโยบายกระตุ้นการออมของลูกค้าธนาคารโดยปรับอัตราดอกเบี้ยเงินฝากใหม่หลายประเภท อาทิ การปรับเพิ่มดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์จากร้อยละ 9 เป็นร้อยละ 10 ปรับดอกเบี้ยเงินฝากประจำระยะสั้น 3, 6 เดือนจากร้อยละ 12.5 เป็นร้อยละ 14.5 และปรับระดับอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำระยะยาว 12 เดือนเป็นอัตราร้อยละ 14²⁰ อย่างไรก็ตาม ข่าวการโจมตีความมั่นคงของธนาคารก็ยังคงปรากฏอยู่และอัตราการฝากเงินของลูกค้าธนาคารก็ยังไม่กลับคืนมาดังเดิม ดังนั้น ฝ่ายบริหารกิจการของธนาคารกรุงเทพซึ่งนำโดยนายชาติ โสภณพนิช ซึ่งเป็นบุตรชายคนโตของนายชิน โสภณพนิชจึงกลับมาอาศัยช่องทางการพึ่งพิงอำนาจรัฐเพื่อการเรียกคืนความมั่นใจจากสังคม โดยการสานสัมพันธ์ผู้มีอำนาจรัฐอย่างพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ซึ่งกำลังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและให้รัฐบาลช่วยประกาศแถลงรับประกันความมั่นคงของกิจการว่าผ่านสื่อมวลชนว่า “ธนาคารกรุงเทพฯ เป็นธนาคารที่มีความมั่นคง” ซึ่งหลังจากรัฐบาลได้แถลงต่อสื่อด้วยข้อความดังกล่าว ข่าวลือด้านลบเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของธนาคารกรุงเทพจึงค่อยๆ คลี่คลายและได้รับความมั่นใจในความมั่นคงของธนาคารจากผู้ใช้บริการของธนาคารกลับคืนมา และต่อมาในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2534 ผู้บริหารธนาคารกรุงเทพจึงมีมติตกลงเชิญให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์เข้ามาเป็นประธานที่ปรึกษาคณะกรรมการธนาคาร เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงของกิจการในสายตาของสาธารณชน²¹

¹⁸ “อำนาจ วีระวรรณ กับ การเปลี่ยนแปลงของธนาคารกรุงเทพ,” *นิตยสารผู้จัดการ* (กันยายน 2529): 61.

¹⁹ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, *ราชันย์แห่งผู้บริหารการเงิน-ธนาคาร* ชิน โสภณพนิช, 108.

²⁰ “บันทึกข่าวเศรษฐกิจในประเทศ 30 พฤศจิกายน – 6 ธันวาคม 2533.” *สยามจดหมายเหตุ* 15 ฉ.49 (2533): 1359

²¹ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, *ราชันย์แห่งผู้บริหารการเงิน-ธนาคาร* ชิน โสภณพนิช, 109.

จากที่ได้อภิปรายข้างต้นจะเห็นได้ว่า ฝ่ายบริหารของธนาคารกรุงเทพมีความพยายามดำเนินกิจการในแนวทางที่เป็นอิสระจากรัฐเพื่อให้การบริหารกิจการสามารถเติบโตก้าวหน้าในวิถีของระบบทุนนิยมเสรี อย่างไรก็ตาม เมื่อภาคเศรษฐกิจเกิดปัญหาอย่างรุนแรง และส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความศรัทธาของผู้ใช้บริการ แม้ผู้บริหารของธนาคารกรุงเทพจะได้พยายามแก้ไขปัญหาทุกวิถีทาง ไม่ว่าจะเป็นการแถลงการณ์ต่อภาคสังคมหรือการออกนโยบายปรับอัตราดอกเบี้ยเพื่อสร้างแรงจูงใจการใช้บริการจากประชาชน กระนั้นธนาคารก็ไม่สามารถเรียกคืนความมั่นใจจากประชาชนและสื่อมวลชนดังเดิมได้ เนื่องจาก ผู้คนในสังคมไทยส่วนใหญ่มักมีทัศนคติเรื่องความเชื่อมั่นที่วางอยู่บนแนวคิดที่ว่าด้วยธุรกิจที่มีรัฐบาลเป็นประกันเป็นธุรกิจที่มีความมั่นคงมากกว่า ดังนั้นผู้บริหารของธนาคารกรุงเทพจึงหันกลับไปใช้แนวทางการดำเนินธุรกิจที่พึ่งพิงอำนาจรัฐซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการอยู่รอดและการดำเนินธุรกิจในสังคมไทยมาแต่สมัยเดิมเพื่อให้ลูกค้าและผู้ใช้บริการมั่นใจในสถานภาพและความมั่นคงของธนาคาร

4.2.2 แนวทางการดำเนินธุรกิจภายใต้การเข้าร่วมสมาคมธุรกิจ

ส่วนการแนวทางการดำเนินธุรกิจลักษณะถัดมา นั่นคือการเข้าสมาคมกับแนวทางการดำเนินธุรกิจที่อาศัยความสัมพันธ์จากเครือข่ายสมาคมการค้า จากการศึกษาพบว่า นับจากเปลี่ยนผ่านทางการเมืองเมื่อ พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา รัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงนโยบายการบริหารมาขับเน้นการอาศัยทรัพยากรภาคบริหารที่มาจากภาคธุรกิจเป็นสำคัญ²² และยิ่งกว่านั้นใน พ.ศ. 2524 รัฐบาลมีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนหรือ กรอ. เพื่อทำหน้าที่เป็นองค์กรประสานนโยบายและสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ

จากการที่รัฐบาลเปิดพื้นที่ระดับภาครัฐให้กับองค์กรภาคเอกชน ส่งผลให้สมาคมธุรกิจ และสมาคมการค้าต่างๆ ขยายตัวทั้งในแง่ของจำนวนและบทบาท สมาคมธุรกิจต่างๆ สามารถนำเสนอข่าวสารและความต้องการเสนอเป็นนโยบายเข้าสู่ภาครัฐได้ผ่านการดำเนินงานของกรอ.

การเกิดขึ้นขององค์กร กรอ. ทำให้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนมีความชัดเจนและมีผลสัมฤทธิ์ในเชิงปฏิบัติ การผลิตนโยบายพัฒนาธุรกิจของภาครัฐมาจากการกลั่นกรองความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มกิจการ²³ และใน พ.ศ. 2526 รัฐบาลส่งเสริมความสามารถของสมาคมธุรกิจยิ่งขึ้นอีกโดยการร่วมมือ 3 ฝ่ายระหว่างคณะรัฐบาล กระทรวงพาณิชย์ และ

²² เอนก เหล่าธรรมทัศน์, *มองเศรษฐกิจการเมืองไทยผ่านการเคลื่อนไหวของสมาคมธุรกิจ*, (กรุงเทพฯ: คปไฟ, 2539), 52-53.

²³ มนุชญ์ วีรณโกเมร, “คณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ: การศึกษาด้านการบริหาร,” (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2532), 8.

หอการค้าแห่งประเทศไทยจัดตั้งบริษัทศูนย์ข้อมูลการค้าระหว่างประเทศขึ้นมา เพื่อพัฒนาภาคธุรกิจได้ครอบคลุมและสอดคล้องกับการดำเนินงานข้ามชาติ สมาคมธุรกิจต่างๆ สามารถเข้าร่วมประชุมและส่งผ่านข้อมูลจากภาครัฐและศูนย์ดำเนินการไปสู่ผู้ประกอบการซึ่งเป็นสมาชิกของตนได้²⁴

สำหรับกรณีของสมาคมหอการค้าจีนซึ่งเป็นสมาคมสำคัญของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในทศวรรษก่อนหน้า จากการศึกษาพบว่า ในช่วงหลังทศวรรษ 2520 สถานะและบทบาทของสมาคมหอการค้าจีนได้มีขอบข่ายการดำเนินงานกว้างขวางออกไปตามอำนาจที่ได้จากปรับเปลี่ยนนโยบายของรัฐบาลและมีการพัฒนาสถานะเป็นองค์กรสำคัญที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนสามารถดำเนินธุรกิจได้ราบรื่นมากขึ้นทั้งในเวทีธุรกิจประเทศไทยและเวทีธุรกิจระดับสากล

สมาคมหอการค้าจีนมีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่ธุรกิจการค้าของสมาชิกอย่างสูงสุด มีการจัดอบรมเพื่อเสริมประสิทธิภาพการค้าที่แข็งแกร่ง จัดเวทีประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารและความร่วมมือระดับองค์กร และจัดกิจกรรมส่งเสริมกำลังใจแก่สมาชิกที่มีการดำเนินธุรกิจโดดเด่น และยังผลักดันการกระชับความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างผู้ประกอบการชาวจีนในประเทศไทยให้สามารถเข้าไปดำเนินการลงทุนในสาธารณรัฐประชาชนจีนซึ่งกำลังเป็นชาติเศรษฐกิจที่มีอนาคตไกลได้สะดวกมากขึ้น

ช่วงทศวรรษ 2530 เมื่อเศรษฐกิจการค้าขยายตัวมากที่สุด ขอบข่ายการดำเนินงานของสมาคมหอการค้าจีนมีการขยายตัวตามไป สมาคมหอการค้าจีนมีการดำเนินงานด้านต่างๆ เพื่อประโยชน์ทางการดำเนินธุรกิจและการค้าของผู้ประกอบการเชื้อสายจีนทั้งในประเทศไทยและต่างชาติ สมาคมหอการค้าจีนมีบทบาทสำคัญต่อการเป็นองค์กรกลางติดต่อจัดหาผู้ประกอบการเชื้อสายจีนภายในประเทศที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับข้อเสนอของการติดต่อจากบริษัทการค้าของชาวจีนในชาติอื่น ให้การช่วยเหลือด้านการดำเนินงาน ติดต่อประสานงาน และการรวบรวมข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวโน้มของธุรกิจประเภทใหม่ๆ แก่สมาชิก และนอกจากนี้สมาคมหอการค้าจีนยังมีการจัดประชุมผู้ประกอบการเชื้อสายจีนทั่วโลกซึ่งเป็นเวทีแห่งการสร้างมิตรเพื่อช่วยกระชับความสัมพันธ์และเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการชาวจีนในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลกสร้างปฏิสัมพันธ์และเจรจาค้าขายระหว่างกันได้²⁵

ในการจัดประชุมผู้ประกอบการชาวจีนโลกครั้งที่ 3 (The 3rd World Chinese Entrepreneurs Convention) เมื่อวันที่ 3-5 ธันวาคม พ.ศ. 2538 ซึ่งมีสมาคมหอการค้าจีนแห่ง

²⁴ 80 ปี นวนำทิศเศรษฐกิจไทย, จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี หอการค้าไทย (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2556), 96.

²⁵ หนังสือครบรอบ 100 ปี หอการค้าไทยจีน, 64-65.

ประเทศไทยเป็นประธาน มีผู้ประกอบการชาวจีนจำนวนกว่า 1,500 คน จาก 24 ประเทศของทุกภูมิภาคทั่วโลกสนใจให้การเข้าร่วม และยังมีคณะทำงานระดับสูงจากพื้นที่ต่างๆ ทั้งจากเอเชีย ยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย แอฟริกา และพื้นที่อื่นจากทั่วภูมิภาคของโลกให้การสนับสนุน เวทีการประชุมทำหน้าที่ดำเนินการจัดการเจรจาและหาข้อตกลงร่วมระหว่างผู้ประกอบการและคณะผู้แทนต่างๆ เกี่ยวกับแนวทางและวิถีทางที่จะสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจข้ามชาติของเครือข่ายผู้ประกอบการชาวจีนทั่วโลก สมาคมหอการค้าจีนและผู้ประกอบการชาวจีนเชื่อมั่นว่าการสร้างบูรณาภาพทางความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการชาวจีนด้วยกันจะช่วยให้เศรษฐกิจของภูมิภาคที่ชาวจีนทั้งหลายได้เข้าไปอยู่อาศัยและเศรษฐกิจโลกสามารถพัฒนาได้อย่างก้าวไกล และยกระดับมิติใหม่ให้แก่การดำเนินกิจการของผู้ประกอบการเชื้อสายจีนในกระแสโลกาภิวัตน์ได้ดียิ่งขึ้น²⁶

ภาพที่ 4.2 งานประชุมผู้ประกอบการชาวจีนโลกครั้งที่ 3, World Chinese Entrepreneurs Convention, <http://www.wcec-secretariat.org/en/index.php/event/146-event3> (สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2560).

ในสมัยประธานที่นำโดย ดร. บุญทรง ศรีเพ็ญฟุ้ง การดำเนินงานของสมาคมหอการค้าจีนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการร่วมมือระหว่างองค์กรธุรกิจและสมาคมธุรกิจอื่นๆ อย่างกว้างขวาง สมาชิกของสมาคมหอการค้าจีนหลายคนเข้าไปดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการร่วมในองค์กรธุรกิจของรัฐบาล และคณะกรรมการระดับสูงบางคน เช่นนายสมาน โอภาสวงศ์ เข้าร่วมดำรงตำแหน่ง

²⁶ World Chinese Entrepreneurs Convention, “หนังสือแถลงเปิดการประชุมนักธุรกิจจีนทั่วโลกครั้งที่ 3,” http://www.wcec-secretariat.org/en/pdf/03/welcome_1.pdf (สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2560).

สำคัญทางการเมือง²⁷ การที่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนขยายบทบาทการร่วมมือกับภาครัฐอย่างแนบแน่น ส่งผลให้การดำเนินงานของสมาคมหอการค้าจีนสามารถดำเนินได้อย่างราบรื่นมากขึ้น ผู้นำและตัวแทนจากสมาคมสามารถเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐบาลกับเอกชนในระดับภาพรวม และยังสามารถเป็นองค์กรกลางการเจรจาตกลงระหว่างภาคเอกชน

ท่ามกลางการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างเข้มข้น การเป็นสมาชิกร่วมในสมาคมการค้าขนาดใหญ่เป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมากที่สุด ในการประชุมต่างๆ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนสามารถเปิดโอกาสแก่ธุรกิจของตนเองจากการมีเวทีสร้างความสัมพันธ์ในระดับนานาชาติ ผู้ประกอบการชาวจีนข้ามชาติบางส่วนมีการติดต่อค้าขายผ่านสมาคมหอการค้าจีน ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่เข้าเป็นสมาชิกสามารถได้รับข้อมูลและโอกาสในการซื้อขายมากกว่ากลุ่มผู้ประกอบการที่เป็นอิสระจากสมาคม การรับประกันในมาตรฐานการค้าและความเชื่อถือที่ยืนยันจากสมาคมช่วยจูงใจให้ผู้ประกอบการชาวจีนข้ามชาติร่วมลงทุนเพื่อขยายกิจการได้สะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในสมาคมธุรกิจชาวจีนขนาดใหญ่ อย่างสมาคมหอการค้าจีน ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในกิจการขนาดใหญ่หลายคนดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการและดำเนินงานร่วมกันกับสมาชิก ผู้ประกอบการระดับกลางและผู้ประกอบการรายย่อยสามารถใช้โอกาสของการดำเนินกิจกรรมร่วมกับผู้ประกอบการสมาชิกอื่นๆ รวมถึงผู้ประกอบการรายใหญ่ เพื่อการติดต่อค้าขายและสร้างความสัมพันธ์เพื่อนำไปสู่การขยายอาณาจักรทางการค้าร่วมกันต่อไป

จากที่ได้อภิปรายขอช่วยการดำเนินงานอย่างกว้างขวางของสมาคมหอการค้าจีนจะเห็นได้ว่าสมาคมหอการค้าจีนเป็นสมาคมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนอย่างยิ่งยวด ในระดับประเทศ การเข้าเป็นสมาชิกในสมาคมหอการค้าจีน ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนสามารถสร้างพันธมิตรทางธุรกิจและใช้สมาคมหอการค้าจีนเป็นองค์กรกลางเพื่อส่งผ่านนโยบายและข้อเสนอทางธุรกิจไปสู่ภาครัฐได้ ส่วนในระดับข้ามชาติ การเข้าเป็นสมาชิกในสมาคมหอการค้าจีนช่วยให้ผู้ประกอบการชาวจีนจากทั่วโลกมีโอกาสได้ติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างบูรณาภาพทางการค้าและเสริมพลังทางธุรกิจระหว่างกัน และในขณะเดียวกันก็สามารถก่อให้เกิดพลังต่อรองร่วมระหว่างผู้ประกอบการชาวจีนในระดับการค้าข้ามชาติและช่วยลดการแข่งขันระหว่างผู้ประกอบการชาวจีนด้วยกันเองที่อาจนำมาซึ่งการเสียโอกาสทางเศรษฐกิจให้แก่กลุ่มเศรษฐกิจอื่นๆ ที่กำลังเกิดการขยายตัวท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

²⁷ นายสมาน โอภาสวงศ์ ดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิกสภา ในช่วงระหว่างพ.ศ. 2539 -2543 (บันทึกการประชุมวุฒิสภา สมัยสามัญ ครั้งที่ 2, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 113 ตอนที่ 32 ง (11 เมษายน 2539): 81-87.

4.2.3 แนวทางการขยายอาณาจักรทางธุรกิจจากการร่วมทุนและการปรับเปลี่ยน กลยุทธ์ทางธุรกิจ

สำหรับแนวทางการดำเนินธุรกิจลักษณะสุดท้ายที่โดดเด่นและมีความสำคัญมากที่สุดสำหรับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในการดำเนินธุรกิจภายใต้สมัยโลกาภิวัตน์นั้นคือ แนวทางการขยายอาณาจักรธุรกิจจากการขยายกิจการ การลงทุนในกิจการใหม่เพิ่มเติม การปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการบริหาร และการร่วมทุนกับผู้ประกอบการทั้งจากในประเทศและนอกประเทศทั่วโลก

ในระยะหลังทศวรรษ 2520 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนแต่ละกรณีศึกษามีการปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารและมีการขยายอาณาจักรทางธุรกิจในระดับที่กว้างขวางไปจากเดิมและแตกต่างกันออกไปอย่างชัดเจน

สำหรับกรณีของนายชิน โสภณพนิชซึ่งได้ดำเนินกิจการหลักอยู่ในกิจการธนาคารกรุงเทพพบว่า ภายใต้ช่วงเวลานี้เมื่อนายชาติศิริ โสภณพนิช และนายชาติศิริ โสภณพนิชได้เข้ามาดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริหารแทนบิดา กิจการของธนาคารกรุงเทพได้มีการขยายตัวออกไปทุกด้าน ซึ่งส่งผลให้กลยุทธ์ทางธุรกิจและการดำเนินธุรกิจเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย อย่างไรก็ตามก่อนจะเข้าสู่การทำความเข้าใจแนวทางการดำเนินธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ในที่นี้จะกล่าวถึงการขยายกิจการในด้านต่างๆ ของธนาคารกรุงเทพ ซึ่งเป็นปฐมเหตุสำคัญของการเพิ่มขึ้นของเงินทุนที่นำมาซึ่งความสามารถในการขยายการลงทุนออกไปได้อย่างกว้างขวางและนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานในทุกระดับ ตั้งแต่การบริหารจัดการภายในจนถึงการขยายอาณาจักรธุรกิจออกไปผ่านการร่วมทุน

ตารางที่ 4.2

การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งกรรมการผู้จัดการใหญ่ของบริษัทธนาคารกรุงเทพ

ปี พ.ศ.	ผู้ดำรงตำแหน่งกรรมการผู้จัดการใหญ่ ของธนาคารกรุงเทพ
2487-2495	หลวงรอบรู้กิจ
2495-2520	นายชิน โสภณพนิช
2520-2522	นายบุญชู โรจนเสถียร
2523-2535	นายชาติศิริ โสภณพนิช
2535-ปัจจุบัน	นายชาติศิริ โสภณพนิช

รวบรวมข้อมูลจาก สานิต อุทัยศรี, 50 ปี บัวหลวง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2537).

สำหรับการขยายการดำเนินงานที่โดดเด่นของ ธนาคารกรุงเทพ ในช่วงการบริหารงานของนายชาติรี โสภณพนิช ทายาทรุ่นที่หนึ่งของนายชิน โสภณพนิชก็คือ การขยายสาขาของธนาคาร ทั้งในพื้นที่ในและนอกประเทศ

สำหรับการขยายสาขาของพื้นที่ในประเทศ จากข้อมูลพบว่านับตั้งแต่ พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา ธนาคารกรุงเทพมีส่วนการขยายสาขามากขึ้นในทุกปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ต่างจังหวัด การเพิ่มขึ้นต่อปีของสาขานี้มีค่าค่อนข้างสูงกว่าในพื้นที่ในเมืองหรือพื้นที่ในกรุงเทพ และ เมื่อพิจารณาเฉพาะการขยายสาขาของธนาคารกรุงเทพใน พ.ศ. 2525 พบว่า ในขณะที่สาขากรุงเทพเพิ่มขึ้นเพียง 4 สาขา แต่การขยายสาขาในต่างจังหวัดของธนาคารกรุงเทพมีจำนวนเพิ่มขึ้นจากปีก่อนถึง 15 สาขา ซึ่งถือเป็นอัตราการขยายตัวที่สูงที่สุดของการขยายสาขาของธนาคารกรุงเทพเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาที่ผ่านมา และยังเป็นการขยายสาขาที่มีจำนวนสูงที่สุดของการขยายสาขากิจการธนาคารเมื่อเปรียบเทียบกับสาขาของธนาคารพาณิชย์อื่นๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน²⁸

ตารางที่ 4.3

จำนวนการขยายสาขากายในประเทศไทยของธนาคารกรุงเทพระหว่างพ.ศ.2523-2533

ปีพ.ศ	จำนวนสาขา ในกรุงเทพฯ	จำนวนสาขา ในต่างจังหวัด
2523	69	175
2524	70	179
2525	74	194
2526	78	199
2527	83	215
2528	83	224
2529	89	241
2530	90	246
2531	91	251

²⁸ พิจารณาข้อมูลเพิ่มเติมในภาคผนวก ง

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

จำนวนการขยายสาขาภายในประเทศไทยของธนาคารกรุงเทพระหว่างพ.ศ.2523-2533

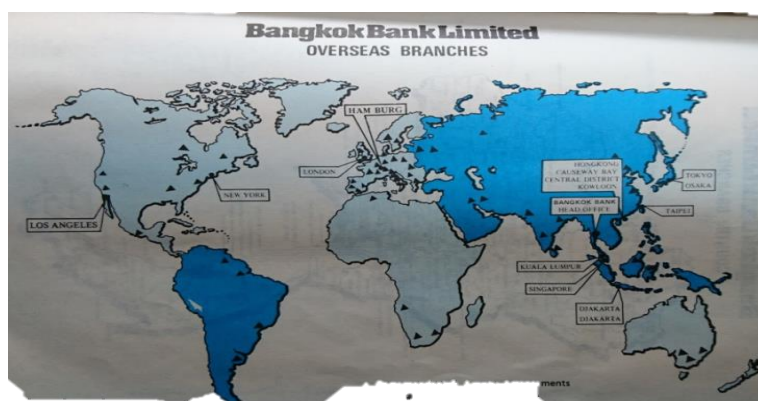
ปีพ.ศ	จำนวนสาขา ในกรุงเทพฯ	จำนวนสาขา ในต่างจังหวัด
2532	91	253
2533	92	267

รวบรวมข้อมูลจาก Bangkok Bank Limited, *Statistical data on commercial banks in Thailand 1980 -1990* (Bangkok: The Division, n.d.)

ส่วนการขยายสาขาของพื้นที่ต่างประเทศ จากข้อมูลพบว่า ธนาคารกรุงเทพ มีนโยบายมุ่งเน้นการขยายสาขาในพื้นที่ต่างประเทศอย่างแน่วแน่ โดยการวางแนวทางการขยายสาขาข้ามชาติใน 2 ลักษณะคือ การขยายพื้นที่บริการกับบริษัทตัวแทนการเงินในต่างประเทศและการขยายสาขาของธนาคารกรุงเทพออกไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก

สำหรับลักษณะแรก การขยายพื้นที่การบริการของธนาคารกรุงเทพในต่างประเทศพบว่า ธนาคารกรุงเทพได้มีการขยายพื้นที่บริการผ่านการประสานความร่วมมือกับบริษัทตัวแทนการเงินในต่างประเทศเพื่อให้บริษัทเหล่านั้นทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและรับบริการโอนเงิน ฝากเงิน ตลอดจนรวบรวมเอกสารทางการเงินต่างๆ ให้แก่ลูกค้าของธนาคารกรุงเทพในพื้นที่ต่างๆ โดยใน พ.ศ. 2523 บริษัทตัวแทนการเงินของธนาคารกรุงเทพได้กระจายตัวออกไปหลายพื้นที่ ในพื้นที่เอเชียมีบริษัทตัวแทนการเงินของธนาคารกรุงเทพจำนวน 294 แห่ง ในพื้นที่ยุโรปมีบริษัทตัวแทนการเงินของธนาคารกรุงเทพจำนวน 303 แห่ง ในพื้นที่อเมริกาใต้มีบริษัทตัวแทนการเงินของธนาคารกรุงเทพจำนวน 10 แห่ง และในพื้นที่อเมริกาเหนือมีบริษัทตัวแทนการเงินของธนาคารกรุงเทพจำนวน 226 แห่ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการขยายพื้นที่เข้าถึงได้ครอบคลุมทั่วทุกมุมโลก²⁹

²⁹ Bangkok Bank Limited, *Statistical data on commercial banks in Thailand 1980-1997* (Bangkok: The Division, n.d.),

ภาพที่ 4.3 พื้นที่สาขาและบริษัทตัวแทนในต่างประเทศของธนาคารกรุงเทพ (พ.ศ. 2523)

Bangkok Bank Limited, *Statistical data on commercial banks in Thailand 1980*
(Bangkok: The Division, n.d.) 33.

ส่วนการสาขาข้ามชาติลักษณะถัดมา การขยายสาขาของธนาคารกรุงเทพออกไปยังต่างประเทศ จากข้อมูลปรากฏว่าตลอดทศวรรษ 2520 ธนาคารกรุงเทพยังไม่ได้มีการขยายสาขาออกไปยังต่างประเทศเพิ่มเติมแต่อย่างใด เนื่องจากในช่วงทศวรรษ 2520 พื้นที่ต่างๆ ทั่วโลกได้ประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจหลากหลายด้าน เช่นช่วงต้นทศวรรษ 2520 ชาติต่างๆ ในโลกต้องเผชิญกับปัญหาวิกฤติการณ์น้ำมันราคาสูงที่เกิดจากปัญหาความขัดแย้งภายในขององค์การกลุ่มประเทศผู้ส่งออกน้ำมันหรือโอเปกที่ทำให้ราคาน้ำมันสูงขึ้นกว่า 30 เปอร์เซ็นต์ และในพื้นที่ฮ่องกงก็เกิดปัญหาวิกฤติตลาดหุ้นที่เกิดจากการขยายตัวเกินจริงของธุรกิจการเก็งกำไรระยะสั้นในช่วงพ.ศ. 2522 ส่วนในสหรัฐอเมริกาเกิดปัญหาเงินเฟ้ออย่างรุนแรงซึ่งทำให้ภาคการส่งออกและภาคธุรกิจโดยรวมเกิดปัญหาอย่างหนัก และในประเทศญี่ปุ่นก็เกิดปัญหาเงินเยนอ่อนค่าอย่างรุนแรง³⁰ ดังนั้นธนาคารกรุงเทพจึงยังคงประวิงการขยายตัวของสาขาธนาคารในต่างประเทศเอาไว้และใช้บริการของบริษัทตัวแทนในต่างประเทศเพื่อรับทำธุรกรรมการเงินต่างๆ ให้แก่กลุ่มลูกค้าก่อน จากนั้นต่อมาในทศวรรษ 2530 เมื่อปัญหาเศรษฐกิจเริ่มคลี่คลายลงและวิกฤติการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเริ่มเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้นหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็นใน พ.ศ. 2533 ธนาคารกรุงเทพจึงมีการขยายกิจการและเพิ่มจำนวนที่ตั้งสาขาออกไปยังต่างประเทศเพิ่มขึ้นอีกครั้ง จนใน พ.ศ. 2538 ธนาคารกรุงเทพมีสาขาต่างประเทศรวมทั้งสิ้น 18 สาขา ในพื้นที่ต่างๆ ประกอบด้วย พนมเปญ 1 แห่ง ชัวเถา 1 แห่ง เชียงไฮ้

³⁰ พีรเดช ชูเกียรติจิกร และนลิตรา ไทยประเสริฐ, “ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทยและเอเชียที่มีต่อการเคลื่อนย้ายการลงทุนทางตรงจากประเทศไทยไปสู่ 4 ประเทศในอาเซียนและ 3 ประเทศอุตสาหกรรมใหม่,” *เศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* 18, ฉ.1 (มกราคม-มิถุนายน 2557): 23-24.

1 แห่ง ปักกิ่ง 1 แห่ง เฉิงตู 1 แห่ง แฮมเบิร์ก 1 แห่ง ฮองกง 3 แห่ง อินโดนีเซีย 2 แห่ง ญี่ปุ่น 2 แห่ง เวียงจันทน์ 1 แห่ง มาเลเซีย 1 แห่ง ย่างกุ้ง 1 แห่ง ฟิลิปปินส์ 1 แห่ง ไต้หวัน 3 แห่ง อังกฤษ 1 แห่ง อเมริกา 2 แห่ง และ เวียดนาม 2 แห่ง³¹

จากการขยายพื้นที่เข้าถึงโดยการเปิดสาขาและให้บริการบริษัทตัวแทนในพื้นที่ทั่วโลก ส่งผลให้ธนาคารกรุงเทพมีจำนวนเงินฝากสะสมเพิ่มขึ้นตามไป โดยจำนวนเงินฝากของธนาคารกรุงเทพจะมีการแปรผันไปตามการเพิ่มจำนวนสาขาของธนาคารกรุงเทพ กล่าวคือในช่วงปีใดที่ธนาคารกรุงเทพมีการสาขาเพิ่มขึ้น จำนวนเงินฝากและจำนวนเงินสะสมของธนาคารก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ยกตัวอย่างเช่นช่วง พ.ศ. 2523-2524 ซึ่งมีอัตราการขยายสาขาในประเทศสูงมากที่สุด อัตราการขยายตัวของเงินฝากในธนาคารกรุงเทพได้เพิ่มขึ้นสูงถึง 37.82 เปอร์เซ็นต์ ส่วนในปีถัดมาในพ.ศ. 2525 เมื่อการขยายสาขาของธนาคารกรุงเทพเริ่มมีสัดส่วนที่ลดลง จำนวนเงินฝากจึงมีอัตราการขยายตัวลดลงตามไปเหลือเพียง 5.37 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งถือว่ามีสัดส่วนการขยายตัวลดลงต่างจากปีก่อนหน้า 32.45 เปอร์เซ็นต์

ตารางที่ 4.4

จำนวนเงินฝากของธนาคารกรุงเทพระหว่างพ.ศ. 2523-2540

ปี พ.ศ.	จำนวนเงินฝาก
2523	12,491 ล้านบาท
2524	17,215 ล้านบาท
2525	18,139 ล้านบาท
2526	21,937 ล้านบาท
2527	23,613 ล้านบาท
2528	23,523 ล้านบาท
2529	22,962 ล้านบาท
2530	22,083 ล้านบาท
2531	29,654 ล้านบาท
2532	34,384 ล้านบาท

³¹ พิจารณาข้อมูลจาก Bangkok Bank Limited, *Statistical data on commercial banks in Thailand 1980-1997*.

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

จำนวนเงินฝากของธนาคารกรุงเทพระหว่างพ.ศ. 2523-2540

ปี พ.ศ.	จำนวนเงินฝาก
2533	43,830 ล้านบาท
2536	43,891 ล้านบาท
2537	56,802 ล้านบาท
2540	16,377 ล้านบาท

รวบรวมข้อมูลจาก Bangkok Bank Limited, *Statistical data on commercial banks in Thailand 1980-1997* (Bangkok: The Division, n.d.)

ในทำนองเดียวกันกับการขยายตัวของจำนวนเงินฝาก เมื่อบริษัทธนาคารกรุงเทพ จำกัดได้มีการขยายตัวและมีจำนวนเงินฝากสะสมที่เพิ่มมากขึ้น บรรดานักลงทุนต่างๆ จึงเกิดความมั่นใจและเข้ามาร่วมทุนกับธนาคารกรุงเทพมากขึ้น และส่งผลให้ทุนจดทะเบียนของธนาคารกรุงเทพมีจำนวนเพิ่มขึ้นดังนี้

ตารางที่ 4.5

การเพิ่มทุนจดทะเบียนของธนาคารกรุงเทพระหว่าง พ.ศ. 2520-2537

ปี พ.ศ.	จำนวนทุนจดทะเบียน
2520	1,500 ล้านบาท
2522	1,650 ล้านบาท
2523	1,800 ล้านบาท
2524	3,000 ล้านบาท
2533	7,260 ล้านบาท
2537	20,000 ล้านบาท

รวบรวมข้อมูลจาก กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “บันทึกการเปลี่ยนแปลงการจดทะเบียนเพิ่มทุนของบริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัดระหว่าง พ.ศ. 2520-2537.”

จากที่ได้อภิปรายข้างต้นจะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ผู้บริหารธนาคารกรุงเทพได้มีแนวทางการขยายกิจการออกไปทั้งในประเทศ และนอกประเทศอย่าง แน่วแน่ ซึ่งส่งผลให้ธนาคารกรุงเทพสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนและมีอัตราเงินสะสมของธนาคารเป็น จำนวนมาก และนำมาซึ่งความมั่นใจของนักลงทุนที่มีต่อการลงทุนร่วมกับธนาคารกรุงเทพมากขึ้นตาม ไปด้วย

ทั้งนี้ จากปัจจัยต่างๆ ที่ได้กล่าวมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการขยายสาขาและ การขยายตัวของเงินทุนครอบครอง ส่งผลให้แนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้บริหารธนาคารกรุงเทพมี การเปลี่ยนแปลงไปในหลายด้านดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงการดำเนินธุรกิจด้านการบริหารจัดการธนาคาร

สำหรับในด้านการบริหารจัดการธนาคาร จากข้อมูลพบว่า เมื่อธนาคารกรุงเทพมี สาขาในต่างจังหวัดมากขึ้น การบริหารจัดการจึงมีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นตามไป ธนาคารกรุงเทพจึงได้มี การพัฒนาการบริหารจัดการของการบริหารงานส่วนภูมิภาคให้มีความเป็นระเบียบและรัดกุมมากขึ้น โดย มีการเพิ่มตำแหน่งผู้ช่วยผู้จัดการภาคขึ้นมาเพื่อดูแลพื้นที่สาขาของธนาคารกรุงเทพ ผู้ช่วย ผู้จัดการภาค 1 คนทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลและติดตามงานด้านต่างๆ ของสาขาธนาคารกรุงเทพ จำนวน 5-6 สาขา และนอกจากนี้ก็มีการจัดตั้งเจ้าหน้าที่สินเชื่อประจำสาขาขึ้นมาเพื่อให้การ ดำเนินงานด้านสินเชื่อมีความรวดเร็วและสามารถรองรับความต้องการบริการด้านสินเชื่อจาก ประชาชนได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น³²

2. การเปลี่ยนแปลงการด้านการจัดการบุคลากรของธนาคาร

ส่วนในด้านการจัดการบุคลากร จากข้อมูลพบว่า ธนาคารกรุงเทพได้มีการออก ระเบียบการรับพนักงานและระบบการจัดการบุคลากรเพื่อให้สอดคล้องกับการมีสมาชิกผู้ร่วมงานที่ มากขึ้นตามการขยายองค์กรให้กว้างขวางออกไปทั้งในประเภทบุคลากรระดับล่างและในระดับ บุคลากรการบริหาร

สำหรับกรณีของบุคลากรระดับล่างพบว่า ธนาคารกรุงเทพได้มีการออกระเบียบ การรับพนักงานขึ้นมาโดยระบุคุณสมบัติผู้สมัครออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกเป็นผู้สมัครที่มี คุณวุฒิต่ำกว่าปริญญาตรีจะต้องมีการสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาหรือสถาบันการศึกษาที่ รัฐบาลรับรองโดยมีเกรดเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2.7 และในประเภทที่สองเป็นผู้สมัครที่มีคุณวุฒิระดับปริญญา ตรีขึ้นไป ธนาคารกรุงเทพกำหนดให้ผู้สมัครต้องมีเกรดเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2.3 จึงจะสามารถเข้าสมัครเป็น

³² ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, ราชันย์แห่งผู้บริหารการเงิน-ธนาคาร ชิน โสภณพนิช (กรุงเทพฯ: อนิเมทกรุ๊ป, 2554), 126-127.

บุคลากรเพื่อทำงานร่วมกับธนาคารกรุงเทพได้³³ ส่วนกรณีของการจัดการบุคลากรระดับบน พบว่า โครงสร้างองค์กรและตำแหน่งงานรับสมัครระดับบนของธนาคารกรุงเทพมีความเปิดกว้างมากขึ้น ในช่วงหลังจาก พ.ศ. 2523 เนื่องจาก ขณะนั้นธนาคารกรุงเทพมีนโยบายเพื่อพัฒนาให้ธนาคารกรุงเทพเป็นธนาคารผู้นำในภาคพื้นเอเชีย ดังนั้น บุคลากรการบริหารของธนาคารกรุงเทพจึงมีความ จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนและต้องเปิดรับทรัพยากรการบริหารที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาร่วมงานให้ มากขึ้น³⁴

3. การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีดำเนินการ

ส่วนในด้านเทคโนโลยี จากข้อมูลพบว่า ธนาคารกรุงเทพ ได้มีการนำอุปกรณ์ ด้านบัญชีที่มีประสิทธิภาพเข้ามาใช้ อย่างเช่น เครื่องจักรลงบัญชี ที่ใช้สำหรับบันทึกบัญชีเงินฝากแทน การบันทึกรายละเอียดบัญชีของลูกค้าด้วยลายมือ และนอกจากนี้ใน พ.ศ. 2530 ธนาคารกรุงเทพยัง ได้ลงทุนจำนวน 40 ล้านบาทเพื่อนำระบบคอมพิวเตอร์ออนไลน์เข้ามาใช้ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ ระบบออนไลน์ทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อมูลของเงินฝาก และรายงานการเงินต่างๆ ของลูกค้าได้อย่าง ครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศไทย โดยไม่ต้องอ้างอิงหรือรอการสอบสวนข้อมูลการเงินจากสาขา ใหญ่ดังเช่นในอดีต³⁵

4. การขยายการดำเนินกิจการออกไปยังธุรกิจอื่นผ่านการร่วมทุน

จากการที่ธนาคารกรุงเทพได้มีการขยายสาขากว้างขวางออกไป และส่งผลให้มี จำนวนเงินสะสมเพิ่มขึ้น ฝ่ายบริหารของธนาคารกรุงเทพซึ่งนำโดยตระกูลโสภณพนิชจึงมีการขยาย การลงทุนในกิจการต่างๆ เพื่อขยายอาณาจักรทางธุรกิจและขยายการลงทุนออกไปยังกิจการอื่นๆ เพิ่มเติม โดยธุรกิจประเภทสำคัญที่ตระกูลโสภณพนิชมีการเข้าไปลงทุนร่วมอย่างมากก็คือธุรกิจ ธนาคาร ธุรกิจการเงิน และบริษัทเงินทุนเงินกู้ต่างๆ ที่ดำเนินการโดยกลุ่มผู้ประกอบการชาวจีน ทั้งจากพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลกและโดยเฉพาะกลุ่มทุนการเงินในฮ่องกง อาทิเช่น ธนาคารพาณิชย์แห่งฮ่องกง (Commercial Bank of Hongkong) ธนาคารชาวจีนฮ่องกง (Hong Kong Chinese Bank) ธนาคาร หลิวชองฮิง (Liu Chong Hing Bank)³⁶บริษัทหลักทรัพย์โนมุระพัฒนสินจำกัด (Nomura

³³ นิตยา อมการ, “ปัญหาของอุตสาหกรรมธนาคาร: กรณีศึกษาบุคลากรของธนาคาร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), 41.

³⁴ พิจารณารายชื่อกรรมการของบริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัดเพิ่มเติมใน ภาคผนวก จ.

³⁵ เรื่องเดียวกัน.

³⁶ Kevin Hewison, *Bankers and Bureaucrats Capital and role of the State in Thailand* (Yale University Southeast Asia Studies, 1989): 198-199.

International Securities Co.,Ltd) บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ยันกวงจำกัด (Shing Kwan Investment Co.,Ltd) บริษัทสินเชื่อบีนาจำกัด (Robina Credit Co.Ltd) ฯลฯ³⁷

ดังที่ได้อภิปรายข้างต้นจะเห็นได้ว่าการดำเนินธุรกิจของบริษัทธนาคารกรุงเทพ จำกัด ภายใต้การบริหารงานผู้บริหารลำดับที่ 4 และ 5 ต่อจากนายชิน โสภณพนิชและนายบุญชู โรจนเสถียรนั้น ได้ทำให้กิจการของธนาคารกรุงเทพขยายตัวออกไปทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการขยายสาขาที่ทำให้ธนาคารกรุงเทพสามารถเข้าถึงเงินทุนได้อย่างกว้างขวาง นายชาติรี โสภณพนิชและผู้บริหารระดับสูงของธนาคารกรุงเทพเห็นว่า การดำเนินรอยตามแผนการดำเนินงานที่ใช้มาจากระยะก่อนเป็นแนวทางสำคัญที่ทำให้ธนาคารกรุงเทพสามารถเติบโตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน³⁸ ดังนั้น นายชาติรี โสภณพนิชจึงใช้การขยายสาขาเป็นหนทางสำคัญสำหรับการระดมเงินฝากและเข้าถึงลูกค้าของธนาคารผ่านวิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการขยายสาขาออกไปด้วยกิจการของธนาคารเอง หรือติดต่อกับบริษัทตัวแทนต่างๆ เพิ่มเติมเพื่อให้การให้บริการของธนาคารกรุงเทพสามารถดำเนินการได้อย่างครอบคลุมและเข้าถึงทุกพื้นที่ได้แท้จริงเช่นเดียวกันกับสมัยที่ผ่านมา และจากการขยายตัวของกิจการที่เกิดขึ้นก็นำมาซึ่งความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารจัดการ การจัดการบุคลากร และการพัฒนาเทคโนโลยี เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการองค์กรที่มีลักษณะซับซ้อนเพิ่มขึ้นตามไป และในขณะเดียวกันก็ยังเป็นการขบขันให้การลงทุนร่วมระหว่างผู้ประกอบการข้ามชาติมีความเข้มข้นและกระจายตัวออกไปมากขึ้นกว่าระยะก่อนหน้านี้ด้วย

ส่วนผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีต่อมานั้นคือนายเกียรติ วัณเวคิน จากการศึกษาพบว่าภายใต้บริบทของการดำเนินธุรกิจท่ามกลางการเติบโตของภาคธุรกิจอย่างเข้มข้นนั้น นายเกียรติ ได้มีการขยายการลงทุนออกไปในธุรกิจต่างๆ อย่างกว้าง และมีการร่วมทุนกับกลุ่มธุรกิจทั้งกับผู้ประกอบการจากต่างชาติและผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนด้วยกันเพื่อให้สัดส่วนการครอบครองกิจการของ “วัณเวคิน” เกิดการขยายอาณาจักรออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอุตสาหกรรมต่างๆ และธุรกิจการเงิน

ในส่วนของภาคอุตสาหกรรม จากข้อมูลพบว่า นายเกียรติ วัณเวคินได้มีการขยายการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมกว้างขวางมาก เนื่องจากช่วงหลังทศวรรษ 2520 ภาคอุตสาหกรรมเกิดความเติบโตถึงขีดสุด ดังนั้น นายเกียรติจึงละทิ้งการดำเนินธุรกิจในการสุราที่ดำเนินกิจการมาในระยะก่อนหน้า เนื่องจาก นายเกียรติ มีความคิดเห็นว่าธุรกิจสุรามาถึงจุดอิ่มตัว

³⁷ ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ Akira Suehiro, *Capital Accumulation in Thailand 1855-1985* (Chiang Mai: Silkworm Books, 1996), 294-295.

³⁸ สาริต อุทัยศรี, 50 ปี บัวหลวง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2537), 42.

สำหรับการขยายการดำเนินงาน³⁹ และหันมาดำเนินธุรกิจด้านอุตสาหกรรมอย่างเต็มตัว โดยธุรกิจอุตสาหกรรมสำคัญซึ่งนายเกียรติ ได้เข้าไปลงทุน และมีการขยายกิจการต่อยอดอย่างกว้างขวางก็คือ อุตสาหกรรมการก่อสร้าง อุตสาหกรรมการผลิตน้ำตาล

สำหรับการขยายการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมก่อสร้าง จากข้อมูลพบว่า หลังจากที่บริษัทสากลสถาปัตย์จำกัดประสบความสำเร็จอย่างมากจากการดำเนินการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ให้แก่ภาครัฐ และนำมาซึ่งชื่อเสียงด้านธุรกิจการก่อสร้างของบริษัทสากลสถาปัตย์และนายเกียรติ แล้ว นายเกียรติจึงมีการขยายการลงทุนในกิจการชนิดนี้เพิ่มเติมออกไปอีกมากมาย เนื่องจากเล็งเห็นว่าธุรกิจด้านการก่อสร้างกำลังอยู่ในกระแสของการเติบโตแนวโน้มสูงจากการกระจายตัวของชุมชนเมืองในพื้นที่ต่างๆ และการดำเนินนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจ⁴⁰ อาทิเช่น ใน พ.ศ. 2520 นายเกียรติได้ลงทุนในบริษัทมหาชนคลังสินค้าจำกัด ใน พ.ศ. 2525 ได้ลงทุนในบริษัทเกียรติร่วมมิตรจำกัด ใน พ.ศ. 2526 ได้เข้าไปลงทุนใน บริษัทปิยะมาตาจำกัด ใน พ.ศ. 2527 ได้เข้าไปลงทุนใน บริษัทโชติธณวัฒน์จำกัด ใน พ.ศ. 2531 ร่วมลงทุนใน บริษัทฐิทธิธรรมจำกัด ใน พ.ศ. 2532 เข้าร่วมลงทุนใน บริษัทจรรยาบรรณจำกัด ใน พ.ศ. 2533 ร่วมลงทุนใน บริษัทคือนอนจำกัด⁴¹และที่น่าสนใจที่สุดก็คือการเข้าร่วมลงทุนกับกลุ่มว่องกุศลกิจเพื่อลงทุนในบริษัทอัมรินทร์พลาซ่าจำกัด ใน พ.ศ. 2525⁴²

สำหรับการลงทุนในบริษัทอัมรินทร์พลาซ่าจำกัด จากข้อมูลพบว่าปัจจัยเหนี่ยวนำของการลงทุนเกิดจากการที่ นายเกียรติ ได้มีการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมน้ำตาลซึ่งส่งผลให้เกิดพันธมิตรทางธุรกิจน้ำตาลมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มว่องกุศลกิจ เจ้าของกิจการน้ำตาลมิตรผลซึ่งเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในกลุ่มภาษาจีนแคะเช่นเดียวกัน ดังนั้น เมื่อแนวโน้มของโอกาสเหมาะสมผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในธุรกิจน้ำตาลทั้งสองกลุ่มจึงตัดสินใจ

³⁹ ฤกษ์ ธรรมวิริยารักษ์, 1 ศตวรรษ เกียรติ วัฒนเวคิน, 89. และกรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “บันทึกคำขอเลิกกิจการของบริษัทสุราตะวันออกจำกัด.”

⁴⁰ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, วิฤทธิการณเงินและเศรษฐกิจการเงินไทย (กรุงเทพฯ: คปไฟ, 2543), 19 และ จิตติศักดิ์ นันทพานิช, “อสังหาฯ...การเปลี่ยนแปลงเพิ่งเริ่มต้น,” (เอกสารประกอบการเสวนา: แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในตลาดอสังหาริมทรัพย์ไทย 2015 “KK Annual Seminar 2015” ณ ห้องแกรนด์บอลรูม โรงแรมแกรนด์ไฮแอท เอราวัณ, 23 มีนาคม 2558).

⁴¹ พิจารณาจากรายชื่อผู้ถือหุ้นตามเอกสารจดทะเบียนบริษัทจำกัดของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ ในหมวดธุรกิจการเช่าและการดำเนินเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ที่เป็นของตนเองหรือเช่าจากผู้อื่นที่ไม่ใช่เพื่อเป็นที่พักอาศัย

⁴² ในพ.ศ.2548 บริษัทอัมรินทร์พลาซ่าจำกัด จดทะเบียนเปลี่ยนชื่อเป็นบริษัทดิเอราวัณกรุ๊ป จำกัด (มหาชน)

ร่วมกันลงทุนในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างอาณาจักรธุรกิจที่ยิ่งใหญ่ร่วมกันในนาม บริษัท อัมรินทร์พลาซ่าจำกัด⁴³

ภาพที่ 4.4 การประชุมสามัญครั้งที่ 1/2535 ของผู้ถือหุ้นบริษัทอมรินทร์พลาซ่าจำกัด
กฤษฎา ธรรมวิริยารักษ์, 1 ศตวรรษ เกียรติวัณเวคิน (กรุงเทพฯ: อัมรินทร์
พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, 2552), 135.

ส่วนการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมที่โดดเด่นกรณีถัดมา นั่นคือการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมน้ำตาล จากข้อมูลพบว่า นายเกียรติ ได้มีการขยายการดำเนินกิจการในธุรกิจน้ำตาลอย่างกว้างขวาง เนื่องจากในระยะก่อนหน้านี้ นายเกียรติ ได้เข้าลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมน้ำตาลอย่างบริษัทน้ำตาลตะวันออกจำกัดและมีผลประกอบการดีอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีอัตราการเพิ่มทุนของบริษัทน้ำตาลตะวันออกจำกัด จากเดิมจำนวน 60 ล้านบาทใน พ.ศ. 2507 มาเป็น 200 ล้านบาทใน พ.ศ. 2530⁴⁴ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการขยายตัวของธุรกิจน้ำตาลในแนวโน้มสูง ดังนั้น นายเกียรติ จึงตัดสินใจขยายการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมน้ำตาลและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปพืชผลทางการเกษตรเพิ่มเติมออกไปอีกหลายบริษัท อย่างเช่น ใน พ.ศ. 2530 นายเกียรติได้จัดตั้งบริษัทมิถุนายนจำกัดขึ้นมา⁴⁵ซึ่งดำเนินการกิจการเกี่ยวกับการแปรรูปพืชผลการเกษตรและการผลิตปุ๋ยเคมีขึ้นภายใต้ทุนจดทะเบียน 1 ล้านบาทและมีกรรมการชุดแรกประกอบด้วย (1) นางสาวนฤธิ์ภา วัณเวคิน (2) นายสุทธาภรณ์ วัณเวคิน (3) นางสาววิรัตน์ วัณเวคิน (4) นางสาวพนิดา วัณเวคิน

⁴³ กฤษฎา ธรรมวิริยารักษ์, 1 ศตวรรษ เกียรติ วัณเวคิน, 135-136.

⁴⁴ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “คำขอเปลี่ยนแปลงรายการเพิ่มทุนของบริษัทน้ำตาลตะวันออก จำกัด.”

⁴⁵ บริษัทแห่งนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นบริษัทเกษตรอุตสาหกรรมจำกัด เมื่อ พ.ศ. 2547

(5) นางสาววรรณสมร วัฒนเวคิน (6) นางสาวปรีดี ศรีปฐม และ (7) นางสาวสุทธรรศนีย์ ชันธวรพันธุ์ชัย⁴⁶

จากนั้นใน พ.ศ. 2532 ก็ได้มีการจัดตั้ง บริษัทชมเฌอจำกัด⁴⁷ ขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ภายใต้ทุนจดทะเบียน 1 ล้านบาทโดยบริษัทนี้มีหน้าที่ดำเนินการด้านผลิต แปรรูปและจำหน่าย น้ำตาลซึ่งมีผู้ร่วมทุนทั้งหมดเมื่อแรกตั้งบริษัทเป็นบุคคลเครือญาติในตระกูลวัฒนเวคินประกอบด้วย (1) นายเกียรติ วัฒนเวคิน (2) นางจรรยาสมร วัฒนเวคิน (3) นางสาวนงฐฎิกา วัฒนเวคิน (4) นายสุพล วัฒนเวคิน (5) นายสุชกาญจน์ วัฒนเวคิน (6) นางสาวฐิตินันท์ วัฒนเวคิน (7) นางสาวพนิดา วัฒนเวคิน และ (8) นางสาววรรณสมร วัฒนเวคิน⁴⁸

ต่อมาในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 2530 นายเกียรติ และตระกูลวัฒนเวคินก็ได้ขยายกิจการไปสู่อุตสาหกรรมพลังงาน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตเอทานอลและการผลิตไฟฟ้าจากการนำขานอ้อยและผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเพื่อเป็นการต่อยอดจากกิจการน้ำตาลต่อไปอีกมากมาย อาทิ บริษัทเมืองอุตสาหกรรมตะวันออกจำกัด (2539)⁴⁹ บริษัททีเอส 21 เพาเวอร์จำกัด (2540)⁵⁰ บริษัทอีสเทอร์นซูมิไทยคอร์ปอเรชั่นจำกัด (2540)⁵¹ ฯลฯ

ส่วนในการลงทุนในธุรกิจการเงิน จากข้อมูลพบว่า หลังจากที่นายเกียรติได้มีการขยายทุนสะสมอย่างกว้างขวางจากการประกอบอุตสาหกรรมหลายประเภท และมีการริเริ่มลงทุนตั้งกิจการบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เกียรตินาคินจำกัด ใน พ.ศ. 2514 และพบว่ากิจการดังกล่าวมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง⁵² ดังนั้น เมื่อเข้าถึงทศวรรษ 2530 ซึ่งธุรกิจการเงินเริ่มมีเสถียรภาพมากขึ้นและสินทรัพย์ของการลงทุนในธุรกิจด้านการเงินของนายเกียรติมีจำนวนมากเพียงพอ ใน พ.ศ. 2536

⁴⁶ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทมีถุนายนจำกัด.”

⁴⁷ บริษัทแห่งนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นบริษัทน้ำตาลและอ้อยตะวันออกจำกัดเมื่อ พ.ศ. 2546

⁴⁸ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “สำเนารายชื่อผู้ถือหุ้นของบริษัทชมเฌอจำกัด.”

⁴⁹ บริษัทแห่งนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นบริษัททีเอสไปโอเอนเนอร์รี่จำกัดเมื่อ พ.ศ. 2550

⁵⁰ บริษัทแห่งนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นบริษัททีเอสเพาเวอร์จำกัดเมื่อ พ.ศ. 2547

⁵¹ บริษัทแห่งนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นบริษัททีเอสไปโอเพาเวอร์จำกัดเมื่อ พ.ศ. 2551

⁵² นับจาก พ.ศ. 2514 ที่ได้จดทะเบียนแรกตั้งบริษัทไว้เป็นจำนวนเงิน 10 ล้านบาท และต่อมาได้มีจำนวนผู้ถือหุ้นเพิ่มเติมเนื่องจากผลประกอบการมีแนวโน้มรุ่งโรจน์โดยการเพิ่มทุนเป็น 140 ล้านบาทใน พ.ศ. 2522 กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “คำขอเปลี่ยนแปลงเพิ่มทุนของบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เกียรตินาคินจำกัด.”

นายเกียรติ จึงมีการขยายการลงทุนในกิจการด้านการเงินต่อไป⁵³ โดยการปรับเปลี่ยนบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เกียรตินาคินจำกัดให้กลายเป็นบริษัทมหาชนจำกัดและเพิ่มทุนจดทะเบียนขึ้นเป็นจำนวน 180 ล้านบาท⁵⁴ เพื่อให้การบริหารจัดการของกิจการมีเสถียรภาพและสร้างแรงจูงใจด้านความมั่นคงให้ผู้ประกอบการรายอื่นเข้ามาร่วมทุนใน บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เกียรตินาคิน มากขึ้น

จากนั้นในปีเดียวกันกับการยกระดับกิจการของ บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เกียรตินาคิน นายเกียรติ ยังได้มีการจดทะเบียนจัดตั้งสถาบันการเงินขึ้นอีกแห่งหนึ่ง โดยใช้ชื่อว่า ธนาคารเกียรตินาคินจำกัด ซึ่งธนาคารแห่งนี้มีทุนจดทะเบียนแรกตั้งจำนวน 230 ล้านบาทและมีรายชื่อกรรมการชุดแรกประกอบด้วย (1) นายเกียรติ วัฒนเวคิน (2) นางจรรยาสมร วัฒนเวคิน (3) นายสุพล วัฒนเวคิน (4) นายวิเชียร วัฒนเวคิน (5) นางสาวนงนุช วัฒนเวคิน (6) นางอุดม วัฒนเวคิน (7) นางสาวฐิตินันท์ วัฒนเวคิน (8) นายพงษ์ศักดิ์ วัฒนเวคิน (9) นายสุรพล กุลศิริ (10) นายคิณิน แซ่กู และ (11) นายธนวัฒน์ เนียมทรัพย์⁵⁵ ซึ่งต่อมาใน พ.ศ. 2537 ธนาคารแห่งนี้ก็ได้มีการจดทะเบียนเพิ่มทุนขึ้นอีกเป็นจำนวน 936 ล้านบาท ซึ่งถือเป็นนิมิตหมายของการเติบโตในกิจการด้านการเงินของ นายเกียรติ และตระกูลวัฒนเวคิน⁵⁶

⁵³ การขยายตัวในธุรกิจการเงินของเกียรติ วัฒนเวคินในช่วงพ.ศ.2536 นี้มีประเด็นที่ควรสังเกตคือ ในช่วงเวลาดังกล่าวธนาคารแห่งประเทศไทยกำลังมีนโยบายตรวจสอบธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ตลอดจนธุรกิจการเงินการเงินต่างๆอย่างเข้มข้นกล่าวคือธนาคารแห่งประเทศไทยได้มีการส่งเจ้าหน้าที่เข้าตรวจสอบและประเมินคุณภาพของสินทรัพย์ของธนาคารและบริษัทการเงินที่ต้องสามารถรองรับความเสียหายได้และตรวจประเมินวิธีการดำเนินกิจการภายในและการควบคุมภายในของธนาคารและธุรกิจการเงินเพื่อพิจารณาปัญหาและเป็นการป้องกันหรือลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับธุรกิจการเงินต่างๆได้ ดังนั้นการขยายตัวของธุรกิจการเงินในพ.ศ.2536 ของเกียรติ จึงอาจพิจารณาเพิ่มเติมได้ว่า ธุรกิจการเงินดังกล่าว ย่อมอยู่ในระดับที่ภาครัฐพิจารณาได้ว่ามีแนวโน้มการขยายตัวได้ดีและมีความมั่นคงตามมาตรฐานตามของการตรวจสอบ (รายงานประจำปีธนาคารแห่งประเทศไทย (วันที่ 1 มกราคม 2536- 31 ธันวาคม 2536), 168-195.

⁵⁴ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “หนังสือรับรองบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เกียรตินาคินจำกัดเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด.”

⁵⁵ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทธนาคารเกียรตินาคินจำกัด.”

⁵⁶ ธนาคารเกียรตินาคินจำกัดเป็นกิจการที่เติบโตสูงมากในช่วงทศวรรษ 2530 อย่างไรก็ตามในพ.ศ.2540 เมื่อประเทศไทยได้ประสบปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคการเงิน บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เกียรตินาคินจำกัด และธนาคารเกียรตินาคินจำกัด ซึ่งเป็นกิจการเงินที่มุ่งเน้นการปล่อยสินเชื่อรายย่อยและดำเนินการด้านนายหน้าค้าต่างซื้อขายหลักทรัพย์เป็นสำคัญจึงได้รับ

ดังที่ได้อภิปรายการขยายกิจการและการดำเนินธุรกิจของนายเกียรติ วัธนเวคิน จะเห็นได้ว่าในด้านการขยายกิจการ นายเกียรติ ได้มีการขยายการดำเนินธุรกิจออกสู่กิจการต่างๆ อย่างหลากหลาย สอดคล้องกับสถานการณ์ของบริบทการขยายตัวทางธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ด้านกิจการอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นกิจการที่มีแนวโน้มการเติบโตสูงท่ามกลาง ทศวรรษ 2520-2530 นั้น นายเกียรติได้ขยายการลงทุนเข้าไปในกิจการอุตสาหกรรมต่างๆ ทั้งอุตสาหกรรมการก่อสร้าง อุตสาหกรรมการผลิตน้ำตาล อุตสาหกรรมการแปรรูปพลังงาน ตลอดจนมีการเข้าร่วมลงทุนในกิจการ อสังหาริมทรัพย์ และนอกจากนี้ในช่วงกลางทศวรรษ 2530 เมื่อสถานการณ์การเงินของโลกเริ่มมี เสถียรภาพมากขึ้นและนายเกียรติ มีทุนทรัพย์สะสมจากการดำเนินธุรกิจต่างๆ มากเพียงพอก็มีการนำ เงินมาลงทุนในกิจการธุรกิจการเงินเพื่อเป็นการสร้างฐานเงินหมุนเวียนขนาดใหญ่ขึ้นมาและเป็นการ ขยายอาณาจักรทางธุรกิจให้กว้างขวางออกไป

ส่วนในด้านของการบริหารจัดการ ข้อมูลการร่วมดำเนินกิจการและกรรมกร ะดับสูงในบริษัทต่างๆ ที่นายเกียรติได้เข้าไปลงทุนยังคงแสดงให้เห็นว่า แม้นายเกียรติจะมีการขยาย การลงทุนในระดับที่หลากหลายและกว้างขวางออกไป อย่างไรก็ตาม ธุรกิจโดยส่วนใหญ่ก็ยังคงรักษา แนวทางการบริหารจัดการและการร่วมทุนทางธุรกิจภายใต้ระบบครอบครัวเอาไว้ และใน ขณะเดียวกันบรรดาการร่วมทุนในกิจการเพื่อขยายอาณาจักรธุรกิจที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ก็ยังมักเป็นการ ลงทุนร่วมกับพันธมิตรทางการค้าในเครือข่ายธุรกิจเดียวกันหรือเป็นผู้ประกอบการเชื้อสายจีน เช่นเดียวกันเหมือนดังที่เคยผ่านมา

ส่วนผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนตัวอย่างสุดท้ายอย่างนายสมาน โอภาสวงศ์ จากข้อมูลพบว่า แม้ในช่วงที่เศรษฐกิจภาคการเกษตรจะไม่ได้มีความโดดเด่นมากเท่า ภาคอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม การดำเนินธุรกิจของนายสมาน ซึ่งมีกิจการสำคัญอยู่ในธุรกิจด้านการ ผลิตและแปรรูปสินค้าเกษตรเป็นหลักก็ได้มีการขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางออกไปด้วยเช่นกัน โดยภาคธุรกิจโดดเด่นที่นายสมานได้เข้าไปลงทุนเป็นส่วนใหญ่ก็คือ ภาคอุตสาหกรรมเกษตร ภาคอุตสาหกรรมสิ่งทอ และภาคอสังหาริมทรัพย์

ผลกระทบจนต้องปิดกิจการลงชั่วคราว กระนั้นในระยะต่อมาเมื่อธุรกิจการเงินในนามกลุ่ม “เกียรติ นาคิน” ได้มีประสบการณ์จากปัญหาเศรษฐกิจมากขึ้น ในระยะหลัง พ.ศ. 2540 ธุรกิจการเงินในนาม “เกียรติ นาคิน” จึงปรับเปลี่ยนการดำเนินธุรกิจโดยเข้าร่วมทุนกับบริษัทการเงินและหลักทรัพย์อื่นๆ ทั้งจากในและนอกประเทศ อย่างเช่น บริษัทหลักทรัพย์ภัทรจำกัด ของตระกูลลำคำ บริษัทสินเชื่อ Credit Suisse จากฮ่องกง บริษัท STATE STREET BANK EUROPE จากสหรัฐอเมริกา บริษัท โรงพยาบาลรามคำแหงจำกัด (มหาชน) บริษัทโชติชนวัฒน์จำกัด ฯลฯ (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “สำเนาบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นของบริษัทธนาคารเกียรติ นาคิน จำกัด (10 พฤษภาคม 2559).”

สำหรับการลงทุนในกิจการด้านอุตสาหกรรมการเกษตร จากข้อมูลพบว่า นับตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา นายสมานได้มีการขยายกิจการและพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจด้านอุตสาหกรรมการเกษตรอย่างต่อเนื่อง และมุ่งเน้นการลงทุนไปที่กิจการด้านการแปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรเพื่อการค้าส่งออกเป็นหลัก อาทิเช่น ใน พ.ศ. 2521 นายสมาน และกลุ่มตระกูลโอภาสวงศ์ได้มีการเข้าร่วมลงทุนกับกลุ่มพรชัยค้าข้าวใน บริษัทยูนิเท็ดไทคอร์นจำกัด ซึ่งดำเนินการด้านค้าส่งออกข้าวและผลิตภัณฑ์พืชไร่ทุกชนิด จากนั้นใน พ.ศ. 2525 นายสมาน ก็ได้มีการเข้าร่วมร่วมทุนกับกลุ่มกมลกิจลงทุนใน บริษัทอินทาทรีโก จำกัด ซึ่งดำเนินการด้านนำเข้าส่งออกผลิตภัณฑ์ข้าวทุกชนิด และจากนั้นใน พ.ศ. 2529 นายก็ได้มีการลงทุนร่วมกับกลุ่มผู้ค้าข้าวจากบริษัทสยามเพริสส์ไรซ์และผู้ค้าข้าวจากฮ่องกงอย่างนายจัน ยง ไว ลงทุนใน บริษัทสยามเจนเนอร์รัลเกรนจำกัด ซึ่งดำเนินกิจการด้านการรับซื้อและแปรรูปพืชผลทางการเกษตรและพืชไร่ทุกชนิดเพื่อการค้าส่งออก

ส่วนในด้านของการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจด้านอุตสาหกรรมการเกษตร พบว่า นายสมานได้มีการยกระดับความเข้มงวดของการบริหารจัดการด้านการผลิตและการคัดแยกข้าวของ บริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด ซึ่งเป็นกิจการครอบครัวของตระกูลโอภาสวงศ์ โดยการจัดตั้งหน่วยคัดกรองและตรวจสอบมาตรฐานข้าวขึ้นมาและดำเนินการผลิตและจัดการในลักษณะกึ่งโรงสี เพื่อให้ข้าวที่ได้ผลิตจาก บริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด มีมาตรฐาน⁵⁷ และเป็นที่เชื่อถือของกลุ่มลูกค้าได้มากขึ้น และในขณะเดียวกันก็มีการวางระบบตรวจสอบคุณภาพของข้าวตั้งแต่ในระดับตั้งต้นโดยผู้ส่งข้าวทุกรายที่ส่งข้าวเข้ามาในโรงงานของ บริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด จะต้องผ่านกระบวนการผสมที่ได้มาตรฐาน⁵⁸

ส่วนการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมโดดเด่นกรณีถัดมา นั่นคือการลงทุนในกิจการด้านอุตสาหกรรมสิ่งทอ จากข้อมูลพบว่า นายสมาน ได้มีการขยายลงทุนในอุตสาหกรรมสิ่งทอออกไปหลายแห่งเพิ่มเติม เนื่องจากในระยะก่อนหน้า นายสมาน ได้เข้าลงทุนในกิจการสิ่งทออย่าง บริษัท บริษัทไทยเกรียงป็นทอพอกย้อมจำกัดและมีผลประกอบการดีอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีอัตรา

⁵⁷ ปัจจัยสำคัญต่อการยกระดับการบริหารจัดการและการผลิตของ บริษัทช่วยชนค้าข้าว เกิดจาก รัฐบาลได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านการส่งออกข้าวโดยให้เอกชนสามารถทำตลาดด้วยตนเองในพื้นที่ฮ่องกงได้ในช่วงต้นพุทธทศวรรษที่ 2520 ดังนั้นผู้ดำเนินกิจการด้านค้าส่งออกข้าวจึงต้องมีการเพิ่มประสิทธิภาพของคุณภาพการผลิตข้าวเพื่อเพิ่มอำนาจด้านการแข่งขันและสร้างความเชื่อมั่นกับลูกค้าให้มากขึ้น (อัมมาร สยามวาลาและวิโรจน์ ณ ระนอง, *ประมวลความรู้เรื่องข้าว* (กรุงเทพ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย, 2533), 231-232.)

⁵⁸ ชูเกียรติ โอภาสวงศ์, สัมภาษณ์โดยผู้เขียน (5 มกราคม 2560).

การเพิ่มทุนเพิ่มขึ้นจาก ใน พ.ศ. 2517 ซึ่งมีทุนจะเขียนจำนวน 480 ล้านบาท เพิ่มมาเป็น 600 ล้านบาทใน พ.ศ. 2534⁵⁹ อันเป็นการแสดงถึงการขยายตัวของธุรกิจสิ่งทอในลักษณะก้าวหน้า ดังนั้น นายสมาน จึงขยายโอกาสของการลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมสิ่งทออื่นๆ เพิ่มเติมมากมาย อาทิเช่น ใน พ.ศ. 2531 นายสมาน ได้เข้าร่วมทุนกับกลุ่มธุรกิจการเกษตรอย่าง กลุ่มศรีกรุงวัฒนา และกลุ่มธุรกิจสิ่งทออย่าง บุญนำทรัพย์ ก่อตั้งบริษัทไทยทาเพตาเท็กซ์ไทล์จำกัดขึ้น ภายได้ทุนจดทะเบียน 100 ล้านบาทเพื่อดำเนินกิจการด้านนำเข้า ผลิต และจำหน่ายสิ่งทอและผ้าทอทุกชนิด จากนั้นใน พ.ศ. 2532 นายสมาน ได้เข้าร่วมทุนกับกลุ่มตระกูลเลาหทัยซึ่งประกอบธุรกิจการเกษตรในนาม “ศรีกรุงวัฒนา” และกลุ่มตระกูลบุญนำทรัพย์ซึ่งประกอบธุรกิจสิ่งทอในนาม “บริษัทโรงงานผ้าไทยจำกัด” ก่อตั้งบริษัทไทยโพลิเมอร์จำกัด ซึ่งเป็นกิจการด้านการผลิตสิ่งทอและเสื้อผ้าสำเร็จรูปขึ้นภายได้ทุนจดทะเบียนจำนวน 300 ล้านบาท และนอกจากนี้ยังปรากฏการร่วมทุนในกิจการสิ่งทออีกมากมายเช่น บริษัทเหรียญไทยนิตติ้งแฟคตอรีจำกัด และบริษัทเหรียญไทยแอฟฟอเรลจำกัด เป็นต้น⁶⁰

ตารางที่ 4.6

การสะสมทุนของประเทศจากภาคอุตสาหกรรมการก่อสร้าง (หน่วย: ล้านบาท)

รายการ/ปี พ.ศ.	2522	2523	2524
ภาครัฐบาล	19,800	26,022	30,275
- การก่อสร้าง	11,311	16,160	18,420
- เครื่องจักรและอุปกรณ์ก่อสร้าง	8,489	9,862	11,855
ภาคเอกชน	49,425	45,410	43,247
- การก่อสร้าง	16,556	15,595	15,336
- เครื่องจักรและอุปกรณ์ก่อสร้าง	32,869	29,815	27,711
รวม	69,225	71,432	73,522

ฝ่ายวิชาการหน่วยการอุตสาหกรรม, รายงานภาวะธุรกิจและอุตสาหกรรมปี 2524 (ม.ป.ท., 2524), 14.

⁵⁹ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “คำขอเปลี่ยนแปลงเพิ่มทุนของบริษัทไทยเกรียงป่นทอฟอกย้อม จำกัด.”

⁶⁰ ข้อมูลของการร่วมทุนในบริษัทต่างๆ นี้ พิจารณาจากรายชื่อผู้ถือหุ้นในหนังสือบริคณห์สนธิและการเปลี่ยนแปลงกรรมการของบริษัทต่างๆ ในหมวดธุรกิจการปั่นด้ายจากเส้นใยสังเคราะห์

ส่วนในการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ จากข้อมูลพบว่า เมื่อสถานการณ์ธุรกิจด้านการก่อสร้างเป็นธุรกิจที่มีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังทศวรรษ 2520 ดังนั้น นายสมาน จึงร่วมทุนกับผู้ประกอบการรายอื่นที่มีความสนิทสนมกันเข้าไปลงทุนในกิจการอสังหาริมทรัพย์หลายแห่ง อาทิเช่น ในพ.ศ. 2529 เข้าไปลงทุนในกิจการ 2 แห่งคือ บริษัท รอยัลพาร์คจำกัดและบริษัทโรงแรมพระพิทักษ์จำกัด ในพ.ศ. 2531 เข้าไปร่วมลงทุนในกิจการอสังหาริมทรัพย์อีก 2 แห่งคือ บริษัทจอมเทียนซีไซด์จำกัด และ บริษัทชะอำบริษัทจำกัด ใน พ.ศ. 2533 มีการเข้าไปลงทุนในบริษัทโอเชียนดรากร้อนคาร์อินดัสทรีจำกัด และที่น่าสนใจที่สุดคือ ในพ.ศ. 2536 นายสมาน ได้เข้าไปร่วมลงทุนในบริษัทอสังหาริมทรัพย์ข้ามชาติไทยชินกงอินดัสทรีจำกัด

สำหรับการลงทุนในบริษัท ไทยชินกงอินดัสทรีจำกัด นั้นมูลเหตุสำคัญเกิดจากการชักชวนกันระหว่างผู้ประกอบการชาวจีนข้ามชาติที่มีความรู้จักกันดีที่ต้องการดำเนินธุรกิจร่วมกัน และต้องการขยายฐานเงินทุนออกไป จึงมีการร่วมทุนกับบริษัทต่างชาติจากอังกฤษร่วมด้วยนั่นคือ บริษัทแม็คซิมา แปซิฟิก เลมิเต็ด โดยมีสัดส่วนการถือหุ้นดังนี้⁶¹

1. นายสมาน โอภาสวงศ์	สัญชาติไทย	จำนวนหุ้นที่ถือ	12,500,000
2. นางจันรรจ์ โอภาสวงศ์	สัญชาติไทย	จำนวนหุ้นที่ถือ	1,000,000
3. นายชูเกียรติ โอภาสวงศ์	สัญชาติไทย	จำนวนหุ้นที่ถือ	500,000
4. นายชูสิทธิ์ โอภาสวงศ์	สัญชาติไทย	จำนวนหุ้นที่ถือ	1,000,000
5. นายชูชัย โอภาสวงศ์	สัญชาติไทย	จำนวนหุ้นที่ถือ	500,000
6. นางสาวศิริกุล โอภาสวงศ์	สัญชาติไทย	จำนวนหุ้นที่ถือ	500,000
7. นางศิริวรรณ โอภาสวงศ์	สัญชาติไทย	จำนวนหุ้นที่ถือ	500,000
8. นางสาวศิริพร โอภาสวงศ์	สัญชาติไทย	จำนวนหุ้นที่ถือ	500,000
9. นายวิทร สุกาญจนพงษ์	สัญชาติไทย	จำนวนหุ้นที่ถือ	2,500,000
10. นายสุทธิพงษ์ สุกุลญาณนันทวิทยา	สัญชาติไทย	จำนวนหุ้นที่ถือ	250,000
11. นายประวิทย์ เลวจันทร์	สัญชาติไทย	จำนวนหุ้นที่ถือ	250,000
12. บริษัทแม็คซิมา แปซิฟิก เลมิเต็ด	บริติช ไอส์แลนด์	จำนวนหุ้นที่ถือ	29,999,996
13. นายวู ทอง เสี่ยง	สัญชาติจีน (ไต้หวัน)	จำนวนหุ้นที่ถือ	1
14. นายลิน แยก จุง	สัญชาติจีน (ไต้หวัน)	จำนวนหุ้นที่ถือ	1
15. นายวู ตง มิง	สัญชาติจีน (ไต้หวัน)	จำนวนหุ้นที่ถือ	1
16. นายเซน เสง แซน	สัญชาติจีน (ไต้หวัน)	จำนวนหุ้นที่ถือ	1

⁶¹ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, “สำเนารายชื่อผู้ถือหุ้นของบริษัทไทยชินกงอินดัสทรีจำกัด.”

นอกเหนือจากการลงทุนในกิจการ 3 ด้านหลักอย่างภาคธุรกิจอุตสาหกรรม การเกษตร อุตสาหกรรมสิ่งทอ และกิจการอสังหาริมทรัพย์แล้ว นายสมาน ยังมีการลงทุนในภาคธุรกิจด้านที่น่าสนใจอื่นๆ อีก อาทิเช่น ในกิจการด้านเคมีภัณฑ์ ปรากฏข้อมูลว่า ใน พ.ศ. 2532 และ พ.ศ. 2533 นายสมาน ได้เข้าไปร่วมทุนในบริษัทบริษัทแพคเกจจิ้งแอนด์เคมีคอลส์จำกัด และ บริษัทพี.บี.เอนเตอร์ไพรส์จำกัด ตามลำดับ ส่วนในด้านกิจการความงาม นายสมาน ได้มีการเข้าร่วมทุนในบริษัทเปเปอร์ คิง จำกัด ซึ่งดำเนินกิจการด้านขายส่งเครื่องสำอาง และนอกจากนี้ นายสมาน ยังมีการเข้าไปลงทุนในด้านการขนส่งเพิ่มเติมอีก 1 แห่งจากเดิมที่ลงทุนด้านการขนส่งอยู่ในบริษัทไทยเมอร์แซนไทล์มารีนจำกัดเป็นหลัก นั่นคือการลงทุนในบริษัทซีโน-ไทย ชิปปิงจำกัด เมื่อ พ.ศ. 2527 ซึ่งเป็นการร่วมทุนระหว่างผู้ค้าข้าวชาวจีนโพ้นทะเลจากประเทศไทย ผู้ค้าข้าวชาวจีนโพ้นทะเลจากฮ่องกง และกลุ่มธุรกิจการเงินไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่อื่นๆ ดังมีรายนามกรรมการผู้ถือหุ้นต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7

รายชื่อกรรมการบริษัทซีโน-ไทย ชิปปิงจำกัด (พ.ศ.2539)

ลำดับ	รายชื่อกรรมการบริษัทซีโน-ไทย ชิปปิงจำกัด
1	นายสุชัย วีระเมธิกุล
2	นายชัย โสภณพนิช
3	นายสมาน โอภาสวงศ์
4	นายสุทธิชัย สุจินัย
5	นายจาง เส้นจาง
6	นายจาง ชินฉิว
7	นายซี ยิมิน
8	นายจู่ หวังเฮ่วย
9	นายเกา อู่ยจิ

รวบรวมข้อมูลจากกรมพัฒนาธุรกิจการค้า, รายการกรรมการล่าสุดของบริษัทซีโน-ไทย ชิปปิงจำกัด

จากที่ได้อภิปรายการขยายธุรกิจและการดำเนินธุรกิจของนายสมาน จะเห็นได้ว่า ในด้านของการขยายธุรกิจนั้น นายสมาน ได้มีการขยายกิจการการลงทุนออกไปอย่างหลากหลาย ในภาคอุตสาหกรรมเกษตรซึ่งเป็นกิจการลงทุนหลัก นายสมาน ได้มีการขยายการลงทุนออกไปยังบริษัทต่างๆ มากมาย และในขณะเดียวกันก็มีการยกระดับมาตรฐานการผลิตและการดำเนินงานของ

บริษัทช่วยชนค้าข้าวซึ่งเป็นกิจการสำคัญของครอบครัวขึ้นมาเพื่อให้การผลิตและส่งออกข้าวของบริษัทช่วยชนค้าข้าวอยู่ในระดับมาตรฐานสากล ส่วนในด้านอุตสาหกรรมอื่นๆ อย่างอุตสาหกรรมสิ่งทอ และภาคอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งมีแนวโน้มการเติบโตสูง นายสมานก็ได้มีการกระจายเงินทุนลงไปโดยการร่วมหุ้นกับผู้ประกอบการเชื้อสายจีนรายอื่นๆ ที่มีความรู้จักคุ้นเคยกันดี และนอกจากนี้ก็ยังมีการเข้าไปลงทุนในกิจการด้านเคมีภัณฑ์ กิจการเกี่ยวกับการผลิตสินค้าความงาม รวมถึงขยายการลงทุนในกิจการขนส่งโดยการร่วมทุนกับกลุ่มธุรกิจข้ามชาติด้วย

ส่วนในด้านการบริหารจัดการ ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าในส่วนของการบริหารจัดการของ บริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด ซึ่งเป็นกิจการหลักของ “โอภาสวงศ์” มาตั้งแต่ต้นนั้น นายสมาน ยังคงดำเนินธุรกิจในลักษณะการบริหารงานภายใต้กลุ่มครอบครัวต่อไป ส่วนในการลงทุนเพื่อขยายอาณาจักรทางธุรกิจผ่านการร่วมทุนในกิจการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจการอุตสาหกรรมสิ่งทอ กิจการอุตสาหกรรมเกษตร กิจการอสังหาริมทรัพย์ ฯลฯ นั้น แม้ว่าจะมีการร่วมทุนจากบริษัทข้ามชาติอย่างชาติตะวันตกบ้าง กระนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนของการขยายการลงทุนการลงทุนโดยส่วนใหญ่พบว่าก็ยังคงเป็นการลงทุนร่วมกันระหว่างพันธมิตรทางการค้าและผู้ประกอบการชาวจีนโพ้นทะเลมากที่สุด

4.2.4 อุดมคติการดำเนินธุรกิจบนพื้นฐานของความสัมพันธ์: การคงอยู่และเปลี่ยนแปลงของอุดมคติการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

จากที่ได้อภิปรายวิวัฒนาการการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในช่วงทศวรรษ 2520-2540 จะเห็นได้ว่า แม้การดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีการขยายตัวและเกิดการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจไปจากระยะก่อนหน้าในทุกด้าน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารายละเอียดของการดำเนินกิจการในระดับที่ลึกลงไป ลักษณะโครงสร้างของการจัดการธุรกิจก็ยังคงโครงสร้างในระดับการบริหารจัดการแบบครอบครัวไว้ และการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีศึกษาโดยส่วนใหญ่ก็ยังปรากฏรูปรอยของอุดมคติการดำเนินธุรกิจด้านความสัมพันธ์อยู่ค่อนข้างชัดเจน

สำหรับในด้านของการดำเนินธุรกิจโดยการพึ่งพิงอำนาจรัฐนั้นพบว่า อุดมคติการดำเนินธุรกิจภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์นั้นยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ แม้ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจะพยายามดำเนินธุรกิจอย่างเป็นอิสระจากรัฐมากขึ้น เน้นการขยายกิจการโดยการพัฒนากลยุทธ์พัฒนาองค์กร และยกระดับความสามารถของบุคลากรเพื่อดำเนินธุรกิจภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีอย่างชัดเจน อย่างไรก็ดี เมื่อกิจการของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจและถูกลดทอนความเชื่อมั่นทางสังคมซึ่งส่งผลให้การดำเนินกิจการประสบปัญหาหลายด้าน ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนก็ยังคงหวนกลับมาใช้แนวทางการสายสัมพันธ์กับอำนาจรัฐและเชิญผู้มี

อำนาจในภาครัฐเข้ามาดำรงตำแหน่งร่วมในกิจการเพื่อแลกเปลี่ยนกับประโยชน์ด้านความมั่นคงและเสถียรภาพของการดำเนินกิจการเช่นเดียวกันกับที่เคยเป็นมาในอดีต

ส่วนแนวทางการดำเนินธุรกิจลักษณะถัดมา นั่นคือการเข้าสมาคมการค้ากับแนวทางการดำเนินธุรกิจที่อาศัยความสัมพันธ์จากเครือข่ายสมาคมการค้า จากการพิจารณาพบว่าแนวทางการดำเนินธุรกิจลักษณะนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการรักษาอุดมคติการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่วางอยู่บนหลักความสัมพันธ์ชัดเจนมากที่สุด การดำเนินธุรกิจภายใต้การเป็นสมาชิกของสมาคมการค้าและสมาคมธุรกิจยังคงนำมาซึ่งความช่วยเหลือซึ่งกันและกันและช่วยสร้างพลังของความเข้มแข็งระหว่างเครือข่ายพันธมิตรธุรกิจผู้ประกอบการเชื้อสายจีนด้วยกันเอง และในขณะเดียวกันก็ยังสามารถสร้างพลังต่อรองกับภาครัฐและการสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ประกอบการกลุ่มต่างๆ ท่ามกลางการขยายตัวของภาคธุรกิจภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้ดียิ่งขึ้น

ในคำสัมภาษณ์ของนายชูเกียรติ โอภาสวงศ์ บุตรของนายสมาน โอภาสวงศ์ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่มีความใกล้ชิดและเป็นกรรมการในสมาคมจีนหลายแห่งได้แสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินธุรกิจภายใต้การเข้าเป็นสมาชิกสมาคมหอการค้าในยุคโลกาภิวัตน์และมีข้อความบางช่วงบางตอนที่สะท้อนถึงอุดมคติการดำเนินธุรกิจซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนหลักการของความสัมพันธ์อย่างน่าสนใจว่า

“...ในยุคโลกาภิวัตน์และการค้ากับจีนมีความสำคัญขึ้นมา สมาคมหอการค้าจีนมีบทบาทสำคัญในด้านการเป็นองค์กรกลางสำหรับการสร้างพันธมิตรทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน แม้ว่าผู้ร่วมสมาคมจะอยู่คนละวงการธุรกิจ แต่เมื่อเวลาที่ผู้ประกอบการหลายวงการประสบปัญหาาร่วมกัน สมาคมหอการค้าจีนจะทำหน้าที่เสนอประเด็นสู่ภาครัฐหรือสภาหอการค้าเพื่อให้มีน้ำหนักของการนำเสนอมากกว่าการนำเสนอในระดับ individual หรือระดับปัจเจก นอกจากนี้การเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมหอการค้าจีนยังเป็นประโยชน์ด้านการเข้าไปทำความสัมพันธ์กับประเทศธุรกิจคู่ค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับจีน เนื่องจากหอการค้าจีนมีการเข้าไปดำเนินงานต่างๆ และมีกิจกรรมส่งเสริมการทำธุรกิจที่จะเกิดขึ้นสม่ำเสมอ แต่ก็จะเป็นการส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจภาพใหญ่มากกว่าธุรกิจเฉพาะ...ส่วนในกรณีธุรกิจเฉพาะผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนก็จะมีแสวงหาความร่วมมือและ

พันธมิตรทางการค้าผ่านสมาคมที่มีความเฉพาะด้านแตกต่างกันออกไป

....”⁶²

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าการดำเนินธุรกิจในช่วงสมัยโลกาภิวัตน์ การเข้าเป็นสมาชิกในสมาคมธุรกิจถือเป็นแนวทางการดำเนินธุรกิจที่สำคัญที่สุดด้านหนึ่ง การดำเนินธุรกิจภายใต้การร่วมเป็นสมาชิกกับสมาคมการค้าต่างๆ สามารถนำมาซึ่งการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือในระดับที่กว้างขวางออกไป ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่เข้าเป็นสมาชิกในสมาคมหอการค้า สามารถใช้สมาคมหอการค้าเป็นสื่อกลางเพื่อติดต่อประสานงานด้านนโยบายแก่ภาครัฐและสามารถดำเนินธุรกิจข้ามชาติ โดยเฉพาะกับสาธารณรัฐประชาชนจีนได้สะดวกมากขึ้น และในขณะเดียวกันผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่เป็นสมาชิกในสมาคมธุรกิจเฉพาะก็สามารถแสวงหาโอกาสด้านการสร้างพันธมิตรทางธุรกิจจากการเข้าสมาคมธุรกิจแต่ละประเภทซึ่งมีความหลากหลายแตกต่างกันออกไปได้ด้วย

ส่วนแนวทางการดำเนินธุรกิจลักษณะสุดท้ายที่ได้อภิปรายไว้ในส่วนก่อนหน้านี้คือ แนวทางการขยายอาณาจักรธุรกิจจากการขยายกิจการ การลงทุนในกิจการใหม่เพิ่มเติม การปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการบริหาร และการร่วมทุนกับผู้ประกอบการทั้งจากในประเทศและนอกประเทศทั่วโลก

จากการพิจารณาในส่วนของการร่วมทุนพบว่า ไม่ว่าจะเป็นการร่วมทุนในการดำเนินกิจการของนายเกียรติ วัฒนเวคินก็ดี การร่วมทุนในการดำเนินกิจการของนายสมาน โอภาสวงศ์ก็ดี หรือการร่วมทุนในการดำเนินกิจการของนายชิน โสภณพนิชก็ดี การดำเนินกิจการร่วมทุนโดยส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นมักเป็นการร่วมทุนระหว่างผู้ประกอบการเชื้อสายจีนมีความรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีอยู่ก่อนแล้วหรือเป็นคู่ค้ากันมาแต่เดิม เนื่องจากผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้ยังคงรักษาความเชื่อที่ว่าด้วยการสร้างเครือข่ายทางการค้าจะสามารถนำมาซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ดีที่สุด ส่วนการร่วมทุนกับกลุ่มทุนข้ามชาติที่เกิดขึ้นพร้อมกับการขยายตัวทางธุรกิจ จากการพิจารณาพบว่า แม้สัดส่วนของการร่วมลงทุนระหว่างผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับผู้ประกอบการชาวจีนด้วยกัน ทั้งการร่วมทุนกับผู้ประกอบการชาวจีนในสาธารณรัฐประชาชนจีน และผู้ประกอบการชาวจีนโพ้นทะเลทั่วโลก จะมีสัดส่วนการลงทุนมากกว่าการลงทุนร่วมกับกลุ่มธุรกิจเชื้อชาติอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นชาติตะวันตก ชาติอื่นๆ ในเอเชียตะวันออก หรือกลุ่มธุรกิจจากญี่ปุ่น

อย่างไรก็ตาม เมื่อภาคธุรกิจเกิดการเปลี่ยนแปลง และขยายตัวไปอย่างกว้างขวางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนก็มีการร่วมทุนกับกลุ่มธุรกิจจากต่างชาติหรือกลุ่มธุรกิจที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันมาก่อนด้วย ซึ่งการร่วมทุนที่เกิดขึ้นนั้น นายเกียรติ วัฒนเวคิน

⁶² ชูเกียรติ โอภาสวงศ์, สัมภาษณ์โดยผู้เขียน (5 มกราคม 2560).

ได้อธิบายไว้ว่าไม่ได้เป็นการทำให้เงื่อนไขของอุดมคติการดำเนินธุรกิจที่เน้นความสัมพันธ์คลี่คลายลงไป เพราะการดำเนินธุรกิจที่เน้นความสัมพันธ์ของชาวจีนก็ไม่ได้ถือเป็นจรรยาทางธุรกิจเคร่งครัดจนทำให้ไม่สามารถสร้างโอกาสการลงทุนทางธุรกิจใหม่ๆ กับกลุ่มทุนอื่นๆ ที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันมาก่อนได้ อุดมคติการดำเนินธุรกิจด้านความสัมพันธ์ถือเป็นคุณค่าสำคัญที่ช่วยจรรโลงคุณค่าของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอันเป็นคุณค่าของวัฒนธรรมการค้าของคนจีนเท่านั้น ดังนั้น เมื่อมีโอกาสความก้าวหน้าทางธุรกิจใหม่ๆ เข้ามาและผู้ร่วมทุนรายใหม่มีหลักฐานมั่นคงและมีเครดิต (ชื่อเสียง) เพียงพอแก่การให้ความไว้วางใจในลงทุนทำธุรกิจร่วมกันผู้ประกอบการเชื้อสายจีนก็สามารถร่วมลงทุนเพื่อดำเนินกิจการด้วยได้ โดยไม่เป็นการทำให้อุดมคติการดำเนินธุรกิจที่วางอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ หรือการดำเนินธุรกิจที่เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลพวกพ้องชาวจีนด้วยกันคลี่คลายลงไป⁶³

ส่วนในด้านของการบริหารจัดการแบบครอบครัว จากข้อมูลพบว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีศึกษาโดยส่วนใหญ่ยังคงมีการรักษาโครงสร้างการดำเนินธุรกิจแบบครอบครัวเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกิจการที่เป็นกิจการริเริ่มกันมาในครอบครัวตั้งแต่ยุคบุกเบิกส่วนกิจการที่มีการลงทุนเพิ่มเติมออกไป แม้ว่าจะไม่ได้เป็นการลงทุนหรือร่วมทุนกันภายในกลุ่มคนในครอบครัวทั้งหมด อย่างไรก็ตาม โดยส่วนใหญ่แล้วการลงทุนหรือร่วมทุนที่เกิดขึ้นก็มักเป็นการลงทุนร่วมกันระหว่างตระกูลตั้งแต่ 2 - 3 ฝ่ายขึ้นไปซึ่งมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันหรือมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน ซึ่งพฤติกรรมการดำเนินธุรกิจเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นการจรรโลงคุณค่าของการดำเนินธุรกิจแบบครอบครัวและพันธมิตรลักษณะหนึ่งด้วย

จากที่ได้พิจารณาและวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนทั้ง 3 แนวทางจะเห็นได้ว่าในช่วงการดำเนินธุรกิจท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์นี้ แม้ภาคธุรกิจจะมีการขยายตัวและกลุ่มธุรกิจแต่ละกลุ่มจะมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การดำเนินธุรกิจในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปในทิศทางต่างๆ อย่างไรก็ตาม อุดมคติการดำเนินธุรกิจด้านความสัมพันธ์และการจรรโลงโครงสร้างการดำเนินธุรกิจแบบครอบครัวก็ยังคงมีบทบาทสำคัญและมีความหมายต่อผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนอยู่มาก

ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนยังคงนิยมร่วมดำเนินกิจการกับกลุ่มคนในครอบครัวและลงทุนร่วมกับพันธมิตรทางการค้าหรือผู้ที่มีความสนิทสนมกันและไว้วางใจกันมากกว่ากลุ่มกิจการหน้าใหม่ซึ่งไม่ได้มีความสัมพันธ์หรือไม่ได้มีการเรียนรู้เพื่อสร้างความไว้วางใจในการลงทุนร่วมกันมาก่อน เนื่องจาก พื้นฐานสำคัญของความสัมพันธ์ในทางธุรกิจของผู้ประกอบการ

⁶³ พิจารณาจาก บันทึกคำสัมภาษณ์เรื่องความเชื่อและปรัชญาการดำเนินชีวิตของเกียรติ วัฒนเวทิน ใน *สู้ชีวิต...พลิกชะตา: เกียรติ วัฒนเวทิน เวทิน* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2547), 282-283.

ไทยเชื้อสายจีน นอกจากจะมีจุดตั้งต้นมาจากการจรจรคุณค่าโครงสร้างของความสัมพันธ์ภายในครอบครัวแล้ว ยังมีความข้องเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายพันธมิตร และผู้ร่วมสังคมชาวจีนในลักษณะที่กว้างขวางออกไป และยิ่งไปกว่านั้นการจรจรคุณค่าของความสัมพันธยังมีความเกี่ยวข้องกับคุณธรรมในเรื่องของความกตัญญูอันเป็นคุณค่าพื้นฐานที่สุดตามมาตรฐานวัฒนธรรมอันดีงามของชาวจีนอีกกรณีหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาจากคำให้สัมภาษณ์บางช่วงบางตอนของนายชิน โสภณพนิช ที่ได้กล่าวถึงคุณค่าของความสัมพันธ์ของมิตรสหาย และมีการกล่าวสอดแทรกถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทางการค้าดังข้อความว่า

“...คนเรานั้นต้องรู้จักฝึกฝนตนเองให้มีคุณลักษณะที่ดี 3 ประการ คือเมื่ออยู่ที่บ้านก็ต้องรู้จักเอาใจครอบครัว เมื่ออยู่ที่ทำงานก็ต้องรู้จักเอาใจผู้บังคับบัญชาและลูกน้อง ชีวิตการทำงานก็จะรุ่งโรจน์ และเมื่ออยู่กับเพื่อนฝูงก็ต้องรู้จักเอาใจถ้อยทีถ้อยอาศัยปรองดองกัน ความสัมพันธ์ก็จะยั่งยืนตลอดไป...”⁶⁴

และข้อความอีกตอนหนึ่งที่ว่า

“...ผมเคยยากจนมาก่อน กว่าจะได้เข้ามาได้ขนาดนี้ มีหลายคนที่ผมต้องนึกถึงบุญคุณเขา เพราะเขาเคยช่วยเหลือผมมา การตอบแทนบุญคุณคนเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผมต้องทำ ลูกเคยมาถามผมเหมือนกันว่า ทำไมลูกค้าคนนั้น คนนี้ถึงปล่อยเงินให้เขา ผมเลยบอกกับลูกว่า ลูกเกิดมาเป็นคนมีสตางค์ ลูกไม่รู้ แต่พ่อเกิดมาเป็นคนจน บุญคุณที่ต้องตอบแทนคนที่ช่วยเหลือตั้งแต่ไหนแต่ไรมามันมีเยอะ ลูกเกิดมามีสตางค์ คบแต่พวกมีสตางค์ ก็ไม่ต้องมีภาระอันนี้...”⁶⁵ (เน้นโดยผู้เขียน)

จะเห็นได้ว่า บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ตามความหมายที่นายชิน โสภณพนิช ได้กล่าวถึงนั้นได้ นอกจากจะเป็นการจรจรความสัมพันธ์ฉันมิตรที่ต้องช่วยเหลือซึ่งกันแล้วตามภาระหน้าที่ทางวัฒนธรรมแล้ว ยังมีความหมายรวมถึงความกตัญญูต่อผู้มีการช่วยเหลือกันมาก่อน ตั้งแต่อดีตด้วย

จากที่ได้อภิปรายเกี่ยวกับวิวัฒนาการการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในช่วงระหว่างทศวรรษ 2520 -2540 สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนท่ามกลางกระแสการเติบโตของโลกธุรกิจ แม้จะส่งผลให้กิจการของ

⁶⁴ กมลลักษณ์ โตสกุล, ชิน โสภณพนิช 2453-2531ฯ, 197.

⁶⁵ ศาวิกา (นามแฝง), “เงินอย่างเดียวเลี้ยงลูกให้โตไม่ได้,” นิตยสารดิฉัน ปีที่ 1 เล่มที่ 11 (กรกฎาคม 2520), 25 อ้างถึงใน กมลลักษณ์ โตสกุล, ชิน โสภณพนิช 2453-2531ฯ, 201.

ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีการขยายการลงทุนออกไป และเกิดการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การบริหารต่างๆ รวมถึงเกิดการลงทุนร่วมกับกลุ่มธุรกิจข้ามชาติที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันมาแต่เดิมในบางกรณี อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนและทายาทโดยส่วนใหญ่ก็ยังมีแนวทางการดำเนินธุรกิจที่เห็นได้ชัดเจนว่ากลุ่มคนเหล่านี้ยังคงรักษาความเชื่อและอุดมคติทางธุรกิจในวัฒนธรรมแบบจีนที่เน้นการดำเนินธุรกิจภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ การจรรโลงโครงสร้างการดำเนินธุรกิจแบบครอบครัว การช่วยเหลือทางธุรกิจระหว่างกันของหมู่พวกพ้องมิตร และการตอบแทนบุญคุณอันเป็นคุณค่าสำคัญพื้นฐานที่สุดสำหรับชาวจีนเอาไว้อย่างเหนียวแน่น

4.3 อุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน: ภาพสะท้อนการดำรงสถานะ

ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีในสังคมไทยและการจรรโลงคุณค่าที่ดีในวัฒนธรรมจีน

ส่วนการเปลี่ยนแปลงอีกด้านหนึ่งของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่เป็นผลมาจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงด้านบริบทเศรษฐกิจและสังคมไทยคือ การเปลี่ยนแปลงด้านอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

จากการพิจารณาพบว่าเมื่อบริบทของสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนจากสภาวะทางเศรษฐกิจที่เติบโตและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ทำให้ภัยการเมืองข้ามชาติไม่ได้เป็นสาธารณรัฐประชาชนจีนดังเช่นที่ผ่านมา จนชั้นนำทางเศรษฐกิจของชาติไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้มีเชื้อสายจีนจึงเริ่มมีปฏิสัมพันธ์กับมิติต่างๆ ทางสังคมได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น ในทางเศรษฐกิจผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้ก้าวขึ้นมาเป็นกลไกสำคัญแห่งความก้าวหน้าของภาคธุรกิจไทยและมีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่แสดงถึงการตอบแทนสังคมโดยเฉพาะการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยและผู้ยากไร้ซึ่งกลายเป็นปัญหาของสังคมไทยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ส่วนในทางวัฒนธรรมผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีการรื้อฟื้นสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นจีนให้หวนคืนกลับมาและถ่ายทอดสู่สังคมผ่านกิจกรรมการช่วยเหลือสังคมหลากหลายด้านเพื่อเป็นการจรรโลงคุณค่าของการเป็นพ่อค้าที่ดีในวัฒนธรรมจีนควบคู่ไปกับการดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ อย่างเช่นการช่วยเหลือและพัฒนาชาติ การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และการจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เพื่อจรรโลงคุณค่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีในอุดมคติของสังคมไทย

4.3.1 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับการช่วยเหลือสังคมและ

กิจกรรมฟื้นคืนภูมิปัญญาจีน

สำหรับกิจกรรมทางสังคมด้านแรกที่แสดงให้เห็นถึงอุดมคติด้านการช่วยเหลือสังคม และเป็นกิจกรรมที่สามารถสะท้อนถึงความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมจีนและการพยายามรื้อฟื้น

วัฒนธรรมเงินให้คืนกลับมาภายใต้บริบทเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมที่เปลี่ยนไปก็คือ กิจกรรมด้านการสาธารณสุขและการแพทย์

จากข้อมูลพบว่า ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีการดำเนินกิจกรรมด้านการสาธารณสุขและการแพทย์เพื่อช่วยเหลือชาวจีนในสังคมไทยผ่านสมาคมชาวจีนและมูลนิธิชาวจีนต่าง ๆ มานานแล้ว เนื่องจาก ในยุคบุกเบิกชาวจีนอพยพที่เข้ามาในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นผู้ขัดสนยากไร้ที่ไม่มียศกรสาธารณสุขใดเข้ามารองรับการรักษาทางการแพทย์ ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่มีทุนทรัพย์บางคน จึงรวมตัวกันเป็นสมาคมหรือมูลนิธิเพื่อระดมทุนจัดตั้งองค์การแพทย์การกุศลสำหรับผู้ป่วยชาวจีนขึ้นมาเพื่อจรรโลงคุณค่าของการเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีตามกรอบอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งเน้นการช่วยเหลือสังคม

สำหรับมูลนิธิของชาวจีนที่สำคัญและมีบทบาทโดดเด่นด้านการช่วยเหลือทางการแพทย์และสาธารณสุขแก่ชาวจีนก็คือมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง โดยมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งได้มีการริเริ่มช่วยเหลือทางการแพทย์แก่ชาวจีนมาตั้งแต่ใน พ.ศ. 2481 ภายใต้การจัดตั้ง สถาบันการแพทย์ผดุงครรภ์หัวเฉียวขึ้นมาเพื่อดำเนินการรักษาเกี่ยวกับการผดุงครรภ์และการทำคลอดสำหรับสตรีชาวจีนที่ต้องการเข้ารับการรักษาภายใต้บรรยากาศและภูมิปัญญาแบบจีนโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายทุกกรณี⁶⁶

จากนั้นต่อมาเมื่อขอบเขตโรคภัยที่ผู้ป่วยต้องการเข้ารับการรักษาเริ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับขอบเขตของผู้ป่วยที่เข้ามารักษาที่กว้างขวางออกไป ไม่ได้จำเพาะอยู่ในกลุ่มของชาวจีนเหมือนดังอดีต ดังนั้น ใน พ.ศ. 2510 สถาบันการแพทย์ภายใต้การสนับสนุนมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งแห่งนี้จึงมีการยกระดับขึ้นมาเป็นโรงพยาบาลหัวเฉียวและขยายงานการแพทย์ในด้านต่างๆ ออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านการบริหารจัดการ ในด้านเทคโนโลยี และแผนการรักษา⁶⁷ แต่ก็ยังคงนโยบายการรักษาแบบไม่เสียค่าใช้จ่ายและการลดทอนค่าใช้จ่ายบางส่วนแก่ผู้ยากไร้เอาไว้ ควบคู่กับการรักษาพยาบาลโดยคิดค่าใช้จ่ายตามมาตรฐานโรงพยาบาลทั่วไป

⁶⁶ คณะกรรมการจัดทำนิทรรศการเรื่อง 90 ปี มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทย, “สูจิบัตรนิทรรศการเรื่อง 90 ปี มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทย,” (กรุงเทพฯ: เอส อาร์ปริ้นติ้งเมสโปรดักส์, 2544), 20.

⁶⁷ การพัฒนาและปฏิรูปโรงพยาบาลหัวเฉียวในช่วงทศวรรษ 2510 ใช้ทุนดำเนินการสูงถึงกว่า 200 ล้านบาท ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในสังคมหลายคน อาทิ เช่นนายอุเทน เตชะไพบูลย์ นายศุภสิทธิ์ มหาคุณ นายชิน โสภณพนิช นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์ นายสุริย์ อัษฎาธร ฯลฯ จึงมีการรวมตัวกันตั้งเป็นคณะกรรมการเพื่อระดมทุนการก่อสร้างและการพัฒนาจนประสบความสำเร็จในที่สุด มูลนิธิฮั่วเคี้ยวป่อเต็กเซี่ยงตึ๊ง, หนังสือแจ้งกิจการประจำปี 2515-2518 (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2518), 47.

ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2520 เมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยเริ่มมีการขยายตัวกว้างขวางกว่าเดิมและขอบเขตของผู้ป่วยที่เข้ามารักษาก็กว้างขวางมากขึ้นเรื่อยๆ โรงพยาบาลหัวเฉียวนอกจากจะมีการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการ พัฒนาหน่วยงานต่างๆ ในองค์กรอย่างเข้มข้นตลอดจนจัดตั้งแผนกเฉพาะทางต่าง ๆ ขึ้นมา⁶⁸ จนกล่าวได้ว่าโรงพยาบาลหัวเฉียวมีลักษณะเป็นโรงพยาบาลที่ทันสมัยและมีความเป็นระบบระเบียบตามมาตรฐานการดำเนินงานกิจการโรงพยาบาลตามมาตรฐานสากลแล้ว อย่างไรก็ตาม โรงพยาบาลแห่งนี้ก็ยังคงรักษานโยบายการช่วยเหลือและสงเคราะห์แก่ผู้ป่วยไว้เอาไว้สำหรับผู้ป่วยบางกรณี และมีการจัดตั้งแผนกเพื่อสงเคราะห์การรักษาพยาบาลสำหรับผู้ที่ยากไร้ขาดสนโดยไม่คิดอัตราค่ารักษาพยาบาลเป็นพิเศษขึ้นมาเป็นการเฉพาะด้วย

ตารางที่ 4.8

จำนวนผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษา⁶⁹ และผู้ป่วยที่ได้รับการสงเคราะห์ของโรงพยาบาลหัวเฉียว
ระหว่าง พ.ศ. 2521-2536

พ.ศ.	จำนวนผู้ป่วย(ใน)ที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล	จำนวนผู้ป่วยที่ได้รับการสงเคราะห์การรักษา	สัดส่วนผู้ได้รับการสงเคราะห์(คิดเป็นร้อยละ)
2521	48,411 คน	2,108 คน	4.35
2522	174,430 คน	5,901 คน	3.38
2523	255,271 คน	6,771 คน	2.65
2524	275,047 คน	6,140 คน	2.23

⁶⁸ โรงพยาบาลหัวเฉียวจำแนกแผนกการรักษาเฉพาะทางต่างๆ ออกเป็น 12 แผนก ประกอบด้วย แผนกอายุรกรรม แผนกศัลยกรรม แผนกปัจจุบันพยาบาล (แผนกฉุกเฉิน) แผนกสูติ-นรีเวช แผนกกุมารเวช แผนกตา-หู-คอ-จมูก แผนกทันตกรรม แผนกวิสัญญีวิทยา แผนกพยาธิวิทยา แผนกรังสีวิทยา แผนกกายภาพบำบัด และแผนกฝังเข็ม มูลนิธิหัวเฉียวพ่อเด็กเชียงตุง, *หนังสือแจ้งกิจการประจำปี 2515-2518* (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2518), 47.

⁶⁹ ไม่รวมจำนวนผู้เข้ารับบริการด้านผดุงครรภ์และการคลอดบุตร

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

จำนวนผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาและผู้ป่วยที่ได้รับการสงเคราะห์ของโรงพยาบาลหัวเฉียว
ระหว่าง พ.ศ. 2521-2536

พ.ศ.	จำนวนผู้ป่วย(ใน)ที่เข้ารับ การรักษาในโรงพยาบาล	จำนวนผู้ป่วยที่ได้รับการ สงเคราะห์การรักษา	สัดส่วนผู้ได้รับการ สงเคราะห์(คิดเป็นร้อยละ)
2525	293,846 คน	5,978 คน	2.03
2526	310,475 คน	1,013 คน	0.33
2527	319,876 คน	1,269 คน	0.40
2528	314,484 คน	1,180 คน	0.38
2529	297,681 คน	1,006 คน	0.34
2531	346,263 คน	9,369 คน	2.71
2532	337,533 คน	8,275 คน	2.45
2533	309,283 คน	5,739 คน	1.86
2534	310,538 คน	6,066 คน	1.95
2535	325,472 คน	5,907 คน	1.81
2536	319,567 คน	6,449 คน	2.02

มูลนิธิฮั่วเคี้ยวป่อเต็กเซี่ยงตึ้ง, หนังสือแจ้งกิจการ พ.ศ. 2536(กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2537), 83.

นอกเหนือจากพัฒนาการการช่วยเหลือด้านต่างๆ ทางแพทย์แก่ผู้ยากไร้ของโรงพยาบาลหัวเฉียวซึ่งสะท้อนถึงการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสังคมของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนดังที่กล่าวในข้างต้นแล้ว ในพ.ศ. 2538 ซึ่งเป็นวาระครบรอบ 20 ปีการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตไทย-จีน โรงพยาบาลหัวเฉียวยังมีการดำเนินงานอีกด้านหนึ่งที่น่าสนใจและช่วยสะท้อนให้เห็นถึงการรื้อฟื้นภูมิปัญญาของชาวจีนภายใต้การดำเนินงานของโรงพยาบาลหัวเฉียวนั่นคือ การจัดตั้งศูนย์การแพทย์แผนจีนที่ใช้ชื่อว่า “สถานพยาบาลหัวเฉียวแผนโบราณ”⁷⁰ ซึ่งมีนายสมาน โอภาสวงศ์ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานอำนวยการบริหารคนแรก⁷¹

⁷⁰ ควรพิจารณาเพิ่มเติมเกี่ยวกับชื่อของศูนย์การแพทย์แห่งนี้ด้วยว่าได้มาจากการกำหนดของทางการ ซึ่งนายสุเชิร สุรตันทกุลกรรมการของมูลนิธิฮั่วเคี้ยวป่อเต็กตึ้งและกรรมการของโรงพยาบาลฯได้แสดง

“สถานพยาบาลหัวเฉียวแผนโบราณ” แห่งนี้นอกจากจะเป็นการจัดตั้งขึ้นเพื่อการเฉลิมฉลองวาระครบรอบความสัมพันธ์ไทยจีนแล้ว คณะกรรมการของโรงพยาบาลซึ่งผลักดันการก่อตั้งศูนย์การแพทย์แผนจีนแห่งนี้ยังมีความคิดเห็นที่น่าสนใจว่า วิทยาการการแพทย์แผนจีนควรมีการรื้อฟื้นกลับคืนมาเพื่อเพิ่มทางเลือกการรักษาให้แก่ผู้คนสังคมไทย และในขณะกันก็ยังเป็นการช่วยเผยแพร่ภูมิปัญญาการรักษาของจีนอย่างการฝังเข็ม การนวด และการใช้สมุนไพรซึ่งเป็นแนวทางการรักษาที่ใช้ต้นทุนไม่สูงเท่าแนวทางการแพทย์แบบตะวันตกและยังสามารถรักษาเยียวยาโรคบางชนิดที่เป็นอาการป่วยระยะยาวซึ่งการแพทย์แผนตะวันตกไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้อีกด้วย⁷² อย่างไรก็ตาม ในระยะแรกเริ่มของการจัดตั้ง “สถานพยาบาลหัวเฉียวแผนโบราณ” นั้นผู้สนใจเข้ารับการรักษา ยังคงมีจำนวนค่อนข้างน้อยเพียงประมาณวันละ 10 คนเท่านั้น จากนั้นต่อมาเมื่อการตรวจรักษาด้วยวิธีการแพทย์แผนจีนเริ่มได้รับการยอมรับและได้รับความนิยมในสังคมไทยมากขึ้นจากกระแสระแวดระวังเคมีข้างเคียงจากยา จำนวนผู้เข้ารับการรักษาของ “สถานพยาบาลหัวเฉียวแผนโบราณ” จึงค่อยๆ เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 90-160 คนต่อวัน⁷³

จากที่ได้อภิปรายกิจกรรมทางสังคมของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนด้านสาธารณสุขและการแพทย์ จะเห็นได้ว่ากิจกรรมข้างต้นนี้สะท้อนถึงอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในสองลักษณะประกอบกัน ลักษณะแรกคืออุดมคติทางธุรกิจด้านการช่วยเหลือสังคมซึ่งเป็นคุณค่าสำคัญของการดำรงสถานะเป็นผู้ประกอบการชาวจีนที่ไม่เห็นแก่ตัว รู้จัก

ความคิดเห็นต่อการกำหนดชื่อศูนย์การแพทย์อย่างน่าสนใจว่า “...ปัจจุบันเราไม่ควรจะแยกว่าแพทย์แผนจีนหรือแผนปัจจุบัน ควรจะผสมผสานเข้าด้วยกันเพราะว่าต่างมีจุดเด่นของตนเอง เสริมกันก็จะมีผลการรักษาดีขึ้น หลังจากประเทศจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วเขาก็ได้ตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นมาแล้วก็มีสูตร มีหน่วยวิจัย เรียนกันตั้ง 5 ปี มหาวิทยาลัยแพทย์จีนปัจจุบันมีประมาณ 20 กว่า 30 แห่ง โรงพยาบาลแพทย์จีนเขาเรียนทั้งวิชาทางจีนทั้งวิชาทางแผนปัจจุบันด้วย คนละเรื่องกับสมัยก่อน ไม่ล้ำสมัย ไม่ใช่หมอซินแสตามร้านขายยา ทางเขาที่กำหนดให้เราชื่อสถานพยาบาลหัวเฉียวแผนโบราณ...เขากำหนดให้ไม่ใช่ว่าเราอยากตั้งชื่ออย่างนี้ ที่จริงเราไม่โบราณหรอก เป็นแพทย์แผนสืบทอด เป็นแพทย์แผนพื้นบ้านหรือว่าแพทย์แผนจีน ที่จริงเราไม่อย่างใช้คำว่าโบราณ ทันสมัยจะตายจะไปโบราณได้อย่างไร...” (กรรณิการ์ ตันประเสริฐและคณะ, 90 ปีมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทยฯ, 197-198.)

⁷¹ เรื่องเดียวกัน.

⁷² กรรณิการ์ ตันประเสริฐและคณะ, 90 ปีมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทยฯ, 197

⁷³ มูลนิธิหัวเฉียวป่อเต็กตึ๊ง, หนังสือแจ้งกิจการ พ.ศ. 2536 (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2537), 82.

การแบ่งปันและรู้จักการช่วยเหลือสังคมซึ่งสะท้อนออกมาผ่านการช่วยเหลือทางการแพทย์แก่ผู้รับการรักษาที่ขัดสนโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายอย่างต่อเนื่องตลอดมา ตั้งแต่ในช่วงที่สาธารณสุขยังไม่มี ความก้าวหน้า จวบจนสู่ยุคการแพทย์ทันสมัย ส่วนในลักษณะถัดมาคือการยกระดับความสำคัญของ ภูมิปัญญาจีนให้คืนกลับมาภายหลังการคลี่คลายของสถานการณ์ที่ความเป็นจีนและภูมิปัญญาจีนไม่ได้ เป็นอันตรายต่อสังคมและการเมืองไทยอีกต่อไป

4.3.2 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับการร่วมช่วยเหลือและลดทอนปัญหาของ สังคมไทย: ภาพสะท้อนผู้ประกอบการที่ดีในสังคมไทย และกลไกการจรรโลงคุณค่าของพ่อค้าที่ดี ในวัฒนธรรมจีน

กิจกรรมทางสังคมของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในด้านถัดมาซึ่งเป็นการ สะท้อนคุณค่าด้านการช่วยเหลือสังคม และการจรรโลงความสำคัญของการเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อ สายจีนที่ดีตามกรอบอุดมคติของสังคมไทยคือ กิจกรรมการช่วยเหลือและลดทอนปัญหาของสังคมไทย

หลังทศวรรษ 2520 สังคมไทยได้ประสบปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านช่องว่างทางรายได้ระหว่างคนรวยกับคนจน ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้ ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวและเล็งเห็นถึงการเรียกร้องให้ช่วยเหลือสังคมในหมู่คนยากจนผ่านสื่อ สารณะต่าง ๆ อาทิเช่น ในข้อความบางช่วงบางตอนจากคำอวยพรปีใหม่ของประธานรัฐสภาของ พลอากาศเอกหะริน หงสกุล ที่ปรากฏผ่านสื่อเมื่อ พ.ศ. 2524 ดังข้อความว่า

“...ในปีใหม่ที่จะมาถึงนี้ พี่น้องทั้งหลายทราบอยู่เต็มอกว่า จะต้องเป็นปีที่ยากลำบาก ผมจึงขอวิงวอนให้พวกเราช่วยกันอดทน พยายามประหยั้อย่างที่สุด ขอให้เลิกอวดมั่งมีทั้งปวง ถึงแม้บางคนจะ ร่ำรวยมีโชคดีกว่าคนอื่น ก็โปรดอย่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย จง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนยากจนที่ลำบากกว่าท่าน ถ้าคนไทยด้วยกันไม่ช่วย กันเองใครเขาจะมาช่วย และหากจะเคราะห์ร้ายถึงที่สุดจนขนาดจะสิ้น ชาติ มันก็ต้องสิ้นไปด้วยกันทั้งคนรวยและคนจน...”⁷⁴ (เน้นโดยผู้เขียน)

ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในฐานะที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจสูงกว่ากลุ่ม คนอื่นๆ ในสังคมไทยจึงมีการตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของสังคมและชนชั้นนำทางการเมืองไทย โดย ดำเนินกิจกรรมการช่วยเหลือต่างๆ มุ่งเน้นไปที่กลุ่มผู้มีรายได้น้อยเป็นหลัก อย่างเช่น การจัดกิจกรรม ด้านการบรรเทาสาธารณภัยของสังคม

⁷⁴ “บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์ 1-8 มกราคม 2524,” *สยามจดหมายเหตุ* 6, ฉ. 1 (2524): 7.

จากข้อมูลพบว่า กิจกรรมด้านการบรรเทาสาธารณภัยของสังคม โดยส่วนใหญ่ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมักมีการให้ความช่วยเหลือผ่านการดำเนินงานของ มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ซึ่งเป็นมูลนิธิสำคัญของชาวจีนที่โดดเด่นด้านการสงเคราะห์ผู้ยากไร้และมีผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน ดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการมูลนิธิหลายคน มูลนิธิแห่งนี้พยายามมุ่งเน้นการช่วยเหลือสังคมให้ตรงกับ ปัญหาโดยพัฒนาศักยภาพของการบรรเทาสาธารณภัยในด้านต่างๆ อาทิ ด้านการดำเนินงาน มูลนิธิ ป่อเต็กตึ๊ง ได้มีการเข้าร่วมงานกับฝ่ายทะเบียนของภาครัฐในท้องที่หลายแห่งเพื่อให้ได้ข้อมูล ผู้ประสบภัยอย่างทั่วถึงและสามารถเข้าร่วมบรรเทาภัยต่อเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างครอบคลุม

ส่วนในด้านเทคโนโลยี มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ได้มีการพัฒนาเครื่องมือเครื่องมือนานาชนิดที่ ทันสมัยขึ้นมา พร้อมทั้งมีการออกทุนจัดตั้งศูนย์วิทยุกรุงเทพเพื่อการสาธารณกุศลขึ้น เพื่อให้การเข้าร่วมบรรเทาสาธารณภัยและช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุมีความรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งการดำเนินงานของ ศูนย์วิทยุกรุงเทพเพื่อการสาธารณกุศลนั้น มีผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดำรงตำแหน่งเป็น กรรมการและเป็นผู้สนับสนุนหลักทางทุนทรัพย์จำนวนทั้งสิ้น 19 คน ได้แก่ (1) ดร.อุเทน เตชะ ไพบูลย์ (2) นายวิชาญ ตันตติศิริวัฒน์ (3) นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์ (4) นายทรงสิน คุณัตถานนท์ (5) นายสุเทพ ตั้งตรงศักดิ์ (6) นายกอบชัย ซอโสถธิกุล (7) นายกำสิน เสธฐักดิ์ (8) นายวัย วรรณะกุล (9) นายธนบูลย์ ภิมานนท์ (10) นายสนธิ วีรวรรณ (11) นายสุริย์ อัมภากร (12) นายศุภสิทธิ์ มหา คุณ (13) นายสิทธิผล โพธิ์วรกุล (14) นายกำพล เตชะหริวิจิตร (15) นายสุทัศน์ เตชะวิบูลย์ (16) น.พ.ยงค์ เอื้อวัฒน์สกุล (17) ดร.สม จาตุศรีพิทักษ์ (18) นายสุชิร สุรัตน์วิกุล และ (19) นายสมาน โอภาสวงศ์⁷⁵

นอกจากการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือสาธารณภัยข้างต้น มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ยัง จัดตั้งองค์กรกลางประสานความร่วมมือระหว่างสมาคมชาวจีนหลายแห่งเพื่อทำหน้าที่ระดมทุนการ สงเคราะห์แก่ผู้ประสบสาธารณภัยโดยเฉพาะขึ้นมา โดยใช้ชื่อว่า “หน่วยบรรเทาสาธารณภัย” ซึ่ง สมาคมและองค์กรที่ได้เข้าร่วมประสานงานกับ “หน่วยบรรเทาสาธารณภัย” แห่งนี้มีรายนามตามที่ แจกไว้ในหนังสือแจ้งกิจการประจำปี พ.ศ. 2536 ของ มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งประกอบด้วย⁷⁶

1. สมาคมหอการค้าไทย-จีน	6. สมาคมฮกเกี้ยนแห่งประเทศไทย
2. สมาคมแต้จิ๋วแห่งประเทศไทย	7. สมาคมเจียงเจอะแห่งประเทศไทย
3. สมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย	8. สมาคมไต้หวันแห่งประเทศไทย
4. สมาคมไหหน่าแห่งประเทศไทย	9. สมาคมหยุนหนานแห่งประเทศไทย
5. สมาคมกว๋องสิว	10. สมาคมครองศรีแห่งประเทศไทย

⁷⁵ มูลนิธิฮั่วเคี้ยวป่อเต็กตึ๊งต้ง, หนังสือแจ้งกิจการ พ.ศ. 2536, 50-51.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, 31.

11. สมาคมเตี้ยอันแห่งประเทศไทย
12. สมาคมจีนเตี้ยเอี้ยแห่งประเทศไทย
13. สมาคมจีนเก็กเอี้ยแห่งประเทศไทย
14. สมาคมจีนโผวเล้งแห่งประเทศไทย
15. สมาคมเท่งไฮ้แห่งประเทศไทย
16. สมาคมไท่ปูแห่งประเทศไทย
17. สมาคมฮงฮุนแห่งประเทศไทย
18. สมาคมเหี้ยวพังแห่งประเทศไทย
19. โรงพยาบาลเทียนฟ้ามูลนิธิ
20. มูลนิธิตั้งฮัวการแพทย์ในพระบรมราชูปถัมภ์
21. มูลนิธิสมาคมคึกการกุศลสงเคราะห์
22. มูลนิธิส่งเสริมศิลปกรรมสงเคราะห์
23. มูลนิธิส่งเสริมวัฒนธรรมไทย⁷⁷
24. มูลนิธิศรัทธาสงเคราะห์
25. มูลนิธิชา้วสงเคราะห์
26. มูลนิธิมิตรภาพสงเคราะห์
27. ธรรมสมาคมเล่งฮัว
28. พุทธแสงธรรมสมาคม
29. มูลนิธิร่วมกุศลสมุทรปราการ
30. สมาคมพุทธบริษัทไทย-จีนประชา
31. มูลนิธิพุทธสมาคมปทุมรังษี
32. มูลนิธิแพทย์จีน
33. มูลนิธิโกชิวตั้ง
34. สมาคมตระกูลต่างๆ แห่งประเทศไทย
35. สมาคมฮินหน่นแห่งประเทศไทย
36. สมาคมศิริวิไลแห่งประเทศไทย
37. คณะ 20 พุทธสมาคมจีน
38. สมาคมจังหว้แห่งประเทศไทย
39. หนังสือพิมพ์ชิงเสียนเยอะเป้า
40. หนังสือพิมพ์สากล
41. หนังสือพิมพ์ตงฮัว
42. หนังสือพิมพ์ศรินคร
43. หนังสือพิมพ์ชิงจงเอียน
44. หนังสือพิมพ์กังเชียงยิดป้อ
45. หนังสือพิมพ์เอเซียยิดป้อ

จากการอภิปรายข้างต้นเห็นได้ว่าขอบข่ายงานด้านสาธารณภัยของมูลนิธิป่อเต็กตึ้งได้มีการขยายตัวออกไปอย่างมาก เนื่องจาก คณะกรรมการของมูลนิธิป่อเต็กตึ้งซึ่งส่วนมากเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจที่มีเชื้อสายจีนต้องการขยายขอบข่ายการจัดการและความช่วยเหลือของมูลนิธิและสมาคมจีนให้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ของบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป⁷⁸ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้าน

⁷⁷ เปลี่ยนชื่อเป็นมูลนิธิรัฐบุรุษพลเอกเปรม ติณสูลานนท์เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2538 (“ประกาศนายทะเบียนมูลนิธิเรื่องจดทะเบียนแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ “มูลนิธิส่งเสริมวัฒนธรรมไทย”, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 112 ตอนที่ 36 ง (4 พฤษภาคม 2538): 76-77.

⁷⁸ หลังจากปัญหาเรื่องใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวและใบสำคัญประกอบอาชีพซึ่งมูลนิธิป่อเต็กตึ้งได้ดำเนินการช่วยเหลือเป็นพิเศษในระยะก่อนหน้าได้คลี่คลายลงเนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองเปลี่ยนแปลงไป การเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติเป็นไปอย่างอิสระมากขึ้น ขณะเดียวกันปัญหาการอพยพเข้ามาของชาวจีนก็ยุติลง การเดินทางเข้ามาของชาวจีนในช่วงหลังทศวรรษ 2520 เป็นไปเพื่อการท่องเที่ยวหรือติดต่อธุรกิจเท่านั้น ดังนั้นขอบข่ายการดำเนินงานของ

สาธารณภัย ซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่รุนแรงขึ้นมาจากเหตุความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และยังไป กว้านั้นกลุ่มผู้ประสบภัยที่ต้องการความช่วยเหลือส่วนใหญ่ก็เป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อยหรือกลุ่มคนยากจน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายหลักที่ มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง กำลังมุ่งเน้นให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เนื่องจาก ต้องการ จรรโลงอุดมคติทางธุรกิจด้านการช่วยเหลือสังคมซึ่งเป็นอุดมคติสำคัญของผู้ประกอบการไทยเชื้อสาย จีนและเพื่อสะท้อนตอบต่อความมุ่งหมายของสังคมไทยที่กำลังตระหนักถึงปัญหาด้านช่องว่างระหว่าง รายได้ของผู้คนในสังคมเป็นสำคัญ

4.3.3 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมชาติไทย:

กลไกการจรรโลงคุณค่าของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีในอุดมคติของสังคมไทย

นอกเหนือจากกิจกรรมด้านต่างๆ ข้างต้นแล้ว ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนยังมี กิจกรรมทางสังคมที่น่าสนใจอีกด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ช่วยสะท้อนให้เห็นถึงอุดมคติทางธุรกิจด้าน การช่วยเหลือสังคมตามกรอบอุดมคติทางธุรกิจของวัฒนธรรมจีนควบคู่กับการสะท้อนถึงการจรรโลง คุณค่าของการเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีตามกรอบอุดมคติของสังคมไทย

สำหรับกิจกรรมด้านแรกของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่สะท้อนถึงอุดมคติ ด้านการตอบแทนสังคมและการจรรโลงคุณค่าของการเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีตามกรอบ อุดมคติของสังคมไทยก็คือ กิจกรรมด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย

ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้มีการสนับสนุนและส่งเสริมวัฒนธรรมไทย หลากหลายวิธีการทั้งการจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทยร่วมกับหน่วยงานของภาครัฐ การ สนับสนุนเงินรางวัลแก่ผู้ชนะการประกวดด้านศิลปวัฒนธรรมไทยต่างๆ ตลอดจนการจัดตั้งศูนย์ ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยขึ้นมา กล่าวเฉพาะกรณีการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยซึ่งกระทำโดยบริษัทธนาคาร กรุงไทยจำกัดพบว่า ใน พ.ศ. 2522 ธนาคารกรุงไทยร่วมกับมูลนิธิธนาคารกรุงเทพซึ่งดำเนินการโดย

มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งจึงหันมามุ่งเน้นการช่วยเหลือสังคมในมิติปัญหาที่สอดคล้องกับสถานการณ์ โดย เน้นหนักไปที่การบรรเทาสาธารณภัย (พิจารณาข้อมูลการสงเคราะห์แก่ผู้ประสบสาธารณภัยของ มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งเพิ่มเติมใน ภาคผนวก ฉ และ ข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านการ เคลื่อนย้ายแรงงานและการเดินทางเข้ามาของชาวจีนในระยะหลังทศวรรษ 2520 พิจารณาเพิ่มเติมได้ ใน กฤตยา อาชวนิจกุลและกุลภาวจนสาระ, การจ้างแรงงานข้ามชาติตามพระราชบัญญัติการทำงาน ของคนต่างด้าวพ.ศ. 2551กับการจัดทำบัญชีรายชื่ออาชีพสำหรับคนต่างชาติ (กรุงเทพฯ: สำนักวิจัย โครงการเสริมสร้างศักยภาพในด้านสิทธิของแรงงานอพยพสำหรับข้าราชการ นายจ้าง แรงงานอพยพ ชาวพม่าและชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย, 2551), 17-18. และ ชาดา เติริยมวิทย์และคณะ, “การ ตั้งถิ่นฐานของชาวจีนรุ่นใหม่: กรณีศึกษาชุมชนจีนแห่งใหม่,” รายงานการวิจัยสำนักกองทุนสนับสนุน การวิจัย, 2559, 6.)

นายชิน โสภณพนิชและเครือข่ายพันธมิตรได้ออกทุนสนับสนุนการก่อตั้งศูนย์สังคีตศิลป์ขึ้นมา โดยองค์กรนี้มีที่ทำการอยู่ที่ธนาคารกรุงเทพสาขาสานป่าและมีการจัดกิจกรรมรวมถึงการแสดงต่างๆ ที่เป็นการส่งเสริมและการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยอย่างสม่ำเสมอ และนอกจากนี้ศูนย์สังคีตศิลป์ยังมีห้องสมุดศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมและเก็บรักษาอันมีคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปของหนังสือ ภาพถ่าย ภาพยนตร์ แผ่นเสียง ตลับเพลง และวีดีโอไว้ให้บริการประชาชนทั่วไปให้สามารถเข้าใช้บริการโดยไม่คิดค่าธรรมเนียมด้วย⁷⁹

ส่วนกิจกรรมด้านถัดมาที่สะท้อนถึงการจรรโลงคุณค่าของการเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีตามกรอบอุดมคติของสังคมไทยก็คือ กิจกรรมการส่งเสริมพระพุทธศาสนา จากข้อมูลพบว่าผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีศึกษา มักมีการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและยังมีการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาที่ใกล้ชิดกับราชสำนักอย่างสม่ำเสมอทั้งในการกระทำโดยปัจเจกและในการกระทำโดยองค์กร

สำหรับในระดับปัจเจก จากข้อมูลพบว่า ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่มีการบริจาคเงินเพื่อทำบุญและบำรุงศาสนาในวาระต่างๆ รวมถึงมีการทำบุญร่วมกับราชสำนักอยู่บ่อยครั้ง ก็คือนายเกียรติ วัฒนเวคิน ในพ.ศ. 2533 นายเกียรติได้มีการเข้าขอพระราชทานอนุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) เป็นประธานจัดงานทอดผ้ากฐินต้น ณ วัดพุทธวนารม กรุงเทพมหานคร และหลังจากนั้นนายเกียรติ ก็มักมีการขอดำเนินการจัดกฐินพระราชทานถวายเป็นพระราชกุศลเป็นประจำทุกปี⁸⁰

ส่วนในระดับองค์กร ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนภายใต้การดำเนินงานในนามของสมาคมจีนและมูลนิธิป่อเต็กตึ้ง มักมีการร่วมกันบริจาคเงินสมทบแก่วัดวาอารามในวาระต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ อาทิเช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่าสามัคคี ตลอดจนมีการจัดตั้งโรงงาน และหน่วยบริการอาหาร เครื่องดื่มและยารักษาโรคในยามเมื่อบ้านเมืองมีงานพิธีสำคัญต่างๆ อย่างเช่นงานพิธีการฉลองวันพระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว งานพิธีการฉลองวันพระราชสมภพสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ฯลฯ⁸¹

นอกเหนือจากกิจกรรมสองประการข้างต้น ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนยังมีการดำเนินกิจกรรมที่แสดงถึงจรรโลงวัฒนธรรมของไทยผ่านการดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษา โดยจากข้อมูลพบว่า ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในกรณีศึกษา อาทิ นายสมาน โอภาสวงศ์

⁷⁹ กมลลักษณ์ โตสกุล, ชิน โสภณพนิช 2453-2531ฯ, 176.

⁸⁰ กฤษฎา ธรรมวิริยรักษ์, 1 ศตวรรษ เกียรติ วัฒนเวคิน, 44-47.

⁸¹ กรรณิการ์ ดันประเสริฐและคณะ, 90 ปีมูลนิธิป่อเต็กตึ้งบนเส้นทางประวัติศาสตร์ สังคมไทยฯ, 188.

ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนรายอื่นที่มีฐานะมั่นคง ตลอดจนสมาคมจีนและองค์กรที่เป็นพันธมิตรจำนวน 45 องค์กร⁸² ได้มีการร่วมบริจาคเงินกับมูลนิธิป่อเต็กตึ้งเพื่อจัดตั้งสถานศึกษาระดับมหาวิทยาลัยขึ้นมา นั่นคือมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ โดยการเข้าร่วมบริจาคก่อตั้งมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ดร.อุเทน เตชะไพบูลย์ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการระดมทุนหลักได้อธิบายถึงกุศโลบายของการระดมทุนจากผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน⁸³ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดด้านการจรรโลงวัฒนธรรมไทยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขไว้อย่างน่าสนใจว่า

“...ในการหาบริจาคผมต้องคิดทุกอย่าง ทำอย่างไรจะหาเงินได้ พันล้านบาท ผมก็คิดของผมว่า**คนจีนมีวัฒนธรรมเรื่องความกตัญญู โดยเฉพาะกตัญญูต่อพ่อแม่** ผมมีประสบการณ์มาแล้วตั้งแต่สร้างตึก 22 ชั้นของโรงพยาบาล ผมก็เสนอที่ประชุมว่า**ถ้าคนบริจาค 10 ล้านบาทขึ้นไป เราจะสร้างรูปปั้นของพ่อแม่ไว้ในตึกเฉลิมพระเกียรติ** ที่แรกกรรมการบางคนเห็นว่ามันอาจมีรูปปั้นมากเกินไป เอาเป็นรูปถ่ายอย่างเคยดีกว่า แต่ผมว่าต้องรูปปั้นเพราะว่ามีรูปปั้นให้นั้นมันถาวรกว่า มีน้ำหนักกว่าเพราะเป็นถาวรวัตถุแสดงความกตัญญูทีเดียว...ผมเชิญผู้บริจาคตั้งแต่ 10 ล้านบาทเป็นผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยทั้งหมด 50 กว่าคน **ถ้าเขาบริจาคเป็นตึกอย่างคุณธนินทร์ เจียรนนท์ บริจาค 50 ล้านบาท สร้างตึกอำนวยการ หรือคุณชาติรี โสภณพนิช บริจาค 30 ล้านสร้างโรงยิม เราก็สร้างรูปปั้นไว้ที่ตึกของเขา** ส่วนคนอื่นมีรูปปั้นอยู่ในตึกเฉลิมพระเกียรติ **รายล้อมครึ่งวงกลมต่อเบื้องพระพักตร์รูปในหลวง (รัชกาลที่ 9) คือห้อมล้อมแสดงความจงรักภักดี...** วันที่ในหลวงเสด็จฯ ผมก็กราบทูลท่าน และพวกผู้ก่อตั้งนี้เขายังได้รับของพระราชทานจากในหลวงเป็นเข็มตัว “เสียง” ผิงเพชร ได้รับพระราชทานจากพระหัตถ์ของท่านเองเลย เรื่องการหาบริจาคนี้คุณสมาน โอภาสวงศ์เขาดูแลเรื่องนี้ เป็นประธานฝ่ายจัดหาทุนและเขาก็บริจาคเองด้วย 15 ล้านเหมือนกัน...”⁸⁴ (เน้นโดยผู้เขียน)

⁸² พิจารณารายละเอียดที่หน้า 165-166

⁸³ รายนามผู้ก่อตั้งและจำนวนการบริจาคสมทบทุนก่อสร้างมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ (ไม่รวมการบริจาคจากสมาคมและมูลนิธิ) พิจารณาเพิ่มเติมได้ใน ภาคผนวก ข

⁸⁴ กรรณิการ์ ต้นประเสริฐและคณะ, 90 ปีมูลนิธิป่อเต็กตึ้งบนเส้นทางประวัติศาสตร์ สังคมไทยฯ, 206.

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าในกุศโลบายของการระดมทุนเพื่อสนับสนุนการสร้างสถานศึกษาอย่างมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรตินั้น ผู้ดำเนินการหลักอย่างนายอุเทน เตชะไพบูลย์ได้อาศัยการสร้างแรงจูงใจการบริหารผ่านการเชื่อมโยงคุณค่าของอุดมคติทางธุรกิจด้านการช่วยเหลือสังคมให้เข้ากับคุณค่าอีก 2 ประการซึ่งเป็นคุณค่าสำคัญของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน นั่นคือคุณค่าของความกตัญญูซึ่งเป็นคุณค่าพื้นฐานของชาวจีนทั้งมวลและคุณค่าของการจรรโลงวัฒนธรรมไทยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ดังที่ได้อภิปรายกิจกรรมทางสังคมของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนใน 3 ลักษณะข้างต้นจะเห็นได้ว่า เมื่อเศรษฐกิจและสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างกว้างขวาง กิจกรรมทางสังคมและการดำเนินงานด้านสาธารณประโยชน์ของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนก็ได้มีการขยายการดำเนินงานออกไปอย่างกว้างขวางด้วยเช่นกัน สำหรับด้านแรก ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้นอกเหนือจากจะสะท้อนถึงการจรรโลงความเชื่อในด้านการช่วยเหลือสังคม ตอบแทนสังคมซึ่งเป็นอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตแล้ว อีกด้านหนึ่งยังเป็นการแสดงถึงการตอบสนองต่อมาตรฐานของพฤติกรรมที่ดีตามกรอบอุดมคติของสังคมไทยขณะนั้นที่มุ่งกำลังเน้นในเรื่อง คุณธรรมการช่วยเหลือสังคม ความเมตตากรุณา การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสกว่า และการจรรโลงคุณค่าของวัฒนธรรมไทยที่อิงตามมาตรฐาน 3 ประการที่ว่าด้วยการจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

4.4 บทสรุป

หลังการพัฒนาที่เริ่มต้นจากทศวรรษ 2500 มาข้างหน้าอีก 2 ทศวรรษ สังคมและเศรษฐกิจไทยได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนต้องเผชิญหน้ากับความท้าทายใหม่ๆ รอบด้าน สำหรับด้านธุรกิจเมื่อกลุ่มธุรกิจข้ามชาติกลายเป็นตัวแปรใหม่ที่ขยายอิทธิพลต่อภาคธุรกิจไทยมากขึ้นทุกที ขณะเดียวกันกิจการที่ดำเนินโดยรัฐก็ค่อยๆ ลดบทบาทลงไปกลายเป็นการดำเนินการที่นำโดยภาคเอกชน ดังนั้น ในช่วงระหว่างทศวรรษ 2520-2540 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจดังต่อไปนี้

1. แนวทางการดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐซึ่งมีบทบาทโดดเด่นในระยะก่อนหน้านี้ได้ลดบทบาทลงไป และปรับเปลี่ยนมาเป็นการดำเนินธุรกิจภายใต้การพึงพิงอำนาจรัฐเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่กลุ่มลูกค้าของกิจการ

2. แนวทางการดำเนินธุรกิจภายใต้การเป็นสมาชิกของสมาคมธุรกิจมีความสำคัญมากขึ้นกว่าระยะก่อนหน้านี้ เนื่องจาก ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนต้องการอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์

ภายใต้สมาคมแสวงหาความช่วยเหลือเกื้อกูลทางธุรกิจระหว่างชาวจีนด้วยกัน และเพื่อแสวงหาโอกาสทางธุรกิจใหม่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนในสาธารณรัฐประชาชนจีน

3. แนวทางการขยายอาณาจักรธุรกิจจากการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการบริหารและการร่วมทุนกลายเป็นแนวทางการดำเนินธุรกิจที่สำคัญที่สุด ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนแต่ละกรณีศึกษามีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ทางธุรกิจในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป แต่ในขณะเดียวกันก็มีจุดร่วมสำคัญที่เกิดขึ้นคือ การจรรโลงโครงสร้างการดำเนินธุรกิจแบบครอบครัวและการร่วมทุนทางธุรกิจที่มักเป็นการร่วมทุนระหว่างพันธมิตรทางธุรกิจซึ่งเป็นชาวจีนด้วยกันเองมากกว่ากลุ่มทุนข้ามชาติเชื้อชาติอื่น

ส่วนในด้านสังคมเมื่อเงื่อนไขของสถานการณ์การเมืองยุคสงครามเย็นได้คลี่คลายลงไป และขณะเดียวกันสังคมไทยก็เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างเข้มข้น ดังนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินกิจกรรมทางสังคมอันเป็นการสะท้อนถึงอุดมคติทางธุรกิจที่แตกต่างออกไป ดังนี้

1. ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนยังคงรักษาอุดมคติการดำเนินธุรกิจที่เน้นการช่วยเหลือสังคมอันเป็นการแสดงถึงการจรรโลงคุณค่าของการเป็นผู้ประกอบการที่ดีตามแนวปฏิบัติของขงจื้อเอาไว้ แต่การช่วยเหลือกลุ่มชาวจีนโดยเฉพาะเริ่มลดบทบาทลงไป เนื่องจากชาวจีนในสังคมไทยได้กลืนกลายเป็นคนไทย โดยไม่มีเส้นแบ่งการช่วยเหลือด้านเชื้อชาติ

2. กิจกรรมการช่วยเหลือสังคมในบางกรณี อย่างเช่นในกิจกรรมด้านการแพทย์เริ่มปรากฏให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในความเป็นจีนและการพยายามรื้อฟื้นภูมิปัญญาของวัฒนธรรมจีนให้หวนคืนกลับมา เนื่องจาก เงื่อนไขของสถานการณ์การเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป ภัยการเมืองของชาติไทยได้เปลี่ยนจากสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นเวียดนาม

3. ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมุ่งขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมทางสังคมที่สอดคล้องกับความต้องการของยุคสมัย อาทิเช่น การช่วยเหลือและบรรเทาสาธารณภัยซึ่งเป็นการตอบสนองความช่วยเหลือต่อปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่กำลังรุนแรงมากขึ้น การช่วยเหลือผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสทางสังคมซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ชนชั้นนำของรัฐและสังคมไทยเรียกร้องให้มีการช่วยเหลือ และการจรรโลงคุณค่าทางวัฒนธรรมไทยที่มีพื้นฐานอยู่บนความสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน ถือเป็นตัวแปรสำคัญต่อการทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัยได้อย่างลึกซึ้ง การเปลี่ยนแปลงมิติต่างๆ ของคนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีปฏิสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองอย่างแนบแน่น งานวิจัยและงานเขียนเกี่ยวกับกลุ่มคนกล่าวจึงได้รับผลออกมาเป็นจำนวนมาก เพื่อแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับพลวัตของสังคม-เศรษฐกิจไทยและเติมเต็มความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ภาพที่สำคัญทางเศรษฐกิจอย่างผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

อย่างไรก็ตาม งานเขียนเกี่ยวกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนโดยส่วนใหญ่ในระยะที่ผ่านมา มักจำกัดการอธิบายอยู่ภายใต้ 3 กรอบการศึกษา คือ (1) การสะสมทุนของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน (2) ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกับบทบาทต่อการพัฒนาทุนนิยมไทย และ (3) ปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนก้าวสู่สถานะเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจ

ภายใต้ข้อจำกัดขององค์ความรู้ดังกล่าว ส่งผลให้ขอบเขตความเข้าใจเกี่ยวกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจำกัดอยู่แต่เพียงมิติทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นสำคัญ ส่วนการอธิบายการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในมิติทางธุรกิจและมิติทางวัฒนธรรมซึ่งมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้อย่างลึกซึ้งกลับยังไม่ได้รับการพิจารณาและการศึกษาที่มากเพียงพอ ดังนั้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงเลือกศึกษาผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในมิติการศึกษาด้านธุรกิจและวัฒนธรรมเป็นหลักเพื่อต่อเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนภายใต้บริบทประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัยในแง่มุมที่ขาดหายไป โดยการศึกษาผู้เขียนอาศัยการเลือกศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งดำรงตำแหน่งสำคัญในสมาคมหอการค้าจีนจำนวน 5 คน ได้แก่ นายมา บุญกุล นายสัทท มหาคุณ นายเกียรติ วัฒนเวคิน นายชิน โสภณพนิช และนายสมาน โอภาสวงศ์ เนื่องจากผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนทั้ง 5 กรณีมีแนวทางการดำเนินธุรกิจที่น่าสนใจและถือได้ว่าเป็นชนชั้นนำทางเศรษฐกิจและชนชั้นนำของสังคมไทยในบริบทประวัติศาสตร์ยุคใกล้

ขอบเขตด้านเวลา การศึกษาเริ่มต้นจากการจบสิ้นของสงครามโลกครั้งที่สองในพ.ศ. 2488 จนถึง พ.ศ. 2540 เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองไทยภายใต้ช่วงเวลาดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเข้มข้นและสร้างผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจและบุคลิกทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนอย่างยิ่งยวด และในขณะเดียวกันงานศึกษาเกี่ยวกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนภายใต้ช่วงระหว่าง พ.ศ. 2488-2540 ก็มีความกระจัดกระจายและประเด็นเรื่องการ

ดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในบางบริบทก็ยังไม่ได้รับการศึกษาอย่างจริงจัง ดังนั้นงานเขียนชิ้นนี้จึงพยายามรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนตั้งแต่ พ.ศ. 2488-2540 มาเชื่อมโยงกันเพื่อแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงแนวทางการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนอย่างละเอียด ควบคู่กับการเปิดมิติการศึกษาใหม่ในเรื่องอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเพื่อขยายพรมแดนความรู้เกี่ยวกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนให้กว้างออกไปภายใต้กรอบการวิเคราะห์ในมิติทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนพบว่า การดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีพื้นฐานอยู่บนหลักคุณค่าเรื่องความสัมพันธ์และโครงสร้างการบริหารงานแบบครอบครัวอันเป็นคุณค่าการดำเนินธุรกิจในวัฒนธรรมจีน อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางช่วงเวลาที่เงื่อนไขและข้อกีดตันทางธุรกิจมีความแตกต่างกันออกไป ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้มีการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจและพัฒนากลยุทธ์ทางธุรกิจในลักษณะต่างๆ เพื่อให้กิจการของตนสามารถดำรงอยู่และก้าวหน้าต่อไปได้

สำหรับบริบทแรกของการศึกษา ในช่วง พ.ศ. 2488 ทศวรรษ 2520 เมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยตกอยู่ภายใต้สมัยของสงครามเย็นที่ชาวจีนกลายเป็นภัยอันตรายของชาติไทยและในขณะเดียวกันกลุ่มการเมืองไทยก็มีปัญหาด้านการรักษาอำนาจและความไร้เสถียรภาพทางความมั่นคงที่ทำให้คนเหล่านี้มีการแสวงหาพันธมิตรและการเล่นพรรคเล่นพวกเพื่อสร้างฐานอำนาจกันอย่างกว้างขวาง ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัยและสามารถอยู่รอดต่อไปได้ภายใต้ 3 แนวทางการดำเนินธุรกิจดังนี้

(1) ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีการสานสัมพันธ์กับกลุ่มคนในภาครัฐและชนชั้นนำทางการเมืองเพื่อมีการดำเนินธุรกิจร่วมกันในลักษณะต่างๆ เช่น ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเข้าดำรงเป็นกรรมการบริหารในบริษัทรัฐวิสาหกิจที่รัฐจัดตั้งขึ้น ชนชั้นนำทางการเมืองเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในฐานะกรรมการของบริษัท ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนอาศัยสายสัมพันธ์ส่วนบุคคลเพื่อได้รับโอกาสเข้าทำกิจการสัมปทานต่างๆ ในลักษณะผูกขาด ฯลฯ

(2) ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมุ่งเน้นการดำเนินธุรกิจภายใต้การเข้าเป็นสมาชิกสมาคมธุรกิจ และสมาคมการค้าต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาคมหอการค้าจีนซึ่งเป็นสมาคมธุรกิจที่มีความสำคัญที่สุดต่อผู้ประกอบการชาวจีนในสังคมไทย เพื่อแลกกับประโยชน์ด้านการแสวงหาเครือข่ายความสัมพันธ์และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่ผู้ประกอบการเชื้อสายจีนภายใต้ยุคสมัยที่ได้รับการกดดันจากรัฐบาล

(3) ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีการขยายอาณาจักรทางธุรกิจเพื่อสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจให้กว้างขวางออกไปโดยการร่วมทุนการดำเนินธุรกิจกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนด้วยกันเองและการร่วมทุนกับกลุ่มธุรกิจข้ามชาติที่หลั่งไหลเข้ามาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

กลุ่มทุนจากสหรัฐอเมริกาที่หลั่งไหลเข้ามาจากอิทธิพลของสงครามเย็น และกลุ่มทุนจากญี่ปุ่นซึ่งกำลังมุ่งเน้นการขยายตัวในพื้นที่เอเชียตะวันออกในลักษณะใหม่ภายยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่การทหารไม่ได้เป็นเงื่อนไขแห่งความก้าวหน้าของญี่ปุ่นอีกต่อไป

ส่วนในบริบทถัดมา ระหว่างทศวรรษ 2520-2540 เมื่อภัยคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคอินโดจีนเริ่มคลี่คลายลง ภัยอันตรายของชาติไทยกลายเป็นประเทศในภูมิภาคใกล้เคียงเวียดนาม ไม่ใช่สาธารณรัฐประชาชนจีนดังในอดีต เงื่อนไขการกดดันชาวเงินของรัฐบาลไทยในมิติต่างๆ จึงผ่อนคลายลงไป และในขณะเดียวกันภาครัฐก็มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการบริหารความก้าวหน้าของชาติโดยมุ่งเน้นมิติทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจดังนี้

(1) การดำเนินธุรกิจร่วมกับรัฐซึ่งเคยมีบทบาทสำคัญมากในบริบทก่อนหน้านี้ลดความสำคัญลงไป ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีการดำเนินธุรกิจเป็นอิสระจากรัฐมากขึ้น เน้นการบริหารงานภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีที่อาศัยการเติบโตตามกลไกของตลาด อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์กับรัฐและการเชิญผู้มีอำนาจทางการเมืองเข้าดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการร่วมในกิจการยังคงมีความสำคัญต่อภาพลักษณ์และความมั่นใจขององค์กรในบางกรณี เนื่องจาก สังคมไทยในช่วงหลังทศวรรษ 2520 ยังอยู่ท่ามกลางช่วงสมัยของการเปลี่ยนผ่าน กระแสชาวด้านลบ ตลอดจนความไม่มั่นใจในภาคธุรกิจของกลุ่มลูกค้าและผู้รับบริการเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนยังคงมีการรักษาสายสัมพันธ์กับผู้ที่มีอำนาจรัฐและการพึ่งพิงการเมืองชนชั้นนำทางการเมืองเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงขององค์กร

(2) การดำเนินธุรกิจภายใต้การเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมธุรกิจและสมาคมการค้ามีบทบาทสำคัญมากขึ้นกว่าเดิม เมื่อสนามรบถูกเปลี่ยนเป็นสนามการค้า ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมุ่งเน้นการแสวงหาเครือข่ายพันธมิตรและการช่วยเหลือต่างๆ ทางธุรกิจจากผู้ประกอบการชาวจีนด้วยกันผ่านการเข้าสมาคมเพื่อเพิ่มอำนาจการแข่งขันและสร้างพลังต่อรองทั้งในทางธุรกิจและในทางการผลักดันนโยบายสู่ฝ่ายการเมือง สมาคมหอการค้าจีนยังคงมีบทบาทสำคัญและเป็นสมาคมธุรกิจที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน สมาคมแห่งนี้มีการแสวงหาข้อมูลข่าวสารดำเนินงานในด้านต่างๆ ตลอดจนจัดกิจกรรมส่งเสริมโอกาสทางธุรกิจและช่วยขยายสู่ทางการลงทุนและการร่วมมือทางธุรกิจใหม่ๆ ระหว่างผู้ประกอบการชาวจีนทั้งในประเทศไทย ในประเทศจีน และประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

(3) แนวทางการขยายอาณาจักรธุรกิจจากการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ด้านการบริหารและการร่วมทุนกลายเป็นแนวทางการดำเนินธุรกิจที่สำคัญที่สุด ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีการเปิดรับเทคโนโลยีใหม่ๆ และมีการขยายอาณาจักรทางธุรกิจอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอุตสาหกรรม และภาคอสังหาริมทรัพย์ซึ่งกำลังเป็นกิจการที่มีแนวโน้มการเติบโตสูง

ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนบางกลุ่มอาศัยการขยายอาณาจักรทางธุรกิจผ่านการร่วมทุนเป็นสำคัญ การร่วมทุนกับกลุ่มข้ามชาติเป็นโอกาสการขยายพันธมิตรทางธุรกิจและการขยายทุนทางธุรกิจ ลักษณะใหม่ที่มีบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆ และในขณะเดียวกันการขยายพันธมิตรทางธุรกิจผ่านการร่วมทุนระหว่างผู้ประกอบการชาวจีนด้วยกันก็ยังมีสำคัญอยู่มาก ในด้านการบริหารจัดการ การบริหารจัดการส่วนใหญ่เริ่มมีการรับบุคคลภายนอกและทรัพยากรด้านการบริหารที่มีความเชี่ยวชาญ เฉพาะทางแทนการดำเนินงานโดยบุคคลในครอบครัวมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนก็ยังนิยมจรรโลงโครงสร้างการดำเนินกิจการโดยบุคคลในครอบครัวเอาไว้โดยเฉพาะกิจการที่ริเริ่มมาจากกลุ่มคนในตระกูล สมาชิกในครอบครัวยังเป็นผู้ดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารระดับสูงของกิจการ

ส่วนประเด็นถัดมา การศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน จากการพิจารณาพบว่าอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนเน้นการให้ความสำคัญกับการตอบแทนสังคมและการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสกว่าในสังคมอย่างมาก เนื่องจาก คนเหล่านี้มีคุณค่าและค่านิยมที่เหนียวแน่นแนวคิดและกิจกรรมทางสังคมที่ดำเนินออกมาคือ ค่านิยมเรื่องสถานะของชนชั้นพ่อค้าในสังคมจีนที่ให้ความหมายว่ากลุ่มผู้ประกอบการค้าเป็นผู้เอาเปรียบสังคมมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพอื่นๆ ดังนั้น ผู้ประกอบการชาวจีนจึงจำเป็นต้องขับเคลื่อนการแสดงกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่สะท้อนถึงการตอบแทนสังคม และการช่วยเหลือสังคมในมิติต่างๆ อันเป็นแนวปฏิบัติที่สามารถช่วยจรรโลงบูรณภาพทางสังคมตามคำสอนของขงจื๊อออกมาเพื่อสร้างคุณค่าของการเป็นผู้ประกอบการที่ดีและช่วยสร้างบารมีทางสังคมให้สูงยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม สำหรับการจรรโลงคุณค่าของการเป็นผู้ประกอบการที่ดีของผู้ประกอบการเชื้อสายจีนในสังคมไทยไม่สามารถเน้นเพียงการตอบแทนสังคม หรือการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสได้เพียงประการเดียว เนื่องจาก เงื่อนไขของความสัมพันธ์ทางการเมืองข้ามชาติที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงเวลาและมาตรฐานทางวัฒนธรรมแห่งชาติไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเข้มข้นยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสร้างบารมีทางสังคมและสร้างการยอมรับทางสังคมให้แก่ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้ด้วย ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงมีการขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมในลักษณะที่ต่างกันออกไปในแต่ละบริบทเวลาดังนี้

สำหรับช่วง พ.ศ. 2488 ถึงทศวรรษ 2520 ซึ่งสังคมไทยกำลังขับเคลื่อนความสำคัญของเชื้อชาติไทยและกำลังหวาดกลัวการคุกคามจากคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสาธารณรัฐประชาชนจีน ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมเพื่อจรรโลงคุณค่าของการเป็นผู้ประกอบการชาวไทยเชื้อสายจีนที่ดี ที่สามารถร่วมจรรโลงคุณค่าของวัฒนธรรมไทย และสามารถให้การช่วยเหลือชาวจีนผู้ร่วมสังคมไทยซึ่งกำลังประสบข้อจำกัดด้านต่างๆ ของการดำเนินชีวิตท่ามกลางบริบทของสงครามเย็นใน 3 กิจกรรมสำคัญประกอบด้วย

(1) ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนดำเนินกิจกรรมช่วยเหลือและสงเคราะห์แก่ชาวจีนในสังคมไทยเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการช่วยเหลือเรื่องใบอนุญาตต่างๆ อาทิ การตั้งโครงการเพื่อสนับสนุนค่าใช้จ่ายใบประจำตัวคนต่างด้าว การตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการเป็นตัวแทนขอใบอนุญาตการทำงานให้แก่ชาวจีนในสังคมไทย ฯลฯ เนื่องจาก ขณะนั้นคนจีนกำลังประสบข้อจำกัดด้านต่างๆ ทั้งในทางการเมือง การประกอบอาชีพ และยังถูกกลตทอนสถานภาพทางสังคม ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงมีการขับเคลื่อนกิจกรรมความช่วยเหลือแก่ชาวจีนเป็นการเฉพาะออกมาเพื่อจรรโลงคุณค่าของการเป็นผู้ประกอบการที่ดี ที่สามารถช่วยเหลือเพื่อนร่วมเชื้อชาติผู้ด้อยโอกาสได้

(2) ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อร่วมช่วยเหลือและร่วมพัฒนาชาติไทย ในมิติต่างๆ อาทิเช่น การตั้งมูลนิธิเพื่อสนับสนุนการศึกษา การร่วมช่วยเหลือและบรรเทาสาธารณภัยแก่ผู้คนในสังคมไทย การให้ความสนับสนุนและพัฒนาสังคมในมิติต่างๆ ผ่านการสงเคราะห์การเงินโดยมูลนิธิ ฯลฯ เพื่อเป็นการจรรโลงคุณค่าด้านการช่วยเหลือสังคมตามเงื่อนไขของวัฒนธรรมจีนและช่วยขับเคลื่อนการสร้างคุณค่าของการเป็นผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนที่ดีตามกรอบอุดมคติของสังคมไทยในสมัยที่ภาครัฐเน้นความสำคัญของการสร้างพัฒนาแก่ชาติไทย

(3) ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลืองานต่างๆ ของราชสำนักอย่างกว้างขวาง อาทิ การเข้าร่วมดำเนินงานพระราชดำริ การขอพระราชทานอนุญาตจัดงานพิธีต่างๆ ถวาย ตลอดจนมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ไทยมากมาย เพื่อให้กิจกรรมเหล่านั้นช่วยควบคุมพลังศรัทธาจากชนชั้นนำของประเทศไทยและผู้คนในสังคมไทยโดยส่วนใหญ่ซึ่งยึดมั่นและศรัทธาในกรอบคุณค่าของชาติไทยซึ่งมีแกนกลางอยู่ที่สถาบันพระมหากษัตริย์

ส่วนในช่วงสมัยถัดมา ระหว่างทศวรรษ 2520-2540 เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศเริ่มเปลี่ยนแปลงไป สนามรบในภูมิภาคอินโดจีนเปลี่ยนแปลงกลายเป็นสนามการค้าภัยคุกคามข้ามชาติสำหรับชาติไทยได้เปลี่ยนจากสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นเวียดนาม และสาธารณรัฐประชาชนจีนก็กลับมากลายเป็นชาติที่มีบทบาททางเศรษฐกิจต่อสังคมไทยและสังคมโลกมากขึ้นเรื่อยๆ ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงได้รับการยอมรับจากสังคมไทยเพิ่มมากขึ้นจากการเป็นพลังสำคัญต่อการสร้างความก้าวหน้าแก่ภาคธุรกิจไทย แต่ในขณะเดียวกันสังคมไทยก็มีปัญหาด้านช่องว่างรายได้ที่ขยายตัวมากขึ้นทุกที ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงกิจกรรมที่แสดงถึงการจรรโลงคุณค่าการเป็นผู้ประกอบการชาวไทยเชื้อสายจีนที่ดีและการสร้างบารมีทางสังคมที่เปลี่ยนไปดังนี้

(1) ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนยังคงรักษาอุดมคติการดำเนินธุรกิจที่เน้นการช่วยเหลือสังคมอันเป็นการแสดงถึงการจรรโลงคุณค่าของการเป็นผู้ประกอบการที่ดีตามแนวปฏิบัติของขงจื้อเอาไว้ หากแต่การช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มชาวจีนเริ่มลดบทบาทลงไปภายหลังรัฐบาลไทยได้มี

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ช่วงหลังทศวรรษ 2520 ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อควบคุมพลังศรัทธาจากสังคมไทยโดยการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการช่วยเหลือผู้ประสบสาธารณภัยและผู้มีรายได้น้อยเป็นพิเศษ เนื่องจาก ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาร่วมสมัยของสังคมไทยที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ขณะเดียวกันภาครัฐก็มีการเรียกร้องต่อผู้มีโอกาสทางเศรษฐกิจสูงกว่าให้เสียสละและช่วยเหลือกลุ่มผู้ยากจนเป็นสำคัญ การให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้และบุคคลชายขอบของสังคมไทยจึงกลายเป็นกิจกรรมที่มารดช่วยยกระดับสถานภาพและสร้างการยอมรับทางสังคมของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

(2) ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีการดำเนินกิจกรรมทางสังคมหลายประการเพื่อแสดงถึงการรื้อฟื้นภูมิปัญญาและวัฒนธรรมจีนให้กลับคืนมา อาทิเช่น กรณีของโรงพยาบาลหัวเฉียว ซึ่งบริหารงานโดยผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนนำหลายคนได้มีการสนับสนุนก่อตั้งศูนย์แพทย์แผนจีนขึ้นมาเพื่อเผยแพร่วิชาความรู้ของภูมิปัญญาจีนและเพื่อเพิ่มช่องทางการรักษาต้นทุนต่ำให้แก่ผู้ป่วยที่ต้องการเข้ารับบริการและการรักษาของโรงพยาบาลหัวเฉียว ควบคู่ไปกับการจรรโลงคุณค่าด้านการช่วยเหลือสังคมเพื่อควบคุมพลังศรัทธาจากสังคมไทยผ่านการจัดตั้งแผนกเฉพาะสำหรับการช่วยเหลือผู้ป่วยโดยคิดค่ารักษาพยาบาลราคาถูกหรือการรักษาค่าพยาบาลโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายเพื่อเป็นการช่วยเหลือและสงเคราะห์แก่ผู้คนยากไร้ในสังคมไทยที่กำลังมีจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

(3) ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนมีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการสนับสนุนและส่งเสริมวัฒนธรรมไทยด้าน เนื่องจาก การจรรโลงคุณค่าของวัฒนธรรมไทยเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนสามารถครองอำนาจนำทางธุรกิจและเป็นชนชั้นนำทางสังคมไทยได้ ขอบธรรมมากขึ้น ผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนจึงมีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการจรรโลงวัฒนธรรมไทยเช่น การจัดตั้งมูลนิธิเพื่อส่งเสริมการรักษาวัฒนธรรมไทย การสนับสนุนทุนทรัพย์แก่โครงการต่างๆ ของรัฐเพื่อกิจกรรมการจรรโลงวัฒนธรรมไทย การเข้าร่วมกิจกรรมการกุศลต่างๆ ในทางศาสนาพุทธ และขับเคลื่อนความสำคัญของกิจกรรมต่างๆ เพื่อแสดงถึงการจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

ทั้งนี้ จากการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนช่วงระหว่าง พ.ศ. 2488-2500 พบว่าการศึกษาเกี่ยวกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนยังมีช่องว่างขององค์ความรู้อีกหลายประการที่ผู้สนใจสามารถศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้ต่อไปเพื่อต่อเติมขอบเขตความเข้าใจเกี่ยวกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน และขยายขอบเขตการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมไทยยุคร่วมสมัยดังนี้

1. งานชิ้นนี้ทำการศึกษาผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนโดยคัดเลือกจากผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนซึ่งเป็นผู้นำของสมาคมหอการค้าจีนเพียง 5 คน เนื่องจากมีข้อจำกัดของเวลาการศึกษา ผู้เขียนเห็นว่าเพื่อให้การศึกษาเกี่ยวกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนในสังคมไทยมีความ

สมบูรณ์มากขึ้น ผู้สนใจสามารถศึกษาค้นคว้าและพิจารณาเกี่ยวกับผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีอื่นๆ ได้เพิ่มเติม เพราะผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนแต่ละกรณีล้วนแต่มีแนวทางการดำเนินธุรกิจเฉพาะตัวและบางกรณีก็อาจมีอุดมคติทางธุรกิจแตกต่างกันออกไป กรณีที่น่าสนใจ อาทิเช่น นายชุมพล พรประภา ซึ่งได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตกตั้งแต่ระดับมัธยมปลายจบจนถึงระดับอุดมศึกษาและกิจการในครอบครัวยังมีปัญหาความขัดแย้งภายในอีกมากมายที่อาจทำให้การดำเนินธุรกิจและอุดมคติทางธุรกิจแตกต่างไปจากผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนกรณีอื่นๆ ในสังคมไทย และนายธนินทร์ เจียรวนนท์ ซึ่งมีบทบาทอย่างมากอยู่ในธุรกิจค้าปลีกและยังมีการเข้าไปลงทุนในธุรกิจข้ามชาติหลายกิจการ องค์กรการดำเนินงานที่ขยายใหญ่อาจทำให้แนวทางการบริหารจัดการมีการเปลี่ยนแปลงไป

2. ในช่วงหลัง พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นยุคสมัยของการพัฒนาเศรษฐกิจทุกมิติ สมาคมธุรกิจและสมาคมอาชีพต่างๆ ถือเป็นองค์กรสำคัญที่ส่งเสริมความสำเร็จของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีนประการหนึ่ง แต่ทว่าเรื่องดังกล่าวกลับยังไม่ได้มีการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง ข้อจำกัดสำคัญอาจเกิดจากปัญหาด้านการเข้าถึงแหล่งข้อมูล และการเข้าไม่ถึงข้อมูลเนื่องจากอุปสรรคทางภาษา อย่างไรก็ตาม สำหรับกรณีของธุรกิจธนาคารและธุรกิจการค้าข้าวซึ่งเป็นธุรกิจที่มีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจไทยหน่วยงานของภาครัฐได้มีการรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ค่อนข้างมาก ผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับประเด็นเรื่องปัจจัยของความสำเร็จทางธุรกิจผ่านการพิจารณาจากสมาคมธุรกิจสามารถเข้าถึงสืบค้นข้อมูลเพื่อนำไปศึกษาเพิ่มเติมต่อไปได้

3. ในระยะหลังทศวรรษ 2520 ซึ่งเศรษฐกิจจีนมีความสำคัญขึ้นมา การฟื้นฟูภูมิปัญญาเกี่ยวกับจีนในสังคมไทยเกิดขึ้นทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแวดวงงานเขียนซึ่งปรากฏว่ามีหนังสือเกี่ยวกับกลยุทธ์การค้าแบบจีน หนังสือผู้นำธุรกิจจีนกรณีตัวอย่าง หนังสือคู่มือเพื่อการค้ากับคนจีน ฯลฯ ถูกผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก แต่ทว่า การศึกษาที่อธิบายเกี่ยวกับการขยายของภูมิทัศน์ทางความรู้เกี่ยวกับกลยุทธ์การค้าแบบจีนในมิติการอธิบายเชิงประวัติศาสตร์และรวบยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์การสนใจเรื่องการค้าแบบคนจีนในสังคมไทยช่วงทศวรรษร่วมสมัยอย่างทศวรรษ 2530 หรือช่วงหลังวิกฤติการณ์เศรษฐกิจ 2540 ก็ยังคงไม่ได้มีการศึกษาอย่างจริงจัง

รายการอ้างอิง

เอกสารชั้นต้นจากหอจดหมายเหตุ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. กค.0301.1137/18 เรื่อง บันทึกรังโรคต่างๆของอนุญาตให้จำหน่ายข้าวเก่าไป
ต่างประเทศ (มิถุนายน-พฤศจิกายน 2462).

_____. มท.5.3.2.3.4/4 เรื่องการฝึกอบรมผู้นำด้านสันติภาพการจังหวัดต่างๆ
(18 ต.ค. 2508 – 13 ต.ค.2510).

_____. สร.0201.23/2 เรื่อง เบ็ดเสร็จการจัดการป้องกันระงับการแทรกซึมของ
คอมมิวนิสต์ (1 มกราคม 2497-2505).

_____. สร.0201.23/4 เรื่อง คณะเยาวชนประชาธิปไตยแนวใหม่ในประเทศไทย
(16-24 กุมภาพันธ์ 2497).

_____. สร.0201.23/12 เรื่อง คำแถลงกรมตำรวจต่อประชาชนเรื่องคอมมิวนิสต์
(22 ธันวาคม 2498).

_____. สร.0201.23/14 เรื่อง หนังสือพิมพ์จีนในประเทศไทย (23 กรกฎาคม
2497).

_____. สร.0201.23/21 เรื่อง ภาพยนตร์จีนที่ฉายในโรงหนังบรอดเวย์ เทียนกัว
เทียน และศรีเยาวราช (23 มีนาคม 2499 – 23 ธันวาคม 2500).

_____. สร.0201.23/26 เรื่อง ความเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย
(13 พฤศจิกายน – 20 ธันวาคม 2500).

_____. สร.0201.23/30 เรื่อง ประมวลปัญหาการรับรองเงินแดง (พฤศจิกายน –ธันวาคม 2500).

_____. (2) สร.0201.51/22 เรื่อง ให้พิจารณาเลิกบริษัทต่างๆที่อยู่ในความควบคุม
ของรัฐ (27 พ.ย. 2488- 4 พ.ย. 2490).

_____. สร.0201.55/19 เรื่อง คณะกรรมการสอดส่องวัฒนธรรมของประชาชน
ชาวไทย (8 สิงหาคม 2485).

_____. สร. 0201.55/47 เรื่องสภาวัฒนธรรมแห่งชาติมีอำนาจเหนือสมาคมต่าง ๆ
(15 พฤศจิกายน 2488).

_____. (2) สร.0201.57.1/2 เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจเสนอโครงการตั้งโรงสีข้าว
(15 มกราคม 2480).

_____. ศธ.0201.29/1 เรื่อง รัฐนิยม วัฒนธรรม ศิลธรรม (พ.ศ.2478-2498).

เอกสารชั้นต้นจากกรมพัฒนาธุรกิจการค้า

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์. “คำขอจดทะเบียนกรรมการของบริษัทธนาคารกรุงเทพ จำกัด.”

_____. “คำขอเปลี่ยนแปลงรายการเพิ่มทุนของบริษัทสากลสถาปัตย์จำกัดพ.ศ.2506-2515.”

_____. “คำขอจดทะเบียนของบริษัทน้ำตาลตะวันออกจำกัด.”

_____. “คำขออนุญาตจัดตั้งหอการค้าจีน.”

_____. “บัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นแนบท้ายรายงานการประชุมตั้งบริษัทโรงสีไฟเงินเล้งจำกัด.”

_____. “บันทึกการเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำขอจดทะเบียนเป็นบริษัท จำกัดของบริษัทโรงสีไฟเงินเล้งจำกัด.”

_____. “บันทึกคำขอลิขสิทธิ์กิจการของบริษัทสุราตะวันออกจำกัด.”

_____. “บันทึกรายงานการประชุมวิสามัญครั้งที่ 1 บริษัทโรงสีไฟเงินเล้งจำกัด.”

_____. “รายงานการประชุมก่อตั้งบริษัทมหากิจก่อสร้าง.”

_____. “รายงานการประชุมสามัญครั้งที่ 5 ของบริษัทธนาคาร กรุงเทพจำกัดเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2496.”

_____. “รายชื่อผู้ถือหุ้นบริษัทเอเชียพาณิชย์จำกัด.”

_____. “รายชื่อผู้ถือหุ้นบริษัทพระนครธนบุรีประกันภัยจำกัด.”

_____. “รายละเอียดวัตถุประสงค์การก่อตั้งบริษัทไทยชินกงอินดัสทรีจำกัด.”

_____. “สำเนาบัญชีรายชื่อผู้ถือหุ้นของบริษัทธนาคารเกียรตินาคินจำกัด.”

_____. “สำเนารายชื่อผู้ถือหุ้นของบริษัทไทยชินกงอินดัสทรีจำกัด.”

_____. “หนังสือคำขอจดทะเบียนบริษัทจำกัด ของบริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัด.”

_____. “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทธนาคารเกียรตินาคินจำกัด.”

_____. “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เกียรตินาคินหลักทรัพย์จำกัด.”

_____. “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทมหาชนจำกัด.”

_____. “หนังสือบริคณห์สนธิบริษัทสุรามหาคุณจำกัด.”

_____. “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทสากลสถาปัตย์จำกัด.”

_____. “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทเอเชียพาณิชย์จำกัด.”

_____. “หนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทช่วยเหลือชนจำกัด.”

_____. “หนังสือรับรองบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์เกียรตินาคินจำกัด

เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด.”

_____. “เอกสารประกอบคำขอจดทะเบียนของบริษัทเซียมเฮงล้ง จำกัด.”

- “เอกสารประกอบคำขอจดทะเบียนหนังสือบริคณห์สนธิบริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด.”
- “เอกสารแนบท้ายหนังสือบริคณห์สนธิของบริษัทเมโทรโพล กรุ๊ป จำกัด.”
- “เอกสารแนบท้ายหนังสือบริคณห์สนธิบริษัทสุราตะวันออก จำกัด.”
- “เอกสารแนบท้ายหนังสือบริคณห์สนธิบริษัทโหวงฮกเอเยนซี จำกัด.”
- “เอกสารรับรองการเปลี่ยนแปลงรายการจดทะเบียนบริษัทช่วยชนค้าข้าวจำกัด.”

เอกสารขึ้นต้นจากหน่วยงานอื่น

ธนาคารแห่งประเทศไทย, “รายงานประจำปีธนาคารแห่งประเทศไทยระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2536-31 ธันวาคม 2536.”

สิ่งพิมพ์รัฐบาล

กระทู้ถามที่ 337/2487 ของนายพล แสนสระดี ผู้แทนราษฎรจังหวัดขอนแก่น เรื่องการส่งเสริมสวัสดิภาพของประชาชน, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 62 ตอนที่ 31 (5 มิถุนายน 2488): 793-794.

ข้อบังคับสภาวัฒนธรรมแห่งชาติเรื่องควบคุมสมาคมและองค์การต่างๆ, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 60 ตอนที่ 26 (11 พฤษภาคม 2486): 810-811.

แจ้งความกระทรวงมหาดไทยเรื่องให้อำนาจจัดตั้งมูลนิธิ “มูลนิธิไตรภพ” เป็นนิติบุคคล, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 81 ตอนที่ 25 (17 มีนาคม 2507): 776-777.

บันทึกการประชุมวุฒิสภา สมัยสามัญ ครั้งที่ 2, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 113 ตอนที่ 32 ง (11 เมษายน 2539): 81-87.

ประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องการผ่อนผันยกเว้นค่าธรรมเนียมให้แก่คนต่างด้าวในบางกรณี, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 72 ตอนที่ 81 (11 ตุลาคม 2489): 2487-2490.

ประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องให้อำนาจจัดตั้ง “มูลนิธิเกียรติร่วมมิตรเพื่อการศึกษา” เป็นนิติบุคคล, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 93 ตอนที่ 53 (30 มีนาคม 2519): 747-749.

ประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องให้อำนาจจัดตั้ง “มูลนิธิธนาคารกรุงเทพ” เป็นนิติบุคคล, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 94 ตอนที่ 8 (25 มกราคม 2520): 308-309.

ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 281, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 89 ตอนที่ 180 ฉบับพิเศษ (25 พฤศจิกายน 2515): 1-16.

ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 322, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 89 ตอนที่ 190 ฉบับพิเศษ (13 ธันวาคม 2515): 94-108.

ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 33. ข้อที่ 1-6. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 75 ตอนที่ 103 ก ฉบับพิเศษ (5 ธันวาคม 2501): 1-5.

ประกาศใช้สนธิสัญญาทางไมตรีระหว่างราชอาณาจักรไทยกับสาธารณรัฐจีน. มาตรา 1-6. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 63 ตอนที่ 20 ก (5 เมษายน 2489): 165-167.

พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชญากรรมและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย พ.ศ.2492. มาตรา 5 และ เอกสารแนบท้าย. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 66 ตอนที่ 10 (15 กุมภาพันธ์ 2492): 58-59.

พระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2498 (ยกเว้นภาษีเงินได้). มาตรา 3. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 72 ตอนที่ 14ก (15 กุมภาพันธ์ 2498), 271.

พระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2495, มาตรา 3-6 ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 69 ตอนที่ 7 (29 มกราคม 2495): 61-64.

พระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ.2490. มาตรา 8-13. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 64 ตอนที่ 38 (23 สิงหาคม 2490): 15-16.

พระราชบัญญัติสมามการค้าพ.ศ.2509. มาตรา 21, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 83 ตอนที่ 38 (26 เมษายน 2509): 292-316.

พระราชบัญญัติหอการค้าพ.ศ.2509. มาตรา 28. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 83 ตอนที่ 38 (26 เมษายน 2509): 317-345.

พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว พุทธศักราช 2489. มาตรา 4 5 และ 13. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 63 ตอนที่ 14 (12 มีนาคม 2489): 101-103.

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร. “บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติ ยกเลิกกฎหมายว่าด้วยการสำรวจและห้ามกักกันข้าว.” ชุดที่ 2 ปีที่ 1 ครั้งที่ 13, สมัยสามัญ ทัวไป, 2500: 1689-1716.

หนังสือและบทความในหนังสือ

กมลลักษณ์ โตสกุล. ชิน ไสภณพนิช 2453-2531 ในโอกาสเสด็จพระราชทานเพลิงศพนายชิน ไสภณพนิช ณ วัดเทพศิรินทราวาส 9 เมษายน 2531. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2530.

กรมชลประทาน. รอยพระบาทยาตราจำจารึก พิมพ์เนื่องในโอกาสฉลองศิริราชสมบัติครบ 60 ปี. (ม.ป.ท.).

กรรณิการ์ ต้นประเสริฐและคณะ. 90 ปีมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทย:

ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธา, 2543.

กฤษฎา ธรรมวิริยรักษ์. 1 ศตวรรษ เกียรติ วัฒนเวคิน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2552.

ขงจื้อ. คัมภีร์หลุนอวี่. แปลโดย อมร ทองสุก. พิมพ์ครั้งที่ 3. ปทุมธานี: ชูณวัตร, 2553.

คณะกรรมการจัดทำนิทรรศการเรื่อง 90 ปี มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทย. สุธิ
บัตรนิทรรศการเรื่อง 90 ปี มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทย. กรุงเทพฯ:
เอส อาร์ปริ้นติ้งเมสโปรดักส์, 2544.

คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: มติชน, 2557.

จิรวัดน์ รจนารวรรณ. ธนราชันย์อมตะ ชิน โสภณพนิช. กรุงเทพฯ: วรณสาส์น, 2546.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วิวัฒนาการทุนนิยมไทย. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
และกลุ่มเศรษฐศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ประวัติการเมืองไทยสยาม พ.ศ.2475-2500. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551.

_____. 6 ตุลา กับสถานะทางประวัติศาสตร์การเมือง(ใหม่). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2551.

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์และ
คณะ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552.

ทวีป วรติลก. ประวัติศาสตร์จีน. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2551.

ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. 25 เจ้าสำนักธุรกิจ ผู้ร่วมสร้างตำนานธุรกิจการค้าไทยสู่สากล. กรุงเทพฯ:
พิมพ์คำ, 2537.

ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. ราชันย์แห่งผู้บริหารการเงิน-ธนาคาร ชิน โสภณพนิช. กรุงเทพฯ: อนิเมทกรุ๊ป,
2554.

เจียรชัย เอี่ยมวรเมธ. พจนานุกรมจีนไทย ฉบับใหม่(ฉบับพิมพ์หนังสือด้วย). พิมพ์ครั้งที่ 24.
กรุงเทพฯ: บริษัทรวมสาส์นจำกัด, 2553.

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. ความสมเหตุสมผลของความชอบธรรม (ครอบงำ). กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2554.

นพพร ประชากุล และชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. “วรรณกรรมศึกษา: การวิเคราะห์นิยาย.” ใน *ยกอักษรร
ย้อนความคิดเล่ม 1 ว่าด้วยวรรณกรรม*. บรรณาธิการโดย นพพร ประชากุล. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์อ่าน, 2552: 149-172.

นวลน้อย ตรีรัตน์. “เจ้าพ่อน้ำเมา: ผูกขาดที่ไม่ผูกขาด.” ใน *การต่อสู้ของทุนไทย การปรับตัวและ
พลวัต* บรรณาธิการโดยผาสุก พงษ์ไพจิตร. กรุงเทพฯ: มติชน, 2549: 146-208.

นฤมิตร สอดสุข. สัมพันธภาพทางการทูตระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน. กรุงเทพฯ: ไทย
วัฒนาพานิชย์, 2524.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ชาตไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม รัฐ และรูปการ
จิตสำนึก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน, 2547.

ปวย อึ้งภากรณ์และสุภาพ ยศสุนทร. เศรษฐกิจแห่งประเทศไทย. พระนคร: ประมวลมิตรจำกัด,
2504.

ประภัสสร เสวิกุล. จากฮวงโหสู่เจ้าพระยา. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, 2548.

ประวิทย์ พันธุ์โรจน์. ประทีปแห่งจีนสยาม: ปกิมกะชาวจีนแห่งแดนสยาม. กรุงเทพฯ: ทวีวัฒน์
การพิมพ์, 2559.

พิมพ์ประไพ พิศาลบุตร, “เหล่าตึกหลัก...ตำนานตลาดเก่าเยาวราช,” ใน ลูกจีนหลานมอญในกรุงสยาม
(กรุงเทพฯ: สารคดี, 2547): 17-36.

พิรยุทธ สุเทพศิริ. เถาจุก เทพเจ้าแห่งการค้าขายของจีน. กรุงเทพฯ: รุ่งแสงการพิมพ์, 2540.

พจน์ กริชไกรวรรณและคณะ. วิฤทธิกระแสนโลกาภิวัตน์: บทวิเคราะห์และสำรวจแม่แบบการพัฒนา.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก, 2552.

พรรณี ฉัตรพลรักษ์. “แนวความคิดดั้งเดิมของชาวจีน.” ใน รวมบทความอารยธรรมตะวันออก. พิมพ์
ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529: 175-188.

พรรณี บัวเล็ก. “บทบาทของสมาคมการค้าของชาวจีน (พ.ศ.2457-2482).” ใน สยามในกระแสธาร
แห่งการเปลี่ยนแปลง: ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ,
2541): 143-208.

_____. ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่าง 2457-2482: บทเรียนจากความรุ่งโรจน์สู่โศก
นาฏกรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พันธกิจ, 2545.

_____. “เส้นทางชีวิตผู้นำจีนสยาม,” ใน ลูกจีนหลานมอญในกรุงสยาม (กรุงเทพฯ: สารคดี,
2547): 37-66.

_____. วิเคราะห์นายทุนธนาคารพาณิชย์ของไทย พ.ศ.2475-2516. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์สยาม, 2543.

พลกุล อังกินันท์. บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.
นครหลวงฯ: ประจักษ์การพิมพ์, 2515.

ไพโรจน์ อยู่ณนเจียร. คมวาทะนายอานันท์ ปันยารชุน คนดีที่สังคมยังต้องการ. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แสงดาว, 2536.

พริ่น่า บลูมฟิลด์. ความเชื่อชาวจีน. บรรณาธิการโดย โชติช่วง นาดร. แปลโดย หยกแดง. กรุงเทพฯ:
หยินหยาง, 2532.

- ภวิดา ปานะนันท์. *ธุรกิจระหว่างประเทศ: บริบทของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.
- ภวิดา ปานะนันท์และวีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร. “ตบเท้าทุนไทยไปนอก.” ใน *การต่อสู้ของทุนไทย การปรับตัวและพลวัต บรรณาธิการโดยผาสุก พงษ์ไพจิตร*. กรุงเทพฯ: มติชน, 2549: 293-372.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. *จีนโพ้นทะเลสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: แบรินด์เอจ, 2547.
- มินนามิ ยาซูมิ. *คนจีนสร้างตัวอย่างไว้ในสายตาคนญี่ปุ่น*. บรรณาธิการโดย วรณะ วิมล. แปลโดย ม.อึ้งอรุณ (นามแฝง). พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: หยินหยาง, 2532.
- มูลนิธิอ้าวเคียวปอเต็กเซี่ยงตึ้ง. *หนังสือแจ้งกิจการประจำปี2515-2518*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2518.
- มูลนิธิอ้าวเคียวปอเต็กเซี่ยงตึ้ง. *หนังสือแจ้งกิจการพ.ศ.2536*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2537.
- ยศ สันตสมบัติ. *แม่หญิงลิขัยตัวชุมชนและการค้าประเวณีในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- ระพีพรรณ คำหอม. *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: อารยันมีเดีย, 2545.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. *วิกฤติการณ์เงินและเศรษฐกิจการเงินไทย*. กรุงเทพฯ: คปไฟ, 2543.
- เรย์โนลด์ส, เครก เจ. “เจ้าสัวและขุนศึก: บริบททางวัฒนธรรมและการเมืองของสังคมไทยสมัยใหม่และสามก๊ก นิยายพงศาวดารจีน.” ใน *เจ้าสัว ขุนศึก คักดินา ปัญญาชน และคนสามัญ: รวมบทความประวัติศาสตร์ของเครก เจ. เรย์โนลด์ส*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2550: 231-288.
- ลิขิต ธีรเวคิน. *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- วิลเลียม แอล แบรคลีและจุลชีพ ชินวรรณ ,บรรณาธิการ. *เส้นทางมหาอำนาจ: เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศอเมริกาต่อเอเชีย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คปไฟ, 2539.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. *ทุนนิยมขุนนางไทย (พ.ศ.2475-2503)*. กรุงเทพฯ, สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- ศรีจันทร์ วิพุทธิกุล. *รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ชุดที่ 1 มหาอำมาตย์ พระยามโนปกรณนิติธาดา ถึง ชุดที่ 42 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์*. กรุงเทพฯ: ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.
- ศรีสุข ทวิชาประสิทธิ์. “ลักษณะสังคมจีนยุคเก่า.” ใน *รวมบทความอารยธรรมตะวันออก*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529: 189-201.
- สหัท มหาคุณอนุสรณ์. ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส. วันพุธที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2504.
- สาธิต อุทัยศรี. 50 ปี บัวหลวง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2537.

สายชล สัตยานุรักษ์. *ศักราชกับประดิษฐกรรมความเป็นไทยเล่ม 2 ยุคจอมพลสฤษดิ์ถึงทศวรรษ 2530*.

กรุงเทพฯ: มติชน, 2550.

สุธี ประศาสน์เศรษฐ. *ภูมิหลังและความคิดทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ประกอบการไทย*. กรุงเทพฯ:

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

สุวรรณ สถาอานันท์. *จริยศาสตร์ต่างตอบแทนในปรัชญาขงจื้อ*. กรุงเทพฯ: ชวนอ่าน, 2557.

สุภาพร พิศาลบุตร. *จริยธรรมทางธุรกิจ*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ, 2548.

สุขสันต์ วิเวกเมธากร. *ฮก ลก ซิ่ว สามเซียนยอดเยี่ยม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ข้าวฟ่างจำกัด, 2542.

ผู้ชีวิต...พลิกชะตา: เกียรติ วัฒนเวคิน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, 2547.

สกินเนอร์, จี. วิลเลียม. *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*. แปลโดย พรรณี

ฉัตรพลรักษ์และคณะ. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

สมภพ มานะรังสรรค์. *แนวโน้มพัฒนาการเศรษฐกิจไทยในช่วงก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครองใน*

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลเจ้าเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2536.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. *ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทย-จีน*. สมุทรปราการ: โครงการสำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, 2552.

แสงว รัตนมงคลมาศ. “อนาคตของสมาคมจีนในประเทศไทย.” ใน ขจิตถัย บุรุษพัฒน์ (ผู้รวบรวม).

ชาวจีนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2517.

สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี. *ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี พ.ศ.*

2503. พระนคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2504.

อรพินท์ ปานนาค. *ประวัติศาสตร์การทูตสหรัฐอเมริกา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย

รามคำแหง, 2547.

อมรา พงศาพิชญ์. *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม(กระบวนการทัศน์และบทบาทในประชาสังคม)*.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

อัมพร เอี่ยมสุรีย์. *เหี้ยมเกรียม วีรชนจีนโพ้นทะเล*. แปลโดย เสาวคนธ์ รัตนวิตราศิลป์. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2548.

อัมมาร สยามวาลาและวิโรจน์ ณ ระนอง. *ประมวลความรู้เรื่องข้าว*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการ

พัฒนาแห่งประเทศไทย, 2533.

เอวีลีน ลิป. *ตำนานวัดและเทพเจ้าจีน*. เรียบเรียงโดย ดำฟู. กรุงเทพฯ: สร้อยทอง, 2536.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. *มองเศรษฐกิจการเมืองไทยผ่านการเคลื่อนไหวของสมาคมธุรกิจ*. กรุงเทพฯ:

คบไฟ, 2539.

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ และรัตพงษ์ สอนสุภาพ. “มังกรฤทนต์เขียวเล็บ: ธนาครพานิษฐ์ไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจ.” ใน *การต่อสู้ของทุนไทย การเมือง วัฒนธรรมเพื่อความอยู่รอด* บรรณาธิการโดย ผาสุก พงษ์ไพจิตร (กรุงเทพฯ: มติชน, 2549): 151-216.

อนุสรณ์งานพระราชทานดินและเครื่องขมา ในพิธีบรรจุศพ ดร.อุษา พรประภา (ณ ศาลากตัญญู สวนพฤกษชาติ ถาวร-อุษาธานี จังหวัดชลบุรี 30 ตุลาคม 2522. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ, 2544.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายมา บุณกุล, ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม 6 พฤษภาคม 2507.

80 ปี *นาวานำทิศเศรษฐกิจไทย*, จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี หอการค้าไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2556.

100 ปี *หอการค้าไทยจีน*, 2553.

บทความวารสาร

กาญจนา สงวนวงศ์วาน. “เศรษฐกิจไทยตามเส้นทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.” *วารสารรวมคำแหง* 25, 1 (มกราคม-มีนาคม 2551): 163-175.

เกตมาตุ ดวงมณี. “ภาษาจีนกับวัฒนธรรมความเชื่อ “เทพเจ้า” และ “ภูตผี.” *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น* 2, ฉ.2 (ธันวาคม 2551-พฤษภาคม 2552): 34-40.

ณัฐพงษ์ สุกุลเลี้ยว. “จากทุนนิยมโดยรัฐสู่รัฐทุนนิยม ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมกับการเมืองไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2,” *วารสารมนุษยศาสตร์สาร* 13, ฉ.2 (2012): 1-36.

“บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์ 1-8 มกราคม 2524.” *สยามจดหมายเหตุ* 6, ฉ. 1 (2524): 7-8.

“บันทึกข่าวเศรษฐกิจในประเทศ 30 พฤศจิกายน – 6 ธันวาคม 2533.” *สยามจดหมายเหตุ* 15 ฉ.49 (2533): 1358-1359.

“บันทึกข่าวสารและเหตุการณ์ 1-11 มกราคม 2539,” *สยามจดหมายเหตุ* 21 ฉ.1 (2533): 1-4.

พีรเดช ชูเกียรติขจร และนลิตรา ไทยประเสริฐ. “ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่นและเอเชียที่มีต่อการเคลื่อนย้ายการลงทุนทางตรงจากประเทศญี่ปุ่นสู่ 4 ประเทศในอาเซียน และ 3 ประเทศอุตสาหกรรมใหม่.” *เศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* 18, ฉ.1 (มกราคม-มิถุนายน 2557): 21-43.

มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์. “ขงจื้อกับผลงานศิลปะที่หลากหลายมุมมอง.” *วารสารดำรงวิชาการ: รวมบทความทางวิชาการคณะโบราณคดี* 8, ฉ.1 (ม.ค.-มิ.ย. 2552): 35-50.

มานพ ถนอมศรี. “อาคารจีนเก่าแก่ในเมืองไทย.” *คุรุปริทัศน์* 12, ฉ.4 (เมษายน 2530): 58-61.

วรวิทย์ จิราสมบัติ. “ต้นแปงชุมชนการพาณิชย์รุ่นแรกของไทย: การสำรวจขั้นต้น.” *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์* 43, ฉ.2 (2546): 209-223.

วรศักดิ์ มหัทธโนบล. “การรวมกลุ่มของจีนสยาม.” *ศิลปวัฒนธรรม* 8 ฉ.14 (กุมภาพันธ์ 2540): 104-107.

อรุณ ศิริงานสุรณ. “การสืบทอดธุรกิจครอบครัว: กระบวนการแห่งการสร้างความสัมพันธ์เพื่อการอยู่รอดและยั่งยืน.” *สุทธิปริทัศน์* 25, ฉ. 77 (กันยายน-ธันวาคม, 2554): 107-124.

“อจริยะนายแบงก์ จีน โสภณพนิช.” *วารสารดอกเบี๋ย* (กุมภาพันธ์ 2531): 61-69.

บทความหนังสือพิมพ์และบทความนิตยสาร

“ทุนซื้อการค้าเบื้องหลังความสำเร็จของ “เอทีเอ็ม” ดร.สมาน โอภาสวงศ์.” *นิตยสารลิตเตอร์ไทม์* (มีนาคม 2549): 42-46.

“ขบวนพลพรรคเสรีไทยถูกยิงที่เขาวราชมหาดไทยสั่งเจ้าหน้าที่ให้ปฏิบัติแก่ชาวจีนโดยละม่อมๆ,” *หนังสือพิมพ์รายวันไทยใหม่*, ปีที่ 15, ฉ. 234 (22 กันยายน 2488): 1.

“คนจีนนัดเดินขบวนที่เขาวราช.” *หนังสือพิมพ์รายวันไทยใหม่* ปีที่ 15, ฉ. 202 (22 สิงหาคม พ.ศ. 2488): 1

จิตติศักดิ์ นันทพานิช. “จุดอ่อนของระบบกงสี” ใน *ฐานเศรษฐกิจ* (28-30 สิงหาคม, 2546), 30-31.

“นายกรัฐมนตรีเรียกประชุม 6 ผู้นำสมาคมจีนเร่งแก้ปัญหาวิวาทที่เขาวราช.” *หนังสือพิมพ์รายวันไทยใหม่*, ปีที่ 15, ฉ. 202 (22 สิงหาคม 2488): 1

“มา บูลกุล พ่อที่ลูกๆไม่ถอดแบบ.” *นิตยสารผู้จัดการฉบับพิเศษ* (สิงหาคม 2529): 19-22.

มนตรี เจนวิทย์การ. “นักธุรกิจกับการเมืองไทย อำนาจที่ยังเป็นปัญหา ” ใน *ฐานเศรษฐกิจฉบับพิเศษ* (30 พฤษภาคม – 2 มิถุนายน 2526), 8-12.

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. “เศรษฐกิจไทยในรอบปี 32.” *ผู้จัดการรายสัปดาห์ ฉบับพิเศษ* (29 มกราคม – 4 กุมภาพันธ์ 2533): 1-2.

“สัมภาษณ์จอมพลประภาส จารุเสถียร อดีตรองนายกรัฐมนตรี ‘14 ตุลาผมสั่งให้หยุด,’ ” *มติชนสุดสัปดาห์* (5 กรกฎาคม 2530): 14-16.

“อานวย วีรวรรณกับการเปลี่ยนแปลงของธนาคารกรุงเทพ.” *นิตยสารผู้จัดการ* (กันยายน 2529): 59-62.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. “รากฐานความคิดทางการเมืองสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์.” *รัฐศาสตร์สาร* 21, ฉ. 1 (2542): 127-148.

วิทยานิพนธ์

- กฤษติน สุขศิริ. “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- กฤษณะ แซ่ตั้ง. “การศึกษาระบบการจัดการแบบกงสี: กรณีศึกษาธุรกิจโรงสี.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2548.
- จเด็จ อินสว่าง. “กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มผลประโยชน์ชาวจีนกับการพัฒนาระบบประชาธิปไตย
เมืองไทย, ศึกษาเฉพาะกรณีชนชั้นกลางสัญชาติจีนบางกลุ่มกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง.”
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518.
- ชาติชาย ทิพย์มนตรี. “ผลของการลงทุนโดยตรงจากสหรัฐอเมริกาในภาคอุตสาหกรรมต่อการส่งออก
สินค้าจากประเทศไทยไปสหรัฐอเมริกา.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะ
เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547.
- ชาญพงศ์ รุ่งทอง. “การประเมินผลการนำระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์
มาใช้ในเขตความรับผิดชอบของสำนักงานคลังเขต 5 กรมบัญชีกลาง.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.
- ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. “โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนา.”
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. “สมาคมการค้าและหอการค้าในประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518.
- นิตยา อมการ. “ปัญหาของอุตสาหกรรมธนาคาร: กรณีศึกษาบุคลากรของธนาคาร.” วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- ปิยะฤทธิ์รงค์ จงภักดี. “บทบาทของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศต่อการเจริญเติบโตของการ
ส่งออกของประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, 2546.
- ปณิธิ จาตกานนท์. “ไทยกับการยุบเลิกองค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะ
รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ปรารณา โกเมน. “สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ.2440-2488.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, คณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

เปรมมา สัตยาวุฒิพงศ์. “แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425-2492.” วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2546.

พรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล. “บทบาทสมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ ที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีน
(พ.ศ.2485-2535)” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิรมย์. “รัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ.2475-2487).” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. “นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย พ.ศ.2475-2500.” วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต, แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.

มนทิรา เตชะมโนดม. “เชียงใหม่: การก่อตัวขององค์กรนำชาวจีนในสังคมไทย.” วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิตคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

รัตพงษ์ สอนสุภาพ. “ทุนขุนนางไทย (พ.ศ.2500-2516).” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชา
เศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

วรรณทนา ลมพัทธยา. “วิญญูชนกับชุมชนมีมนุษยธรรมในหลุนอี่ว.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

วณิชย์ วัลลา, พันตำรวจเอก. “ตำรวจในอุดมคติตามแนวพุทธศาสนา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
บัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,
2555.

วิวรรณ เอกรินทรากุล. “การบริหารงานสาธารณสุขในประเทศไทยพ.ศ.2501-2520.” วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2547.

ศาสตรา โตอ่อน. “ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับรัฐวิสาหกิจในการแปรรูปรัฐวิสาหกิจไทย.”
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. “สมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

ศุภลักษณ์ พรกุลวัฒน์. “พัฒนาการการดำเนินธุรกิจและการอ้างเอกลักษณ์ธุรกิจแบบจีน:
กรณีศึกษาสองตระกูล.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา คณะสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

ศรียุญา อรุณขจรศักดิ์. “จักรวาลวิทยาและจริยศาสตร์ในปรัชญาสำนักขงจื้อ.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.

สุดาพร หาญไพบูลย์. “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสาธารณรัฐประชาชนจีน พ.ศ. 2518-2528.”

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.

สุรเชษฐ์ ชัยวงศ์. “ความสัมพันธ์ไทย-จีน ยุคหลังสงครามเย็น.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ

สาขาวิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.

อาทร เจียมเด่นงาม. “ธุรกิจเงินกู้ในระบบในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. “สหรัฐอเมริกากับนโยบายเศรษฐกิจไทย (1960-1970).” วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2526.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

จุฬารักษ์ เอื้อรักสกุล. “สงครามเย็น.” ศูนย์ข้อมูลสถาบันพระปกเกล้า.

<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%AA%E0%B8%87>

<http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%A2%E0%B9%87%E0%B8%99>

(สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2560).

นิตยสารผู้จัดการออนไลน์. “เกียรตินาคิน ไม่เจียบอย่างทีคิด”, เข้าถึงได้จาก <http://info.gotomanager.com/news/detail.aspxMid=4344>

(สืบค้นเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2560).

ลิขิต ธีรเวคิน. “พ่อค้าและสังคม,” *สยามรัฐ*, 13 สิงหาคม 2558, เข้าถึงได้จาก

http://www.dhiravegin.com/detail.php?item_id=001276 (สืบค้นเมื่อ 3 ตุลาคม

2559).

Anthony Goh and Matthew Sullivan. “The Most Misunderstood Business Concept in

China.” <http://www.businessinsider.com/the-most-misunderstood-business-concept-in-china-2011-2>

(สืบค้นเมื่อวันที่ 06 ธันวาคม 2557).

World Chinese Entrepreneurs Convention, “หนังสือแถลงเปิดการประชุมนักธุรกิจจีนทั่วโลก

ครั้งที่ 3,” http://www.wcec-secretariat.org/en/pdf/03/welcome_1.pdf (สืบค้นเมื่อ

25 กรกฎาคม 2560).

สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์. “ข่าวในพระราชสำนักประจำวันที 9 ตุลาคม 2559.” เข้าถึงได้จาก

http://122.155.92.12/centerweb/News/NewsDetail?NT01_NewsID

=TNROY5910090010003 (สืบค้นเมื่อ 27 ธันวาคม 2559).

เอกสารการบรรยายในที่ประชุม รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ ที่ไม่ได้ตีพิมพ์

- เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. “วิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจไทยโดยพิจารณาจากโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ”, บทความนำเสนอในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องวิกฤตการณ์เศรษฐกิจไทย 2522 .เอกสารอัดสำเนา คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 21-22 กุมภาพันธ์ 2523.
- จิตติศักดิ์ นันทพานิช. “อสังหาฯ...การเปลี่ยนแปลงเพิ่งเริ่มต้น.” เอกสารประกอบการเสวนา: แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในตลาดอสังหาริมทรัพย์ไทย 2015 “KK Annual Seminar 2015” ณ ห้องแกรนด์บอลรูม โรงแรมแกรนด์ไฮแอท เอราวัณ, 23 มีนาคม 2558.
- ชาดา เจริญวิทยาและคณะ. “การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนรุ่นใหม่: กรณีศึกษาชุมชนจีนแห่งใหม่.” รายงานการวิจัยสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2559.
- นรภัทร สถานสถิต. *ธุรกิจและรูปแบบการดำเนินงานทางธุรกิจ*. เอกสารประกอบการสอนวิชาธุรกิจเบื้องต้น คณะธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยปทุมธานี, 2556.
- ฝ่ายวิชาการหน่วยการอุตสาหกรรม. *รายงานภาวะธุรกิจและอุตสาหกรรมปี2524*. ม.ป.ท., 2524.
- มนุชญ์ วัฒนโกเมร. “คณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ: การศึกษาด้านการบริหาร.” มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2532.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. “วิกฤตการณ์แห่งโครงสร้างและวิกฤตการณ์แห่งเส้นทางการพัฒนาเศรษฐกิจ.” ในบทความประกอบการสัมมนาวิชาการเรื่องวิกฤตการณ์เศรษฐกิจไทย 2522 คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 21-22 กุมภาพันธ์ 2523).
- เรื่อนแก้ว ภัทธานุประวัติ. “การศึกษาสืบทอดความเป็นจีนผ่านการทำความเข้าใจในความหมายและสัญลักษณ์ทางศาสนาของชาวจีนสู่ลูกหลานในสังคมไทย.” รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2554, 1-116.
- สายชล สัตยานุรักษ์. “โครงการการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่: ประวัติศาสตร์สังคมไทย.” สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย, มกราคม 2558.
- อัมพร บุลาภักดี. “การค้าข้าวในเอกชนกับการพัฒนาเกษตร.” รายงานการประชุมทางวิชาการเกษตรศาสตร์ครั้งที่ 5 สาขาพืชและชีววิทยา สาขาสัตว์และสาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตบางเขน 2-4 กุมภาพันธ์ 2509: 626-651.

การสัมภาษณ์

- กিজา เวศย์ไกรศรี, สัมภาษณ์โดย วิภาวี สุวิมลวรรณ, สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย, 5 มกราคม 2560.
- ชูเกียรติ โอภาสวงศ์, สัมภาษณ์โดย วิภาวี สุวิมลวรรณ, สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย, 5 มกราคม 2560.

วิรัตน์ แสงทองคำ, สัมภาษณ์โดย วิภาวี สุวิมลวรรณ, หมู่บ้านปัญญาอินทรา 6, 26 สิงหาคม 2559.

Books and Book Articles

Agalgatti, B.H. and Krishna, S. *Business Ethics*. 4th ed., India: Rachana Enterprise, 2007.

Eagleton, Terry. *Ideology: an introduction*. London: Verso, 1991.

Amara Pongsapich, "Chinese Settlers and their role in modern Thailand," in *Alternate Identities: The Chinese of Contemporary Thailand*, ed. Tong Chee Kiong and Chan Kwok Bun (Singapore: Time Academic Press, 2001): 85-106.

Baffie, Jean. "The Ang-yi or Chinese Secret Societies of Thailand, Understanding a Total Social Phenomenon." In *Investigating the Grey Areas of the Chinese Communities in Southeast Asia*, ed. Arnaud Leveau (Bangkok: Research Institute on Contemporary Southeast Asia, 2007): 11-30.

Bangkok Bank Limited. *Statistical data on commercial banks in Thailand (1980-1990)*. Bangkok: The Division, n.d..

Bensman, Joseph. *Dollars and sense: ideology, ethnics, and the meaning of work in profit and nonprofit organizations*. New York: Schocken Books, 1983.

Brinkley, Alan. *American History: a survey*. Boston: McGraw-Hill, 2003.

Chen, C.B. *Confucius as a teacher: Philosophy of Confucius with Special Reference to Its Educational Implications*. Foreign Languages Press, 1994.

Chen, Li Fu. *The Confucian Way*. Revised /edition. Routledge, 2013.

Chiu, Catherine C.H. and Cai, He. "Social Status of Occupations in Guangzhou." In *Economic and Social Development in South China*. Edward Elgar Publishing, 1996: 229-241.

Dillip, Rajeev. *Chinese Characters: An Ideographic Approach*. Lulu.com, 2010.

Hewison, Kevin. *Bankers and Bureaucrats: Capital and the Role of the State in Thailand*. New Haven, Conn.: Yale University Southeast Asia studies, 1989.

Hou, C.W. *The Inspirations of Tao Zhu-gong*. Singapore: Prentice Hall, 2001.

Ioannis, Solos. *Developing International Energy for Effective Acupuncture Practice: Zhan Zhuang, Yi Qi Gong and the Art of Painless Needle Insertion*. Kingsley Publishers, 2014.

- Jones, Geoffrey and Zeitlin, Jonathan. *The Oxford Handbook of Business History*. England: Oxford University Press, 2007.
- Lufrano, Richard John. *Honorable Merchants: Commerce and Self-Cultivation in Late Imperial China*. University of Hawaii Press, 1997.
- Marshall, B.K.. *Capitalism and Nationalism in Prewar Japan: The Ideology of the Business Elite, 1968-1941*. Stanford University Press, 1967.
- Morse, Hosea Ballou. *The Guilds of China*. Taipei: Chieng-Wen Publishing Company, 1966.
- Nicholas, Theos. *Ownership Control and Ideology; an enquiry into certain aspects of modern business ideology*. London: George Allen & Unwin, 1969.
- Norton and other. *A people and A Nation: A history of United States*. Boston: Houghton Mifflin, 2001.
- Randolph, R.S. *The United States and Thailand: Alliance Dynamics, 1950-1985*. University of California Institute of East Asian Studies: 1986.
- Robert, Eno. *The Confucius creation of heaven: Philosophy and the defense of ritual mastery*. New York: State University of New York Press, 1990.
- Rogene A. Buchholz, *Fundamental Concepts and Problems in Business Ethics*. New Jersey: Prentice Hall, 1989.
- Russell, H. Fifield. *The Diplomacy of Southeast Asia: 1945-1958*. New York: Harper and Brothers Publisher, 1958.
- Suhulz, Andrea. *Chinese Business Culture*. Diplom.de, 2006.
- Suehiro, Akira. *Capital Accumulation in Thailand 1855-1985*. Chiang Mai: Silkworm Books, 1996.
- _____. *Family Business gone wrong? Ownership patterns and corporate performance in Thailand*. Tokyo: Asian Development Bank Institute, 2001.
- Tipton, Frank.B. *Asian Firms: History, Institutions and Management*. Edward Elgar Publishnig, 2008.

- Walwipha Burusratanaphand, "Chinese Identity in Thailand," in *Alternate Identities: the Chinese of Contemporary Thailand*, ed. Tong Chee Kiong and Chan Kwok Bun (Singapore: Times Academic Press, 2001): 67-84.
- Weber, Max. *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. Translated edition by S.Kalberg. Oxford: Blackwell Publishers, 2002.
- Yan, Jun and Sorenson, Ritch. "The Effect of Confucian values on succession in family business." *Family Business Review* 19 no.3 (2006): 235-250.

Articles

- Chen, Huang Grace and Gove, Mary. "Confucianism and Chinese families: Values and practices in education." *International Journal of Humanities and Social Science* 2 no. 3 (2012): 10-14.
- Fairbank, A.E., J.K. and Yang, L.S., "Economic Change in Early Modern China: An Analytical Framework," *Economic Development and Cultural Change* 9 no. 1, (1960): 1-26.
- H. Hunt, Michael. "Ideology." *The Journal of American History* 77 no.1 (June, 1990): 108-115.
- Kiong, T.C. and Kee, Y.P. "Guanxi bases, xinyong and Chinese business networks." *British Journal of Sociology* (1998): 75-96.
- Lam, Kit-Chun Joanna. "Confucian Business Ethics and Economy." *Journal of Business Ethics* 43, no.1/2 (March, 2003): 153-162.
- Lee, Don Y. and Dawers, Philip L. "Guanxi, Trust, and Long-Term Orientation in Chinese Business Markets." *Journal of International Marketing*. 13 no. 2 (2005): 28-56.
- Porphant Ouyyanont. "The Vietnam War and Tourism in Bangkok's Development, 1960-70." *Southeast Asian Studies* 39, No.2 (September, 2001): 157-187.
- Qing, Li. "Occupational Structure of Contemporary Mainland China." *The Journal of East and West Studies* 23 no.2 (November, 1994): 37-57.

- Rarick, Charles A. "Confucius on Management: Understanding Chinese Cultural Values and Managerial Practices." *Journal of International Management Studies* 2 no.2 (Aug 2007): 21-28.
- Simon, J.L. "Business Ideology, Business Ethics and Business Behavior: A Review of the Issues and a prod to research." *Business and Society* 7 no. 2 (1967): 18-32.
- Thiravet Pramuanratkarn. "Development of Thailand's economic dependency." *Kasetsartjournal* 2, no.1-2 (2010): 1-7.
- Warr, P.G. "What Happened to Thailand?." *World Economy* 22, 5 (1999): 631-650.
- Watanabe, Kishichi. "The business ideology of Benjamin Franklin and Japanese values of the 18th century." *Business and Economic History* (1988): 79-90.

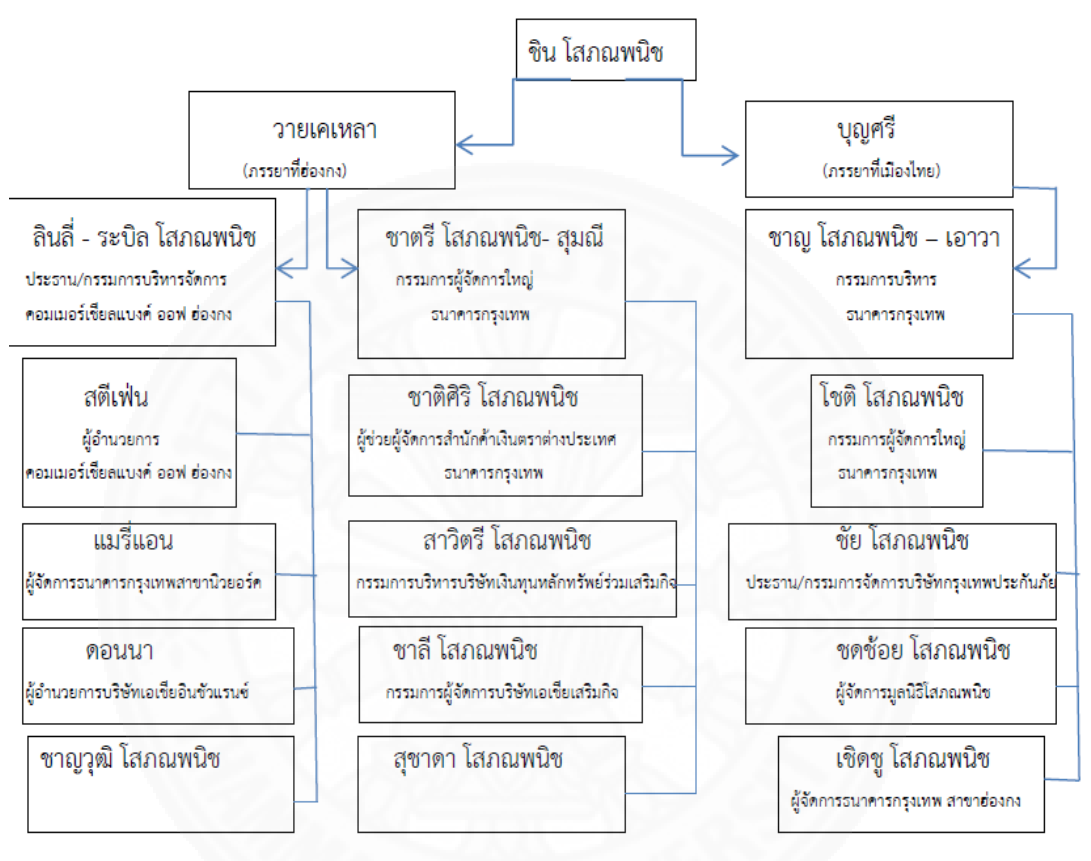
Conference paper or unpublished material

- Chan, Alvin M. "The Chinese concepts of Guanxi, Mianzi, Renqing and Bao: Their interrelationships and implications for international business." *Australian and New Zealand Marketing Academy Conference, Brisbane Queensland* 2006: 1-7.
- Hong Liu. "Paradigm Shift in Overseas Chinese Entrepreneurship?: Preliminary Observations and Critiques" (Preliminary observations and critiques', Working Paper of Centre for Chinese Studies, University of Manchester, 2006): 1-29.
- Morishima, Michio, "Ideology and economic activity," Discussion paper JS142, London: Suntory and Toyota International Centres for Economics and Related Disciplines D, London School of Economics and Political Science, 1986.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
โครงสร้างของตระกูลโสภณพนิช

รวบรวมข้อมูลจาก “อัจฉริยนายแบงก์ ชิน โสภณพนิช,” *วารสารดอกเบญจ* (กุมภาพันธ์ 2531), 63-66.

ภาคผนวก ข

สัดส่วนสินค้าส่งออกของไทยในช่วงทศวรรษ 2500-2520

สัดส่วนสินค้าส่งออกของไทย 10 อันดับในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2500-2520 (ตัวเลขในวงเล็บ แสดงมูลค่าหน่วยเป็นล้านบาท)

อันดับ /ปี	2500	2501	2502	2503	2504	2505	2506	2507	2508	2509	2510
1	ข้าว (3,622)	ข้าว (2,968)	ข้าว (2,576)	ยางฯ (2,579)	ข้าว (3,598)	ข้าว (3,240)	ข้าว (3,343)	ข้าว (4,389)	ข้าว (4,334)	ข้าว (4,001)	ข้าว (4,653)
2	ยางพารา (1,410)	ยางพารา (1,326)	ยางพารา (2,336)	ข้าว (2,570)	ยางพารา (2,130)	ยางพารา (2,111)	ยางพารา (1,903)	ยางพารา (2,060)	ยางพารา (1,999)	ยางพารา (1,861)	ดีบุก (1,822)
3	ดีบุก (533)	ดีบุก (255)	ดีบุก (434)	ข้าวโพด (551)	ปอ (626)	ดีบุก (685)	ข้าวโพด (857)	ข้าวโพด (1,388)	ดีบุก (1,166)	ปอ (1,614)	ยางพารา (1,574)
4	ไม้สัก (262)	ไม้สัก (239)	ข้าวโพด (251)	ดีบุก (537)	ดีบุก (617)	ปอ (579)	ดีบุก (741)	ดีบุก (961)	ปอ (1,102)	ข้าวโพด (1,577)	ข้าวโพด (1,431)
5	แป้งมันสำปะหลัง (127)	ข้าวโพด (183)	ไม้สัก (244)	ไม้สัก (356)	ข้าวโพด (599)	ข้าวโพด (516)	ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง (439)	ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง (653)	ข้าวโพด (1,044)	ดีบุก (1,316)	ปอ (865)
6	ใบยาสูบ (100)	แป้งมันสำปะหลัง (177)	แป้งมันสำปะหลัง (194)	ปอ (228)	มันสำปะหลัง (446)	มันสำปะหลัง (423)	ปอ (358)	ปอ (495)	มันสำปะหลัง (676)	มันสำปะหลัง (644)	แป้งมันสำปะหลัง (726)
7	ปอ (96)	ถั่วต่างๆ (90)	ถั่วต่างๆ (98)	แป้งมันสำปะหลัง (223)	ไม้สัก (256)	ไม้สัก (170)	ไม้สัก (137)	น้ำตาล (211)	ไม้สัก (201)	ไม้สัก (243)	มันสำปะหลัง (303)
8	ถั่วต่างๆ (93)	ใบยาสูบ (85)	ปอ (88)	ไข่สด (122)	ไข่สด (126)	เมล็ดถั่ว (124)	ถั่วต่างๆ (126)	ไม้สัก (179)	ถั่วต่างๆ (197)	ถั่วต่างๆ (218)	กุ้งแช่แข็ง (259)
9	เมล็ดถั่ว (87)	ปอ (69)	โคกระบือ (85)	ถั่วต่างๆ (104)	โคกระบือ (120)	ถั่วต่างๆ (123)	น้ำตาล (122)	ถั่วต่างๆ (143)	นุ่น (112)	กุ้งแช่แข็ง (191)	ไม้สัก (194)
10	ครึ่ง (64)	โคกระบือ (60)	เมล็ดถั่ว (77)	โคกระบือ (99)	ถั่วต่างๆ (117)	โคกระบือ (102)	นุ่น (108)	นุ่น (123)	กุ้งแช่แข็ง (109)	ใบยาสูบ (115)	ถั่ว (192)
อื่นๆ	1,146	995	1,177	1,345	1,633	1,456	1,542	1,737	2,041	2,530	2,146
รวม	7,540	6,447	7,560	8,614	9,997	9,529	9,676	12,339	12,941	14,310	14,166

สัดส่วนสินค้าส่งออกของไทย 10 อันดับในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2500-2520 (ต่อ)

อันดับ/ปี	2511	2512	2513	2514	2515	2516	2517	2518	2519	2520
1	ข้าว (3,775)	ข้าว (2,945)	ข้าว (2,516)	ข้าว (2,909)	ข้าว (4,427)	ยางพารา (4,573)	ข้าว (9,777)	ข้าว (5,853)	ข้าว (8,550)	ข้าว (13,436)
2	ยางพารา (1,816)	ยางพารา (2,664)	ยางพารา (2,232)	ข้าวโพด (2,286)	ข้าวโพด (1,908)	ข้าว (3,593)	ข้าวโพด (5,965)	น้ำตาล (5,693)	มันสำปะหลัง (7,253)	มันสำปะหลัง (7,715)
3	ข้าวโพด (1,647)	ข้าวโพด (1,767)	ข้าวโพด (1,969)	ยางพารา (1,905)	ยางพารา (1,862)	ข้าวโพด (1,861)	ยางพารา (5,035)	ข้าวโพด (5,615)	น้ำตาล (6,843)	น้ำตาล (7,318)
4	ดีบุก (1,510)	ดีบุก (1,658)	ดีบุก (1,618)	ดีบุก (1,569)	ดีบุก (1,664)	มันสำปะหลัง (2,507)	มันสำปะหลัง (3,764)	มันสำปะหลัง (4,595)	ข้าวโพด (5,598)	ยางพารา (6,202)
5	มันสำปะหลัง (772)	ปอ (746)	มันสำปะหลัง (1,223)	มันสำปะหลัง (1,240)	มันสำปะหลัง (1,542)	ดีบุก (2,035)	น้ำตาล (3,749)	ยางพารา (3,474)	ยางพารา (5,297)	ดีบุก (4,542)
6	ปอ (674)	มันสำปะหลัง (639)	ปอ (719)	ปอ (935)	น้ำตาล (1,264)	น้ำตาล (1,611)	ดีบุก (3,096)	ดีบุก (2,247)	ดีบุก (2,973)	ข้าวโพด (3,287)
7	กุ้งแช่แข็ง (278)	ถั่วต่างๆ (269)	ถั่วต่างๆ (300)	น้ำตาล (382)	ปอ (1,086)	ปอ (1,047)	เสื้อผ้า (857)	เสื้อผ้า (938)	เสื้อผ้า (1,531)	ผ้าใยประดิษฐ์ (2,763)
8	ใบยาสูบ (199)	แปรงไม้สำปะหลัง (182)	กุ้งแช่แข็ง (224)	ถั่วต่างๆ (360)	อัญมณี (426)	กุ้งแช่แข็ง (804)	อัญมณี (853)	อัญมณี (909)	กุ้งแช่แข็ง (1,347)	เสื้อผ้า (1,444)
9	ไม้สัก (169)	ไม้สัก (166)	ฟลูออไรด์ (222)	วูลแฟรม (329)	กุ้งแช่แข็ง (340)	อัญมณี (716)	ปอ (846)	กุ้งแช่แข็ง (891)	ถั่วต่างๆ (1,220)	ถั่วต่างๆ (1,444)
10	ถั่วต่างๆ (161)	ใบยาสูบ (150)	ใบยาสูบ (197)	กุ้งแช่แข็ง (247)	วูลแฟรม (322)	เสื้อผ้า (677)	กุ้งแช่แข็ง (605)	ถั่วต่างๆ (728)	อัญมณี (1,059)	อัญมณี (1,229)
อื่นๆ	2,678	2,087	3,552	5,119	7,649	11,803	15,781	14,064	18,856	22,099
รวม	13,679	14,722	14,771	17,281	22,491	32,226	50,325	48,438	60,797	71,198

รวบรวมข้อมูลจาก ศูนย์สถิติการพาณิชย์ กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์, สรุปรายงานการส่งออกที่สำคัญๆ ของประเทศไทย

เล่มปี 2500-2504, 2505-2509, 2510-2514, 2515-2519 และ 2520-2504.

ภาคผนวก ค

รายนามกรรมการของมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งสมัยที่ 1-30 (ระหว่าง พ.ศ. 2480-2541)

สมัยที่ 1 (พ.ศ.2480)	สมัยที่ 2 (พ.ศ.2480)	สมัยที่ 3 (พ.ศ.2482)	สมัยที่ 4 (พ.ศ.2483-2484)
1.นายเทียนกงเอี่ยม	1.นายเทียนกงเอี่ยม	1.นายเทียนกงเอี่ยม	1.นายอุเทน เตชะไพบูลย์
2.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	2.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	2.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	2.นายสัทท มหาคุณ
3.นายเป็กโก้ว	3.นายเป็กโก้ว	3.นายเป็กโก้ว	3.นายตั้งเก็งชวน
4.นายกุยคิม สงวนดีกุล	4.นายกุยคิม สงวนดีกุล	4.นายกุยคิม สงวนดีกุล	4.นายกุยคิม สงวนดีกุล
5.นายแต้แก้งสูง	5.นายแต้แก้งสูง	5.นายแต้แก้งสูง	5.นายแต้แก้งสูง
6.นายตั้งเก็งชวน	6.นายตั้งเก็งชวน	6.นายตั้งเก็งชวน	6.นายตันจื๊ฮง
7.นายเอี้ยจิมเส้า	7.นายเอี้ยจิมเส้า	7.นายเปี้ยงเฮีย	7.นายอ้อหังซอ
8.นายโง้วเพ็กจ๊า	8.นายโง้วเพ็กจ๊า	8.นายตั้งฮวยจ้วน	8.นายตั้งฮวยจ้วน
9.นายสงวน บุญยรักษ์	9.นายสงวน บุญยรักษ์	9.นายเอี้ยฮื่อเฮง	9.นายเบ็กก่าปอ
10.นายเอี้ยวเง็กฮุย	10.นายเอี้ยวเง็กฮุย	10.นายเอี้ยฮื่อเฮง	10.นายสงวน บุญยรักษ์
11.นายเอี้ยวเง็กฮุย	11.นายเอี้ยวเง็กฮุย	11.นายเป็งฮังฮัง	11.นายเทียนมุยเก๊า
12.นายอ้อบุงยั้ง	12.นายอ้อบุงยั้ง	12.นายเอี้ยวเง็กฮุย	12.นายอ้อบุงยั้ง
13.นายตั้งฮงจี้	13.นายตั้งฮงจี้	13.นายอ้อบุงยั้ง	13.นายตันเต้าฟวง
14. นายลีเง็กเซ็ง	14. นายลีเง็กเซ็ง	14.นายตันเต้าฟวง	14. นายตันง้อปิน
15.นายลีจื่อเซ็ง	15.นายลีจื่อเซ็ง	15.ผู้แทนสถานพยาบาล ตงฮัวจ้งฮุยซ้อ	15.ผู้แทนสห.ตงจ้วนป้อ
16.ผู้แทนสห. มินกักหยิดป้อ	16.ผู้แทนสห. มินกักหยิดป้อ	16. ผู้แทนสห.ตงฮัวมี นป้อ	16.ผู้แทนบริษัทฮัวเคี้ยว เลียงฮะประกันภัย
17.ผู้แทนสห.ฮัวเคี้ยว ยิดป้อ	17.ผู้แทนสห.ฮัวเคี้ยว ยิดป้อ	17. ผู้แทนสห.ตงกักป้อ	

สมัยที่ 5 (พ.ศ.2485-2486)	สมัยที่ 6 (พ.ศ.2487-2488)	สมัยที่ 7 (พ.ศ.2489-2490)	สมัยที่ 8 (พ.ศ.2491-2492)
1.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	1.นายจิตติน พันธุรัตน์	1.นายจิตติน พันธุรัตน์	1.นายจิตติน พันธุรัตน์
2.นายสัท มหาคุณ	2.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	2.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	2.นายเหิมมุก
3.นายสงวน บุญรักษ์	3.นายอ้อจกอ้อ	3.นายอ้อจกอ้อ	3.นายหุเต็กเคียม
4.นายกุศล สงวนดีกุล	4.นายกุศล สงวนดีกุล	4.นายกุศล สงวนดีกุล	4.นายกุศล สงวนดีกุล
5.นายแต่แก้งสูง	5.นายสัท มหาคุณ	5.นายเหิมมุก	5.นายสัท มหาคุณ
6.นายตันจั้ง	6.นายแต่แก้งสูง	6.นายแต่แก้งสูง	6.นายอุเทน เตชะไพบูลย์
7.นายอ้อหังซอ	7.นายสงวน บุญรักษ์	7.นายสงวน บุญรักษ์	7.นายสงวน บุญรักษ์
8.นายตั้งฮ้วน	8.นายตันจั้ง หวังหลี	8.นายตันจั้ง หวังหลี	8.นายตันจั้ง หวังหลี
9.นายเบ็กป่า	9.นายลิ้มก่าตง	9.นายลิ้มก่าตง	9.นายลิ้มก่าตง
10.นายตันยกเต็ก	10.นายเบ็กป่า	10.นายเบ็กป่า	10.นายลิ้มแปะกี
11.นายเหิมมุก	11.นายอ้อเหลียงหยู	11.นายอ้อเหลียงหยู	11.นายไคว่ซุงฮี้
12.นายอ้อบั้ง	12.นายตั้งยกเต็ก	12.นายตั้งยกเต็ก	12.นายเอี้ยเซียวเม้ง
13.นายตันเต้าพวง	13.นายอ้อบั้ง	13.นายไคว่เจ้งเกียก	13.นายชาญ หิมะทองคำ
14. นายตั้งกวเหลียง	14.นายวุฒูปัก	14.นายตั้งกวเหลียง	14.นายตั้งกวเหลียง
15.นายอ้อเหลียงหยู	15.นายลีซึ้ง	15.นายลีซึ้ง	15.นายกิมเอี่ยมซุน
16.ผู้แทนบริษัท ประกันภัยเชียงฮาน	16.นายพั่วแปะฮัม	16.นายอ้อหังซอ	16.นายตั้งเต็กฮึง
			17.นายแต้บั้งอู๋

สมัยที่ 9 (พ.ศ.2493-2494)	สมัยที่ 10 (พ.ศ.2495-2496)	สมัยที่ 11 (พ.ศ.2497-2498)	สมัยที่ 12 (พ.ศ.2499-2500)
1.นายจิตติน พันธุรัตน์	1.นายจิตติน พันธุรัตน์	1.นายจิตติน พันธุรัตน์	1.นายจิตติน พันธุรัตน์
2.นายเทียมยก่า	2.นายสงวน บุญยรักษ์	2.นายเลื่อน บัวสุวรรณ	2.นายสงวน บุญยรักษ์
3.นายโง้วเชียงอัน	3.นายโง้วเชียงอัน	3.นายโง้วเชียงอัน	3.นายสุขุม นวพันธ์
4.นายกุ่ยคิม สงวนดีกุล	4.นายกุ่ยคิม สงวนดีกุล	4.นายกุ่ยคิม สงวนดีกุล	4.นายกุ่ยคิม สงวนดีกุล
5.นายเสริม ธนวัน	5.นายเสริม ธนวัน	5.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	5.นายอุเทน เตชะไพบูลย์
6.นายฉั่วยู่เค็ง	6.นายเทียน อังสนันท์	6.นายสงวน บุญยรักษ์	6.นายสุพัฒน์ พัฒนวงษ์
7.นายสงวน บุญยรักษ์	7.นายเจริญ คงเสรี	7.นายตันชีวดิ่ง หวังหลี	7.นายตันชีวดิ่ง หวังหลี
8.นายตันชีวดิ่ง หวังหลี	8.นายตันชีวดิ่ง หวังหลี	8.นายตั้งกวงเหลียง	8.นายตั้งกวงเหลียง
9.นายหุเต็กเคียม	9.นายหลีชกเหลียง	9.นายเอี้ยเซียวเม้ง	9.นายเอี้ยเซียวเม้ง
10.นายลิ้มแปะกี	10.นายลิ้มแปะกี	10.นายเจริญ คงเสรี	10.นายเจริญ คงเสรี
11.นายไคว่ซุงฮี	11.นายไคว่ซุงฮี	11.นายลิ้มแปะกี	11.นายตันเต็กอึง
12.นายเอี้ยเซียวเม้ง	12.นายเอี้ยเซียวเม้ง	12.นายเสริม ธนวัน	12.นายเสริม ธนวัน
13.นายชาญ หิมะทองคำ	13.นายชาญ หิมะทองคำ	13.นายเทียน อังสนันท์	13.นายเทียน อังสนันท์
14.นายตั้งกวงเหลียง	14.นายตั้งกวงเหลียง	14.นายหลีชกเหลียง	14.นายเหลียงตุ๊กชิน
15.นายอัมพร บุลภักดิ์	15.นายอัมพร บุลภักดิ์	15.นายไคว่ซุงฮี	15.นายไคว่ซุงฮี
16.นายตั้งเต็กอึง	16.นายโฆวซุยจ๋า	16.นายโฆวซุยจ๋า	16.นายโฆวซุยจ๋า

สมัยที่ 13 (พ.ศ.2501-2502)	สมัยที่ 14 (พ.ศ.2503-2504)	สมัยที่ 15 (พ.ศ.2505-2506)	สมัยที่ 16 (พ.ศ.2507-2508)
1.นายจิตติน พันธุนิตย์	1.นายจิตติน พันธุนิตย์	1.นายจิตติน พันธุนิตย์	1.นายจิตติน พันธุนิตย์
2.นายสงวน บุญรักษ์	2.นายสงวน บุญรักษ์	2.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	2.นายอุเทน เตชะไพบูลย์
3.นายสุขุม นวพันธ์	3.นายสุขุม นวพันธ์	3.นายสุขุม นวพันธ์	3.นายสุขุม นวพันธ์
4.นายกุศลิม สงวนติกุล	4.นายกุศลิม สงวนติกุล	4.นายกุศลิม สงวนติกุล	4.นายกุศลิม สงวนติกุล
5.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	5.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	5.นายวงศ์ ว่องปรีชา	5.นายอัมพร บุลภักดี
6.นายสุพัฒน์ พัฒนวงษ์	6.นายสุพัฒน์ พัฒนวงษ์	6.นายสงวน บุญรักษ์	6.นายเอื้อยเชียวเม้ง
7.นายตันชีวติง หวังหลี	7.นายตันชีวติง หวังหลี	7.นายเท่าเก้ง แซ่หย่ง	7.นายภักดี ดุสิตโรจนวงศ์
8.นายตั้งกวงเหลียง	8.นายชวน รัตนรักษ์	8.นายชวน รัตนรักษ์	8.นายลักษณบุลย์ อัครวานนท์
9.นายเอื้อยเชียวเม้ง	9.นายเอื้อยเชียวเม้ง	9.นายเอื้อยเชียวเม้ง	9.นายวงศ์ ว่องปรีชา
10.นายเจริญ คงเสรี	10.นายเจริญ คงเสรี	10.นายยง อุทิศกุล	10.นายวัย วรรณะกุล
11.นายตันเต็กอึง	11.นายคุณ คุณผลิน	11.นายคุณ คุณผลิน	11.นายเท่าเก้ง แซ่หย่ง
12.นายอัมพร บุลภักดี	12.นายอัมพร บุลภักดี	12.นายอัมพร บุลภักดี	12.นายยง อุทิศกุล
13.นายภักดี ดุสิตโรจนวงศ์	13.นายภักดี ดุสิตโรจนวงศ์	13.นายภักดี ดุสิตโรจนวงศ์	13.นายเกียรติ วัธนเวคิน
14.นายเหลียงตุ๊กชิน	14.นายเหลียงตุ๊กชิน	14.นายเกียรติ วัธนเวคิน	14.นายชวน รัตนรักษ์
15.นายวัย วรรณะกุล	15.นายวัย วรรณะกุล	15.นายวัย วรรณะกุล	15.นายคุณ คุณผลิน
16.นายลักษณบุลย์ อัครวานนท์	16.นายลักษณบุลย์ อัครวานนท์	16.นายลักษณบุลย์ อัครวานนท์	16.นายยก ตั้งตรงศักดิ์

สมัยที่ 17 (พ.ศ.2509-2510)	สมัยที่ 18 (พ.ศ.2511-2512)	สมัยที่ 19 (พ.ศ.2513-2514)	สมัยที่ 20 (พ.ศ.2515-2516)
1.นายจิตติน พันธุรัตน์	1.นายจิตติน พันธุรัตน์	1.นายจิตติน พันธุรัตน์	1.นายอุเทน เตชะไพบูลย์
2.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	2.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	2.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	2.นายวงศ์ ว่องปรีชา
3.นายวงศ์ ว่องปรีชา	3.นายวงศ์ ว่องปรีชา	3.นายวงศ์ ว่องปรีชา	3.นายวัย วรรณะกุล
4.นายกุ้ยคิม สงวนตีกุล	4.นายกุ้ยคิม สงวนตีกุล	4.นายวิชาญ ตันติศิริวัฒน์	4.นายวิชาญ ตันติศิริวัฒน์
5.นายอัมพร บุลภักดิ์	5.นายวิชาญ ตันติศิริวัฒน์	5.นายยก ตั้งตรงศักดิ์	5.นายยก ตั้งตรงศักดิ์
6.นายเอี้ยเขียวเม้ง	6.นายยก ตั้งตรงศักดิ์	6.นายอัมพร บุลภักดิ์	6.นายอัมพร บุลภักดิ์
7.นายภักดี ดุสิตโรจนวงศ์	7.นายอัมพร บุลภักดิ์	7.นายเอี้ยเขียวเม้ง	7.นายศุภสิทธิ์ มหาคุณ
8.นายลักษณะบูลย์ อัครานนท์	8.นายเอี้ยเขียวเม้ง	8.นายภักดี ดุสิตโรจนวงศ์	8.นายภักดี ดุสิตโรจนวงศ์
9.นายวิชาญ ตันติศิริวัฒน์	9.นายภักดี ดุสิตโรจนวงศ์	9.นายลักษณะบูลย์ อัครานนท์	9.นายลักษณะบูลย์ อัครานนท์
10.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์	10.นายลักษณะบูลย์ อัครานนท์	10.นายโฆวกุญเคียม	10.นายโฆวกุญเคียม
11.นายสนิท วีรวรรณ	11.นายโฆวกุญเคียม	11.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์	11.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์
12.นายยง อุทิศกุล	12.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์	12.นายสนิท วีรวรรณ	12.นายสนิท วีรวรรณ
13.นายสุชุม นวพันธ์	13.นายสนิท วีรวรรณ	13.นายยง อุทิศกุล	13.นายยง อุทิศกุล
14.นายเลิศคุณ คุณัดถานนท์	14.นายยง อุทิศกุล	14.นายธนบูลย์ กิมานนท์	14.นายธนบูลย์ กิมานนท์
15.นายสิทธิผล โพธิวรกุล	15.นายเลิศคุณ คุณัดถานนท์	15.นายเลิศคุณ คุณัดถานนท์	15.นางเครือทิพย์ ธรรมมงคล
16.นายยก ตั้งตรงศักดิ์	16.นายสิทธิผล โพธิวรคุณ	16.นายสิทธิผล โพธิวรคุณ	16.นายสิทธิผล โพธิวรคุณ

สมัยที่ 21 (พ.ศ.2509-2510)	สมัยที่ 22 (พ.ศ.2511-2512)	สมัยที่ 23 (พ.ศ.2513-2514)	สมัยที่ 24 (พ.ศ.2515-2516)
1.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	1.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	1.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	1.นายอุเทน เตชะไพบูลย์
2.นายวงศ์ ว่องปรีชา	2.นายวงศ์ ว่องปรีชา	2.นายวิชาญ ตันติศิริวัฒน์	2.นายวิชาญ ตันติศิริวัฒน์
3.นายวัย วรรณะกุล	3.นายวัย วรรณะกุล	3.นายวัย วรรณะกุล	3.นายวัย วรรณะกุล
4.นายวิชาญ ตันติศิริวัฒน์	4.นายกอบชัย ขอโสสถิกุล	4.นายกอบชัย ขอโสสถิกุล	4.นายกอบชัย ขอโสสถิกุล
5.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์	5.นายวิชาญ ตันติศิริวัฒน์	5.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์	5.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์
6.นายภักดี ดุสิตโรจนวงศ์	6.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์	6.นายทรงสิน คุณัดถานนท์	6.นายทรงสิน คุณัดถานนท์
7.นายสิทธิผล โพธิ์วรรณ	7.นายภักดี ดุสิตโรจนวงศ์	7.นายภักดี ดุสิตโรจนวงศ์	7.นายภักดี ดุสิตโรจนวงศ์
8.นายสนธิ วีรวรรณ	8.นายสิทธิผล โพธิ์วรรณ	8.นายสิทธิผล โพธิ์วรรณ	8.นายสิทธิผล โพธิ์วรรณ
9.นายอัมพร บุลภักดี	9.นายสนธิ วีรวรรณ	9.นายสนธิ วีรวรรณ	9.นายสนธิ วีรวรรณ
10. นายยง อุทิศกุล	10.นายอัมพร บุลภักดี	10.นายอัมพร บุลภักดี	10.นายอัมพร บุลภักดี
11.นายไชวรงค์เยี่ยม	11.นายยง อุทิศกุล	11.นายยง อุทิศกุล	11.นายกำพล เตชะหุริจิตร
12.นายธนบูลย์ กิมานนท์	12.นายธนบูลย์ กิมานนท์	12.นายสุรีย อัมภาธร	12.นายสุรีย อัมภาธร
13.นายศุภสิทธิ์ มหาคุณ	13.นายศุภสิทธิ์ มหาคุณ	13.นายธนบูลย์ กิมานนท์	13.นายธนบูลย์ กิมานนท์
14.นางเครือทิพย์ ธรรมมงคล	14.นางเครือทิพย์ ธรรมมงคล	14.นายศุภสิทธิ์ มหาคุณ	14.นายศุภสิทธิ์ มหาคุณ
15.นายทรงสิน คุณัดถานนท์	15.นายทรงสิน คุณัดถานนท์	15.นางเครือทิพย์ ธรรมมงคล	15.นางเครือทิพย์ ธรรมมงคล
16.นายสมาน โอภาสวงศ์	16.นายสมาน โอภาสวงศ์	16. นายสมาน โอภาสวงศ์	16. นายสมาน โอภาสวงศ์

สมัยที่ 25 (พ.ศ.2527-2529)	สมัยที่ 26 (พ.ศ.2529-2530)	สมัยที่ 27 (พ.ศ.2531-2532)
1.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	1.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	1.นายอุเทน เตชะไพบูลย์
2.นายวิชาญ ตันตติศิริวัฒน์	2.นายวิชาญ ตันตติศิริวัฒน์	2.นายวิชาญ ตันตติศิริวัฒน์
3.นายวัย วรรณะกุล	3.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์	3.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์
4.นายกอบชัย ชอโสถธิกุล	4.นายกอบชัย ชอโสถธิกุล	4.นายกอบชัย ชอโสถธิกุล
5.นายกำสิน เสรฐภักดี	5.นายกำสิน เสรฐภักดี	5.นายกำสิน เสรฐภักดี
6.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์	6.นายทรงสิน คุณัดถานนท์	6.นายทรงสิน คุณัดถานนท์
7.นายทรงสิน คุณัดถานนท์	7.นายสุเทพ ตั้งตรงศักดิ์	7.นายสุเทพ ตั้งตรงศักดิ์
8.นายสิทธิผล โพธิวรคุณ	8.นายวัย วรรณะกุล	8.นายวัย วรรณะกุล
9.นายสนิท วีรวรรณ	9.นายสิทธิผล โพธิวรคุณ	9.นายสิทธิผล โพธิวรคุณ
10.นายอัมพร บุลภักดี	10.นายสนิท วีรวรรณ	10.นายสนิท วีรวรรณ
11.นายกำพล เตชะหรวุจิตร	11.นายอัมพร บุลภักดี	11.นายธนบูลย์ กิमानนท์
12.นายสุริย์ อัยภูธร	12.นายธนบูลย์ กิमानนท์	12.นายศุภสิทธิ์ มหาคุณ
13.นายธนบูลย์ กิमानนท์	13.นายศุภสิทธิ์ มหาคุณ	13.นายสมาน โอภาสวงศ์
14.นายศุภสิทธิ์ มหาคุณ	14.นายสมาน โอภาสวงศ์	14.นายสุริย์ อัยภูธร
15.นายสุเทพ ตั้งตรงศักดิ์	15.นายสุริย์ อัยภูธร	15.นายกำพล เตชะหรวุจิตร
16.นายสุชิร สุรัตน์กุล	16.นายกำพล เตชะหรวุจิตร	16.นายสุชิร สุรัตน์กุล
17.นายสมาน โอภาสวงศ์	17.นายสุชิร สุรัตน์กุล	17.น.พ.ยงค์ เอื้อวัฒน์สกุล
18.น.พ.ยงค์ เอื้อวัฒน์สกุล	18.น.พ.ยงค์ เอื้อวัฒน์สกุล	18.ดร.สม จาตุศรีพิทักษ์
19.ดร.สม จาตุศรีพิทักษ์	19.ดร.สม จาตุศรีพิทักษ์	19.นายสุทัศน์ เตชะวิบูลย์
20.นายสุทัศน์ เตชะวิบูลย์	20.นายสุทัศน์ เตชะวิบูลย์	

สมัยที่ 28 (พ.ศ.2533-2534)	สมัยที่ 29 (พ.ศ.2535-2538)	สมัยที่ 30 (พ.ศ.2539-2541)
1.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	1.นายอุเทน เตชะไพบูลย์	1.นายอุเทน เตชะไพบูลย์
2.นายวิชาญ ตันตติศรีวัฒน์	2.นายวิชาญ ตันตติศรีวัฒน์	2.นายวิชาญ ตันตติศรีวัฒน์
3.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์	3.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์	3.นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์
4.นายกอบชัย ซอโสตถิกุล	4.นายสมาน โอภาสวงศ์	4.นายสมาน โอภาสวงศ์
5.นายกำสิน เสธภูภักดี	5.นายกำพล เตชะหรวุจิตร	5.นายกำพล เตชะหรวุจิตร
6.นายทรงสิน คุณัดถานนท์	6.นายสุชิร สุรัตนกวีกุล	6.นายสุชิร สุรัตนกวีกุล
7.นายสุเทพ ตั้งตรงศักดิ์	7.นายทรงสิน คุณัดถานนท์	7.นายทรงสิน คุณัดถานนท์
8.นายสุชิร สุรัตนกวีกุล	8.นายสุเทพ ตั้งตรงศักดิ์	8.นายสุเทพ ตั้งตรงศักดิ์
9.นายวัย วรรณะกุล	9.นายกำจาย เอี่ยมสุรีย์	9.นายกำจาย เอี่ยมสุรีย์
10.นายศุภสิทธิ์ มหาคุณ	10.นายวัย วรรณะกุล	10.นายวัย วรรณะกุล
11.นายสิทธิพล โพธิ์วรรณ	11.นายกอบชัย ซอโสตถิกุล	11.นายกอบชัย ซอโสตถิกุล
12.นายธนบุลย์ กิमानนท์	12.นายศุภสิทธิ์ มหาคุณ	12.นายศุภสิทธิ์ มหาคุณ
13.นายสนธิ วีรวรรณ	13.นายสิทธิพล โพธิ์วรรณ	13.นายธนบุลย์ กิमानนท์
14.นายสมาน โอภาสวงศ์	14.นายธนบุลย์ กิमानนท์	14.นายสนธิ วีรวรรณ
15.นายสุรีย์ อัมภาร	15.นายสนธิ วีรวรรณ	15.นายสุวัฒน์ อัมภาร
16.นายกำพล เตชะหรวุจิตร	16.นายสุรีย์ อัมภาร	16.น.พ.ยงค์ เอื้อวัฒน์เสกุล
17.น.พ.ยงค์ เอื้อวัฒน์เสกุล	17.น.พ.ยงค์ เอื้อวัฒน์เสกุล	17.ดร.สม จาตุศรีพิทักษ์
18.ดร.สม จาตุศรีพิทักษ์	18.ดร.สม จาตุศรีพิทักษ์	18.นายสุทัศน์ เตชะวิบูลย์
19.นายสุทัศน์ เตชะวิบูลย์	19.นายสุทัศน์ เตชะวิบูลย์	19.นายกำสิน เสธภูภักดี
	20.นายกำสิน เสธภูภักดี	

รวบรวมข้อมูลจาก

1.กรณีการ ต้นประเสริฐและคณะ, 90 ปีมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทย:

ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (กรุงเทพฯ: ด่านสุทธา, 2543), 30-40.

2. มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง, หนังสือที่ระลึก 100 ปี มูลนิธิช่วยเด็กเซี่ยงตึ้ง: 1 ศตวรรษความดี 100 ปี

มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง (กรุงเทพฯ: มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง, 2553), 28-29.

ภาคผนวก ง

ตารางแสดงการเพิ่มจำนวนสาขาของธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย
ที่มีจำนวนสาขามากที่สุด 5 ลำดับแรก ระหว่าง พ.ศ. 2523-2533

ปี/ ธนาคาร	ธนาคาร กรุงเทพ	ธนาคาร กสิกรไทย	ธนาคาร กรุงไทย	ธนาคาร กรุงศรีอยุธยา	ธนาคาร ไทยพาณิชย์
2523	244	220	171	131	121
2524	249	233	177	137	131
2525	268	242	192	142	140
2526	277	250	206	146	146
2527	298	261	213	148	154
2528	307	273	217	153	162
2529	330	282	220	159	177
2530	336	290	279	164	189
2531	342	301	288	169	203
2532	344	309	206	178	213
2533	359	353	327	198	226

รวบรวมข้อมูลจาก Bangkok Bank Limited, *Statistical data on commercial banks in Thailand* (Bangkok: The Division, n.d..1980-1990).

ภาคผนวก จ

ตารางแสดงการเปลี่ยนแปลงกรรมการของธนาคารกรุงเทพ

การเปลี่ยนแปลงกรรมการของบริษัทธนาคารกรุงเทพจำกัด จำแนกตามพ.ศ. ดังนี้		
พ.ศ.2510	พ.ศ.2523	พ.ศ.2536
1. นายชิน โสภณพนิช	1. นายชาญชัย เศรษฐวรณ	1. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์
2. นายชาญชัย เศรษฐวรณ	2. นายชาติรี โสภณพนิช	2. นายชาติรี โสภณพนิช
3. พลตรีประมาณ อดิเรกสาร	3. นายประยูร วิญญูรัตน์	3. นายดำรง กฤษณามระ
4. พลตรีศิริ สิริโยธิน	4. นายว.อริ อาวิลาสกุล	4. นายปิยะ ศิวาธร
5. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์	5. นายปิยะ ศิวาธร	5. นายวิระ รมยะรูป
6. หลวงถวิลเศรษฐพนิชการ	6. นายวิระ รมยะรูป	6. นายถาวร พรประภา
7. นายประเสริฐ สิริพิพัฒน์	7. นายดำรง กฤษณามระ	7. นายโชติ โสภณพนิช
8. นายสุพัฒน์ พัฒนสาร	8. นายถาวร พรประภา	8. นายชาญ โสภณพนิช
9. นายสงวน จรจรโลงบุตร	9. นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์	9. นายชาญชัย ลีถาวร
10. นายบุญชู โรจนเสถียร	10. นายโชติ โสภณพนิช	10. นายพิพัฒน์ ดันติพัฒน์พงศ์
11. พลเอกประภาส จารุเสถียร	11. นายอำนาจ วีรธรรม	11. นายปิติ สิทธิอำนาจ
12. นายชาติรี โสภณพนิช	12. นายชาญ โสภณพนิช	12. นายอาสา สารสิน
13. นายเสริม วินิจฉัยกุล	13. นายชาญชัย ลีถาวร	13. นายยงค์ศักดิ์ คณาธนะวนิชย์
	14. นายพิพัฒน์ ดันติพัฒน์พงศ์	14. นายอมร จันทรสมบูรณ์
	15. นายปิติ สิทธิอำนาจ	15. นายวิจิต สุรพงษ์ชัย
	16. นายอาสา สารสิน	16. นายกิตติ ดำเนินชาวนิชย์
	17. นายยงค์ศักดิ์ คณาธนะวนิชย์	17. นายโกวิท โปะยานนท์
	18. นายอมร จันทรสมบูรณ์	18. นายคำหรี ดารกานนท์
		19. นายเดชา ตุลานันท์
		20. นายชาติศิริ โสภณพนิช
		21. นายธรรมบุญ เลากัยกุล

รวบรวมข้อมูลจาก กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์, “คำขอจดทะเบียนกรรมการของธนาคารกรุงเทพจำกัด.”

ภาคผนวก ฉ

ข้อมูลการสงเคราะห์ผู้ประสบสาธารณภัยต่างๆ ของมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ระหว่าง พ.ศ. 2526-2536

พ.ศ	การสงเคราะห์ ผู้ประสบอัคคีภัย	การสงเคราะห์ ผู้ประสบอุทกภัย	การสงเคราะห์ ผู้ประสบวาตภัย	การสงเคราะห์ ผู้ประสบภัยแล้ง	การสงเคราะห์ ผู้ประสบภัยอื่นๆ	รวมการสงเคราะห์
2526	4,161,600.00	833,270.00	20,000.00	-	153,720.00	5,168,590.00
2527	4,356,450.00	1,859,650.00	6,800.00	-	344,678.00	6,567,578.00
2528	4,841,750.00	210,700.00	-	-	7,730.00	5,060,180.00
2529	4,707,550.00	-	-	-	439,800.00	5,147,350.00
2530	4,391,500.00	-	-	-	10,270.00	4,401,770.00
2531	4,199,800.00	2,087,603.00	-	-	1,012,916.00	7,300,319.00
2532	4,049,950.00	8,045,988.00	-	-	201,500.00	12,297,438.00
2533	7,500,800.00	1,940,945.50	7,354,823.65	11,095.00	204,766.00	17,012,430.15
2534	11,273,150.00	7,064,587.50	197,424.00	15,510.00	164,455.00	18,715,126.50
2535	8,778,200.00	371,691.96	913,420.00	-	20,000.00	10,083,317.96
2536	5,946,150.00	987,750.00	179,600.00	-	275,384.50	7,388,884.50
รวม	64,206,900.00	23,402,185.96	8,672,067.65	26,605.00	2,835,219.50	99,142,988.11

รวบรวมข้อมูลจาก มูลนิธิฮั่วเคี้ยวป่อเต็กตึ๊งต้ง, หนังสือแจ้งกิจการ พ.ศ. 2536 (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2537), 34 และ 36.

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ก่อตั้งและจำนวนเงินบริจาคเพื่อการก่อตั้งมหาวิทยาลัยหัวเฉียว

รายนาม	จำนวนเงินบริจาค
1. ดร.อุเทน เตชะไพบูลย์	100 ล้านบาท
2. บริษัทสุรามหาราษฎรจำกัด (มหาชน)	70 ล้านบาท
3. นายธนิษฐ์ เจียรนวนนท์	50 ล้านบาท
4. นายปรีชา พิสิฐเกษม	37 ล้านบาท
5. ดร.ชาตรี โสภณพนิช	30 ล้านบาท
6. นายสุทัศน์ เตชะวิบูลย์	20 ล้านบาท
7. นายสุชุม นวพันธ์	20 ล้านบาท
8. นายสุริย์ อัมภากร	20 ล้านบาท
9. ดร.สมาน โอภาสวงศ์	15 ล้านบาท
10. นายนำชัย นำชัยศิริ	15 ล้านบาท
11. นายสุวงศ์ วงศ์ศิริเดช	11 ล้านบาท
12. ธนาคารศรีนคร จำกัด (มหาชน)	10 ล้าน 5 แสนบาท
13. นายบุญส่ง ชัยกิตติศิลป์	10 ล้านบาท
14. ตระกูลเศรษฐภักดี	10 ล้านบาท
15. นายสนธิ วีรวรรณ	10 ล้านบาท
16. นางเอื้องเย็น เอี่ยมสุริย์	10 ล้านบาท
17. ดร.เชาว์ เชาว์ขวัญยืน	10 ล้านบาท
18. นายยอดยิ่ง เอื้อวัฒนะสกุล	10 ล้านบาท
19. นายกฤษณ์ อัสสกุล	10 ล้านบาท
20. ดร.ถาวร พรประภา	10 ล้านบาท
21. นายเตียง จิราธิวัฒน์	10 ล้านบาท
22. ดร.เจริญ สิริวัฒนภักดี	10 ล้านบาท
23. คุณหญิงวรรณฯ สิริวัฒนภักดี	10 ล้านบาท
24. นายขจร ตังธนาธิกุล	10 ล้านบาท
25. นายเสรี สภาสกุลวนิช	10 ล้านบาท
26. นายชัย ทองไทย	10 ล้านบาท

27. นายปรีดา ตั่งอุทัยศักดิ์	10 ล้านบาท
28. ดร.ประภา วิริยะประไพกิจ	10 ล้านบาท
29. นายมงคล กาญจนพาสน์	10 ล้านบาท
30. ตระกูลคุวินิชกุล	10 ล้านบาท
31. นายกิจจา ก่อนนท์เกียรติ	10 ล้านบาท
32. สมาคมเดอะสัมพันธ์	10 ล้านบาท
33. นายวรรณ ชันชื้อ	10 ล้านบาท
34. นายดิเรก มหาดำรงกุล	10 ล้านบาท
35. นายบุญทรง อัสวโกคิน	10 ล้านบาท
36. ดร.สมศักดิ์ ลีสวัสดิ์ตระกูล	10 ล้านบาท
37. นายอวยชัย อัครินวิจิตร	10 ล้านบาท
38. นายบุญยสิทธิ์ โชควัฒนา	10 ล้านบาท
39. นายเจริญ พูลวรลักษณ์	10 ล้านบาท
40. ดร.สุมิตร เลิศสุมิตรกุล	10 ล้านบาท
41. นายจิตติ อัครพงษ์กุล	10 ล้านบาท
42. นายประจักษ์ ตั้งคารวกุล	10 ล้านบาท
43. นายชวลิต ดวงสิทธิสมบัติ	10 ล้านบาท
44. นายโกเมน ตันติวิวัฒน์พันธ์	10 ล้านบาท
45. ดร.วานิช ไชยวรรณ	10 ล้านบาท
46. นางนงลักษณ์ ภัทรประสิทธิ์	10 ล้านบาท
47. นายเกียรติ ศรีเฟื่องฟุ้ง	10 ล้านบาท
48. ดร.เพียรศักดิ์ ซอโสตถิกุล	10 ล้านบาท
49. นางกานดา เดอะไพบูลย์	10 ล้านบาท
50. นายวิเชียร ตั้งสมบัติวิสิทธิ์	10 ล้านบาท
51. นายเอี่ยม เอี่ยมยิ่งพานิช	10 ล้านบาท
52. ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน)	10 ล้านบาท
53. บริษัทประกันภัยศรีเมือง จำกัด	5 ล้านบาท
54. บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์สหธนกิจไทย จำกัด	5 ล้านบาท

รวม

808,500,000 บาท

รวบรวมข้อมูลจาก มูลนิธิฮั่วเคี้ยวปอเต็กเซี่ยงตึ้ง, หนังสือแจ้งกิจการพ.ศ.2536 (กรุงเทพฯ: ม.ป.พ., 2537), 100-102.

ภาคผนวก ข

ตารางแสดงการดำรงตำแหน่งในสมาคมจีน และองค์การการกุศลต่างๆ ของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน

รูปภาพ	ชื่อ	กลุ่มภาษา	การดำรงตำแหน่งในสมาคมหอการค้าจีน	ตำแหน่งและวาระของสมาคมจีนอื่น	กิจกรรมการกุศลอื่นๆ ที่น่าสนใจ
1. 	นายสัท มหาคุณ (พ.ศ. 2438-2504)	แต้จิ๋ว	-ประธานชุดที่ 17 (ระบียบวาระ 2 ปี): พ.ศ.2483-2485 - ประธานชุดที่ 21-27 (ระบียบวาระ 2 ปี): พ.ศ.2491-2504	- ประธานสมาคมแต้จิ๋ว ชุดที่ 4 (พ.ศ.2489-2491) - ประธานกรรมการโรงพยาบาล เทียนฟ้า - ประธานกรรมการมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง สมัยที่ 5 -กรรมการมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งสมัยที่ 6, 8	-กรรมการจัดหาทุนสภากาชาดไทย -กรรมการกลางปราบวัณโรค
2. 	นายมา บุलगูล (พ.ศ. 2440-พ.ศ.2507)	กวางตุ้ง	ประธานชุดที่ 13 (ระบียบวาระ 2 ปี): พ.ศ.2472-2475	- ประธานกรรมการโรงพยาบาล เทียนฟ้า -กรรมการโรงพยาบาลเทียนฟ้า - กรรมการร่วมมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง -ประธานสมาคมกร่องสัว - ประธานกรรมการโรงพยาบาลกร่อง สัวชุดที่ 1 (พ.ศ.2475-2477)	- ประธานกรรมการมูลนิธิตระกูลมา - กรรมการจัดหาทุนสภากาชาดไทย - กรรมการมูลนิธิมหาราช

รูปภาพ	ชื่อ	กลุ่มภาษา	การดำรงตำแหน่งใน สมาคมหอการค้าจีน	ตำแหน่งและวาระ ของสมาคมจีนอื่น	กิจกรรมการกุศลอื่นๆที่น่าสนใจ
3. 	นายสมาน โอภาสวงศ์ (พ.ศ.2464-2559)	แต้จิ๋ว	ประธานกิตติมศักดิ์ตลอดชีพ	-นายกสมาคมแต้จิ๋วแห่งประเทศไทย สมัยที่ 32 - กรรมการมูลนิธิป่อเต็กตึ้งสมัยที่ 21- 24 และ 26-30	- ร่วมโครงการประจำปีของสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทยเพื่อ ช่วยเหลือสังคม
4. 	นายชิน โสภณพนิช (พ.ศ.2453-2531)	แต้จิ๋ว	ประธานกิตติมศักดิ์ตลอดชีพ	- กรรมการโรงพยาบาลเทียนฟ้า (พ.ศ.2501-...) - คณะกรรมการอำนวยการก่อสร้าง โรงพยาบาลหัวเฉียว - ผู้อุปถัมภ์ด้านทุนทรัพย์มูลนิธิ ป่อเต็กตึ้ง	- ประธานมูลนิธิธนาคารกรุงเทพจำกัด (พ.ศ.2520-...) - ประธานมูลนิธิชิน โสภณพนิช (พ.ศ.2518-...)
5. 	นายเกียรติ วัฒนเวคิน (พ.ศ.2452-2556)	แคะ	ประธานกิตติมศักดิ์ตลอดชีพ	- กรรมการมูลนิธิป่อเต็กตึ้งสมัยที่ 15 และ 16 - กรรมการโรงพยาบาลเทียนฟ้า	- ประธานมูลนิธิเกียรติร่วมมิตรเพื่อการศึกษา - กรรมการมูลนิธิเกียรตินาคิน - นายกสมาคมสกุลคูสงเคราะห์แห่งประเทศไทยสมัยที่ 1- 10

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ นางสาววิภาวี สุวิมลวรรณ
 วันเดือนปีเกิด 3 มกราคม 2533
 วุฒิกการศึกษา ปีการศึกษา 2555: ศิลปศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์)
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 ตำแหน่ง -

ผลงานทางวิชาการ

Wipawee Suwimolwan. “A Survey of scholarship on Chinese guilds and Chinese Chamber of Commerce in postwar Thailand.” Presented paper in Joint workshop in construction and deconstruction Southeast Asia Gadjah Mada University – Thammasat University 2 May 2014.

วิภาวี สุวิมลวรรณ. “39 ปีความสัมพันธ์การค้าไทย-จีน.” บรรยายในโครงการเสริมความรู้ทางวิชาการและวัฒนธรรมเพื่อสานสัมพันธ์ไทย-จีน ณ มหาวิทยาลัยนานาชาติแห่งนครเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ.2557.

วิภาวี สุวิมลวรรณ. “การตอบโต้/ขานรับต่อจริยธรรมทางธุรกิจของผู้ประกอบการไทยเชื้อสายจีน: ศึกษาเฉพาะกรณีการสร้างความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมืองในช่วงระหว่างพ.ศ. 2520-2530.” บรรยายในการประชุมวิชาการระดับชาติ ภาษาและวัฒนธรรม 2558 “อำนาจไร้พรมแดน: ภาษา วัฒนธรรม และอำนาจของการสื่อสารในชีวิตประจำวัน” ณ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2558.

วรธิภา สัตยานุศักดิ์กุลและวิภาวี สุวิมลวรรณ. “ประวัติศาสตร์ว่าด้วยการขายตัว: โสเภณีเงินในกรุงเทพฯพ.ศ.2411-2503. ” บรรยายในการประชุมวิชาการระดับชาติจีนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2558.

Wipawee Suwimolwan. “From “Entrepreneur” to “National Capitalist”: A History of Changing Characteristics of Business of Thai-Chinese Entrepreneurs in Thailand between 1945 and 1957 A.D. Presented paper in the 2016 Nanyang Graduate Student Colloquium 12th March 2016.